

Terminologiarbejde på tværs af kulturer og sprog

Madsen, Bodil Nistrup; Erdman Thomsen, Hanne

Document Version

Final published version

Published in:

Hvem er brugerne av terminologiske ressurer – og hvordan når vi ut til dem?

Publication date:

2017

License

Unspecified

Citation for published version (APA):

Madsen, B. N., & Erdman Thomsen, H. (2017). Terminologiarbejde på tværs af kulturer og sprog. In M. Aasgaard, & O. Våge (Eds.), Hvem er brugerne av terminologiske ressurer – og hvordan når vi ut til dem?: Rapport fra NORDTERM 2017 (pp. 54-65). Språkrådet i Norge.
<http://www.nordterm.net/filer/publikationer/rapporter/Nordterm20.pdf>

[Link to publication in CBS Research Portal](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us (research.lib@cbs.dk) providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 04. Jul. 2025

NORDTERM 20

Hvem er brukerne av terminologiske ressurser – og hvordan når vi ut til dem?

Rapport fra NORDTERM 2017
Kongsberg, Norge
12.–15. juni 2017

NORDTERM 20

**Hvem er brukerne av
terminologiske ressurser
– og hvordan når vi ut til dem?**

Rapport fra NORDTERM 2017
Kongsberg, Norge
12.–15. juni 2017

Redaktører: Marianne Aasgaard og Ole Våge

Oslo 2017

NORDTERM 2017
© 2017: forfatterne

Utgitt for Nordterm av Språkrådet i Norge
Støttet av Språkrådet, Nordplus og Letterstedtska föreningen

Språkrådet

LETTERSTEDTSKA FÖRENINGEN

Omslagsfoto (Kongsberg): Marianne Aasgaard
Grafisk produksjon: Zoom Grafisk AS

ISBN: 978-82-93424-07-9

Innhold

Forord	5
MAGNUS MERKEL	
<i>Vem behöver standardiserade terminologier och varför? – Erfarenheter av att skapa terminologiresurser med hjälp av språkteknologiska metoder och verktyg</i>	7
TOMMI BERNITZ	
<i>Brug og integration av termekstraktion fra IATE i oversættelsesprogrammer</i>	9
SARAH HAILS GJELSTEN	
<i>Connecting Europe Facility (CEF) digital – en støtte for flerspråklighet i Europa ...</i>	10
KIRSTI PAMPHLETT	
<i>Gjenbruk av språkdata styrker tvisteløsning på nett</i>	15
ØYVIND AASSVE	
<i>SNOMED CT og overgang til ontologibaserte terminologier</i>	16
HANS LANDQVIST, NIINA NISSILÄ OG NINA PILKE	
<i>”Gryta bör vara benämning för kärl av kraftigt material ...” Experters bidrag för att skapa terminologiska resurser</i>	17
HENRIK NILSSON	
<i>Förtroende = förutsättning!? Om förtroende, terminologiarbete och termbanker ...</i>	31
OLE VÅGE	
<i>Termbase til støtte for nordisk mobilitet</i>	48
BODIL NISTRUP MADSEN & HANNE ERDMAN THOMSEN	
<i>Terminologiarbejde på tværs af kulturer og sprog</i>	54
MIA JENSEN, NIKLAS JONSSON, HENRIK KARLSSON OG KERSTIN LINDMARK	
<i>Enhetlighet och användaranpassning i en flerspråkig miljö med olika användargrupper – När verkligheten utmanar terminologins teorier och principer</i>	66
ANITA NUOPPONEN	
<i>Aviseringar och pushar - Termer och andra gränssnittstexter i nyhetsappar</i>	78
ARI PÁLL KRISTINSSON, HALLDÓRA JÓNSDÓTTIR OG STEINÞÓR STEINGRÍMSSON	
<i>Terminologiske oplysninger som en del af det almensproglige: webportalen málið.is</i>	90
HENRIK NILSSON & PETER SVANBERG	
<i>Rikstermbanken – dess mål och tålgupper</i>	97
ÁGÚSTA ÞORBERGSDÓTTIR	
<i>Brugeranalyse af ordbanken</i>	98
MARIT LUNDE, LENE HALVORSEN OG RIM TUSVIK	
<i>Tematiske og flerspråklige ordlister i naturfag</i>	107

PAAL RICHARD PETERSON	
<i>Tegnspråksterminologi: litt om orale og andre utfordringer</i>	112
ARNAQ GROVE	
<i>Moderne grønlandere og psykiatrisk terminologi</i>	115
MAGNE HELLAND, ELLEN SVARVERUD OG BENTE MONICA AAKRE	
<i>Optimetrisk terminologi – hvem, hva, hvor?</i>	124
VIRPI KALLIOKUUSI OG KATRI SEPPÄLÄ	
<i>Från traditionellt terminologiarbete till icke-traditionellt begreppsarbete – nya målgrupper och nya tillämpningsområden</i>	125
LOUISE BIE LARSEN OG ASTA HØY	
<i>Medicinsk LSP og LGP i Sundhedsplatformen, et nyt dansk EPJ-system</i>	135
ASTA HØY	
<i>Patientrettede termer i Sundhedsplatformen: etablering af byggesten til brug for oversættelse af fagsproglige termer til almensproglige termer</i>	136
HANNE ERDMAN THOMSEN	
<i>Om forskellen på appellations og terms</i>	145
MIKAEL SNAPRUD, JAZIAR RADIANTI OG BJØRN ERIK MUNKVOLD	
<i>SAMTERM: Terminologi for samordnet krisehåndtering</i>	152
NORDTERMFORSAMLINGEN ONSDAG 14. JUNI	161
MARIANNE AASGAARD	
<i>Styringsgruppens beretning for 2015–2017</i>	162
HANNE ERDMAN THOMSEN	
<i>Beretning fra Terminologigruppen i Danmark</i>	165
KATRI SEPPÄLÄ	
<i>Statusrapport från Finland</i>	170
ÁGÚSTA ÞORBERGSDÓTTIR	
<i>Terminologi i Island Rapport fra Árni Magnússon-instituttet for islandske studier ..</i>	176
MARIANNE AASGAARD	
<i>Rapport fra Norge</i>	179
MARKO MARJOMAA	
<i>Sámi Giellagáldus rapport 2016–2017</i>	182
HENRIK NILSSON	
<i>Rapport från juni 2015 till juni 2017 från Terminologisentrum TNC, Sverige</i>	184
AG5 NORDTERMS INTERNETTINFORMASJON	
<i>Rapport för perioden 2015–2017</i>	189
Program	191
Deltakerliste – Nordterm 2017	198

Forord

Nordterm 2017 ble arrangert i Kongsberg i Norge 12.–15. juni 2017. Språkrådet i Norge var arrangør.

Den første dagen ble det arrangert et grunnleggende kurs i terminologiarbeid og et arbeidsseminar (workshop) om termekstrahering. Kurset ble holdt av Marianne Aasgaard fra Språkrådet, mens Hanne Erdman Thomsen fra DANTERM Research ved Copenhagen Business School var ansvarlig for arbeidsseminaret.

De neste dagene fortsatte Nordterm med konferanse. Tema for konferansen var *Hvem er brukerne av terminologiske ressurser – og hvordan når vi ut til dem?* Arrangøren ønsket på denne måten å belyse aktuelle og potensielle bruksområder og brukergrupper for den terminologiske aktiviteten i Norden. Det var én invitert innleggsholder, Magnus Merkel, som holdt konferansens første innlegg med tittelen *Hvem behöver standardiserade terminologier och varför? – Erfarenheter av att skapa terminologiresurser med hjälp av språkteknologiska metoder och verktyg.*

I løpet av de to og en halv dagene konferansen varte, hørte ca. 80 deltakere over 20 innlegg om ulike prosjekter både i det offentlige, næringslivet og EU, i tillegg til innlegg om forskningsprosjekter innen terminologi. Listen over innleggsholdere inkluderte navn fra Danmark, Finland, Island, Norge, Sverige og Grønland. Konferansen ble dessuten for første gang tolket til tre ulike tegnspråk – norsk, dansk og svensk – og et av innleggene handlet om arbeid med terminologi på norsk tegnspråk.

På konferansens andre dag ble Nordtermforsamlingen avholdt. Der ble det avlagt rapport fra de fem nordiske landene, Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige i tillegg til for det samiske språkområdet og for grønlandsk. I tillegg rapporterte styringsgruppen og en av arbeidsgruppene om sitt arbeid.

2017 var et år som bar preg av stor usikkerhet for terminologiarbeidet i Norden. Både i Sverige, Danmark, Finland og Norge var det på tidspunktet for Nordtermforsamlingen diskusjoner rundt flytting eller nedlegging av virksomheter eller en ny politisk kurs for arbeidet med terminologi. Dette satte naturlig nok sitt preg på Nordterm 2017.

Arrangementet fikk støtte fra Nordplus Språk, Letterstedtska Föreningen og Språkrådet i Norge. I tillegg ble tolkingen til de tre tegnspråkene støttet av de respektive landene.

Denne konferanserapporten inneholder artikler basert på innleggene som ble holdt på konferansen. Der artikkel mangler, er sammendraget (*abstract*) satt inn.

Oslo, november 2017

Marianne Aasgaard

Vem behöver standardiserade terminologier och varför?

– Erfarenheter av att skapa terminologiresurser med hjälp av språkteknologiska metoder och verktyg

MAGNUS MERKEL
FODINA LANGUAGE TECHNOLOGY

Det finns ett stort intresse i omvärlden för terminologi, framförallt i syfte att standardisera och göra information mer konsekvent. Terminologi ses av många inom industrin som ett sätt att bygga ett varumärke, att visa på hög kvalitet och samtidigt som ett medel för att minska kostnader. Detta gäller särskilt kostnader för översättningar och indirekta kostnader som uppstår på grund av att information är otydlig och inkonsekvent. Det finns många företag som är villiga att göra satsningar på att få ordning på sin terminologi, men är oroliga för prislappen. Om man lyckas övertyga ett företag eller en organisation att ta fram en terminologiresurs för just sin verksamhet måste det också finnas en plan för hur denna resurs ska användas i verksamheten. En investering i terminologi måste ge frukt. Det är alltså nödvändigt idag att visa hur en terminologiinvestering ska betala sig, hur lång återbetalningstiden är och visa på en realistisk plan för hur detta ska gå till. En viktig faktor för terminologiresurser på företag är att kunna styra termanvändningen, och då krävs lösningar för att integrera termresurserna i skrivmiljöerna. Dessutom är det centralt att terminologiresurserna innehåller en ansenlig mängd avrådade termer som pekar på rekommenderade termer.

En annan observation är att företag sällan är intresserade av att modellera eller göra utredningar om ett fåtal termer, utan de vill ha terminologiresurser som innehåller stora mängder termer, ofta tusentals.

I det här föredraget beskrivs erfarenheter från att skapa standardiserade terminologiresurser där språkteknologiska metoder och verktyg används på ett strukturerat sätt. Angreppssättet är datadrivet, vilket betyder att utgångspunkten är företagens/organisationens egna dokument (av alla olika slag), termresurser av olika slag (egna eller publika termlistor/-databaser), standarder, m.m. Med språkteknologiska verktyg extraherar man termkandidater, grupperar synonyma och/eller relaterade termkandidater och visualiserar denna information för dem som ska ta terminologiska beslut. Information om frekvens för varje termkandidat, exempelkontexter, eventuella definitioner och kommentarer från gamla terminologiresurser ska vara tillgängliga för standardiseringsteamet.

Det som skiljer det här datadrivna angreppssättet mot mer traditionellt termarbete är att vägen till en standardiserad terminologi är mycket mer tidseffektiv, och även ger en möjlighet att få mer empiriskt grundade beslut. En datadriven metod ger ofta väldigt stora mängder data och här måste det finnas verktyg som ger flexibla sätt att överblicka relevanta data och ge stöd för terminologiska beslut.

Under föredraget ges även exempel på olika typer av användare av terminologiresurser, olika typer av terminologiresurser och hur behoven och tillämpningarna av dessa resurser kan se ut.

Brug og integration af termekstraktion fra IATE i oversættelsesprogrammer

TOMMI BERNITZ
EUROPA-PARLEMENTET

Det er meget vigtigt for oversættere at have adgang til terminologi af høj kvalitet og relevans for at kunne levere kvalitetsfyldte oversættelser. Nogle gange er antallet af termer imidlertid for stort til, at oversættere hurtigt kan finde frem til de rigtige termer eller dem, som er relevante at bruge i given kontekst.

EU-institutionernes oversættere anvender oversættelsesprogrammer (CAT-værktøjer), som er blevet tilpasset de enkelte institutioners behov og IT-struktur. Via genvejstaster i disse programmer er der adgang til termbaser og databaser.

EU-institutionernes oversættere bruger for øjeblikket oversættelsesprogrammet SDL Trados Studio, hvorfra der via en intern søgefunktion kan søges i flere term- og databaser på én gang, hvilket er en nem og hurtig måde at søge på.

Nogle oversættere foretrækker en søgning i store korpusser i stedet for egentlige termbaser. Den søgte term vises i en kontekst i et givet dokument, som også kan konsulteres, og man kan ud fra databasens metadata vurdere dokumentets kvalitet, dvs. den oversatte terms kvalitet.

I Europa-Parlamentet har man forsøgt at teste termudtrækning fra IATE og integrere visning af termene i oversættelsesprogrammet SDL Trados Studio via programmets termfunktion. Meningen er, at oversætterne direkte i Studio kan få resultater fra IATE.

Der kan også oprettes tematiske termbaser ud fra bestemte basisretsakter, som på samme måde kan vises i ovennævnte oversættelsesprogram. Dette kræver dog et større forarbejde ved udvælgelsen, men termene er mere pålidelige, idet man ved præcis, hvorfra de kommer. Det er f.eks. ved hjælp af en tematisk termbase, der udelukkende indeholder termer fra retsakt om oprettelse af Den Europæiske Globaliseringsfond, muligt at finde ud af, at "financial contribution" oversættes med "økonomisk støtte" ifølge basisretsakten.

Europa-Parlamentets TermCoord-Enhed stiller desuden terminologiresourcer til rådighed for eksterne oversættere via en side på deres offentlige websted samt for MEP'er og andre kolleger via en side på Europa-Parlamentets Intranet.

Connecting Europe Facility (CEF) digital – en støtte for flerspråklighet i Europa

SARAH HAILS GJELSTEN

DIREKTORATET FOR FORVALTNING OG IKT (Difi)

Globale trender

I dag reiser, jobber og bosetter folk seg i stadig større grad utenfor hjemlandets grenser. Dette gjelder folk som kommer til Norge så vel som nordmenn som reiser til utlandet. Vi opparbeider rettigheter i andre land, og forventer at tjenester som vi pleier å bruke hjemme, er tilgjengelige uansett hvor vi befinner oss, når vi trenger dem.

Myndigheter forstår disse forventningene, også i EU. EU har ambisjon om å styrke et indre marked i EU; de vil legge til rette for økonomisk vekst i Europa. EU har dermed felles lover og regler som medlemslandene, og i noen grad EØS-land som Norge, er forpliktet til å følge.

I Stortingsmeldingen «Digital Agenda for Norge» står det tydelig at «Norge skal delta i EUs digitale indre marked»¹. Norge innlemmer flere EU-forordninger og direktiver i norsk regelverk. I tillegg deltar vi i flere EU-programmer og prosjekter. Ett av programmene som Norge deltar i heter «Connecting Europe Facility», eller CEF – som er forkortelsen for programmet.

Connecting Europe Facility (CEF)

Connecting Europe Facility, som navnet antyder, gjelder å koble Europa sammen. Næringsdrivende, offentlige myndigheter og innbyggere skal kunne utføre oppgaver på tvers av landegrenser i Europa uten hinder, og dermed trenger vi infrastruktur som støtter dette. CEF-programmet gjelder 3 sektorer: transport, energi og telekommunikasjon.

Programmet var etablert i 2014 og skal vare fram til 2020. Det er en meget stor satsing fra EU-kommisjonens President Juncker. Det totale budsjettet for programmet er 870 millioner euro, altså ca. 8,3 milliarder kroner.

Programmets tilbud som gjelder telekommunikasjonssektoren har et underprogram som heter CEF Digital². Det gjelder tilkobling av nasjonale digitale infrastrukturer

1 Meld. St. 27 (2015-2016) Digital Agenda for Norge, kapittel 13: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-27-20152016/id2483795/sec3#KAP13>

2 EU-kommisjonens nettsted om CEF Digital: <https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/CEFDIGITAL> og EU-kommisjonens video om CEF Digital «CEF building blocks for a digital connected Europe»: <https://youtu.be/MyBhvo8j3bc>

til en felles europeisk infrastruktur. EU tilbyr finansiering som insentiv for tilkoblingsprosjekter, samt mulighet for medlemslandene til å ta en aktiv rolle i fagnettverk som påvirker og bestemmer hvordan CEF Digital tas i bruk.

Norge er rangert som landet som har kommet nest lengst i Europa med digitalisering av sin offentlige sektor, og der er derfor i Norges interesse å være med i programmet. Norge har også betalt en betydelig kontingentsum for å være med i CEF, og – naturlig nok – er det store forventninger på at Norge får tilbake konkrete resultater for sin investering.

CEF Digital infrastruktur

Her ser dere komponentene i CEF Digital infrastrukturen: 5 byggeklosser som er illustrert med ikoner, og 10 sektorspesifikke infrastrukturer listet under linjen.

De er skrevet her med engelske navn. Byggeklossen e-Delivery skal bidra til sikker meldingsutveksling, eID skal identifisere brukere når de logger seg på digitale tjenester, eSignature gjelder validering og signering av dokumenter, eInvoicing gjelder elektronisk fakturering på tvers av landegrenser og e-Translation skal sikre at offentlige tjenester kan brukes på 24 europeiske språk.

Disse byggeklossene gjenbrukes i de sektorspesifikke løsningene under linjen. Om disse løsningene kan man kort si at ODR er en klageportal, BRIS brukes for utveksling av virksomhetsinformasjon, EESSI for utveksling av pensjons- og trygderettighetsinformasjon, eJustice gir tilgang til juridisk informasjon, e-Health tilgang til elektroniske helsetjenester, Safer Internet skal promotere trygg internett bruk for barn og ungdom, Cyber Security skal styrke grenseoverskridende samarbeid mot

dataangrep, eProcurement vil støtte åpen offentlig anskaffelse, Public open data gjelder deling av data på tvers av landegrenser og Europeana skal gi tilgang til kulturinformasjon og data fra hele Europa.

CEF eTranslation

Av spesiell interesse for oss er CEF eTranslation³. CEF eTranslation er både et automatisk oversettelsesverktøy som kan brukes av saksbehandlere til å forstå fremmedspråklige tekster, men også er det et programmeringsgrensesnitt for kommunikasjon mellom programvare, eller «API» (application programming interface).

CEF eTranslation er basert på EUs automatiske oversettelsesverktøy MT@EC⁴. MT@EC drives av EU-kommisjonens byrå DG Translate. Verktøyet er bygget på språkressurser innsamlet fra EU-kommisjonens oversettelsesinstanser. Da Norge ikke er medlem av EU, faller norsk utenfor dette språkdataunderlaget. Norsk i MT@EC og dermed CEF eTranslation er underrepresentert i forhold til andre europeiske språk.

I 2016 publisert KMD en rapport⁵ om behovet for automatisk oversettelsesverktøy i Norge. Rapporten så spesielt på EU-kommisjonens verktøy MT@EC. Rapporten konstaterte at automatisk oversettelsesverktøy brukes av et begrenset antall offentlige etater i Norge. De fleste norske etatene setter nemlig bort sine oversettelsesoppdrag til eksterne byråer.

Norsk offentlige etater er ikke klare over hvordan de kan redusere kostnadene sine og effektivisere deres kommunikasjon ved å ta oversettelsesverktøy inn i deres arbeidsflyt. Offentlige etater er heller ikke klare over verdien som deres språkdata representerer for utvikling av nye teknologiske løsninger. De er fornøyde når de mottar en oversatt tekst, som de har bestilt fra et oversettelsesbyrå, på word-fil format, og kan bruke det på det de hadde tenkt å bruke det til. Offentlige etater er ikke klar over at de kan be om at leveransen fra oversettelsesbyråer skal inkludere den oversatte teksten i tmx.fil format. Dersom de gjorde det, og sørget for anonymisering av data, og så gjorde data i filen tilgjengelig som åpnedata, kunne språkdataen deres blir brukt til styrking av norsk i teknologiske verktøy, som vil komme flere til gode.

KMD-rapporten estimerte at statlige virksomheter bruker 40–50 million kroner, kanskje mer, i året på oversettelse. Skattebetalernes penger kunne brukes mer effektivt om norsk forvaltning styrket og tok i bruk oversettelsesverktøy, som MT@EC

3 EC-kommisjonens video om CEF eTranslation «Making European digital public services multilingual» <https://youtu.be/eqMhbobcJRU>

4 EU-kommisjons nettside om MT@EC og eTranslation: <https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/CEFDIGITAL/What+is+eTranslation+-+MT@EC+and+eTranslation>

5 «Kartlegging av behovet for automatisk oversettelse i statlig sektor, utarbeidet for Kommunal og moderniseringsdepartementet», Oslo Economics rapport 2016-15 https://www.regjeringen.no/contentassets/61298b7ccab04fddb2c2b3bb9465cf38/automatisk_oversettelse_oe.pdf

eller CEF eTranslation. Dersom offentlige etater fikk mer tilbake for sine penger når det gjelder oversettelse, vil de kunne prioritere oversettelse av informasjon til flere språk enn bare norsk og engelsk.

Samarbeid om flerspråklige tjenester

Med å styrke byggeklossen CEF eTranslation, har offentlige etater mulighet til å utvikle sine digitale tjenester som flerspråklige, mer eller mindre automatisk. De kan utvide bruken av sine digitale tjenester til flere brukergrupper fra flere land, øke grenseoverskridende kommunikasjon og – til syvende og sist – styrke Norges posisjon i det indre marked i Europa.

For å få dette til, trenger Norge å koordinere innsamling og deling av norsk språkressurser mot EU, som vil brukes til å forbedre kvaliteten på norsk oversettelse i CEF eTranslation. Dersom norsk og andre nordiske språk ikke er med i språkteknologiutvikling, vil språkene våre dø ut i løpet av relativ kort tid⁶.

En slik koordinering trenger omfattende samarbeid og innsats. På europeisk nivå, er innsatsen for styrking av CEF eTranslation koordinert gjennom et konsortium som heter «European Language Resource Coordination (ELRC)». Dette består av ledende europeiske organisasjoner innenfor innovative språkteknologi: det tyske forskningsinstituttet DFKI, det baltiske språkteknologiselskapet TILDE, den franske språkdelingsorganisasjonen ELDA og det greske instituttet for språk og talebehandling ILSP.

I Norge trenger koordinering og tilgjengeliggjøring av språkdata mot EU styrking på nasjonalt nivå. Nasjonalbibliotekets Språkbanken jobber allerede med å tilgjengeliggjøre språkdata for gjenbruk i språkteknologiutvikling i Norge. Språkrådet er også en viktig medspiller, med posisjon til å understreke viktigheten av å ha det norske språket representert i språkteknologi, for å sikre at norsk er et «levende» språk i fremtiden. Men det trengs flere bidragsytere, og det trengs tilgang til data av god kvalitet. Offentlige etater, forskningsinstanser og næringslivet har mye viktig data knyttet til aktuelle domener. Utfordringen er å få dem til å dele disse dataene med andre.

Finansieringsmuligheter gjennom CEF Digital-programmet

EUs informasjonsforvaltningsdirektiv, som er innlemmet i den norske Offentleglova⁷, gir forankring til arbeidet om å få offentlige etater til å gjøre sine data tilgjengelig i maskinlesbart format for gjenbruk i digitale løsninger. EU ønsker å

6 META-NET White Paper Series: Norsk i den digitale alderen <http://www.meta-net.eu/whitepapers/volumes/norwegian-bokmaal>

7 Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2006-05-19-16>

støtte medlemslandene i dette arbeidet. EU vil stimulere både offentlige og private aktører til samarbeid med deling av språkressurser ved å tilby storskala finansiering av prosjekter.

EUs finansiering av prosjekter er en gylden anledning for nordiske land til å samarbeide enda tettere om datadeling og språkteknologiutvikling. I 2017 vil EU-kommisjonens administrative organ for CEF-programmet, INEA, publisere informasjon⁸ om hvordan man kan søke om midler til to typer prosjekter knyttet til CEF eTranslation: 1) prosjekter som vil identifisere, bearbeide og samle inn språkdatakilder som vil styrke EUs byggekloss «CEF eTranslation», og 2) prosjekter som vil ta byggeklossen i bruk som API i grenseoverskridende digitale plattformer og tjenester.

Utlysningen omfatter et totalbudsjett på 6 million EURO, ca. 57 millioner kroner. Prosjekter kan få 75 % av sine prosjektkostnader dekket. Finansiering er åpen til både private og offentlige virksomheter i alle EU-medlemslandene, inkludert Norge og Island. Språk som er underrepresentert, dvs. norsk og islandsk vil bli prioritert, spesielt innenfor domener knyttet til de sektorspesifikke CEF infrastrukturene, t.d. forbrukerdomene (ODR klageportal), trygd (EESSI), justis (E-justice), helse (eHealth) osv.

Så – om du har et prosjekt som du mener vil passe, snakk med potensielle samarbeidspartnere, og vurder om dere kan benytte dere av dette tilbudet, som vil styrke deres aktiviteter og støtte flerspråklighet på tvers av landegrensene i Europa.

Difi kan bistå med informasjon om hvordan man går fram i søknadsprosessen. Send en epost til cefdigital@difi.no

8 Utlysning om finansiering av prosjekter under CEF Telecom 2017-3 CEF eTranslation: <https://ec.europa.eu/inea/en/connecting-europe-facility/cef-telecom/apply-funding/2017-cef-telecom-call-ettranslation-cef-tc-2017>

Gjenbruk av språkdata styrker tvisteløsning på nett

KIRSTI PAMPHLETT
FORBRUKER EUROPA

I juni 2017 vil norske forbrukere kunne inngi klager vedrørende kjøp gjort på nettet fra utenlandske næringsdrivende på norsk. Dette skal gjøres via en plattform utviklet av EU kommisjonen som heter Online Dispute Resolution (ODR). Maskinoversettelsen som muliggjør dette er på nåværende tidspunkt ikke så god som ønskes.

Forbruker Europa hos Forbrukerrådet jobber derfor dette halvåret med et prosjekt der man identifiserer og innhenter språkdata som kan utnyttes for å heve kvaliteten på norsk oversettelse i MT@EC.

Data som leveres inn til prosjektet vil bli registrert og tilgjengeliggjort i den norske Språkbanken, under NLOD-lisensen (Norsk lisens for offentlige data) eller Creative Commons.

Les mer om maskinoversettelsen som brukes her: <https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/CEFDIGITAL/eTranslation>

ODR plattformen (dansk versjon) finnes via denne lenken:
<https://webgate.ec.europa.eu/odr/main/index.cfm?event=main.home.show&lng=DA>

Forbruker Europa ønsker å dele sine erfaringer med innhenting og eventuelle forbedringer på maskinoversettelsen som et resultat av prosjektet sitt.

SNOMED CT og overgang til ontologibaserte terminologier

ØYVIND AASSVE
DIREKTORATET FOR E-HELSE

Nasjonalt e-helsestyre vedtok norsk medlemskap i SNOMED International i juni 2016. Dette medlemsskapet gir tilgang til den medisinske ontologibaserte terminologien SNOMED CT. SNOMED CT er den mest omfattende helsefaglige terminologien i verden i dag med over 300.000 begreper innenfor områder som sykdommer, funn, symptomer, prosedyrer, anatomisk lokalisasjon, substanser, mikroorganismer mm. Termene er imidlertid ikke definert kun tekstlig, men ved hjelp av maskinlesbare strukturer som gjør at datamaskiner kan «forstå» det semantiske innholdet av termen ved hjelp av termens forhold til andre termer.

Kodeverk og terminologi er et satsingsområde i helsesektoren da dette vil utgjøre de grunnleggende byggeklossene som er en forutsetning for realisering av funksjonalitet som kunnskaps- og beslutningsstøtte i neste generasjons elektroniske pasientjournaler.

SNOMED CT og andre ontologibaserte terminologier representerer et skille i forhold til dagens kodeverk som enten er kontrollerte vokabularer eller hierarkiske klassifikasjoner. Hvilke utfordringer og potensialer ligger i dette?

”Gryta bör vara benämning för kärl av kraftigt material ...”

Experters bidrag för att skapa terminologiska resurser

HANS LANDQVIST
GÖTEBORGS UNIVERSITET

NIINA NISSILÄ
VASA UNIVERSITET

NINA PILKE
VASA UNIVERSITET

1 Inledning

Inom terminologisk verksamhet i Sverige spelar AB Terminologicentrum – TNC (under perioden 1941–2000 Tekniska nomenklaturcentralen) en central roll och har gjort så sedan början av 1940-talet (Bucher 2016). Under de senaste åren har det pågått en diskussion om hur TNC, den svenska myndigheten Institutet för språk och folkminnen (ISOF) samt andra aktörer ska kunna bidra till arbetet med ”svensk offentlig terminologi [...]” och ett förslag till ”framtida ansvarsfördelning inom det offentliga terminologiarbetet” presenterades i juni 2017 (ISOF 2017: 3, 13).

I ISOFs redogörelse för regeringsuppdraget att utreda detta arbete sägs det att TNCs bibliotek och arkiv ”bör tas tillvara så att de kan komma allmänheten såväl som forskarsamhället till del i så hög grad som möjligt. Det samlade material som finns hos TNC i form av arkivmaterial, referenslitteratur och databaser hänger nära samman med Rikstermbanken, och är en ovärderlig resurs i det offentliga terminologiarbetet” (ISOF 2017: 11). De möjligheter som TNCs bibliotek och arkiv erbjuder forskare påpekas alltså av ISOF 2017. Sedan 2015 finns det dock forskare inom nätverket ”Termer och terminologisering i svenskt fackspråk” som arbetar med bl.a. detta TNC-material. Forskarna inom nätverket ”intresserar sig för hur termer på svenska uppstår, används och utvecklas inom verksamhetsanknutna fackspråk och inom ramen för det organiserade terminologiarbetet, samt hur de fungerar och utvecklas i olika sammanhang” (Nätverket Termer och terminologisering [www]).

Forskarna representerar Göteborgs universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet i Sverige samt Vasa universitet i Finland. Nätverket har också en referensgrupp med representanter för fyra i sammanhanget centrala institutioner, två

i Sverige och två i Finland. Dessa är Språkrådet (som är en enhet inom ISOF), AB Terminologicentrum – TNC, Institutet för de inhemska språken (fi. Kotimaisten kielten keskus) och Terminologicentralen – TSK (fi. Sanastokeskus, under perioden 1974–2004 Tekniikan Sanastokeskus). Inom nätverket har ett antal arbetsmöten genomförts, och nätverket organiserar en tematisk workshop, ”Terminplanering och termbruk i svenskan”, vid konferensen Svenskans beskrivning 36 vid Uppsala universitet hösten 2017 (Terminplanering och termbruk [www]).¹

Ett pågående projekt med utgångspunkt i nätverket har titeln ”Termer i tid – tidens termer. Hur etableras, regleras och används termer på svenska?” (Bendegard et al. 2017). Forskare inom projektet är Saga Bendegard (Stockholms universitet), Hans Landqvist (Göteborgs universitet), Niina Nissilä och Nina Pilke (Vasa universitet). Resultat från projektet har hittills presenterats vid de tre internationella konferenserna XXXVII VAKKI-symposiet, Nordterm 2017 och 21st Conference on Language for Specific Purposes, och den här artikeln bygger främst på den muntliga presentation som Hans Landqvist, Niina Nissilä och Nina Pilke gjorde under Nordterm 2017 i Kongsberg, Norge.

2 Syfte, forskningsfrågor och disposition

Syftet med den här artikeln är att redovisa hur ett antal språk- och fackexperter medverkar i den terminologiska kunskapshanteringen, -överföringen och -etableringen som sker genom så kallade rundfrågor från Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) till fackexperter och språkexperter under perioden 10.11.1941–10.3.1983.

För att uppnå det angivna syftet har vi formulerat två forskningsfrågor:

1. Vilka rundfrågor har skickats till språkexperterna och hur har dessa svarat på frågorna?
2. I vilken omfattning – och hur – syns fackexperternas och språkexperternas argumentation i slutresultaten av en tematisk serie av rundfrågor som gäller grytor, kastruller, kittlar och andra kokkärl, dvs. det fackområde som illustreras genom citatet ”Gryta bör vara benämning för kärl av kraftigt material ...” i rubriken till artikeln?

Återstoden av artikeln är uppbyggd av tre huvudavsnitt. Avsnitt tre behandlar material och metoder. I avsnitt fyra redogör vi för resultaten genom att diskutera dels hur många svar och vilka typer av svar språkexperterna har gett till alla rundfrågor som de har fått, dels hur fackexperternas och språkexperternas argumentation byggs upp och vilka aspekter av den som syns i slutresultaten av en tematisk serie

1 Nätverket och enskilda forskare inom det har fått ekonomiskt stöd av Aktiastiftelsen i Vasa, Erik Wellanders fond, Kulturfonden Finland–Sverige, Letterstedtska föreningen, Riksbankens Jubileumsfond – RJ, Svenska litteratursällskapet i Finland r.f. samt Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg.

av fyra rundfrågor. I det avslutande femte avsnittet presenterar vi svaren på de två forskningsfrågorna och allra sist i artikeln återfinns en referenslista.

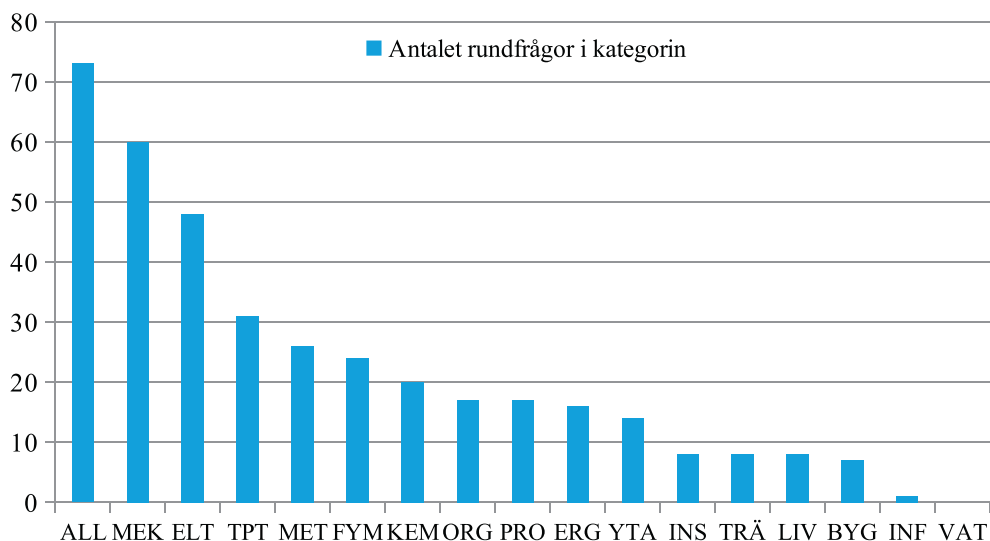
3 Material och metod

TNCs första föreståndare John Wennerberg utvecklade och byggde upp terminologiarbetet i Sverige från och med 1940-talet, och det både metodologiskt och praktiskt (jfr Bucher 2016, 2012). Sammanlagt 373 rundfrågor, som är indelade i 17 huvudområden med egna underklasser, ingår i den kategorisering som Wennerberg, som var föreståndare mellan 1941 och 1957, skapade i början av 1940-talet.

I rundfrågor är det fråga om brevväxling som TNC har haft med fackexperter och språkexperter om specifika terminologiska frågor. Frågorna har kommit från t.ex. industriföretag som har velat veta vilka termer som är de korrekta i fråga om vissa produkter, vad som är skillnaden mellan olika alternativa termer eller hur nya produkter borde benämnas på svenska. I de fall som TNC inte själv har kunnat direkt ge svar på frågan, eller kunnat hänvisa till en annan expert eller myndighet, har TNC inlett en konsultation med fackexperter. Denna brevväxling kallas för *rundfrågor*. Majoriteten av de totalt 373 rundfrågorna, nämligen drygt 72 %, behandlades mellan 1942 och 1947. (Se Landqvist, Nissilä, Pilke u.u., Nissilä & Pilke 2017: 246–247.)

Rundfrågorna är samlade och sparade i TNCs arkiv, som är uppbyggt enligt vissa principer. För det första är alla rundfrågor arkiverade i pärmar i kronologisk ordningsföljd. För det andra finns det en annan uppsättning pärmar där resultaten i anslutning till rundfrågorna är sparade systematiskt, dvs. enligt område (se Figur 1). Utöver dessa två uppsättningar av pärmar finns det pärmar som innehåller material som t.ex. årsredovisningar, protokoll och riktlinjer som anknyter till rundfrågorna. Tematisk information finns på indexkort, vilka följer såväl systematisk, alfabetisk som morfologisk ordning. Därtill finns det egna uppsättningar av kort för långa termer och termer på tyska. Varje kort innehåller en termpost med definition samt hänvisningar till skriftliga källor och pärmsystemet.

Som framgår av Figur 1 utgörs den största kategorin i materialet av allmänna begrepp och språkfrågor (ALL). Därefter kommer kategorierna mekaniska don och bearbetning (MEK) och elteknik (ELT). De tre minsta kategorierna i systemet är vatten och fluistik (VAT), information, dokumentation och data (INF) samt installation, vvs och belysning (INS).

Figur 1: Antalet rundfrågor inom de 17 huvudområdena.

När vi söker svar på forskningsfrågorna klarlägger vi för det första hur många, inom vilka områden och vilka slags svar som språkexperterna Hans Reuter-crona och Gösta Bergman ger i anknytning till de sammanlagt 135 rundfrågor som sändes till dem. Från starten hade TNC en språklig rådgivare som utsågs av Svenska Akademien. Hans Reuter-crona var den förste språkliga rådgivaren, och han svarade på TNCs frågor 1941–1945. Gösta Bergman efterträdde honom 1945 och var den utnämnda språkliga rådgivaren fram till 1977, men i praktiken kommenterade han rundfrågor sista gången år 1956. Genom kvantitativa analyser redogör vi för hur omfattande svar de har gett. För kategoriseringen av svaren gör vi induktiva indelningar med fyra kategorier för korta svar, nämligen *förslagen kan accepteras*, *ingenting att invända*, *tar inte ställning*, *åsikter om det bästa alternativet*, respektive tre kategorier för längre svar: *grammatiska frågor*, *ordfrågor*, *översättningsfrågor*.

För det andra undersöker vi vilka slags ställningstaganden med tillhörande argument som de tillfrågade experterna, såväl fackexperter som språkexperter, gör. Denna del av studien är kvalitativ och sätter en tematisk serie av rundfrågor, som gäller olika slags kokkärl, i fokus. I materialet med rundfrågor är tematiska serier betydligt mer sällsynta än enstaka rundfrågor. Den nu aktuella serien är den enda med hela fyra rundfrågor som sträcker sig över en period på nästan tio år. Vi analyserar dels vilka experter som tillfrågats i de fyra terminologiska utredningarna 1945–1954, dels vilka begreppskännetecken som kan identifieras i experternas svar när det gäller form och innehåll hos föreslagna termer och definitioner. Vi intresserar oss för vilka av TNCs förslag som experterna accepterar, vilka de tar avstånd från och vilka de

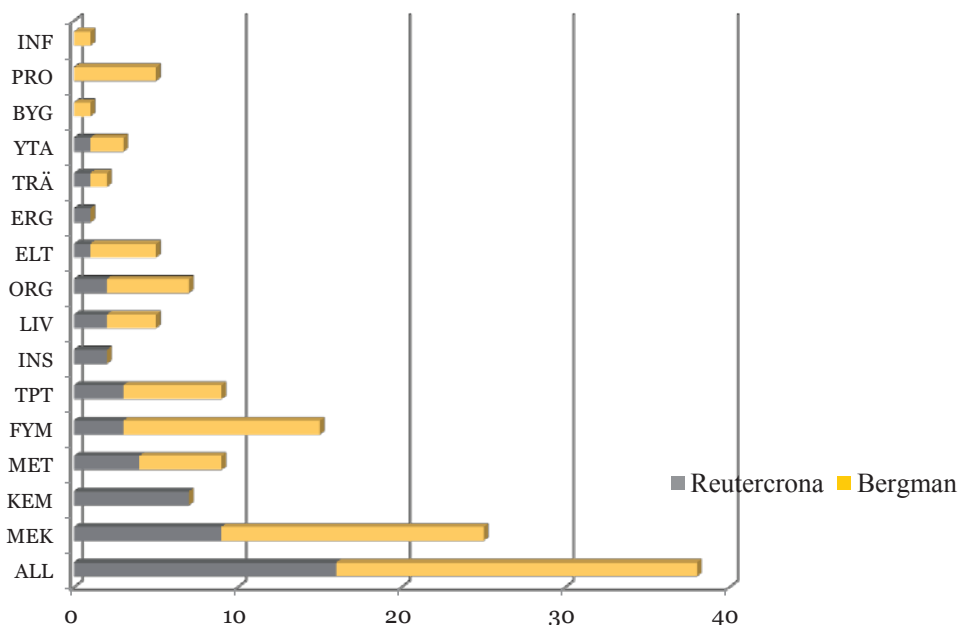
modifierar samt hur experterna argumenterar. I anknytning till detta diskuterar vi även vilka ställningstaganden och argument TNC sist och slutligen beaktar i sina utredningar och rekommendationer i samband med den utvalda rundfrågeserien

4 Resultat

I det här avsnittet redovisar vi resultaten av vår undersökning. Första underavsnittet behandlar de svar som de två språkexperterna gett till de sammanlagt 135 rundfrågorna. I andra underavsnittet följer analysen av den tematiska serien om fyra rundfrågor som gäller kokkärlsterminologi.

Rundfrågor till språkexperter

De två språkexperterna har fått cirka 40 % av alla rundfrågor under perioden från december 1941 till augusti 1956. Figur 2 visar att språkexperterna har fått frågor inom alla de 16 kategorier i Wennerbergs system som faktiskt innehåller rundfrågor.² Reuteracrona och Bergman har fått frågor både inom samma och olika områden men båda har fått frågor inom 13 olika kategorier.

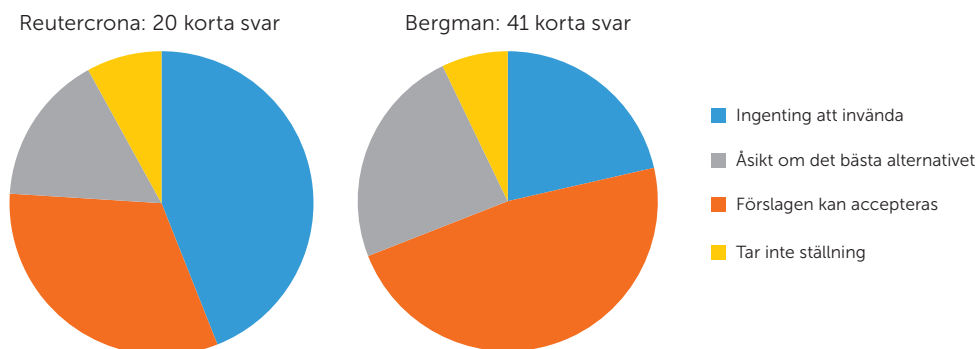
Figur 2: Rundfrågor till Hans Reuteracrona (N=52) och Gösta Bergman (N=83).

Både Reuteracrona och Bergman hör till de experter som fått flest frågor av TNC. Oftast fick experterna frågor 1–5 gånger (76 % av de drygt 580 experterna). Av experterna har 18 fått rundfrågor över 30 gånger och endast åtta fler än 41 gånger.

² Av någon orsak finns kategorin VAT med i systemet men inga rundfrågor har kategoriserats i den.

Språkexperternas svar kan grovt kategoriseras enligt längden på svaret till *korta* och *långa svar*. Som korta svar har räknats korta konstateranden, som inte förklarar eller argumenterar för hur svaret har resonerats fram. I sådana fall har språkexperterna kort konstaterat att *de inte har någonting att invända* mot förslagen, att *förslagen kan accepteras*, att de karakteriserar sin *åsikt om det bästa alternativet* utan att motivera sitt svar eller att de överhuvudtaget *inte tar ställning*.

Hans Reutercona fick sammanlagt 52 rundfrågor, varav han svarade på 45. Han lämnade 20 korta svar och 25 långa svar på rundfrågorna. Gösta Bergman i sin tur fick sammanlagt 83 rundfrågor, varav han svarade på 81. Ungefär hälften (41) av hans svar var korta och hälften (40) långa. Figur 3 visar att majoriteten av Reuterconas korta svar finns i kategorin *ingenting att invända* medan Bergman har mest korta svar inom kategorin *förslagen kan accepteras*. Båda språkexperterna ser ut att lika ofta inte ta ställning när de har skickat in korta svar på rundfrågor. Men Bergman verkar oftare ha en åsikt om det bästa alternativet.

Figur 3: Språkexperterna: korta svar.

Språkexperternas längre svar kan grovt indelas i ställningstaganden som berör grammatik, ställningstaganden som berör betydelse och korrekt användning av ord samt ställningstaganden som berör översättning eller ekvivalens, dvs. våra kategorier *grammatiska frågor*, *ordfrågor* och *översättningsfrågor*. De grammatiska aspekterna i de långa svaren handlar till exempel om att de föreslagna termerna ska kunna böjas och byggas på svenska i analogi med det existerande ordförrådet. I fråga om betydelse och korrekt användning av ord har språkexperterna diskuterat till exempel termernas genomskinlighet och längd i samband med nybildning. När det gäller översättning och ekvivalens, har det ofta varit aktuellt att söka efter svenskspråkiga termer för föremål, processer och fenomen som redan har termer på tyska eller engelska, och språkexperterna har tagit ställning till ifall det är bäst att bygga de nya termerna av svenska eller lånade morfem.

Kokkärlsnomenklatur: aktörer, argument och rekommendationer

I det här underavsnittet står den andra av forskningsfrågan i fokus, dvs. i vilken omfattning – och hur – syns experternas argumentation i slutresultaten av en tematisk serie av rundfrågor som gäller grytor, pannor, kastruller och andra kokkärl? Serien omfattar fyra rundfrågor, nämligen R147, R156, R157 och R156a, vilka TNC sände ut till sakkunniga under 1945. Serien hör till området LIV (biologi) i Wennerbergs kategorisering, vilket innehåller frågor med anknytning till miljö, lantbruk, livsmedel och matservering. Först ges en översiktlig beskrivning av de sakkunniga, rundfrågorna och resultaten av frågorna. Sedan behandlas olika sakkunnigas synpunkter på TNCs förslag samt TNCs slutsatser av och rekommendationer utifrån rundfrågorna.

De sakkunniga som tillfrågas är alltså såväl fackexperter som språkexperter. Bland fackexperterna finns dels tillverkare av kokkärl, dels företrädare för konsumentorganisationer. Exempel är Kockums Emaljerverk AB och AB Svenska Metallverken respektive Hemmens Forskningsinstitut och Konsumenttjänst i Stockholm. Också andra sakkunniga, t.ex. Standardtjänst (R156, R157, R156a) och Husqvarna Vapenfabriks Aktiebolag (R156a), lämnar synpunkter när TNC begär det. Språkexperterna är först och främst TNCs särskilda språkrådgivare, dvs. Hans Reuter-crona (R147) och Gösta Bergman (R156, R157 och R156a), men också olika personer vid Landsmåls- och Folkminnesarkivet i Uppsala medverkar med upplysningar, främst om språkbruket i olika svenska dialekter. Även Gösta Bergman lämnar synpunkter på R147, då som representant för Nämnden för svensk språkvård.

Det första initiativet till det som blir en tematisk serie tas av Hemmens Forskningsinstitut, som begär bistånd av TNC för att få fram ”ett förslag till en enhetlig nomenklatur för ’kärl’ vilka används för upphettning av födan”. Begäran leder till R147, som skickas ut till nio sakkunniga i april 1945. Själva förslaget i rundfrågan är utarbetat av Hemmens Forskningsinstitut, men TNC formulerar den övergripande frågan ”Kan man uppdra klarare gränser mellan de olika begreppen?”. Förslaget och totalt arton svar från sakkunniga ligger till grund för TNCs utredning om ”Kärl för varmberedning av mat”, som är klar i maj eller juni 1945. Hela tio av svaren kommer från språkexperter: Hans Reuter-crona, Gösta Bergman och åtta medarbetare vid Landsmålsarkivet i Uppsala.

I juli samma år skickar TNC ut R156 för att fråga ifall riktlinjerna ”för definition av vissa namn på kokkärl ...” i R147 kan accepteras. Alla sju tillfrågade svarar på rundfrågan. Några dagar senare skickar TNC även ut R157 för att få synpunkter på ”de i bilagan angivna termerna och definitionerna för detaljerna i kokkärl”, dvs. sådana detaljer som *handtag*, *skافت*, *öra* osv. Det är sju sakkunniga som tillfrågas och åtta svar som inkommer. Språkexperten Gösta Bergman skickar in två svar, det ena som representant för Nämnden för svensk språkvård och det andra som TNCs språkrådgivare. I oktober 1945 skickas sedan R156a ut till sju sakkunniga, som alla

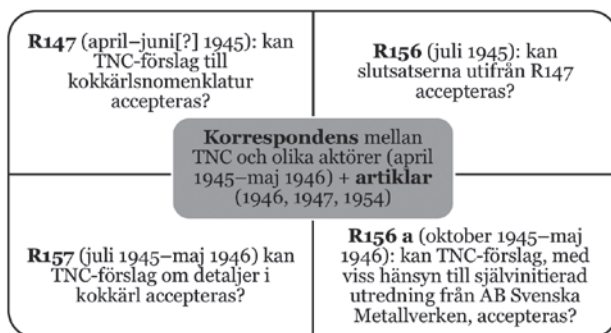
svarar. Den här sista rundfrågan i serien är föranledd av att AB Svenska Metallverken har meddelat många synpunkter på förslagen i de tre tidigare rundfrågorna. Ett arbete inleds för att jämk samman synpunkter från AB Svenska Metallverken, olika sakkunniga, branschorganisationen Kärllfabrikanternas förening och TNC.

I maj 1946, dvs. mer än ett år efter det att den första av rundfrågorna skickades ut, meddelar TNC sina riktlinjer i utredningen "Kokkärlnomenklatur", som bygger på R157 och R156a. Det går att ana en viss lättnad när TNC kan göra detta. Diskussionerna med olika aktörer har nämligen visat "hur svårt det är att i varje enskilt fall komma till någon fullt logisk lösning. TNC ser [dock] inte någon vinst i att ytterligare ligga på detta ärende utan kommer att publicera de hittills nådda resultaten i två spalter i Teknisk Tidskrift". Och detta görs under 1946.

Året därpå publiceras spalterna "11. Kokkärll" och "12. Kokkärll, forts." på nytt i en av TNCs publikationer (Tekniska Nomenklaturcentralen 1947). Härigenom verkar TNC avsluta arbetet, men Hemmens Forskningsinstitut tar ytterligare ett initiativ. I januari 1951 undrar nämligen företrädare för institutet ifall man får återge resultat ur "Eder utredning av kokkärllens nomenklatur ..." i en egen skrift. TNC tillåter detta, och 1954 publicerar Hemmens forskningsinstitut skriften "Redskap för matlagning och diskning" med ett avsnitt om kokkärll (Hemmens Forskningsinstitut 1954). Därmed sätts den definitiva punkten för temat "kokkärllnomenklatur" som inleddes redan 1945.

Det tar alltså hela nio år från det att Hemmens Forskningsinstitut ber om TNCs bistånd till att institutet publicerar en egen skrift med resultat från TNCs arbete utifrån de fyra rundfrågorna och de båda TNC-spalterna med riktlinjer. Tidsrymden får sägas illustrera att terminologiskt arbete kan vara tidskrävande. Dessutom kan serien med rundfrågor sägas visa att terminologiskt arbete inom till synes vardagliga fackområden kan kräva insatser från sakkunniga med olika kompetenser, här tillverkare av kokkärll, användare av dem och språkvetare/språkvårdare.

En översikt av rundfrågorna med tillhörande korrespondens och publicerade artiklar ges i figur 4.

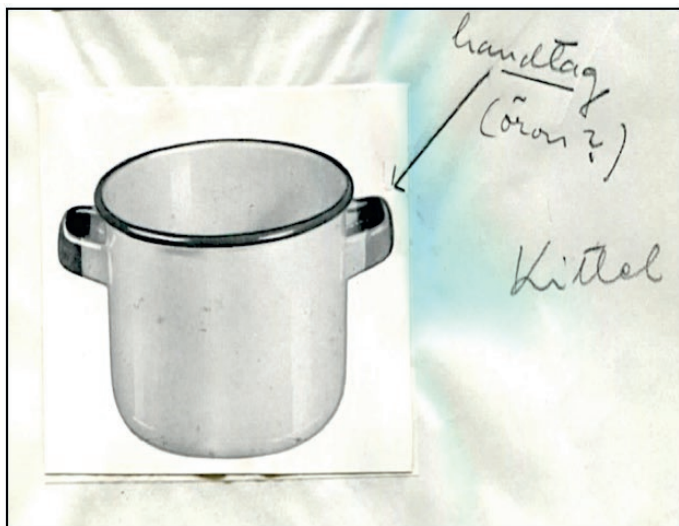

Figur 4: Översikt av rundfrågorna R147, R156, R157 och R156a med tillhörande korrespondens och artiklar under perioden 1945–1954.

Efter denna översikt är det tid att se på vilka argument som ett antal aktörer lägger fram för sina synpunkter på TNCs förslag i rundfrågorna liksom vilka argument som TNC beaktar när det gäller kokkärlsnomenklatur.

Den första av rundfrågorna, R147, gäller nio olika kokkärl, men vi fokuserar i den här artikeln på tre av de mest centrala, nämligen *gryta*, *kastrull* och *kittel*. I sina svar på R147 framför olika sakkunniga sina synpunkter på vilka särdrag som bör användas för att definiera olika kokkärl, även om vissa experter godkänner förslaget utan några egna synpunkter. Detta gäller bl.a. tillverkarna Carl Lunds Fabriksaktiebolag och Norrahammars Bruk. Svårigheter med att avgränsa kokkärl från varandra på grund av språkbruket i olika svenska dialekter och bland olika individer påpekas av Hans Reuter-crona liksom av medarbetare vid Landsmålsarkivet.

Tillverkaren AB Svenska Metallverken anser att "Gryta bör vara benämning för kärl av *kraftigt material* t.ex. gjutgods exempelvis stekgryta, bykgryta o.s.v." (kursiv stil tillagd). Även språkexperten Hans Reuter-crona anser att *materialets tjocklek* är viktig och säger att en kittel är gjord av tunnare material än en gryta. Fackexperten Konsumenttjänst i Stockholm hävdar däremot att materialets tjocklek är oviktig, medan *materialet i sig* är betydelsefullt: "En aluminiumgryta kan ju vara lika tjock som en järngryta". Tillverkaren Kockums Emaljerverk AB väljer att använda bilder ur sin produktkatalog och att ge upplysningar om de olika kokkärlen. Figur 5 visar ett exempel: en kittel har *handtag* – eller möjligen *öron*.

Figur 5: Kommenterad bild ur produktkatalog från Kockums Emaljerverk AB (R147).

TNC summerar resultaten av R147 i utredningen "Kärl för varmberedning av mat". Där sägs det bland annat att en *gryta* är ett "koknings- eller stekningskärl av tjockare gods (jfr kittel), med två öron, t.ex. stekgryta, tvättgryta". En *kastrull* är ett

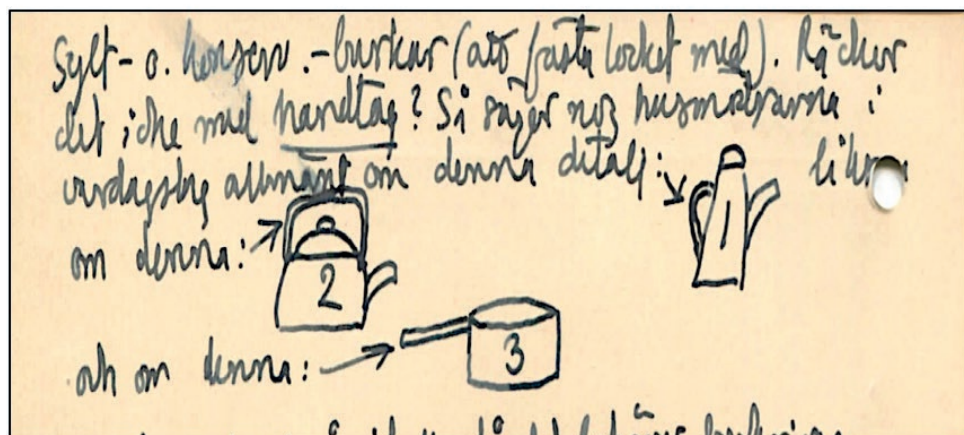
”kokningskär! med skaft”, medan en *kittel* är ett ”kokningskär! av tunnare gods (jfr gryta), med två öron, t.ex. buljongkittel, fiskkittel, konserveringskittel”.

TNCs summering visar alltså att AB Svenska Metallverken, Hans Reuter-crona och Kockums Emaljerverk AB får ge!ör för sina synpunkter om materialets tjocklek och detaljer på kär!en, medan Konsumenttjänst i Stockholm inte får det i fråga om materialets kvalitet. Därtill lyfter TNC fram vilket eller vilka användningsområde/n som kokkär!en har, något som de sakkunniga inte gör. Däremot finns användningsområdena med i Hemmens Forskningsinstituts försök till nomenklatur. Ska ett visst kär! användas enbart för att koka födan (*kastrull*, *kittel*) eller kan det användas för att koka eller steka födan (*gryta*)? Slutligen konstaterar TNC, utifrån synpunkter från sakkunniga, att det finns behov att utreda såväl benämningar på olika specialkär!, t.ex. *kaffepanna* och *kaffebryggare*, som benämningar för detaljer i kokkär!, t.ex. *skaft*, *handtag*, *öra* och *bygel*.

Den andra av rundfrågorna, R156, har kontrollkaraktär, eftersom TNC vill veta ifall de sakkunniga kan ansluta sig till förslaget till riktlinjer utifrån R147. Flertalet tillfrågade accepterar riktlinjerna, och exempelvis språkexperten Gösta Bergman besvarar TNCs fråga med ett ensamt ”Ja.”. Men Konsumenttjänst i Stockholm vill återigen lansera *materialets kvalitet* som en viktig egenskap, och AB Svenska Metallverken önskar mindre modifieringar av TNCs riktlinjer. Exempel på sådana modifieringar är att *gryta*, *kastrull* och *kittel* är kär! för ”såväl kokning som stekning ...” och att användaren lyfter upp kär!en genom att fatta i grytans *öron*, kastrullens *skaft* respektive kittelns *grepe*. TNC redovisar inte någon speciell utredning utifrån svaren på R156.

Genom den tredje av rundfrågorna, R157, vill TNC veta ifall de sakkunniga kan ansluta sig ”till de i bilagan angivna termerna och definitionerna för detaljer i kokkär!”. Det är fråga om totalt nio detaljer och tolv benämningar. Liksom i fråga om R156 accepterar många av experterna TNCs förslag. Detta görs av bland annat tillverkaren Kockums Emaljerverk AB. Tillverkaren AB Svenska Metallverken önskar dock mindre modifieringar, bl.a. i fråga om detaljen *skaft*: ”Det kan näp-peligen vara meningen att [skaft] endast [ska] avse ’rakt handtag’ ...” som ska kunna omslutas av handen. AB Svenska Metallverken förespråkar i stället att ett *skaft* kan ha antingen rak eller böjd form.

Språkexperten Gösta Bergman framför detaljerade synpunkter till R157, särskilt när det gäller detaljen *bygel*: ”Betr. bygel är jag ngt skeptisk. Ordet användes i hus-hållet, bl.a. för metalldelen på locket till sylt- o. konserv-burkar (att fästa locket med). Räcker det icke med handtag? Så säger husmödrarna i vardagslag allmänt om denna detalj: [skiss 1] liksom om denna: [skiss 2] och om denna: [skiss 3]” (understrykning i originalet). Bergman hänvisar alltså till användarnas språkbruk för att underbygga sin uppfattning. En del av Bergmans synpunkter återges som figur 6.

Figur 6: Gösta Bergman om *handtag* och kokkärl (R157).

TNC agerar inte direkt vad gäller synpunkterna på R157. I stället skickar TNC ut R156a, som är den fjärde rundfrågan inom temat. Speciellt för den här frågan är att en av de sakkunniga spelar en mer aktiv roll än de andra. Det framgår av det sätt som TNC formulerar rundfrågan:

Från adressaterna för rundfrågorna 156 och 157 rörande kokkärl och kokkärlsdetaljer ha i stort sett endast instämmanden inkommit till TNC, med undantag för AB Svenska Metallverken (S Thulin), vars tillverkningsavdelning just nu lägger ned mycket arbete på att för hithörande don få så logiska och för framtiden lämpliga benämningar som möjligt. I bilagan äro några från detta håll inkomna förslag framställda, och Ni bedes uttala Eder om dem. Förslagen äro utarbetade i samråd med TNC, som dock inte tagit slutgiltig ställning till dem utan avvaktar svaren på denna tilläggsrundfråga. Att detta förorsakar ytterligare tidsutdräkt kan beklagas, men viktigare är att utredningen blir så grundlig som möjligt.

I förslaget definieras de tre kokkärlen *gryta*, *kastrull* och *kittel* som "förhållandevis djupt kokkärl med öron eller (minst) två sidgrepar", "förhållandevis djupt kokkärl med skaft" respektive "förhållandevis djupt kokkärl med tvärgrepe eller en enda lodgrepe". Det är alltså handtagstyperna som skiljer de tre kärlen från varandra. Dessa och andra föreslagna definitioner accepteras utan reservationer av några sakkunniga, bl.a. Kockums Emaljerverk AB och Hemmens Forskningsinstitut. Andra sakkunniga vill se mindre modifieringar. Exempelvis kommenterar Landsmåls- och Folkmålsarkivet definitionen av olika typer av *grepe* med *sidgrepe* kontra *lodgrepe*. Tillverkaren Carl Lunds Fabriksaktiebolag, som godkände förslaget i R147 utan invändningar, är däremot helt avvisande till R156a:

Beträffande bilaga till rundfråga nr 156 a äro vi icke överens med beteckningarna i denna bilaga utan översända vi härmed vår katalog och önska vi vidhålla de termer, som angivas i katalogen, vilka för övrigt äro desamma som användas av Kockums Emaljverk. Vi anse att det skulle bliva mycket besvärligt för våra många kunder (järnhandlare och grossister), som genom många år lärt sig använda de i katalogen angivna beteckningarna, om vi skulle gå över till nya beteckningar och anse vi icke det föreligger någon orsak till sådan ändring.

Carl Lunds Fabriksaktiebolag anser alltså att etablerade termer bör bevaras och hänvisar dessutom till att en annan tillverkare också använder de aktuella termerna. Men denna tillverkare, Kockums Emaljverk AB, har inga invändningar mot förslagen i R156a.

TNC meddelar resultaten av R157 och R156a i utredningen "Kokkärlsnomenklatur". Här konstaterar TNC att de fyra viktigaste kokkärlsnamnen *kastrull*, *gryta*, *kittel* och *panna* har varit svårast att definiera. TNC ser dock *handtagens utformning* som den mest rationella indelningsgrunden: "Handtagens utformning beror ju i hög grad på kokkärls avsedda placering på eller i ugn, i värmeskåp osv. och de utrymmesförhållanden och lyftningsförhållanden som sammanhänger därmed."

TNC definierar de tre kokkärlen *gryta*, *kastrull* och *kittel* som "förhållandevis djupt kokkärl med öron eller (minst) två sidgrepar", "förhållandevis djupt kokkärl med skaft" respektive "förhållandevis djupt kokkärl med tvärgrepe eller en enda lodgrepe". Detta är alltså de definitioner som ingår i förslaget i R156a. TNC anser att andra föreslagna särdrag som *materialets tjocklek*, *materialet i sig*, *kärls avsedda användning* för kokning, stekning eller gräddning eller *kärls djup* är mindre lämpliga än *handtagens utformning*. När det gäller tre huvudtyperna av kärl enligt R147 sägs dock att "Vill man skilja mellan kokkärl för de tre olika tillagningssätten kan man säga kokningskärl, stekningskärl och gräddningskärl" (understrykning i originalet).

5 Sammanfattning och utblick

Vår delstudie utifrån de 373 rundfrågorna från TNC visar att de två språkexperterna, knutna till TNC, hör till de mest aktiva experterna när man utgår från antalet skickade TNC-rundfrågor. Den förste språkexperten, Hans Reutercona, fick 52 rundfrågor under fem år och den senare, Gösta Bergman, fick 83 rundfrågor under elva år. Till sammans täcker de frågor som skickades till språkexperterna alla aktiva kategorier i John Wennerbergs kategorisering, dvs. 16 av 17 kategorier. En svarsprocent på 87 för Reutercona respektive 97 för Bergman visar att båda oftast har svarat på de frågor som de har fått. En jämförelse mellan deras korta svar på rundfrågor visar att Bergman oftare än Reutercona verkar formulera en självständig åsikt. När språkexperterna har formulerat längre svar, så är profilerna däremot olika genom att Reutercona betonar översättning, medan Bergman i stället främst kommenterar grammatiska aspekter.

Vår delstudie utifrån den tematiska serien med fyra rundfrågor om kokkärlsterminologi, särskilt kärlen *gryta*, *kastrull* och *kittel*, visar att i synnerhet tillverkaren AB Svenska Metallverken inverkar på de slutliga TNC-rekommendationerna, särskilt genom sitt initiativ som leder fram till den fjärde rundfrågan, R156a. Men också andra sakkunniga i den tematiska serien av rundfrågor talar för just *handtagens utformning* som ett avgörande särdrag. Två av dem är tillverkaren Kockums Emaljerverk AB i R147 och språkexperten Gösta Bergman i R157. Sakkunniga som kritiserar detaljer i fråga om handtag kan också sägas få gehör för sina synpunkter. Exempel är Konsumenttjänst i Stockholm som tar avstånd från TNCs riktlinjer i R156 om kittlar: sådana har enbart *grepar*, inte *öron*.

Sakkunniga som förespråkar andra särdrag än *handtagens utformning* får däremot inte genomslag för sina synpunkter i de slutliga TNC-rekommendationerna om kokkärlsterminologi. Detta gäller bl.a. tillverkaren AB Svenska Metallverken och språkexperten Hans Reuterström i fråga om *materialets tjocklek* och Konsumenttjänst i Stockholm i fråga om *materialet i kärlen*. Sakkunnigas synpunkter på R156, R157 och R156a får alltså TNC att justera sina riktlinjer i den första rundfrågan, R147, en hel del. Den expert som får allra minst gehör för sina synpunkter får sägas vara Carl Lunds Fabriksaktiebolag. Denna tillverkare av kokkärl har inte några invändningar mot R147 men protesterar däremot mot definitionerna i R156a och vill absolut inte ändra sina invanda termer, detta av hänsyn till sina kunder. Och företaget hänvisar även till en annan tillverkares termbruk. Carl Lunds Fabriksaktiebolag kan dock finna lite tröst i resultatet av TNCs utredning efter R157 och R156a: "Som vanligt innehåller det [= resultatet] delvis snarare riktlinjer än slutgiltiga avgöranden."

De resultat som redovisas i den här artikeln ingår i den helhet som det pågående projektet "Termer i tid – tidens termer. Hur etableras, regleras och används termer på svenska?" ska bilda. (Se Bendegard et al. 2017 om projektet.) Projektet har såväl ett diakront som ett synkront perspektiv. De resultat som vi redovisar här illustrerar det faktum att studier av terminologiskt arbete "i förfluten tid" kan ha betydelse för sådant arbete i "nutiden" och "i framtiden", eftersom projektet kommer att resultera i ny kunskap om mekanismerna bakom terminologiska processer och terminologiskt arbete. Därtill förväntas projektet kunna bidra till en större förståelse för betydelsen av terminologi och fackspråk som en infrastrukturell resurs i ett samhälle.

6 Referenser

- Bendegard, Saga, Hans Landqvist, Niina Nissilä & Nina Pilke (2017). Termer i tid – tidens termer. Hur etableras, regleras och används termer på svenska? Projektansökan till Riksbankens Jubileumsfond – RJ.
- Bucher, Anna-Lena (2016). Nationella terminologicentraler – i allmännyttans intresse. I: *Tänkta termer. Terminologihänsyn i nordiskt perspektiv*, 72–99. Red. Nina Pilke & Niina Nissilä. (VAKKI Publications N:o 5.) Vasa: Vasa universitet. (<http://www.uva.fi/fi/sites/vakki/publications/tanktatermer> <1.9.2017>).
- Bucher, Anna-Lena (2012). Basord i våra fackspråk (TNC 104) – en ordlista som sätter gränser. I: *Terminfo* 3, s. 6–7.
- Hemmens Forskningsinstitut (1954). *Redskap för matlagning och diskning*. (HFI-meddelanden – Bra hushållsredskap 5.) Stockholm: Hemmens Forskningsinstitut.
- ISOF (2017) = Institutet för språk och folkminnen (2017). *Förslag på ansvarsfördelning inom det offentliga terminologiarbetet. Redovisning av regeringsuppdrag*. (<https://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.48d75a5715c7c21d71d6ceb/1497617364566/ISOF+Förslag+på+ansvarsfördelning+offentliga+terminologiarbetet.pdf> <1.8.2017>).
- Landqvist, Hans, Niina Nissilä & Nina Pilke (u.u.). Röster i teknikens värld. Termer, fackexperter och språkexperter. Kommer i: *Proceedings from XXXVII International VAKKI-symposium*. Vaasa: University of Vaasa.
- Nissilä, Niina & Nina Pilke (2017). ”Rättsvans är ej så lyckligt”. Terminologisk förankring genom TNCs rundfrågor till sakkunniga. I: *Svenskans beskrivning* 35, 243–254. Red. Emma Sköldberg et al. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 29.) Göteborg: Göteborgs universitet.
- Nätverket Termer och terminologisering [www] = Nätverket Termer och terminologisering i svenskt fackspråk. (http://www.uva.fi/en/sites/terminology/termface/natverket_term_och_terminologisering_i_svenskt_facksprak/ <1.9.2017>).
- Tekniska Nomenklaturcentralen – TNC. Rundfrågor 1941–1983. Stockholm.
- Tekniska Nomenklaturcentralen (1947). *TNC-spalten. Korta uppsatser om ord och uttryck publicerade i tekniska tidskrifter under år 1946*. (Tekniska Nomenklaturcentralens publikationer TNC 11.) Stockholm: AB Seelig & Co.
- Termplanering och termbruk [www] = Termplanering och termbruk i svenskan. Tematisk workshop vid Svenskans beskrivning 36, Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. (<http://www.nordiska.uu.se/konferens/svebe36/workshop/termer/> <1.9.2017>).

Förtroende = förutsättning!?

Om förtroende, terminologiarbete och termbanker

HENRIK NILSSON
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Introduktion

Terminologiarbete är inget ensamarbete, det har sagts många gånger. Att strukturera kunskap om ett visst ämnesområde, avgränsa begrepp och beskriva dem språkligt genom definitioner och termer kräver flera olika kompetenser, inklusive expertens och terminologens. En tidigare TNC-chef (Selander, 1982) hävdade (i ett tal efter en terminologikurs på Hawaii 1982) att terminologins grundprincip är att försöka uppnå konsensus kring begrepp, att det är grundförutsättningen för att diskutera termer, den grundläggande principen bakom terminologiska system.

Där det finns ett behov av konsensus, att komma överens, är alltså normalt flera personer inblandade – och det är där förtroendebegreppet kommer in i bilden. Liksom i många andra typer av arbeten behövs förtroende i terminologiarbetets alla faser – från och för människor, för metoder och verktyg – även om det inte alltid diskuterats eller studerats på djupet. Denna artikel kommer att försöka se på begreppet förtroende och dess betydelse för de olika faserna i terminologiarbetet och speciellt terminologihanteringen.

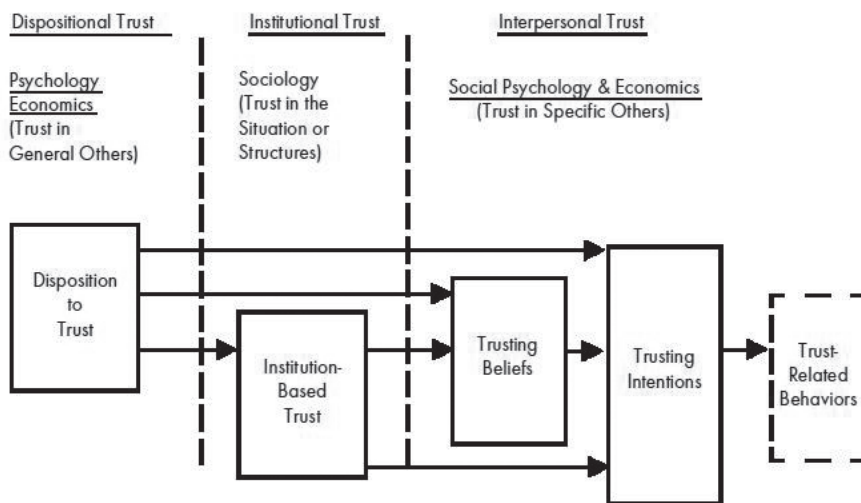
Begreppet förtroende

Sedan 1950-talet har intresset för begreppet förtroende funnits inom olika discipliner, vilket resulterat i ett stort antal beskrivningar och försök till definitioner: "Förtroende är ett abstrakt begrepp som det skrivits mycket om, och det som är skrivet är inte alltid kongruent, utan förtroende verkar vara ett begrepp som är mycket svårt att få grepp om (Aronsson m.fl., 2005, s. 18). Även om forskarna är överens om att begreppet är viktigt och relevant gör inte en sådan uppsjö av definitioner det hela enklare, vilket också påpekats av bland annat Andersson & Karlsson (2003, s. 25ff): "Förtroendebegreppet är dock både komplext och problematiskt att beskriva då det inom forskningen råder många olika uppfattningar om hur det ska tolkas och definieras. Det är lätt att gå vilse bland definitionerna och deras betydelse för olika författares slutsatser."

Förtroende kan också ses utifrån olika dimensioner: vem känner förtroende? För vad eller vem? Och i vilka situationer? En av de senaste definitionerna (av engelskans "trust") finns i en internationell standard (EN ISO 22600-2): "circumstance existing

between two entities whereby one entity makes the assumption that the other entity will behave exactly as the first entity expects". Även om denna definition utvecklades för en standard inom vårdinformatik kan den fortfarande diskuteras i samband med terminologi. Vad skulle till exempel vara förväntningarna ("assumptions") på ett företags beteende i terminologiska sammanhang? Termbanksanvändare skulle förmodligen ha några erfarenhetsbaserade idéer om hur ett sådant verktyg skulle fungera för att ge önskade resultat, men det kanske inte är lika enkelt och förutsägbart att förutse reaktionerna från en ledningsgrupp när de möter ett förslag att starta ett internt terminologiprojekt eller de ömsesidiga förväntningarna i en nybildad arbetsgrupp om hur de skulle kunna uppnå enighet om ett visst antal begrepp och definitioner inom deras gemensamma fackområde.

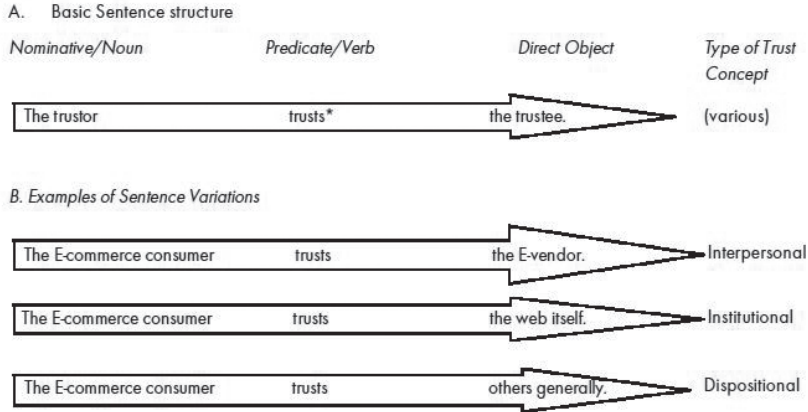
Harrison McKnight & Chervany (2002, s. 42) har i sin studie, som syftar till att komma fram till en typologi över olika förtroenden, jämfört 65 definitioner av "trust" och delat in dessa i två huvudgrupper utifrån typ och referent. Typerna är attityder, uppfattningar, beteenden och benägenheter medan referenterna delar in definitionerna efter för vad eller vem, för vilken egenskap etc. någon känner förtroende. De får i sin analys fram 16 kategorier av kännetecken för begreppet som de sedan delar in i 5 undertyper: kompetens, välvillighet, fullständighet, förutsägbarhet och övrigt, och därefter skapar de utifrån detta underlag en modell:

Figur 1. Tvärvetenskaplig förtroendemodell (Harrison McKnight & Chervany, 2002, s. 42)

Modellen presenterar tre huvudtyper av förtroenden, från olika fackområden: dispositional trust ("generellt förtroende") – att man är benägen att ha förtroende för andra, institutional trust ("institutionellt förtroende") – att man har förtroende för

situationer och strukturer, och slutligen interpersonal trust ("interpersonellt förtroende") – att man har förtroende för någon annan. Författarna skapar också en "grammatisk" modell där förtroendet framställs som en mening där den som har förtroende är subjekt, själva förtroendet är predikatet och objektet blir det som skiljer de olika typerna av förtroende åt:

Figur 2. Den tvärvetenskapliga förtroendemodellens "grammatik". (Harrison McKnight & Chervany, 2002, s. 43)

Ett sätt att illustrera förtroendet i terminologisammanhang utifrån denna modell skulle kunna vara att konstruera olika meningar utifrån de olika objekten som kan vara aktuella inom terminologiarbetet, till exempel kollega, terminolog(konsult), metod, termbank etc. En tänkbar mening för det interpersonella förtroendet kunde då vara "Beställaren/arbetsgruppen litar på terminologen.", för det institutionella "Det finns en standard/struktur/metod att följa." och slutligen, för det dispositiva: "Vi behöver inte göra allt själva – vi kan anlita en terminolog!". Resonemanget kring förtroendemodellen ska inte fördjupas här utan den har använts för att visa på ett första sätt att strukturera förtroendebegreppen. För att bättre kunna beskriva komplexiteten i förtroende kopplat till terminologiarbetet behövs dock fler förtroendetyper.

Fler förtroendetyper

Psykologiguiden likställer förtroende och tillit (trust, confidence, reliance) och ger följande definition: "grundläggande emotion som gör att en individ, djur eller människa, känner sig trygg med en annan individ, med gruppen, samhället, miljön eller med sig själv". Det påpekas också att "Motsatser är känsloreaktioner som osäkerhet, tvivel och misströstan." Här nämns inte specifikt maskiner, men på senare tid har det inom människa-maskin-interaktion vuxit fram ett behov av att studera det förtroende som skapas mellan just människa och maskin, det s.k. onlineförtroendet.

Corritore et al (2003) tittar närmare på förtroendebegreppet och skiljer det från andra relaterade begrepp, till exempel trovärdighet, samarbete, tro och tillit. De visar att förtroende inte bara är begränsat till människor, utan att det också kan utsträckas till maskiner, till exempel en termbank. Den tekniska utvecklingen har på senare år lett till andra, nya typer av förtroende. Deras definition av online-förtroende är: "attitude of confident expectation in an on-line situation of risk that one's vulnerabilities will not be exploited". Även om de särskilt har studerat online-förtroende, gör de även en intressant översikt över olika typer av vad det *inte* är, det vill säga offlineförtroende. De presenterar olika förtroendetyper som kopplas till begreppets olika dimensioner (2012:742ff), och dessa kan vara särskilt intressanta att titta på i samband med terminologiarbete och termbanker. För det första skiljer de mellan *generellt förtroende* (general trust) och *specifikt förtroende* (specific trust): en person kan lita på att experter och terminologer ska utarbeta en relevant resurs (generellt förtroende), men också att de ska utarbeta något som är relevant för en viss institution, utifrån synpunkter hos de som arbetar där (specifikt förtroende). När det gäller tidsaspekten går det, enligt Corritore et al, att tala om *långsamt förtroende* och *snabbt förtroende*, vilket också är relevant för terminologiarbetet. Eftersom terminologiarbete är dyrt och arbetskrävande finns det ofta tidsbegränsningar – som inhyrd terminologikonsult eller jourhavande terminolog kan det handla om ett eller få, intensiva möten där terminologen har lite tid att vinna förtroendet från de som deltar i till exempel en arbetsgrupp. Men det finns också det långsiktiga terminologiarbetet, som kan exemplifieras med fleråriga projekt eller termgrupper och andra terminologinätverk inom ett visst fackområde (till exempel terminologikommissioner i Frankrike och termgrupper i Island eller Sverige – Svenska data-termgruppen och Svenska optikgruppen firade båda 20-årsjubileum 2016.) där det finns bättre tid att bygga upp ett förtroende mellan deltagarna och terminologen och för den terminologiska metoden i sig. Vidare kan förtroende betecknas som *kognitivt* eller *emotionellt*: i det första fallet handlar det om att hitta rationella skäl till varför något eller någon borde litas på ("termbanker är välstrukturerade) medan det i det senare handlar om att positiva känslor förknippas med något och på så sätt skapar förtroendet ("jag gillar TNC"). Båda dessa typer av förtroende kan existera samtidigt, för en och samma person eller objekt, vilket gör att de hamnar på ett slags kontinuum. Även om det i terminologisammanhang snarare verkar handla om det kognitiva förtroendet, bör inte det känslomässiga förtroendet underskattas, till exempel i organisatoriska sammanhang och vad gäller personkemin i en arbetsgrupp.

I Anderssons & Karlssons (2003) genomgång finns ett stort antal förtroendetyper – kalkylmässigt förtroende, kunskapsbaserat förtroende, identifieringsbaserat förtroende; kontraktbaserat förtroende, kompetensbaserat förtroende, goodwillbaserat förtroende; ömtåligt/bräckligt förtroende, motståndskraftigt förtroende, strategiskt förtroende, passionerat förtroende – men alla ska inte gås igenom här. Det sista

paret blir dock intressant i terminologisammanhang och kan liknas vid det kognitiva och emotionella förtroendet eftersom det passionerade förtroendet är ett förtroende som inte kan sägas vara kognitivt baserat och det strategiska är baserat på faktiska handlingar och inte på intentioner. Andersson & Karlsson kopplar dessa två förtroendetyper till olika perspektiv: mikroperspektiv (relaterat till individer inom en organisation), makroperspektiv (relaterat till den institutionella miljön), mesoperspektiv (relaterat till företag och enskilda organisationer) och skapar en matris som till exempel skulle kunna kopplas till förtroende för en ordlista eller en termbank:

TILL VEM/VAD KÄNNER KUNDEN FÖRTROENDE?		
	Mesoperspektiv	Mikroperspektiv
Passionerat förtroende	förtroende för avsikten med ordlistan	förtroende för syftet och motivationen för en enskild definition
Strategiskt förtroende	förtroende för hur ordlistan faktiskt utarbetats	förtroende för formuleringarna, termvalen etc.

Figur 3. Matris (baserad på Andersson & Karlsson, 2003, s. 33)

Enligt Corritore et al (2003) kan det också finnas olika grader av förtroende, allt från ett *grundläggande förtroende*, via ett *försiktigt förtroende* till ett *utökat förtroende*. Det försiktiga förtroendet, som kan ses som en tidsbegränsad förtroendeform som styrs av kontrakt etc. är vanligt vid terminologiarbete, till exempel när en beställare måste räkna med en terminolog(konsult) för att få arbetet gjort, i tid. Men ju längre tiden lider blir vanligtvis formella kontrakt mindre viktiga och deltagare i terminologiarbetet (till exempel i terminologinätverk eller när organisationer har en anställd terminolog) börjar känna förtroende för varandra ändå. Naturligtvis behövs också ett övergripande, grundläggande förtroende för språk och för tanken att terminologiarbete kan hjälpa till att lösa ett organisationsproblem för att arbetet överhuvudtaget ska komma igång.

Förtroende kan också sägas existera i olika utvecklingsstadier: från ett *initialt förtroende* till ett *moget förtroende*, eller i en mer utvecklad typologi: *avskräckande förtroende*, *kunskapsbaserat förtroende* och *identitetsgemensamt förtroende*. I terminologiarbetet, som i många andra typer av arbete, är det önskvärt att gå från den ursprungliga typen med styrande kontrakt, avtal etc. till åtminstone den kunskapsbaserade typen där det finns kunskap om vad eller vem man har förtroende för, helst också kombinerat med en förmåga att förutsäga beteendet hos det, till exempel

en termbank. På sikt kan man sedan uppnå en nivå där man identifierar sig med varandra och förtroendet har blivit mer av en självklarhet.

Förtroende i terminologiarbetets olika steg

Det finns flera sätt att beskriva terminologiarbete och dess faser och processer (se Nuopponen & Pilke, ISO, Dobrina), men här används Drewers (från Großjean, 2009) beskrivning av terminologihantering som innehåller 9 faser:

1. Planering
2. Excerpering och insamling
3. Begreppsstrukturering
4. Språklig validering och revidering
5. Termskapande
6. Administration
7. Lagring och spridning
8. Förvaltning
9. Kontroll av terminologianvändningen

Trots att de här faserna huvudsakligen är tänkta att beskriva terminologihantering som görs i företag kan de användas även i andra sammanhang. Förtroende kan spela en mer eller mindre viktig roll i alla dessa faser och i det nedanstående följer ett (icke-uttömmande) försök att se de nio faserna ur ett förtroendeperspektiv och beskriva vilka typer av förtroende, och ev. risker, som kan bli aktuella för var och en av dem.

Man måste också komma ihåg att förtroende kan ses ur olika perspektiv, till exempel "internt" (inom organisationen) och "externt" (från utanför organisationen), vilket blir relevant om terminologiarbetet utförs helt internt eller om det innefattar externa konsulter eller samarbete med andra organisationer.

1. Planering

På TNC, Sveriges nationella centrum för terminologi och fackspråk, får vi ofta frågan om hur man kan övertyga en ledning om att finansiera ett terminologiprojekt (och tyvärr har vi också sett några misslyckade försök att starta och/eller avsluta sådana projekt ...). En del viktigt terminologiarbete utförs av eldsjälar, ibland till och med på fritiden, men utan en tro på processen eller ett stöd från ledningen, finansavdelningen, och numera allt oftare it- och kommunikationsavdelningarna, kommer det att bli svårt att kunna starta och hantera ett terminologiprojekt i någon större skala. Förtroende blir således en viktig faktor redan innan något mer organiserat terminologiarbete har utförts. Vidare bör vikten av förtroende mellan kolleger inte försummas eller underskattas, särskilt om flera personer från olika avdelningar ska delta i ett terminologiprojekt. Ofta finns det olika syn på terminologi inom

organisationer, och troligen handlar det då både om kognitivt och emotionellt förtroende i olika utsträckning. Om externa parter, till exempel terminologikonsulter (som ofta kan fungera som en neutral part och problemlösare när det finns olika åsikter om begreppen), ska användas, måste de också vara betrodda (genom initialt förtroende och förmodligen också ett försiktigt förtroende om projektet är kortsiktigt). Slutligen måste det också finnas ett förtroende för det valda sättet att arbeta tillsammans (i grupp, nätverk) – att samordna, samverka eller samarbeta. Dessa ord kan inte användas hur som helst, och även om vi inte kommer att ge några definitioner här (se till exempel Himmelman 2002 eller TNC 2012) kan man notera att förtroendenivån kan ses som en viktig och särskiljande egenskap hos dessa närbesläktade begrepp, där nätverk har begränsade förtroendenivåer, samordning måttliga förtroendenivåer, samverkan höga förtroendenivåer och samarbete mycket höga förtroendenivåer (Himmelman 2002: 4).

Naturligtvis påverkar många faktorer förtroendet, men tydliga beskrivningar av processer och rutiner (till exempel genom användning av standarder som ISO 15188) och av roller och ansvarsområden – till exempel terminologisamordnare, termägare, terminologiansvarig, terminolog etc. (se till exempel Söderlund 2014) – kan vara ett sätt att skapa och få förtroende, i kombination med tunga argument, fakta och till viss del siffror. Kraven på siffror och kostnadsintäktsanalyser (CBA) för terminologiprojekt som visar hur mycket pengar som kan sparas genom terminologiarbete, har ökat, vilket också har gett upphov till diskussioner, seminarier och artiklar i terminologivärlden (och några ”riktiga” studier, till exempel Champagne, Erdman Thomsen, FMV, Puttonen, Sundholm & Jonsson). LM Ericsson uttalade följande om hur terminologins arbete bör utföras inom organisationer redan 1980 (TNC-Aktuellt 1980):

- alla åtgärder på terminologiområdet måste vara ekonomiskt motiverade
- innan något arbete startas skall behoven klarläggas och prioriteras
- val av termer och definitioner skall så långt det är möjligt handläggas av de tekniska instanser som har behovet och kunskapen
- redan existerande terminologi, både intern och extern, skall givetvis utnyttjas, men metoder för att göra den känd och tillgänglig måste förbättras.

Och senare har terminologen Kara Warburton sagt att ”most companies are still unaware of the need to invest in terminology development and active management of terminological resources. Recent work [...] has helped demonstrate that investment in terminology management and development can deliver a tangible return on investment, not just intangible benefits such as improved quality or customer satisfaction” (Warburton).

Ekonomi är dock inte det enda argumentet för att göra terminologiarbete. Inom EAFT (Europeiska terminologiföreningen/European association for terminology)

har en typologi över argument som ofta används i samband med terminologiarbete utarbetats:

- tidsrelaterade argument
- ekonomiska argument
- kunskapsförmedlingsargument
- utbildningsrelaterade argument
- språkpolitiska argument
- effektiviserings- och harmoniseringsargument
- juridiska argument

Några av dessa hör naturligt ihop: tidsrelaterade argument leder ofta till ekonomiska argument, eftersom tid kan vara ett sätt att beräkna kostnadsbesparingspotentialen i terminologiarbetet. Sedan finns det andra, av mer politisk eller språkrelaterad natur, till exempel är terminologiarbetet ett viktigt sätt att förhindra domänförlust i ett språk, men det kan också till exempel vara imagestärkande att använda konsekvent terminologi inom ett företag. Dessutom finns det länder (till exempel Sverige) där det finns ett juridiskt uttalat ansvar för terminologiarbete – och också ett förtroende (och ibland kontroll) från regeringar för till exempel myndigheter att det görs.

2. Excerpering och insamling

I den här fasen (där befintligt terminologiskt material samlas in som utgångspunkt för arbetet), måste det främst finnas ett förtroende (bland deltagarna) för de använda resurserna: att dessa resurser verkligen ger en korrekt bild av terminologin inom fackområdet. Riktlinjer, även om de är ganska generella, finns i ISO-standarder som ISO 23185 om bedömning av terminologiska källor och ISO 10241-1 där följande lista över dokument som används i terminologiarbetet ges: “The main types of source to be considered include the following:

a. legal documents;

NOTE Definitions of concepts in laws and regulations are sometimes broader or narrower than the use of the concept in domain communication.

b. standards;

c. documents generally recognized by the scientific community (e.g. textbooks, scientific dissertations and scientific periodicals);

d. current but not necessarily generally recognized material (e.g. pamphlets, directions for use, parts lists and reports);

e. human sources (e.g. the members of the working group and other experts);

f. terminology databases;

g. terminological data collections, dictionaries and encyclopaedias;

h. terminological data found in websites, networks and other electronic sources.

Authoritative sources shall be given preference.”(ISO 10241-1: 11)

Eftersom denna fas i terminologihanteringen har automatiserats alltmer de senaste åren (termextraktionsverktyg etc.) krävs inte bara förtroende för den person som utför den manuella termextraktionen (ur betrott material) men alltmer för maskinen/programvaran som extraherar termkandidater. Programvarans förmåga att ta fram en lista över möjliga termkandidater, som inte är för besudlad av icke-termer, kommer troligen att ligga till grund för användarens förtroende för dess förmåga, men andra faktorer som användarvänlighet, pris etc. kan givetvis också spela in.

3. Begreppsstrukturering

För den här fasen utförs ofta arbetet manuellt, så eventuella förtroendeproblem har mer att göra med människor än med maskiner. Bortsett från förtroende mellan projektdeltagare, såväl internt (mellan kolleger från olika avdelningar och organisationsnivåer), som externt (mellan experter från olika organisationer och externa konsulter, till exempel en terminolog som tagits in för att få deltagarna att komma överens) måste det också finnas förtroende för själva begreppet konsensus i sig. I ett nyligen genomfört projekt i Sverige hos en statlig myndighet uppnåddes konsensus enkelt kring den icke-centrala terminologin, men när det gällde organisationens kärnterminologi stoppades projektet efter protester och kommentarer (vilket kanske delvis berodde på att just förtroende saknades, för processen, källorna och deltagarna). Till slut valdes där i stället en "diktatormodell", där en person (i motsats till de små expertgrupperna som användes för de andra fackområdena) fick till uppgift att skriva definitioner som sedan skulle användas av hela organisationen. Här fanns det inte bara brist på förtroende mellan kolleger, men kanske också brist på förtroende för metoden, ett grupparbete där konsensus eftersträvas à la ISO 704. Förekomsten av standarder (vilka i sig ju är ett resultat av konsensus) och GATP (generally-accepted terminology practices) – som enligt ISO 22128 definieras som "standards, rules, conventions and recommended procedures to be followed when producing terminographical products and terminology services" – bör i sig vara förtroendeingivande, och det finns många dokument som beskriver de olika processerna som är inblandade i terminologihantering, till exempel terminologiarbetet (ISO 704, ISO 15188), termininventering och kvalitetsbedömning (ISO 23185), termskapande, uppdatering av terminologiska resurser (ISO 19104), lagring och distribution av terminologi. Alla dessa processer skulle dock behöva kompletteras med tydliga beskrivningar av roller och ansvarsområden, och i allmänhet skulle de behöva bli mer kända och använda i de tidiga stadierna av terminologihantering så att de verkligen kunde fungera som förtroendeskapande verktyg.

Under de senaste åren har terminologiarbetet också närmat sig aktiviteter som informatik, kravanalys och informations- och processmodellering, vilket har skapat ett nytt behov av förtroende mellan dessa yrkesgrupper, som till exempel använder olika sätt att illustrera och beskriva begreppsrelationer och begreppssystem, när de arbetar tillsammans i samma projekt (se till exempel Palm 2007).

4. Språklig validering och revidering

Även om terminologiarbetet ofta utförs begreppsorienterat finns det en stark språklig sida av det, till exempel när bedömning och validering av befintliga termer och definitioner görs. I många fall är problemen med synonymi och homonymi mycket vanligare i en organisation än brist på termer (se 5 nedan om termskapande), och i det sammanhanget är det viktigt att det finns förtroende för terminologernas språkliga förmåga, eftersom det i den här fasen handlar om att jämföra och utvärdera termer för att till slut rekommendera den mest lämpliga, eventuellt acceptera några av de andra existerande termerna som synonymer (ibland begränsade till vissa specifika sammanhang, kommunikationssituationer eller målgrupper) och slutligen av någon (uttalad) anledning avråda från vissa. För det arbetet är termkriterier, vilka anges i till exempel ISO 704, till hjälp, men sådana kriterier måste naturligtvis anpassas till den lokala språkliga situationen och lokala, regionala, nationella, eller ibland till och med internationella policyer kring fackspråk och terminologi vad gäller synen och acceptansen för låneord etc. – och det skulle i sig innebära ett förtroende för de organisationer som står bakom dessa policyer.

5. Termskapande

Vid behov måste nya termer skapas, vilket i sig kräver (interpersonellt) förtroende för de berörda personernas språkliga förmåga och för deras kunskaper om språkpolitiska frågor etc. och den strategi för termskapande som valts (till exempel acceptans av lånord eller ej). Ofta finns det en missuppfattning bland deltagare i terminologiprojekt att terminologer bara deltar av denna anledning, och ibland glöms deras bidrag till den kognitiva och begreppsrelaterade sidan av terminologiarbetet bort. Det blir därför viktigt att arbeta upp ett förtroende även för detta tidigt i terminologiarbetet. Man bör också komma ihåg att denna fas i terminologiarbetet snarare innebär ett val mellan befintliga termer snarare än ett skapande av termer från noll. I båda fallen krävs kriterier, och det måste också finnas ett visst förtroende för dessa, eftersom kriterierna kan tillhandahålla ett, kvalitativt och kvantitativt (det vill säga att ett visst antal uppfyllda kriterier skulle leda till vissa termval), sätt att uppnå konsensus kring termerna.

Nyligen (se till exempel Nilsson 2015 och Karsch 2015) har tanken på att använda så kallad *crowdsourcing* i terminologiarbetet diskuterats. Detta skulle innebära ett förtroende för icke-experters att delta i terminologiarbetet, och termskapandefasen har nämnts som den del där bidrag från många, även från de utan expertkunskap inom fackområdet i fråga, skulle kunna vara lika användbart som de med expertkunskap. En begränsad version av crowdsourcing, ofta kallad *nichesourcing*, där en särskilt utvald grupp kan bidra, verkar dock rimligare för terminologiarbete. Vetenskapstermbanken i Finland är ett aktuellt exempel där en liknande metod testats med hjälp av specialanpassad wiki-teknik som gör det möjligt för utvalda experter att interagera med ett terminologihanteringssystem och direkt skriva in termer och definitioner

(Kanner et al. 2016). Ett sådant system kräver dock att det finns ett förtroende för de utvalda deltagarna (vem som helst får inte delta) i att skriva bra definitioner, men också för wiki-systemet som tillåter dem att göra det (och andra saker, till exempel diskutera terminologin) på ett enkelt och välfungerande sätt.

6. Administration

I denna fas, när terminologin administreras, det vill säga matas in och lagras, blir olika typer av terminologiprodukter viktiga ("product that supports special language use or the field of terminology", ISO 22128), till exempel terminologiverktyg ("terminology product that is a computer application intended to assist in the production and delivery of terminology products and services or in information retrieval", ISO 22128), terminologihanteringssystem (TMS, "software tool specifically designed to collect, maintain, and access terminological data for use by translators, terminologists, and various other users", ISO 26162), termkörningssystem, termextraktionssystem etc.

Det är i detta sammanhang förtroendet mellan människa och maskin blir intressant, och i allt större utsträckning, onlineförtroendet, vilket Corritore et al (2003) alltså definierar som "attitude of confident expectation in an on-line situation of risk that one's vulnerabilities will not be exploited". Risker i den här fasen av terminologihanteringssystem (enbart skriva, enbart läsa etc.), vilket kan få konsekvenser för systemets/termbankens innehåll, och i slutändan även för kundsäkerhet, företags image etc. Standarden ISO/IEC 25010 har en annan definition av "trust" som tydligare lyfter fram förtroendet just till en produkt eller ett system: "degree to which a user or other stakeholder has confidence that a product or system will behave as intended".

Onlineförtroende kan finnas mellan person och webbplats (för information eller transaktion) och då blir faktorer som webbplatsens innehåll, webbplatsens teknik och personerna bakom webbplatsen viktiga. Överför man detta resonemang till en (fritt tillgänglig) termbank finns det egentligen inte några egentliga risker – inga personuppgifter, transaktioner behövs, men användaren förväntar sig att få eftersökt information (term, ekvivalent, definition etc.) och vill få trovärdiga, relevanta resultat.

Standarden ISO 22128 beskriver olika typer av terminologiprodukter och terminologitjänster – och sådana standarder kan i vissa miljöer vara viktiga för att skapa förtroende för verktygen. Att följa standardiserade processer och krav kan för vissa fungera som en slags garanti och därmed skapa förtroende, medan det för andra i alla fall innebär att en viss process, ett visst verktyg etc. har använts och prövats tidigare, vilket kan vara lugnande för användarna och projektdeltagarna.

7. Lagring och spridning

För den här fasen blir också onlineförtroendet avgörande (se 6 ovan), där termerna, definitionerna och annat begreppsrelaterat material ska lagras, presenteras och marknadsföras till en mindre eller större målgrupp av användare. Verket som används för lagring och presentation, ett terminologihanteringssystem, kan hjälpa till att få användarnas förtroende för verket och dess innehåll, även om det i sig endast tillfälligt kan täcka upp för ett dåligt eller otillräckligt terminologiskt innehåll.

Corritore et al (2003) lyfter också fram ett antal externa faktorer som har att göra med miljön (fysisk och psykologisk) vid en onlineförtroendesituation och som kan påverka:

- personrelaterade: förtroendebenenägenhet, tidigare (webb)erfarenhet
- webbplatsrelaterade: navigering, gränssnitt, innehåll, garantier etc.
- situationsrelaterade: risknivå, upplevelse av kontroll

Men de särskiljer också så kallade uppfattade externa faktorer som

- trovärdighet
- ärlighet, expertis, förutsägbarhet, rykte
- "lätthanvändbarhet"
- vittnesmål/kommentarer av andra användare
- risk

Förhållandena mellan de externa faktorerna och de uppfattade externa faktorerna, mellan de uppfattade externa faktorerna sinsemellan och mellan de uppfattade externa faktorerna och förtroendet blir sedan intressanta. Enkel och gratis åtkomst, följsam design, anpassning till olika användarbehov, snabba och relevanta träffar är alla faktorer som kan hjälpa till att skapa förtroende hos användarna av en terminologisk produkt, till exempel en termbank. Avsaknad av tydligt kommersiella aspekter som annonser etc. skulle för vissa användare ytterligare bidra till att öka förtroendet för verket. Valet av verktyg för att presentera resultatet av terminologiarbetet kan vara av stor betydelse; TerminOrgs (2012) anger det på följande sätt – och inkluderar även organisatoriska problem: "Successful terminology management requires the use of a terminology management system (TMS) that can adapt to constant product development, tools and infrastructure improvements, and organizational changes."

Såvitt vi vet har ingen studie av onlineförtroende för termbanker ännu genomförts, men Corritore et al (2003) listar generella indikatorer på onlineförtroende som också kan vara relevanta för till exempel termbanker: gränssnittsdesign, inga stavfel, webbplatsens övergripande utseende, enkla och effektiva sökmöjligheter, kvaliteten och användbarheten hos den terminologiska informationen etc. I en TNC-undersökning

som genomfördes med facköversättare i Sverige (SFÖ), uppmanades respondenterna att specifikt tänka på terminologiska källor, och enligt dem var de viktigaste faktorerna som påverkar förtroendet för en terminologisk resurs (i prioriteringsordning): innehåll, kvalitet, förlag, aktualitet, enkel åtkomst, användarvänlighet, struktur och dokumenttyp. Men TerminOrgs (2012) har också betonat vikten av att marknadsföra verktyget och engagera användarna: "Once a terminology management system has been selected, its implementation and maintenance is an on-going cyclical activity. In order to be successful, a TMS implementation must continually engage and educate users as well as improve and increase its functionality." Bland möjliga framgångsfaktorer lyfter de fram infrastruktur, medvetandehöjande åtgärder inom hela organisationen och identifiering av nyckelaktörer samt utveckling av träningsmoduler. Söderlund (2013) betonar också kommunikationen av terminologiarbetets resultat till relevanta användare inom organisationen, till exempel genom nyheter på intranät och riktade meddelanden till olika användare.

Flera faktorer kan hindra utvecklingen av ett förtroende för en terminologisk resurs, till exempel om användarna inte deltog i utvecklingen av den kan detta påverka deras vilja att använda den, liksom det faktum att de försökte, men kände att deras kommentarer inte hade någon effekt på resultatet. Å andra sidan måste leverantörerna också ha någon form av förtroende för användarna/kunderna och att de kan använda verktyget korrekt och bedöma innehållet. Dessutom kan man bjuda in användarna att ge återkoppling via specialfunktioner i verktyget som underlättar det (möjligheter att kommentera varje termpost etc.). I vissa sammanhang har olika typer av incitament använts, och TerminOrgs (2012) betonar också att aktivt deltagande bör belönas. Men man bör komma ihåg att denna typ av verksamhet också kan äventyra användarnas förtroende, om det verkar oseriöst på något sätt. Svaret på återkopplingen kan bli tidskrävande, men blir också nödvändigt för att den ska fungera.

8. Förvaltning

För den här fasen i terminologiarbetet, när terminologin ska förvaltas, det vill säga uppdateras, ändras, arkiveras, blir återigen människa-maskinförtroendet viktigt (se 6 ovan) eftersom detta ofta sköts genom olika terminologiska produkter. Användarvänlighet, enkel uppdatering, plugin-moduler för enklare införlivande av terminologin i vardagliga arbetsprocesser och verktyg, statistiska moduler (vilket kan ge intressanta statistiska uppgifter om termianvändning) etc. kan alla fungera som förtroendeindikatorer för de verktyg som används för terminologiförvaltningen. Till detta förtroende bör läggas det interpersonella förtroendet, eftersom ett viss förtroende hos den ansvarige terminologiförvaltaren för dennes kolleger måste skapas och upprätthållas så att de som förväntas använda terminologin också kommenterar den och kommer med återkoppling, tillägg och korrigeringar som kan förbättra terminologin och dess tillgång och användning. Detta kan återigen underlättas genom smarta verktyg med smarta funktioner. Slutligen behövs också ett

förtroende från ledningen att ett avslutat terminologiprojekt inte innebär att arbetet tar slut – terminologin måste kontinuerligt underhållas, uppdateras och spridas och det kräver resurser och förtroende.

9. Kontroll av terminologianvändningen

För slutfasen måste det finnas ett förtroende från de som har utfört terminologiarbetet och presenterat resultat (till exempel en ordlista eller en termbank) att den kommer att användas på rätt sätt. Det här är dock inte alltid fallet: "Without strategic management of terminology, employees make variant choices for terms to express a concept, and the company intranet can become unreliable when terminology searches unearth multiple definitions for a term." (TerminOrgs 2012). Detta är bara en av anledningarna till att användningen av den terminologin och tillhörande terminologiska produkt behöver övervakas och i viss utsträckning kontrolleras. Å andra sidan kan kontroll ses som en motsats till förtroende och snarare resultatet av misstro: Tan et al hävdar (2000: 63) att "The relation between trust and control is usually taken to be substitutional or complementary [...] the stronger the trust, the weaker the control can be, and vice versa". De nämner också två typer av förtroende: *partsförtroende* och *kontrollförtroende*, där partsförtroendet beskrivs som "the extent to which one is willing to ascribe good intentions to and have confidence in the words and actions of other people", och kontrollförtroendet som "trust in a control procedure" (Tan & Thoen 2000: 62ff). Det finns i dag verktyg som kan utföra denna typ av terminologikontroll – det vill säga kontroll av att den överenskomna terminologin används konsekvent i dokument, redan när dokumenten skapas (till exempel när dokumentförfattare får återkoppling och förslag vid utarbetandet av en viss text). Sådana verktyg kan vara ett sätt att skapa ett kontrollförtroende som kan vara viktigt för till exempel förvaltning.

Slutsats

Detta försök till att koppla teorier om förtroende till terminologiarbetet är på intet sätt uttömmande, men det går ändå att se att förtroende kan vara en avgörande faktor i terminologiarbetets olika faser – och tar man inte hänsyn till det på ett strukturerat sätt kan det få negativa konsekvenser för slutresultaten. Hinder för förtroende kan delas in i olika kategorier:

- Resursrelaterade: tid, pengar
- Tekniska: inga träffar, dåliga gränssnitt
- Innehållsrelaterade: dåligt innehåll, föråldrat innehåll
- Organisatoriska: oklara processer, roller och ansvarsområden
- Psykologiska: engagemang, "jag vet bättre", alla = expert, jag behöver inte detta; hierarkier
- Samvetsrelaterade: inte tillräckligt med beskrivning av bakgrund och metodik → osäkerhet bland användarna

- Informationsrelaterade: dålig marknadsföring, obefintlig eller dålig information
- Juridiska: hierarkier
- Konkurrerande verktyg/terminologi: varför förändras?

Flera av dessa kan naturligtvis existera samtidigt, och det är inte uppenbart att uppskatta värdet och konsekvensen av var och en utan vidare studier och forskning. Men för att sluta på ett positivt sätt kan man också tänka på lösningar för att övervinna dessa olika typer av hinder:

- ökad medvetenhet
- fler resurser
- mer utbildning i terminologi?
- fler utbildade terminologer
- mer information?
- bättre engagemang (till exempel fler remisser oftare)?
- PR? (terminologipris, terminologidag)
- bättre verktyg?
- dokumenterade rutiner?
- ett "ordentligt" terminologiledningssystem?

Det är svårt att försöka rekommendera någon av dessa åtgärder eller att försöka jämföra dem, men förmodligen behövs mer än en i en enda terminologihanterings-situation. Den sista, ett "terminologiledningssystem", ska inte ses som en mjukvara som används för att lagra och distribuera terminologi, utan snarare som ett komplett ledningssystem i den mening som avses i ISO 9000 eller ISO 14000 (se Nilsson 2012). Frågan är fortfarande vad ett sådant skulle innehålla – och om det skulle skapa förtroende!?

Bibliografi

- Andersson, C. & Karlsson, L. 2003. *Förtroende – en definitionsfråga : Förutsättningar för och definition av kundens förtroende i relationen till ett rekryteringsföretag*. Linköping: Linköpings universitet, Ekonomiska institutionen, D-uppsats. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:18906/FULLTEXT01.pdf> <2017-10-23>
- Aronsson, M., Falkenäs, A. & Rasin, H. 2005. *Förtroende och identitet – finns det ett samband?* Lund: Lunds universitet, Företagsekonomiska institutionen. Magisteruppsats.
- Blomqvist, K. 1997. "The many facets of trust". In: *Scandinavian Journal of Management*, vol. 13, no. 3, ss. 271–286
- Champagne, G. *The Economic Value of Terminology*. Report submitted to the Translation Bureau of Canada, 2004.
- Corritore, C. L., B. Kracher, S. Wiedenbeck. 2003. On-line trust: concepts, evolving themes, a model. – In: *International Journal of Human-Computer Studies*, 2003, 58, ss. 737–758.

- Dobrina, C. Getting to the core of a terminological project. – In: *Handbook of Terminology*, 2015. Amsterdam: Benjamins, ss. 180–202.
- Erdman Thomsen, H. Terminologiarbejde – hvad får vi ud af det? Om cost-benefit-analyse af terminologiarbejde. – In: *Tänktä termer. Terminologihänsyn i nordiskt perspektiv*. Pilke, N. & Nissilä, N. (red.). Vasa: Vasa universitet, 2016. http://www.uva.fi/fi/sites/vakki/publications/tanktatermer/4_erdmanthomsen.pdf, 2016-10-10
- Grinsted, A., Erdman Thomsen, H. Elementer til en cost-benefit analyse af terminologiarbejdet. – In: *Ontologier og taksonomier*. Nordterm 16. Copenhagen: CBS, 2011, ss. 238–248.
- Großjean, A. *Corporate Terminology Management: an approach in theory and practice*. VDM Verlag, 2009.
- Harrison McKnight, D. & Chervany, N.L. 2002. "What Trust Means in E-Commerce Customer Relationships: An Interdisciplinary Conceptual Typology". In: *International Journal of Electronic Commerce* / Winter 2001–2002, vol. 6, no. 2, ss. 35–59.
- Himmelman, A. T. *Collaboration for a change? Definitions, Decision-making models, Roles, and Collaboration Process Guide*. Himmelman Consulting, 2002. https://depts.washington.edu/ccph/pdf_files/4achange.pdf, 2016-10-10
- ISO 15188:2001. *Project management guidelines for terminology standardization*. Geneva: ISO.
- ISO 22128:2008. *Terminology products and services – Overview and guidance*. Geneva: ISO.
- ISO 22600-2:2014. *Health informatics – Privilege management and access control – Part 2: Formal models*. Geneva: ISO.
- ISO 23185:2009. *Assessment and benchmarking of terminological resources – General concepts, principles and requirements*. Geneva: ISO.
- ISO 704:2009. *Terminology work – Principles and methods*. Geneva: ISO.
- ISO 10241-1:2011. *Terminological entries in standards – Part 1: General requirements and examples of presentation*. Geneva: ISO.
- ISO 19104:2016. *Geographic information – Terminology*. Geneva: ISO.
- EN ISO 22600-1:2014. *Health informatics – Privilege management and access control – Part 1: Overview and policy management*.
- ISO/IEC 25010:2011. *Systems and software engineering – Systems and software Quality Requirements and Evaluation (SQuaRE) – System and software quality models*. Geneva: ISO.
- ISO 26162:2012. *Systems to manage terminology, knowledge and content – Design, implementation and maintenance of terminology management systems*. Geneva: ISO.
- Karsch 2015: Karsch, B. I. "Terminology work and crowdsourcing". Coming to terms with the crowd. – In: *Handbook of Terminology*, 2015. Amsterdam: Benjamins, ss. 291–303.

- Nilsson M. *Ekonomisk analys av kostnader för begreppsförvirring och eventuell nytta med ett verksamhetssystem för terminologi*. Uppdrag Begreppshantering 07, B07-06. Stockholm: FMV, 2007.
- Nilsson, H. Terminologins roll(er)? Behövs ett TLS (terminologiledningssystem)? – In: *Samarbetet ger resultat: från begreppskaos till överenskomna termer*. Nordterm 17, rapport från Nordterm 2011, Helsingfors: TSK, ss. 25–34.
- Nilsson, H. Everyone's expertise in terminology work: top or bottom? – In: *Proceedings from VII Terminology Summit*. Barcelona: Termcat, 2015, ss. 96–105. http://www.termcat.cat/docs/AET/Pdf/VII-Cimera-AET-2014_Actes.pdf, <2016-10-10>
- Nilsson, H., Antti Kanner, Tiina Onikki-Rantajääskö: *Post och bank – om lagring av terminologi, den svenska Rikstermbanken och den finska Vetenskapstermbanken*. – In: *Tänkta termer. Terminologihänsyn i nordiskt perspektiv*. Pilke, N., N. Nissilä (eds.). Vasa: Vasa universitet. http://www.uva.fi/fi/sites/vakki/publications/tanktatermer/8_nilsson_et_al.pdf, <2016-10-10>
- Palm, H. Terminologens nya roller. – In: *Kunnskap og fagkommunikasjon*: Nordterm 15, Bergen 13.–16. juni 2007. Bergen: Nordterm.
- Psykologiguiden, <http://psykologiguiden.se/> <2017-10-22>
- Puttonen, E. En termbank växer fram. Från kostnadsnyttoanalys via terminologisk analys till praktisk tillämpning. – In: *Ontologier og taksonomier*. Nordterm 16, rapport från Nordterm 2009, Copenhagen: CBS, ss. 223–225.
- Selander, E. *Terminology training – a tool for the improvement of international glossaries*. 1982.
- Sundholm, S., N. Jonsson. Underhåll är halva nöjet. – In: *Tänkta termer. Terminologihänsyn i nordiskt perspektiv*. Pilke, N., N. Nissilä (eds.), Vasa: Vasa universitet. http://www.uva.fi/fi/sites/vakki/publications/tanktatermer/5_jonsson_et_al.pdf, <2016-10-10>
- Söderlund, H. Effektivt terminologiarbete. – In: *Nordterm 2013* (unpublished).
- Tan, Y-H., W. Thoen. "Toward a Generic Model of Trust for Electronic Commerce" – In: *International Journal of Electronic Commerce*, Vol. 5, No. 2 (Winter, 2000/2001), ss. 61–74.
- Terminology for Large Organizations: *Terminology Starter Guide*. <http://terminorgs.net/Terminology-Starter-Guide.html>, <2016-10-10>
- Terminologicentrum TNC. 2012. *Basord i våra fackspråk*. Solna: Terminologicentrum TNC.
- TNC-Aktuellt. Terminologisamordning vid LME, 1980, årgång 22, nr 3, s. 3. Stockholm: Tekniska nomenklaturcentralen.
- Warburton, K. <http://termmanager.com/tag/terminology/> <2017-10-23>

Termbase til støtte for nordisk mobilitet

OLE VÅGE
SPRÅKRÅDET I NORGE

Bakgrunn

I 2017 er det nøyaktig tretti år siden den nordiske språkkonvensjonen trådte i kraft. I 1987 ble nordiske borgere sikret språklige rettigheter i møtet med myndigheter i andre nordiske land. Vi har rett til å bruke vårt eget morsmål i kontakt med institusjoner som domstoler og offentlige organ på helse-, sosial-, barnevern-, arbeidsmarked-, skatte-, politi- og skolefeltet.

Disse rettighetene fulgte langt på vei en ønsket og politisk styrt utvikling siden vi fikk den nordiske passunionen og dermed et grenseløst, nordisk arbeidsmarked allerede i 1954.

Tall fra 2016 viser at ca. 65 000 nordiske borgere bor i et nordisk land og arbeider i et annet, ifølge Interreg (2017). Tusenvis av studenter tar hele eller deler av utdannelsen sin i et annet nordisk land (Nordplus 2015). De aller fleste av dem reiser mellom de skandinaviske landene og mellom Finland og Sverige, men det finnes også studenter som f.eks. drar fra Island til Finland, ifølge statistikken.

Vi lever altså i en region med høy grad av mobilitet. Denne situasjonen har både en språklig og en språkpolitisk side.

Nordisk nabospråkforståelse

Samtidig som vi har rett til å bruke eget morsmål i andre nordisk land, må vi også være i stand til å forstå våre nabospråk.

Om en nordmann reiser til Sverige eller en svensk statsborger reiser til Danmark for å arbeide eller studere, er mye av den nødvendige praktiske informasjonen bare tilgjengelig på det aktuelle nasjonalspråket – og i noen tilfeller på engelsk også. Det kan være problematisk. Riktignok eksisterer det en viss nabospråkforståelse når det gjelder allmennspråket. Men om en nordisk borger skal sette seg inn i og forstå utdannelsessystemet eller arbeidsmarkedsforholdene i et annet nordisk land, må vedkommende før eller senere måtte forholde seg til fagterminologien på det andre nordiske språket. Det kan være vanskelig.¹

For hva er *examen* i Sverige, *lilleskole* i Danmark og *vitsord* i Finland? Og hva med islandske *endurmenntun* og norske *grensearbeider*?

1 Informasjonstjenesten Hallo Norden har viktige nettsider med informasjon på alle de nordiske språk for personer som planlegger et opphold i et nordisk naboland.

Nordiske språkressurser

Det finnes noen nordiske språkressurser som kan være til hjelp for borgere som ønsker å oppholde seg i et annet nordisk land. I 1994 ble *Skandinavisk ordbok* publisert, og to år senere kom *Nordisk møteordliste ut*. Disse to er trolig i liten grad kjent og tilgjengelige for folk flest. *Skandinavisk ordbok* er dessuten basert på det allmennspråklige ordforrådet. Det samme kan også sies om innholdet til nettressursen *Islex*, som kanskje er den beste leksikografiske ressursen mellom nordiske språk.

For noen år siden ble *Nordisk miniordbok* tilgjengelig, en elektronisk ordbok myntet på barn og unge. Så har de nordiske skattemyndighetene utviklet en nettbasert ordliste med skatterelatert terminologi (Nordisk e-tax). Disse har imidlertid ingen definisjoner knyttet til oppslagene, og de er trolig ikke utviklet etter terminologiske prinsipper. Det samme gjelder de tospråklige ordbøkene mellom flere av de nordiske språkene.

Med andre ord mangler det terminologiske ressurser på sentrale områder på nordisk nivå. Dette ville de nordiske språknemndene og terminologiorganisasjonene gjøre noe med.

Termbase til støtte for nordisk mobilitet

Høsten 2013 inviterte Språkrådet i Norge de nordiske språknemndene og terminologiorganisasjonene til et diskusjonsmøte der ideen om en nordisk termbase ble presentert. De nordiske språknemndene fra Danmark, Island, Norge og Sverige samt terminologiorganisasjonene fra Danmark (da: DANTERMcentret), Finland (TSK) og Sverige (TNC) møttes for å utvikle en felles projektskisse.

Ifølge den første projektskissen skulle termbasen inneholde anslagsvis 75 begreper på hvert av samfunnsområdene utdanning, arbeidsmarked, helse og rettsvesen, som er områder dekket av den nordiske språkkonvensjonen. Termbasen skulle inneholde terminologi på språkene dansk, finsk (begge varietetene), islandsk, norsk (begge målformene) og svensk (begge varietetene).

Målgruppa for termbasen var nordiske borgere som planla å arbeide, studere eller bo i et annet nordisk land. Med andre ord var formålet med prosjektet å bygge ned språklige grensehindre og styrke mobiliteten mellom nordiske land.

Prosjektet organiserte seg i en koordineringsgruppe med deltagelse fra språknemndene, og prosjektledelsen ble forankret i Språkrådet i Norge. Det terminologiske arbeidet skjedde i nasjonale arbeidsgrupper der terminologiorganisasjonene spilte en avgjørende rolle. I den danske arbeidsgruppa deltok (daværende) DANTERMcentret (ved CBS) og Dansk Sprognævn, i den islandske deltok Árni Magnusson-instituttet, i

den finske deltok TSK, i den norske deltok Språkrådet i Norge og i den svenske TNC og Språkrådet i Sverige.

Som termbaseløsning og publiseringsverktøy valgte prosjektet DANTERMs iTerm.

Prosjektet søkte støtte fra Nordpluss-programmet Nordiske språk og fra Nordisk kulturfond. Av disse to ble søknaden til Nordpluss innvilget, men bare med halvparten av det ansøkte beløpet. Prosjektgruppa valgte derfor å redusere det terminologiske omfanget til bare to av samfunnsområdene: utdanning og arbeidsmarked.

Metode

Prosjektet skulle i utgangspunktet basere seg på en tradisjonell begrepsbasert metode. Man tok utgangspunkt i ett lands begrepssystem, et såkalt utgangsbegrepssystem, som arbeidsgruppene i de andre landene skulle benytte seg av når de utarbeidet terminologien for sitt land. Denne metoden baserer seg på erfaringene fra Eurotermbank (2006, 28). Rent konkret ble det danske begrepssystemet utviklet først. Deretter fulgte arbeidet med å utvikle terminologi for de andre språkene, som i størst mulig grad skulle følge det danske begrepssystemet, altså en form for begrepsspeiling.

Samtidig skulle kulturspesifikke begrep for de andre landene legges til de nasjonale begrepssystemene. For å koordinere dette arbeidet ble det etter hvert utviklet et skybasert oversiktsark med alle begrepene man arbeidet med.

Jeg kommer tilbake til hvordan prosjektet valgte ut begrepene som skulle inkluderes.

Ekvivalens

Et sentralt spørsmål i en flerspråklig termbase er vurderingen av ekvivalens for å føre opp ulike språk i samme termpost. Det er ikke alltid enkelt.

Prosjektet tok utgangspunkt i begrepenes plassering i begrepssystemet og kjennetegnene i definisjonene for å sammenligne dem. I noen tilfelle måtte vi tegne opp en matrise basert på kjennetegn, altså det som Claudia Dobrina (1995) kaller for begrepsparametere.

Prosjektet måtte likevel se bort fra en del supplerende kjennetegn for å føre nær-ekvivalente begrep i samme termpost, f.eks. *grunnskoleopplæring* (ti år i Norge, ni år i Finland).

Det som likevel ble nokså åpenbart, var at prosjektets deltakere måtte hente inn ekstrainformasjon fra nettsider og andre ressurser for å kunne sammenligne begreper og vurdere graden av ekvivalens mellom dem. Det viste seg at definisjonen langt

fra var tilstrekkelig. I det hele var det overraskende mange begreper som ikke ble vurdert som ekvivalente (nok). I disse tilfellene valgte vi å føre opp en standardtekst i termfeltet i termposten: «Det fins ikke noe tilsvarende på norsk, se oversettelse i definisjonen» (for norsk). Som setningen indikerer, valgte vi i disse tilfellene å oversette definisjonen og i noen tilfeller legge til merknader om for eksempel nærmeste begrep. Et opplagt eksempel var det danske *lilleskole*, som ikke finnes i andre nordiske land.

Det var imidlertid ikke den eneste mulige løsningen. Prosjektets deltakere hadde diskusjoner om man heller skulle komme med et oversettelsesforslag til termen. Eksemplet ovenfor ville da få oppføringen *dansk lilleskole* (på norsk) i stedet for standardformuleringen. I andre tilfeller kunne man se for seg *finnsk fellssøknad* (på norsk) for *gemensan ansökan* i Finland og *norsk huvudurval* (på svensk) for det norske *hovedopptak*. Disse begrepen hadde heller ingen direkte ekvivalenter i målspråket.

Resultat og brukervennlighet

Våren 2017 stod termbasen ferdig. Sluttresultatet var en termbase med 1648 termer som man kan søke på. Ca. 2/3 av basen består utdanningsterminologi, resten arbeidslivsterminologi.

En vanskelig, men like fullt viktig side ved en slik termbase er i hvilken grad den er brukervennlig. Målet med basen var å inkludere brukernære begreper. Selv om en del termressurser er utviklet for fageksperter på et område, er det utvilsomt ønskelig at en termbase er til nytte for langt flere, særlig denne termbasen.

I alle termprosjekter er kriterium for begrepsutvalg, altså hvilke begreper som skal med og hvilke begreper som ikke skal med i en termbase, fundamentalt. Prosjektet ønsket å inkludere brukernære begrep på to måter. For det første formulerte vi noen såkalte brukerscenarioer som overordnede retningslinjer. Disse var eksempelvis «Jeg vil søke om grunnskoleplass for mitt barn i et annet nordisk land» og «Jeg vil studere ved et universitet eller høyskole i et annet nordisk land». Disse situasjonene var da retningsgivende når man valgte ut relevante begreper.

For det andre benyttet vi oss av referansegruppa, i praksis informasjonstjenesten Hallo Norden, som kom med innspill på konkrete begreper som var problematiske. Gjennom sin publikumstjeneste hadde Hallo Norden førstehånds kjennskap til hvilke begreper nordiske borgere mente var vanskelige.

Man kunne selvsagt tenke seg en annen framgangsmåte, for eksempel en fokusgruppe med personer som planla å reise til et annet nordisk land og observere eller be dem rapportere hvor de hentet informasjon fra, og hvilke begreper som var problematiske. Imidlertid ville det være for ressurskrevende for prosjektet.

Et annet relevant moment er utforming av definisjoner med tanke på målgruppe. I prosjektet var det viktig å gjenbruke eksisterende definisjoner fra de ulike landene. I noen tilfelle var definisjonene utviklet av fagekspertene for andre fagekspertene. Disse kan være vanskelige å forstå for prosjektets målgruppe. En annen utfordring er at noen definisjoner var utformet strukturalistisk, altså i et terminologiske begrepssystem. Definisjonene avgrenser dermed begrepet mot andre beslektete begreper, men gir ikke særlig mer informasjon. Gitt prosjektets formål og målgruppe var det flere som tok til orde for mer klarspråkorienterte formuleringer i definisjonene i løpet av prosjektperioden, og i en del tilfeller ble det tatt høyde for det.

Informasjonstjenesten Hallo Norden evaluerte termbasen mot slutten av prosjektperioden, og termbasens søkeportal ble noe justert og forenklet. Dette kunne også ha blitt gjort tidligere og på annen måte, for eksempel gjennom en fokusgruppe, som nevnt ovenfor.

Avsluttende kommentarer om markedsføring

En side av terminologiarbeid som kanskje har blitt viet for lite oppmerksomhet, er markedsføring. Spørsmålet blir hvordan vi kan nå ut til brukerne med termbasen.

Det er kanskje spesielt vanskelig med den nordiske termbasen. Brukerne er kanskje bare potensielle brukere i en avgrenset periode, altså når de søker om informasjon eller nylig har ankommet et annet nordisk land. Dette i motsetning til termbaser for fagfolk innen en spesifikk bransje.

Siden det er så vanskelig å nå ut til brukergruppen, kunne man kanskje heller tenke seg organisasjoner og offentlige myndigheter som er i kontakt med nordiske borgere som skal flytte, som en alternativ – eller sekundær – brukergruppe.

Derfor har vi orientert nordiske organisasjoner knyttet til Nordisk ministerråd og andre nordiske organisasjoner om termbasen, og vil framover markedsføre termbasen mot nasjonale organisasjoner som arbeider på utdannings- og arbeidsmarkedsfeltet.

Likevel er det vanskelig å vite om denne termressursen vil nå ut til de som trenger den, og prosjektet er veldig interessert i å motta ideer og innspill til hvordan dette kan gjøres samt andre brukerrelaterte spørsmål fra Nordterm-forsamlingen.

Til slutt bør det også nevnes at prosjektet blir dokumentert og det vil komme en anbefaling med noen forslag til retningslinjer basert på erfaringene til prosjektet slik at framtidige nordiske termprosjekt kan dra lærdom av arbeidet som har blitt satt ned i Termbase til støtte for nordisk mobilitet.

Termbasen kan besøkes på <http://nordterm.iterm.dk/portal/nb/>

Kilder

- Dobrina, Claudia. 1995. «What has bake to do with grädda?..» i Budin, G. (red.) Proceedings from The 10th European Symposium on Language for Special Purposes. IITF, 963–981.
- Eurotermbank. 2006. Towards consolidation of European terminology resources. Tilde, Riga. <http://www.eurotermbank.com/download/EuroTermBank_Towards_Consolidation_of_European_Terminology_Resources.pdf>. Lest 08.08.2014.
- Interreg. «Sju nordiske grensehindre fjernet i 2016» <<http://www.gransmojligheter.com/2017/03/21/sju-nordiske-grensehindre-fjernet-i-2016/>>. Lest 01.04.2017.
- Islex <<http://islex.is/no?um=1>>. Lest 01.04.2017.
- Nordisk e-tax <<https://www.nordisketax.net/main.asp?url=/dictionary.asp&c=nor&l=nor>>. Lest 01.04.2017.
- Nordisk miniordbok <<https://nordeniskolen.org/nb/annen-info/lydordbok/>>. Lest 01.04.2017.
- Nordisk møteordliste. 1996. Nordisk språksekretariat. Tilgjengelig på <http://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Ordlistor/Ord-og-nett/Nordisk_moeteordliste/>. Lest 01.04.2017.
- Nordplus. 2015. Mobility statistics 2013/2014. <<http://www.nordplusonline.org/content/download/2373/32438/file/Mobility%20statistics%202013.pdf>> Lest 01.04.2017
- Skandinavisk ordbok. 1994. Oslo: Kunnskapsforlaget

Terminologiarbejde på tværs af kulturer og sprog

BODIL NISTRUP MADSEN & HANNE ERDMAN THOMSEN
DANTERM RESEARCH, DEPT. OF MANAGEMENT, SOCIETY AND COMMUNICATION,
COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL

Indledning

Med udgangspunkt i et fællesnordisk projekt, *Termbase til støtte for nordisk mobilitet* vil vi diskutere udfordringer ved terminologiarbejde inden for emner med kulturelle forskelle, flere sprog og sprogområder (geografiske områder), for eksempel svensk i Sverige og svensk i Finland. Vi vil fokusere på udfordringerne ved at koble begreberne og forsyne de enkelte begrebspar med ækvivalensoplysninger, specielt når terminologiarbejdet foregår i et samarbejde mellem terminologer i forskellige lande.

Til at håndtere ækvivalensforskellene i et ideelt arbejdsforløb er der behov for et terminologisystem, hvor terminologen kan oprette begreber på hvert sprog, for hvert sprogområde og for hvert fagligt miljø, og først senere koble ækvivalente begreber sammen og tilføje ækvivalensoplysninger vedrørende hvert enkelt begrebspar, hvilket vi allerede beskrev i (Madsen, TAMA '98, 1998), jævnfør også (ISO 860 2007). Ingen af de eksisterende systemer kan leve op til dette krav. I vores indlæg vil vi præsentere en ny datamodel for terminologisystemer, som kan dette.

Projektet Nordisk Mobilitet

Projektet er nærmere beskrevet i (Våge, 2017). I vores indlæg vil vi se nærmere på arbejdet med at koble begreberne på de forskellige sprog i terminologisystemet i-Term® (i-Term n.d.) og forsyne de enkelte begrebspar med ækvivalensoplysninger. For hvert sprog er der oprettet begrebssystemer, og de store forskelle i struktur inden for de behandlede emner og deraf følgende manglende eller delvis ækvivalens imellem begreber på de forskellige sprog betød, at dette var en stor udfordring.

Arbejdsmetode i projektet

Som udgangspunkt for arbejdet oprettede den danske arbejdsgruppe tre danske begrebssystemer: *Uddannelsessystemet*, *Ansøgning og optagelse* og *Arbejdsmarked*. I de danske begrebssystemer blev der indsat karakteristiske træk og udkast til definitioner.

Dernæst indlæste arbejdsgrupperne i de øvrige lande de øvrige sprogs begreber i artiklerne med de ækvivalente danske begreber. Dette blev vanskeliggjort af, at der er tale om to sprog i Finland (finsk og svensk) og et sprog (svensk) i både Sverige og Finland.

På dette grundlag oprettede arbejdsgrupperne i de øvrige lande begrebssystemer. Kun i ganske få tilfælde var der 1:1-overensstemmelse mellem begreberne på alle sprog, og dermed var der også forskelle i begrebssystemerne.

I de tilfælde, hvor et begreb på et andet sprog end dansk ikke havde en ækvivalent på dansk, blev det så vidt muligt indlæst i en artikel med et begreb på et af de andre sprog.

Hvis der manglede et begreb på et sprog, blev der udarbejdet en oversættelse af en definition fra et af de andre sprog, jævnfør figur 1. Her kunne man støde på det problem, at ækvivalente begreber på flere sprog havde lidt forskellige definitioner, hvorfor man måtte vælge én som basis for oversættelsen eller basere denne på flere definitioner.

Eksempler på ækvivalensproblemer

Manglende eller delvis ækvivalens – tilpasning til slutbrugere

I projektet blev det besluttet at indsætte en tekst i termfeltet om, at der ikke findes et tilsvarende begreb i et givet land, se eksempel på dette i figur 1. Af eksemplet fremgår det, at der ikke findes et begreb i Danmark, som svarer til det finske begreb *startklass*.

Svenska (Finland): startklass	
Generel definition:	undervisning som ges i smågrupper och som syftar till att ge behövlig beredskap som behövs i grundundervisning och som är till för barna som uppnått skolpliktåldern men vars starttid för grundundervisning har senarelagts
Dansk:	Tilsvarende begreb findes ikke i Danmark, se oversættelse af definition.
Generel definition:	Finland: undervisning, som gives i små grupper, og som har til formål at give den fornødne forberedelse til grundundervisning, og som er beregnet til børn, som har nået den skolepligtige alder, men hvor starten på grundundervisningen er forsinket

Figur 1: Eksempel på manglende ækvivalent på dansk

Efter vores opfattelse er denne løsning ikke hensigtsmæssig. Det er forvirrende for slutbrugeren, hvis denne oplysning bliver vist i en liste, for eksempel en liste med danske termer og ækvivalenter inden for et givet emne. Hvis man søger på emnet *Uddannelse* fra dansk til norsk bokmål, og en artikel hverken indeholder en dansk eller en norsk term, men begge har oversatte definitioner fra for eksempel finsk, er indholdet i artiklen forvirrende, jævnfør det sidste svar i listen i figur 2.

I de fremfundne termer i figur 2 ses først det danske begreb *standby-plads*, som har tre synonyme termer, men kun en ækvivalent på norsk bokmål. Dette er fint, da det er vigtigt, at brugeren får svar, uanset hvilken af de synonyme termer vedkommende søger på. Dernæst indeholder listen begrebet *0. klasse*, som ikke har et tilsvarende begreb på norsk bokmål. Her virker det fint nok, at man får at vide, at der ikke findes et tilsvarende begreb på norsk. Men det sidste svar i listen er, som allerede nævnt, forvirrende. Her ville det være bedre med et oversættelsesforslag i termfeltet (Dansk), som tydeligt blev markeret som sådan, for eksempel *startklasse* (*oversættelsesforslag*).

Dansk ⇄	Norsk – Bokmål	Definition
<u>standby-plads</u>	ventelisteplass;	plads på en venteliste som kan resultere i en studieplads ved frafald samme år eller en garanteret studieplads næste år
<u>standbyplads</u>	ventelisteplass;	plads på en venteliste som kan resultere i en studieplads ved frafald samme år eller en garanteret studieplads næste år
<u>ventelisteplass</u>	ventelisteplass;	plads på en venteliste som kan resultere i en studieplads ved frafald samme år eller en garanteret studieplads næste år
<u>0. klasse</u>	Det fins ikke noe tilsvarende på norsk, se oversettelse i definisjonen.;	skoleklasse hvor pædagoguddannede personer giver børn i 6-årsalderen en forberedende undervisning før 1. klasse
<u>børnehaveklasse</u>	Det fins ikke noe tilsvarende på norsk, se oversettelse i definisjonen.;	skoleklasse hvor pædagoguddannede personer giver børn i 6-årsalderen en forberedende undervisning før 1. klasse
<u>Tilsvarende begreb findes ikke i Danmark, se oversættelse af definition.</u>	Det fins ikke noe tilsvarende på norsk, se oversettelse i definisjonen.;	Finland: undervisning, som gives i små grupper, og som har til formål at give den fornødne forberedelse til grundundervisning, og som er beregnet til børn, som har nået den skolepligtige alder, men hv ...

Figur 2: Eksempel på manglende ækvivalenter på dansk og norsk bokmål

Et andet problem i forbindelse med ækvivalens er de tilfælde, hvor der er 'ikke-leksikaliserede' begreber på et af sprogene. Slår man det svenske *meritvårde* op, får man at vide, at det ikke findes på dansk, jævnfør figur 3.

Svenska (Sverige): **meritvärde** sv

Generel definition: (inom högskoleutbildning:) sammanräknat värde av en persons meriter vid urval vid antagning till högskoleutbildning

Dansk: **Tilsvarende begreb findes ikke i Danmark, se oversættelse af definition.**

Generel definition: sammenregnet værdi af en persons kvalifikationer ved optagelse på en videregående uddannelse

Norsk – Bokmål: **konkurranspoeng**

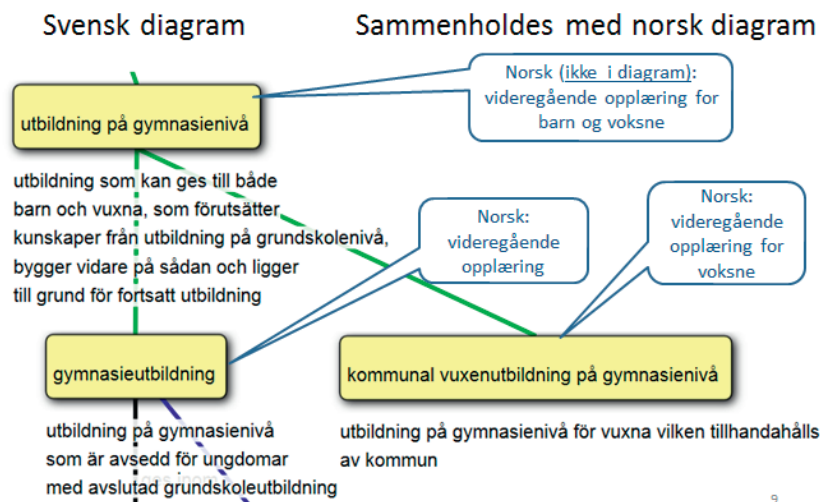
Generel definition: poengutregning som er basert på karakterer fra videregående opplæring i tillegg til alder, kjønn og annet, og som brukes til å rangere søkere til høyere utdanning

Figur 3: Ikke-leksikalisert begreb på dansk

Men begrebet findes faktisk på dansk: man foretager en beregning af en persons kvalifikationer ved optagelse på en videregående uddannelse, men der findes ikke en term for den samlede værdi. Man kunne anføre et forslag til en term, evt. konsultere fageksperter, for eksempel ansatte på universiteter, som behandler ansøgninger om optagelse. Selve formuleringen ('Tilsvarende begreb findes ikke i Danmark, se oversættelse af definitionen') er altså i dette tilfælde fejlagtig – for begrebet findes i Danmark, men det har tilsyneladende ikke en fast term, dvs. at der er tale om et ikke-leksikalisert begreb.

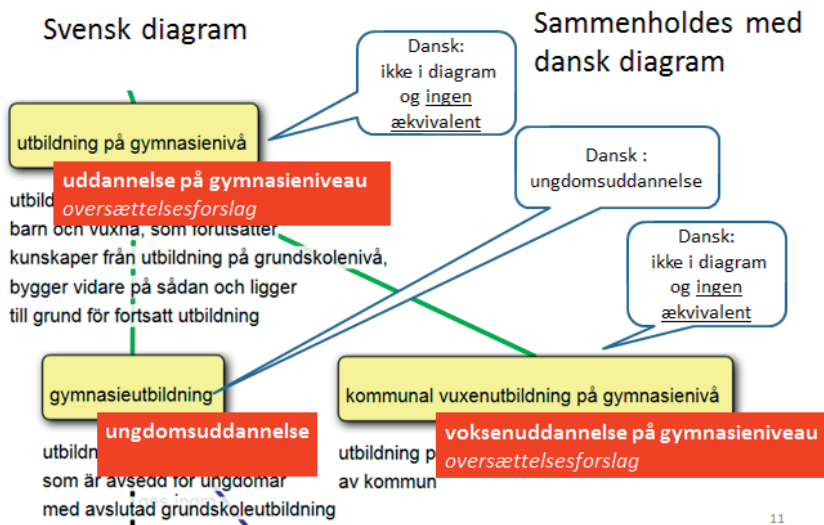
Forskelle i struktur

Strukturforskelle imellem de enkelte sprog bevirker ofte, at der ikke findes ækvivalente begreber på alle sprog. I figur 4 er vist et eksempel, hvor det overordnede begreb på svensk *utbildning på gymnasienivå* ikke findes på norsk. På norsk er der indsat en oversættelse, *videregående opplæring for barn og voksne*. Dette optræder ikke i det norske diagram, men hvis der er tale om et norsk ikke-leksikalisert begreb, burde det findes i det norske diagram.

Figur 4: Forskelle i strukturen på svensk og norsk bokmål

Hvis vi sammenholder det svenske diagram med det danske, ses at der ikke er danske ækvivalenter til to svenske begreber *utbildning på gymnasienivå* og *kommunal vuxenutbildning på gymnasienivå*, jævnfør figur 5. Her kunne indsættes danske oversættelsesforslag: *uddannelse på gymnasieniveau* (oversættelsesforslag) og *voksenuddannelse på gymnasieniveau* (oversættelsesforslag).

Figur 5: Forskelle i strukturen på svensk og dansk

Kobling af begreber

I nogle tilfælde blev begreber på de forskellige sprog i første omgang koblet forkert. For eksempel blev norsk *karakterutskrift* knyttet til dansk *eksamensbevis*, jævnfør figur 6. Da fejlen blev opdaget, skulle det danske begreb altså slettes i denne artikel og flyttes manuelt ved at kopiere det ind i artiklen med norsk *vitnemål* og svensk *examensbevis*, jævnfør figur 7.

Emne:	uddannelse-menntun-utdanning-utdannelse-koulutus-utbilding
Dansk:	eksamensbevis
Generel definition:	dokument, som bekræfter, at en person har afsluttet sin uddannelse på gymnasialt eller videregående niveau
Norsk – Bokmål:	karakterutskrift
Generel definition:	dokumentasjon på bestått enkelteksamen i høyere utdanning

Figur 6: Forkert kobling af dansk og norsk begreb

Emne:	uddannelse-menntun-utdanning-utdannelse-koulutus-utbilding	
Svenska (Sverige):	examensbevis sv	
Generel definition:	dokument som bekräftar att en person har avslutat sin utbildning på gymnasienivå eller eftergymnasial nivå, har fått betyg i alla kurser samt uppfyller kraven för examen	
Kommentar (ækvivalens):	Ungefärlig ekvivalent till "eksamensbevis" (DA).	
Dansk:	eksamensbevis	
Generel definition:	dokument, som bekræfter, at en person har afsluttet sin uddannelse på gymnasialt eller videregående niveau	
Norsk – Bokmål:	vitnemål	
Generel definition:	dokument som viser resultatet av fullført og bestått opplæring eller utdanning	

Figur 7: Ændret kobling af dansk og norsk begreb

Derudover blev det danske begreb *karakterudskrift* kopieret og indsat i artiklen med det svenske begreb *studieintyg* og norsk *karakterutskrift*, jævnfør figur 8. Alt i alt en besværlig manuel proces, som også indebar ændringer i begrebssystemerne på de to sprog!

Emne:	uddannelse-menntun-utdanning-utdannelse-koulutus-utbilding
Svenska (Sverige):	studieintyg
Generel definition:	skriftligt dokument som intygar en persons studieresultat
Dansk:	karakterudskrift
Generel definition:	dokument der indeholder en udskrift af prøveresultater
Norsk – Bokmål:	karakterutskrift

Figur 8: Ændret kobling af dansk *karakterudskrift* med svensk og norsk

Ændring af begreber over tid

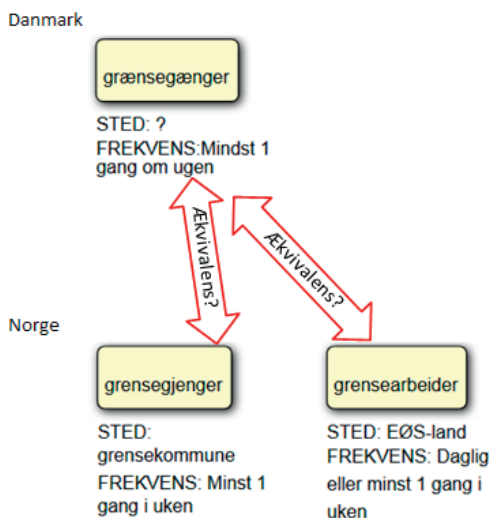
Det sker, at begreber og strukturer ændres over tid, og termbaser skal derfor opdateres. Et eksempel på dette havde vi i projektperioden i forbindelse med begrebs-systemet over uddannelsessystemet.

Hidtil har man i Danmark inddelt *videregående uddannelse* i *kort, mellemlang og lang videregående uddannelse*. Men nu indgår disse tre danske begreber ikke læn-gere i undervisningsministeriets officielle beskrivelser, og diagrammet med den danske undervisningsstruktur er ændret. Begreberne findes dog stadig i termbasen, da de hyppigt bliver brugt. Denne type ændringer giver potentielt en del problemer i forbindelse med ændring af kobling mellem begreber.

1:n-ækvivalens

Nu kommer vi til de ækvivalensproblemstillinger, som giver terminologerne større udfordringer, nemlig de tilfælde, hvor ét begreb på et sprog er helt eller delvist ækvivalent med to eller flere begreber på et andet sprog.

På et tidspunkt i projektet havde man et udkast til ækvivalenser mellem dansk og norsk bokmål: ét dansk begreb *grænsegænger* og to norske begreber: *grensegjenger* og *grensearbeider*, jævnfør figur 9. Dette giver problemer ved indlæsning i den nuvæ-rende datastruktur.

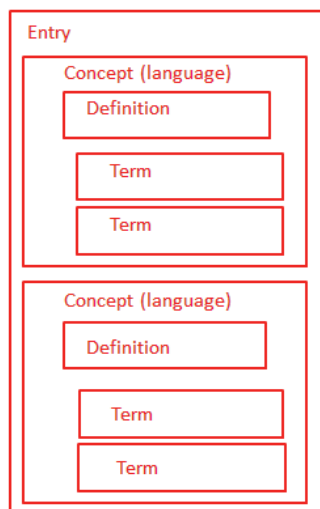

Figur 9: Eksempel på 1:n-ækvivalens

Nuværende datastruktur

Den nuværende datastruktur fremgår af figur 10. Hver artikel (entry) indeholder et begreb på hvert sprog. Hvert begreb har en definition og en eller flere termer. Det er også denne struktur der foreskrives i ISO-standarden TermBase Exchange, TBX, (ISO 30042 2008). Se (Madsen og Thomsen, TKE 2016, 2016), hvor vi foreslår en ændring af TBX.

I figur 11 er vist, hvordan eksemplet i figur 9 er indlæst i termbasen med den nuværende struktur.

Figur 10: Nuværende datastruktur

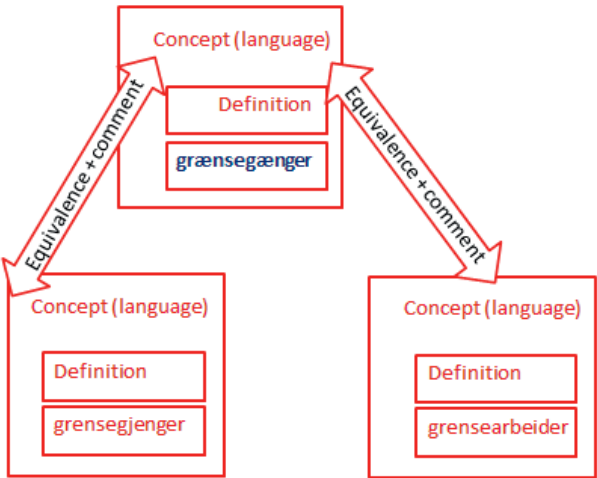
Figur 11: 1:n-ækvivalens i den eksisterende datastruktur

Først indlæses dansk *grænsegænger* sammen med den norske ækvivalent *grensegjenger* i den første artikel. Da hver artikel kun kan indeholde et begreb for hvert sprog, må man oprette en ny artikel med det andet norske begreb, *grensearbeider*. Den eneste måde man kan få dette koblet sammen med dets danske ækvivalent, er ved at kopiere oplysningerne om det danske begreb ind i den nye artikel, så de danske oplysninger står to steder, som vist i figur 11. Men det giver dubletter, hvilket ikke er godt, da man så skal huske at rette flere steder i databasen, hvis der sker ændringer! Det ville altså være bedre, hvis man kunne oprette en ækvivalensforbindelse direkte mellem ét dansk og hvert af de to norske begreber.

Hvis man senere beslutter, at de to norske begreber skal slås sammen, det vil sige at der er tale om ét begreb med to synonyme termer, må man altså, i de eksisterende terminologihåndteringssystemer, kopiere indhold fra én artikel over i en anden, og slette én artikel, når man skal ændre på 'ækvivalens' mellem sprogene. Disse rettelser er nødt til at være manuelle. Eksemplet i figur 11 viser, at databasestrukturen er uhensigtsmæssig. Nedenfor giver vi et forslag til en ny struktur.

Ny datamodel

Hvis vi undlader artikel-niveauet, sådan at flere sprog ikke kobles sammen i én artikel i databasen, men at der oprettes én artikel pr. sprog pr. begreb, så kan det se ud som i figur 12. Her er det danske begreb *grænsegænger* indlæst i en artikel, som kan kobles til to artikler på norsk ved hjælp af en ækvivalensrelation, henholdsvis *grensegjenger* og *grensearbeider*. Til hver ækvivalensrelation kan der knyttes en ækvivalenskommentar.

Figur 12: Ny datastruktur – ét begreb pr. artikel

Herved bliver det også lettere, hvis det viser sig, at der er fejl – det er bare ækvivalensrelationen, som skal ændres, ikke hele indholdet af begrebet som skal flyttes. Dette gør det meget lettere for terminologen, og der kan vises det samme skærmbillede for slutbrugeren, som vi hele tiden har haft, nemlig en eller flere artikler med dansk *grænsegænger* og en eller flere norske ækvivalenter.

Håndtering af sprog- og landekoder

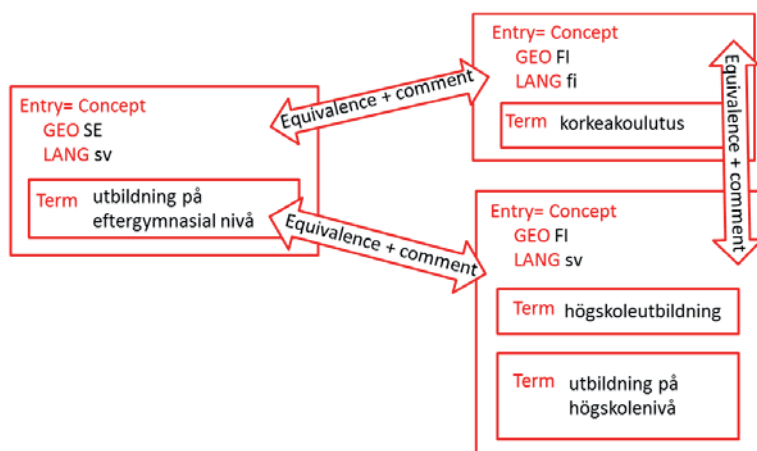
En vanskelighed, som opstod meget tidligt i projektet, var spørgsmålet om, hvordan man skulle håndtere det, at et sprog tales i to lande – og altså bruges om begreber i både det ene og det andet land – og omvendt: når et land har flere sprog. Det blev gjort ved at bruge udvidede sprogkoder (ISO-koder, jævnfør ISO 639-1 2002) hvor sprogkoden er udvidet med en landekode, se figur 13. Vi mener imidlertid, at oplysning om sprog og geografisk område med fordel kan skilles ad i basen, sådan at den ovenfor foreslåede datamodel justeres lidt mere, jævnfør også (Thomsen, Madsen og Lassen, 2015).

Som det er vist i figur 14, introducerer vi feltet GEO: geografisk brugsuplysning, som oplyser, at et fagudtryk bruges med denne betydning i bestemt område. Dette vil dog betyde store ændringer i grænsefladen: brugeren vil normalt kun vælge sprog, men skal i så fald også kunne vælge både land og sprog ved søgning.

Emne:	uddannelse-menntun-utdanning-utdannelse-koulutus-utbilding
Suomi (Suomi):	korkeakoulutus
Generel definition:	toisen asteen koulutuksen jälkeen korke
Svenska (Finland):	högskoleutbildning
Svenska (Finland):	utbildning på högskolenivå
Generel definition:	utbildning efter andra stadiet på högsko
Svenska (Sverige):	utbildning på eftergymnasial
Generel definition:	utbildning för personer som har grundläg
	gymnasienivå

Language list:
Dansk (daDK)
Islenska (isIS)
Norsk – Bokmål (nbNO)
Norsk – Nynorsk (nnNO)
Suomi (Ruotsi) (fiSE)
Suomi (Suomi) (fiFI)
Svenska (Finland) (svFI)
Svenska (Sverige) (svSE)

Figur 13: Finland: 2 sprog, svensk: 2 lande

Figur 14: Introduktion af et nyt felt geografisk oplysning (GEO).

Konklusion

Vi har vist forskellige problemstillinger i forbindelse med ækvivalens i terminologi-projektet Nordisk mobilitet.

Et problem var, hvad man skal fortælle slutbrugerne, når der mangler ækvivalenter på et eller flere af sprogene. Vi anbefaler, at der udarbejdes et oversættelsesforslag, en definition, som er baseret på definitionen af et af begreberne på de relaterede sprog samt en ækvivalensbemærkning. I mange tilfælde er der tale om et ikke-leksikaliseret begreb, dvs. at begrebet faktisk eksisterer på det pågældende sprog, selv om der ikke findes en term.

Andre problemer er først og fremmest til besvær for 'mellembrogerne', terminologerne, nemlig når der skal oprettes eller ændres i ækvivalenser, hvilket betyder ændring i kobling af begreber. Her kan den foreslåede ændring i terminologihåndteringssystemernes struktur hjælpe.

Et særligt problem udgør én til mange-ækvivalens, som den nuværende databasestruktur slet ikke kan håndtere – her er en ændring nødvendig! Hvis strukturen ændres, vil det også være muligt at følge den anbefalede terminologiske arbejdsmetode:

- først udvikler terminologerne begrebssystemer for hvert sprog, som indgår i projektet
- derefter indsættes, i et andet trin, ækvivalensrelationer mellem begreber på to eller flere sprog.

Endelig har vi foreslået en ny håndtering af sprog- og landekoder, som også forudsætter en mindre strukturændring.

Referencer

- ISO 30042. (2008). Systems to Manage Terminology, Knowledge and Content - Termbase eXchange (TBX). International Standard. Switzerland: International Organization for Standardization.
- ISO 639-1. (2002). Codes for the representation of names of languages - Part 1: Alpha-2 Code. International Standard. Switzerland: International Organization for Standardization.
- ISO 860. (2007). Terminology Work - Harmonization of Concepts and Terms. International Standard. Switzerland: International Organization for Standardization.
- i-Term. (n.d.). *i-Term*. Accessed the 24th of November 2017 <http://danterm.dk/products/i-term-suite.html>
- Madsen, B. N. (1998). The DANTERM Concept. *TAMA '98 - Terminology in Advanced Microcomputer Applications. Proceedings of the 4th TermNet Symposium: Tools for Multilingual Communication* (pp. 55-66). Vienna: TermNet.
- Madsen, B. N. & Thomsen, H. E. (2016). The DANTERM Model Revisited. *Term Bases and Linguistic Linked Open Data: TKE 2016, 12th International Conference on Terminology and Knowledge Engineering*. (pp. 24-34). Frederiksberg: Copenhagen Business School, CBS.
- Thomsen, H. E., Madsen, B. N. & Lassen, T. (2015). Multilingual Terminology Work in Theory - and in Practice. *Multilingualism in Specialized Communication: Challenges and Opportunities in the Digital Age: Proceedings of the 20th European Symposium on Languages for Special Purposes*. (pp. 108-115). Vienna: University of Vienna.
- Våge, O. (2017). Nordisk mobilitet – en ny nordisk termbase. Hvem er brukerne av terminologiske ressurser - og hvordan når vi ut til dem. *Proceedings fra NORDTERM 2017*. Kongsberg, Norway: Språkrådet.

Enhetlighet och användaranpassning i en flerspråkig miljö med olika användargrupper – När verkligheten utmanar terminologins teorier och principer

MIA JENSEN, NIKLAS JONSSON, HENRIK KARLSSON,
KERSTIN LINDMARK
SCANIA CV AB

1 Abstract

På Scania CV AB, som tillverkar lastbilar, bussar och industri- och marinmotorer, bedrivs sedan länge ett systematiskt terminologiarbete, med syftet att hålla ordning i språket, skapa samförstånd, undvika missförstånd, effektivisera och spara pengar. Redan i konstruktionsstadiet behöver utvecklarna förhålla sig till en standardiserad terminologi, och benämningar som tilldelas komponenter i det skedet används för att referera till komponenterna i all dokumentation. Termer och definitioner och andra metadata samlas i termdatabasen Scania Lexicon, som innehåller termekvivalenter på standardmässigt 25 olika språk. Scania har verksamhet över stora delar av världen, och tack vare mångspråkigheten i Scania Lexicon finns det goda förutsättningar att behålla konsekvens i informationen på alla språk. Språkets användning i praktiken utmanar dock ibland terminologins teorier och principer, vilket gör att den eftersträlvade konsekvensen och precisionen i informationen inte alltid är lätt att uppnå. I vårt föredrag presenterar vi några problem som uppstår när det gäller att matcha begreppsindelning mellan olika språk, att urskilja olika betydelser hos en term på ett och samma språk beroende på ämnesområde, och att förhålla sig till bruket av olika termer för samma företeelse inom olika användargrupper, till exempel konstruktörer, mekaniker och förare. Vi visar också hur vi försöker hitta strukturer och processer för att lösa problemen och få en både terminologiskt stringent och pragmatiskt flexibel termdatabas, till nytta för användarna.

2 Inledning

Scania Lexicon är Scantias företagsgemensamma termdatabas vars kanske främsta syfte är att hålla ordning på information. Terminologins bidrag till detta är att utifrån standardiserade arbetssätt ta fram termer och definitioner för Scania och lagra dem centralt och åtkomligt samt förvalta och hålla termdatabasen uppdaterad. Hela Scania har åtkomst till Scania Lexicon och stora delar av företaget använder sig aktivt av innehållet, men hittills har inte Scania Lexicon kunnat tillgodose hela

Scanias behov av terminologi. Efterhand som användningsområdena och användarskaran har utökats har detta faktum blivit alltmer påtagligt.

I den här artikeln beskriver vi hur termdatabasen har gått från att vara en lista med benämningar på komponenter till att vara en lagringsplats för standardiserade språkliga uttryck av olika slag till nytta för många olika användargrupper, hur den förändringen har inneburit utmaningar för grundläggande terminologiska principer och hur vi planerar att möta utmaningarna genom att ompröva principerna, balansera behov och hitta en ny struktur.

3 Kort historik över terminologiarbetet på Scania

Den första ansatsen till att systematisera den tekniska terminologin på Scania gjordes på 1980-talet. Då började en grupp konstruktörer lagra termer med termnummer i stordatormiljö för att systematisera benämningen av komponenter och säkra att reservdelarna hade samma benämning som motsvarande komponenter. Termdatabasen fungerade så bra att Scania ville att den skulle bli företagsstandard, och snart flyttade ansvaret för termdatabasen till avdelningen för standardisering. I samband med detta skapades en tryckt version av termdatabasen som reviderades regelbundet och som vem som helst på Scania kunde prenumerera på. Den första kompletta tryckta utgåvan av Termlex var klar 1994 och innehöll drygt 2 000 termer på sju språk. Lexikonet bestod av tre delar: en numrerad termlista som motsvarade det som fanns i stordatorn, ett alfabetiskt index på alla språk och en del med sprängskisser och positionsnummer. Endast ett fåtal begrepp hade definitioner eller anmärkningar, istället fick användaren gå till sprängskisserna för att få begreppsinformation. Sprängskisserna var indelade i kapitel efter områden på lastbilen – bland annat motor, chassi och bromssystem – och den indelningen lever idag kvar som domäner i Scania Lexicon.

Nyttan med en standardiserad terminologi fångades snart upp av de grupper som skrev Scanias manualer och de som hanterade översättningarna av dessa. De såg att man kunde spara tid i textproduktionen om det var lätt att välja rätt term och att man kunde spara pengar i översättningsledet genom att standardisera terminologin på samtliga målspråk. Detta ledde till ett ökat behov av tydlig begreppsinformation, dels för att skribenterna lättare skulle välja rätt term, dels för att översättarna lättare skulle hitta en lämplig ekvivalent. Dessa ökade krav ledde till att Scania, år 2000, anställde sin första terminolog och att man snart därefter beslutade att tillämpa terminologiska principer enligt ISO 704. Samtidigt påbörjades arbetet med ett användarvänligt gränssnitt som alternativ till stordatormiljön, och 2003 stod webbapplikationen Scania Lexicon klar med ungefär lika många termer som Termlex, men på tolv olika språk. Under de följande åren anställdes fler terminologer och snart var det tre som arbetade heltid med terminologi på Scania.

I takt med att antalet målspråk utökades blev Scania Lexicon en alltmer utpräglat språklig produkt, vilket föranledde att ansvaret för applikationen och allt terminologiarbete, år 2007, flyttade till avdelningen för språk och publicering. En parallell utveckling var att fler grupper på Scania önskade ha just sitt ämnesområde representerat i termdatabasen. Detta ledde till förfrågningar om andra typer av termer än de ursprungliga benämningarna på konkreta komponenter, och snart kom Scania Lexicon att innehålla bland annat rubriker, elektroniska styrsystem, produktnamn och verkstadsrelaterade aktiviteter som *"ta bort"* och *"sätta dit"*. Som ett resultat av det utökade antalet användargrupper och av den ökade komplexiteten i fordonen har Scania Lexicon vuxit snabbt de senaste tio åren, och idag innehåller termdatabasen runt 7 000 termer med ekvivalenter på standardmässigt 25 språk.

4 Scania Lexicons olika användargrupper

Vilka är då användarna av Scantias terminologi? Vi brukar numera säga att våra huvudsakliga användare är konstruktörer, teknikinformatörer och översättare.

Konstruktörer och andra inom forskning och utveckling använder Scania Lexicons termer för att benämna komponenter, system och funktioner. Termerna förekommer såväl i interna underlag som i de system där information om komponenterna registreras. Varje ny komponent på Scania måste vara ihopkopplad med ett termnummer från Scania Lexicon. När informationen så småningom når verkstäder och slutkunder i till exempel reservdelslistor är det den term som konstruktören har valt som syns. Scania Lexicons termer skickas till eller hämtas av en mängd interna system och databaser på Scania. Även om webbgränssnittet är tillgängligt för alla på Scania är det via de interna systemen som termerna når många av våra användare. Utöver konstruktörer är de som jobbar med systemutveckling, reservdelar, produktinformation och försäljning de användare som främst hämtar termer från de interna systemen.

Teknikinformatörerna skriver manualer, webbtexter och annan teknisk information som riktar sig till förare, mekaniker och andra som använder Scantias produkter. Scantias teknikinformatörer finns i Sverige, skriver på svenska och använder de svenska termerna. De får terminologistöd genom ett språkgranskningsverktyg som är integrerat i skribentverktygen och som innehåller alla Scania Lexicons termer. När teknikinformatören granskar sin text markerar verktyget eventuella avrådade termer och hänvisar till godkänd synonym i Scania Lexicon.

Översättarna sitter på externa översättningsföretag runt om i världen. De tar fram termekvivalenter på sina språk som de sedan har hjälp av när de översätter den tekniska informationen. Översättningsverktygen uppdateras regelbundet med ny och ändrad terminologi. På så sätt förser Scania översättarna med konsekvent och Scania-specifik terminologi på deras språk och kvalitetssäkrar därmed inte

bara teknikinformationen på svenska utan på alla språk som är relevanta för slutanvändarna.

Till Scania Lexicons användare hör förstås också de som använder Scantias information i sin vardag. Tack vare den återkoppling vi får från marknaderna, dels från felrapporter, dels från utsedda granskare på Scantias marknader, vet vi att våra slutanvändare har behov av olika sorters termer. En lastbilsförare behöver annan information än en bussförare eller någon som sköter en industrimotor. Termerna i en verkstadshandbok behöver teknisk precision på ett annat sätt än termerna som används i en broschyr till potentiella köpare.

Förarna, montörerna och mekanikerna är dessutom spridda över världen. För att de ska kunna arbeta så effektivt och säkert som möjligt tillhandahåller vi som tidigare nämnts termekvivalenter på deras språk. Det medför ännu en dimension i Scania Lexicons komplexa användarkarta. Om vi jämför hur användarkartan såg ut när Scania Lexicon var nytt för 15 år sedan och hur den ser ut idag kan vi se en tydlig skillnad. Terminologin används numera av många typer av användare och i alla delar av produktprocessen. Fler inser fördelarna med en standardiserad terminologi och vill ha sina termer i Scania Lexicon. Det är gynnsamt för såväl företaget som för terminologins anseende men skapar utmaningar för oss terminologer som strävar efter ett konsekvent språkbruk, så att Scania kan tala med en röst på många språk.

Figur 1. Scantias komplexa användarkarta som presenterades på Nordterm 2017.

5 Principer och utmaningar

Att följa ISO 704 går väl ihop med ambitionen att hålla ordning på Scantias komponenter. Den mer övergripande strävan efter ett enhetligt och konsekvent språkbruk handlar emellertid också om att våra användare som läser och använder information i manualer och system ska förstå och känna igen sig inom och mellan informationsprodukterna. Det kräver i sin tur att vi anpassar våra informationsprodukter till målgrupperna. Mottagaranpassning av text innebär med självklarhet språklig variation, både i struktur och vokabulär. Men hur går mottagaranpassning, i form av bland annat lexikal variation, ihop med terminologisk stringens och enhetlighet? Vi ska titta på några av de terminologiska principer som har varit våra ledstjärnor och se vilka utmaningar vi möter när vi ska få ihop dem och den mångfacetterade verkligheten. Exempel följer i nästa kapitel.

5.1 Princip nr 1: Inga synonymer

Den första principen är att det bara ska finnas en term för ett begrepp, det vill säga inga synonymer, i den terminologiska ordlistan. I praktiken kommer vi till att olika användare, till exempel förare och konstruktörer, använder och förstår olika benämningar på referenter. Det innebär att vi kan behöva förteckna och standardisera mer än en term för ett begrepp i ordlistan.

5.2 Princip nr 2: Inga homonymer

Den andra principen är att en term bara ska stå för ett begrepp, det vill säga vi ska inte ha några homonymer i den terminologiska ordlistan. Till grund för denna princip ligger att en term begränsas av sitt fackområde, och inom fackområdet ska termen vara entydig. Ett fackområde som ”fordonsteknik”, som ju Scania Lexicon ska omfatta, spänner emellertid över många olika delområden, och det är en faktor som gör det svårt att helt undvika homonymi. Om vi då följer principen och i termdatabasen standardiserar bara en betydelse av en ytform blir följderna två risker: dels att den eller de betydelser som inte standardiseras får icke-enhetliga etiketter, dels att termekvivalenten för den term som faktiskt har standardiserats används för översättning till andra språk i sammanhang där termen står för ett annat begrepp.

5.3 Princip nr 3: Tvärspråkliga ett-till-ett-motsvarigheter

Den tredje principen är att vi ska ha ett-till-ett-motsvarighet även mellan språken. Ett begrepp, med tillhörande term, på ett språk ska motsvaras av samma begrepp, och en enda termekvivalent, på ett annat språk. Detta går inte ihop med insikten att både begreppsbildning och lexikalisering skiljer sig åt mellan språk, och att olika språk behöver uttrycka olika saker (vilket även flera av de andra föredragen vid Nordterm 2017 visade).

6 Exempel på utmaningar

I det här kapitlet presenteras fem exempel på utmaningar som vi har mött vid standardiseringen av begrepp och termer på Scania.

6.1 Olika begreppsindelning

Till att börja med kan vi se på termen ”*passagerare*”, som illustrerar hur begreppsindelningen kan variera mellan olika språk, vilket ibland gör det svårt att använda exakta ekvivalenter. På svenska är det kännetecknande särdraget för en passagerare att hen medföljer i någon typ av farkost utan att själv reglera farkostens framfart eller vara anställd för att sköta någon uppgift relaterad till farkosten under färd. Medföljande i en buss och medföljande i en lastbilshytt är således båda passagerare. Termen ”passagerare” finns i Scania Lexicon med just den betydelsen. Problemet uppkommer när ekvivalenter ska tas fram på andra språk. På tyska till exempel skiljer man på om passageraren är en busspassagerare (Fahrgast) eller en lastbilspassagerare (Beifahrer). En term med samma generella betydelse som svenska ”passagerare” finns inte.

Ofta går det bra inom ett visst fackområde att hitta tillräckligt överensstämmande ekvivalenter till begrepp för konkreta, relativt specifika föremål, men mer abstrakta begrepp (metoder, funktioner, etc.) eller mer generella begrepp kan ställa till problem, som svenska ”passagerare”. Eftersom Scania Lexicon även håller termer för såväl abstrakta som en del generella begrepp – och har termekvivalenter på 25 språk – uppkommer sådana problem då och då.

I de fallen måste vi som terminologer dels lita på att vi får återkoppling från översättare när ett visst begrepp inte har överensstämmande ekvivalenter på ett visst språk, dels ha ett sätt att säkerställa att mottagaren ändå får användbar information.

6.2 Olika användargrupper använder olika termer

Ett annat exempel är termen ”*reduktionsmedel*”. I Scania Lexicon definieras begreppet som ett ”[ä]mne som i en kemisk reaktion verkar reducerande”. Kemisk reduktion innebär att ett ämne upptar en eller flera elektroner. Inom fordonsindustrin används reduktionsmedel för en typ av avgasrening som tar bort vissa miljöfarliga kväveföreningar ur avgaserna.

I det här fallet är problemet ur terminologens synvinkel att olika användargrupper använder olika termer för samma begrepp. De flesta fordonsförarna känner inte till termen ”reduktionsmedel”. Europeiska förare använder nästan uteslutande benämningen ”*AdBlue*” – ett märkesnamn för reduktionsmedel – medan brasilianska förare använder ”*ARLA 32*” – från en portugisisk översättning av ISO-standard 22241. Samtidigt är ”reduktionsmedel” (och motsvarande på andra språk) den tekniska term som används framför allt av konstruktörer och mekaniker.

Trots att olika användargrupper använder olika termer för samma referent är det naturligtvis viktigt att båda grupperna förstår vad som står i instruktionerna. Scania behöver alltså kunna använda "AdBlue" i förarriktad information i Europa, med den reella (men inte språkliga) ekvivalenten "ARLA 32" i motsvarande information i Brasilien, medan vi behöver kunna använda "reduktionsmedel" i verkstäder runt om i världen för samma sak, med språkliga ekvivalenter på övriga språk. Terminologerna måste således ha ett sätt att återspegla denna uppdelning i Scania Lexicon.

6.3 Naturliga begrepp kontra konstruerade betydelser

Det tredje problemexemplet utgörs av skillnaden mellan termer som används som etikett för naturligt förekommande begrepp och termer som används för godtyckligt konstruerade betydelser. På Scania är det senare aktuellt i fallen med de så kallade användarfunktionerna. Användarfunktioner är funktioner som realiseras av ett eller flera elektroniska styrsystem på fordonet och kan påverkas eller upplevas på något sätt av föraren – till exempel hur vindrutetorkarna regleras eller hur ABS-bromsning styrs. Vad som blir en användarfunktion beror av Scantias mål och projekt, och ibland av lagkrav, och exakt vad som ingår i en användarfunktion beror till stor del på fantasin hos projektledare och programmerare. Om vi använder termen "*vindrutetorkare*" som exempel står den på Scania dels för komponenten, med metallarm och torkarblad, dels för en användarfunktion som inkluderar hur vindrutetorkarna regleras. I första fallet gäller det ett naturligt begrepp, i andra fallet en godtyckligt konstruerad betydelse.

Problemet ligger i att båda betydelserna behöver normeras på Scania, men som användarfunktion behöver termen en annan beskrivning än komponenten. Eftersom användarfunktionen inte utgör ett naturligt begrepp är det också missvisande att ge den en terminologisk definition. Här är det istället viktigt vad funktionen kan utföra, hur den initieras, vilka villkor som gäller för olika alternativ, etc. Vi behöver även annan metadata som inte är relevant eller korrekt för motsvarande komponentbenämning, till exempel ett användarfunktionsnummer (för att användarfunktionen ska kunna identifieras på rätt sätt i olika Scania-system). Terminologerna behöver alltså verktyg för att kunna ge termposterna i databasen olika struktur med olika uppsättningar metadata och beskrivningsfält beroende på vilken typ av term (eller annan språklig sekvens) som ska normeras.

Användarfunktionerna utgör ett tvehövdat problem: (i) de behöver registreras i termposter med en avvikande struktur eftersom de är godtyckliga i sitt innehåll och har avvikande egenskaper, och (ii) användarfunktioner och naturliga begrepp kan vara homonyma, som i fallet med just "*vindrutetorkare*" på Scania (även om de inte nödvändigtvis alltid är det). Men även om användarfunktionen "*vindrutetorkare*" syftar på en funktion så är det ändå komponenten "*vindrutetorkare*" som är orsak till att funktionen kallas så. Alltså rör det sig inte om homonymer i egentlig mening

här. Men även homonymi i språklig mening är svårhanterligt för Scania Lexicon – och det leder oss till nästa problemexempel.

6.4 Homonymi

I och med att homonymer ofta är språkspecifika kan homonymi vara ett problem när termdatabasen används som stöd för översättningar. Om fel homonym råkar användas som grund för en översättning blir det naturligtvis fel i måltexten. Vi kan till exempel se på termen *”oljepåfyllning”* som finns i Scania Lexicon. Man kan tänka sig att termen normalt används som ett abstrakt substantiv för processen att fylla på olja, men i teknksammanhang är det också vanligt att använda termen som ett konkret substantiv, nämligen för den komponent som utgör mynningen där man fyller på olja i ett system. Den senare betydelsen är den som återfinns i Scania Lexicon och den engelska ekvivalenten är således *”oil filler”*. I löptext däremot är det vanligare att termen används som ett abstrakt substantiv på svenska, som i följande mening:

”Scania ersätter kostnaden för drivmedel och oljepåfyllning enligt punkter i protokollet.”

I de fallen går det inte att översätta med *”oil filler”* som Scania Lexicon anbefaller – *”oil filling”* vore bättre. Men båda betydelseerna behövs. Vi behöver således två termposter som är homonyma på svenska, *”oljepåfyllning”* som komponent och *”oljepåfyllning”* som abstrakt process, men behöver kunna begränsa tillgången till den ena – den abstrakta – på något sätt så att de konstruktörer på Scania som väljer benämningar till reservdelar inte har tillgång till den.

6.5 Översättning av termer till termdatabasen

Det sista exemplet är av lite annan natur. Scania producerar teknikinformation i en mängd olika *informationsprodukter* på flera språk, till exempel reservdelslistor, förarhandboken och information till föraren via instrumentpanelen. Alla innehåller de olika många termer från Scania Lexicon: en komplett reservdelslista innehåller ca 5 000 termer, förarhandboken ca 1 500 termer, och gränssnittet i instrumentpanelen ca 300 termer. Problemet uppstår om informationen i instrumentpanelen ska översättas till ett nytt språk (ett språk som Scania inte tidigare har haft dokumentation på). Innan textöversättningen börjar måste termerna i Scania Lexicon få termekvivalenter på det nya språket. De ska ligga till grund för konsekventa översättningar i texterna. Då är det billigare att översätta endast de 300 termer som finns med i instrumentpanelens information till det nya språket än att översätta alla Scania Lexicons 7 000 termer. Men det förutsätter att vi vet vilka termer som används i instrumentpanelens gränssnitt, och det gör vi inte idag.

7 Praktisk och pragmatisk lösning

Exemplen ovan visar hur mottagaranpassning i terminologin behövs för att den ska bli användbar, relevant och funktionell för olika användargrupper, och hur mottagaranpassning innebär variation och diversifiering. Men kan vi hantera variation i en termdatabas som följer terminologiska principer, och i så fall hur? För att överbrygga klyftan mellan behov och principer har vi utarbetat en principiell lösning som vi tror ska fungera i praktiken samtidigt som vi upprätthåller den terminologiska stringensen. Den bygger dels på kategorisering, dels på begränsning av tillgång. I det här avsnittet ska vi redogöra för de nuvarande förutsättningarna och den tänkta lösningen och visa hur den kan hjälpa oss att hantera de problem som åskådliggörs i exemplen i föregående kapitel.

7.1 Kategorisering av termer i Scania Lexicon

Redan idag gör vi en kategorisering av termerna i Scania Lexicon. Termdatabasen är strukturerad i ordlistor, och ordlistorna är i sin tur strukturerade i sektioner. Dessutom anger vi domäner. Uppdelningen i ordlistor är i viss mån tematisk: en separat ordlista innehåller förkortningar, en innehåller beteckningar på signaler i kommunikationen mellan lastbil och påbyggnad, en innehåller uttryck som förekommer i en specifik informationsprodukt, och vår huvudordlista, slutligen, innehåller allt annat, det vill säga termer för fysiska objekt, fenomen, storheter, funktioner, marknadsnamn, rubriker och vissa gränssnittssträngar. Denna uppräknings speglar ganska väl, om än inte helt, uppdelningen i sektioner i huvudordlistan.

Sektionerna styr vilka termer som överförs från termdatabasen till andra databaser och system, men de är också en indikation på vilken *typ* en viss term är av. Någon skillnad i hur de hanteras inom själva termdatabasen finns emellertid inte, utan samma uppgifter anges för alla termer, i den mån det är möjligt.

Ytterligare en kategori är domän. I en vanlig ordlista eller ordbok används ofta en domänmärkning för att signalera att ordets beskrivna betydelse är knuten till ett visst fackområde. I Scania Lexicon används i stället domänkategorin för att visa var på fordonet en komponent som benämns med termen i fråga används (till exempel framaxel, bakaxel, styrning, hytt, bränsle- och avgassystem). Detta har förstås sin förklaring i Scania Lexicons historia: de nuvarande domänerna är från början ett arv från kapitelindelningen av sprängskisserna. Efterhand har dock uppsättningen domäner utökats, eftersom behovet har blivit större i takt med att innehållet har utökats och diversifierats.

På senare tid har vi även utökat domänerna med namn på olika informationsprodukter, så att vi kan ange i vilka texter och system en term används. Det har sin grund framför allt i en önskan från en del marknader om att kunna ta fram en begränsad uppsättning termer på ett visst målspåk, i stället för hela Scania

Lexicon, inför översättning av enskilda system och texter till ett målsspråk som inte har förekommit i Scania teknikinformation tidigare. Den här märkningen hjälper oss också att ha kontroll på vilka termer som ska översättas till specifika språk utöver standarduppsättningen.

Vi har alltså systemmässigt möjligheter att kategorisera termer på olika sätt, men våra nuvarande kategorier och principer för kategorisering är inte anpassade för den roll Scania Lexicon har fått och de syften termdatabasen fyller numera.

Den i inledningen till detta kapitel nämnda lösningen går ut på att ge hela databasen en ny struktur, där alla termer ligger i samma ordlista – vilket har varit ett starkt önskemål från våra översättningsleverantörer – och kategoriseras i tre dimensioner. De tre dimensionerna är *termposttyp*, *domän* och *informationsprodukt*. Nedan följer en beskrivning av dem.

7.1.1 *Termposttyp*

Termposttyp är den grundläggande dimensionen i Scania Lexicons nya struktur. Den ger oss möjlighet att standardisera olika typer av innehåll och att anpassa informationen i en termpost efter vad som är relevant för termer av den aktuella typen. På så sätt behöver vi inte skriva en regelrätt definition för ett marknadsnamn, till exempel, utan kan i stället ange information som ägare och särskilda begränsningar för användning av namnet. Vi delar in termposttyperna i två stora huvudgrupper: "termiga" och "namniga". Den första gruppen innefattar några olika termposttyper som avser benämningar på konkreta objekt som kan bli komponenter, storheter, fenomen och företeelser, och annat som lämpar sig för en konventionell definition. Den andra gruppen innefattar utöver rena marknadsnamn även rubrikartade uttryck, däribland textsträngar som förekommer i användargränssnitt (gränssnittssträngar) och namn på funktioner.

Den här dimensionen anknyter till exemplet med termen "*vindrutetorkare*", som togs upp i föregående avsnitt. I vår nya struktur får vi två termposter, en för komponenten och en för funktionen, som vi kan beskriva med lämpligare metadata än med en regelrätt definition som passar för naturliga begrepp.

Indelningen i termposttyper och anpassningen av metadata ger oss alltså möjlighet att standardisera även konstruerade begrepp som behöver hanteras på ett konsekvent och enhetligt sätt, både i system och i dokumentation och i kommunikationen med olika målgrupper på olika språk. På så sätt får vi bättre möjligheter att standardisera det som våra olika användare behöver, och att ge dem den information de behöver.

7.1.2 Domän

Domän är den kategori som ger oss möjlighet dels att anpassa termbruket efter sammanhanget, dels att skilja på betydelser. Det innebär givetvis att vi kommer att få omarbета hela vår uppsättning domäner och kanske överge kopplingen till sprängskissernas gamla kapitelindelning. Att kunna anpassa termbruket efter sammanhanget gör att vi kan hjälpa till med "så här säger man här". Det innebär i sin tur att vi öppnar för möjligheten att lagra synonymer. Att vi har nytta av att kunna göra det visas av exemplet med termen "*reduktionsmedel*" och namnet "*AdBlue*" i föregående avsnitt. Det bidrar till begriplighet för olika användare. Att kunna skilja på betydelser innebär att vi kan säga "det här betyder det här här", och det innebär i sin tur att vi får bättre möjligheter att hantera homonymer. På så sätt blir termdatabasen en bättre lexikografisk hjälp för översättare. Det anknyter till exemplet med termen "*passagerare*": den tyska översättaren kan få två definitioner och välja den tyska term som passar, utan att vi behöver konstruera två olika svenska termer som är överspecificerade och inte naturliga att använda. Ett-till-ett-principen blir då lättare att följa, eftersom den kan få råda inom en mycket snävare domän än "fordonsteknik".

7.1.3 Informationsprodukt

Den tredje dimensionen utgörs av kategorin *informationsprodukt*. Precis som nu kommer den att tala om i vilka system och texter en term används, men den blir en egen kategori, och det blir lättare att plocka ut en uppsättning termer som exempelvis ska få termekvivalenter på ett nytt språk. Samtidigt kan vi plocka ut termer inom exempelvis en domän och se vilka olika informationsprodukter som är relevanta för den domänen. I huvudsak ger oss kategorin *informationsprodukt* möjlighet att skapa termlistor och index för olika produkter och att anpassa arbetsinsats och kostnad efter behoven när det gäller översättning. Detta handlar mer om att i efterhand hålla ordning på i vilka texter termerna används, fånga redan standardiserad terminologi och normera för målspråken än om att proaktivt normera för källspråket.

7.2 Begränsning av tillgång

De beskrivna kategorierna ger oss möjlighet att standardisera och lagra många fler termer och termer av många typer och inom många områden. En nackdel med detta är risken att termerna trots all märkning blandas ihop och används fel. För att minska den risken ingår det i planerna för den nya strukturen att styra tillgången till termerna i Scania Lexicon med hjälp av behörigheter, för individer eller grupper, och genom att inte alla termer överförs till alla andra system. Alla behöver inte se allt. Konstruktörerna behöver till exempel inte ha tillgång till marknadsnamn när de registrerar komponenter, och inte heller till gränssnittssträngar eller användarfunktioner. De behöver ha tillgång till termer för komponenter, och till definitioner och domänkategorisering som hjälper dem att välja rätt termpost. När de anger termnumret i sitt system hämtas termen, och den kan sedan visas på relevant språk

i de sammanhang där den används. Samtidigt får skribenter och översättare tillgång till alla termer, så att skribenterna kan välja bland synonymer och översättarna kan få hjälp med att skilja på homonymer. På så sätt behöver konstruktörerna aldrig se att det finns två termposter för ”*olja*” utan får bara tillgång till den termpost som har ”oil filler” som engelsk ekvivalent, medan översättarna får en förvald översättning för vardera betydelsen av ”*olja*”.

7.3 Den nya strukturen och de gamla principerna

Vår utmaning är, såsom har betonats, att utveckla ett Scania Lexicon som tillgodoser våra olika användares behov och som gör att användarna förstår språket i våra texter och system, samtidigt som vi normerar och standardiserar så att vi får ett enhetligt och konsekvent språkbruk. Med den beskrivna principiella lösningen tror vi att vi får variation att gå ihop med standardisering, och diversifiering att gå ihop med strävan efter enhetlighet. Vi tror att vi får bättre möjligheter att hantera språkets och språkens preferenser i en termdatabas som följer terminologiska principer.

8 Sammanfattning

I den här artikeln har vi visat hur en termdatabas som kom till för att hjälpa konstruktörer och reservdelshanterare att hålla ordning på komponenter har fått ett starkt utökat användningsområde: Scania Lexicon har blivit termkälla för skribenter och översättare och lagringsplats för benämningar på funktioner, namn på dokument, rubriker, gränssnittssträngar och marknadsnamn. Många användare i många olika sammanhang i många olika länder ska ha nytta av, använda och förstå termerna i Scania Lexicon. Vi har visat hur dessa behov har vållat problem och skapat utmaningar för oss terminologer när mallen för en teknisk term med konventionell definition ska användas för annat än tekniska termer och naturliga begrepp och vi har gett exempel på hur svårt det kan bli att följa ett-till-ett-principen både inom ett språk, när databasen täcker ett så stort område som fordonsteknik, och mellan olika språk, som inte drar samma skiljelinjer mellan begrepp och som behöver generalisera och specificera betydelser i olika grad i olika sammanhang. Slutligen har vi visat en tänkt ny struktur som gör att nästa generations Scania Lexicon kan kombinera behovet av variation och diversifiering med strävan efter enhetlighet och konsekvens genom att terminologins stringens behålls och utrymme ändå ges för språklig flexibilitet så att vi bättre kan tillgodose alla våra användares behov.

Aviseringar och pushar - Termer och andra gränssnittstexter i nyhetsappar

ANITA NUOPPONEN
VASA UNIVERSITET

1 Bakgrund och syfte

I och med smartmobilens snabba utspridning har olika slags applikationer – appar – blivit populära, det finns appar för nästan allting. Jag ska ändå koncentrera mig bara på nyhetsappar och deras gränssnitt. Jämfört med websidor, finns det mindre plats för ord på mobiltelefonernas pekskärmar och mobilapparnas gränssnitt. Mycket av anvisningarna har lämnats bort och användare ska många gånger använda sin egen intuition och tidigare erfarenheter av andra appar för att få fram det sökta innehållet. Många funktioner kan genomföras med olika slags fingergester, t.ex. genom att svepa över eller trycka på pekskärmen.

Man har experimenterat med olika slags gränssnittsdesign för nyhetsappar, men det tycks ändå inte vara möjligt att helt undvika ord, termer eller även längre språkliga element i deras gränssnitt. För att kunna ge läsaren olika slags vägar till nyheterna behöver man åtminstone en liten mängd av ord och texter i appar. Vidare behövs det instruktioner t.ex. för att skapa ett konto och skraddarsy det föredragna nyhetsflödet osv.

Artikeln har sin bakgrund i projektet Mayo som genomfördes i samarbete mellan Åbo Akademis Media City och enheten för kommunikationsforskning vid Vasa universitetet under året 2016. I projektet undersöktes mobila nyhetsapparnas användbarhet och användarupplevelser med hjälp av två prisbelönta appar: den finska rundradions Yle Nyhetskollen (här: Yle) och det svenska Omni utgivet av mediebolaget Schibsted. Representanter från organisationerna bakom apparna intervjuades om användbarhet och användarupplevelser och apparna testades av testanvändare. Målet för projektet var att producera ett koncept för en ideal nyhetsapp som presenterades i formen av en mockup. Eftersom en viktig del av användbarheten och användarupplevelsen utgörs av språket och informationsstrukturen på användargränssnittet, ställde vi frågor om dessa till både designer och testpersoner.

Efter Mayo-projektets slut har jag fortsatt att se närmare på nyhetsapparnas informationsstruktur och uttrycken i deras användargränssnitt. I detta föredrag diskuterar jag iakttagelserna. Som en sammanfattande kategori för termer och andra språkliga uttryck som inte hör till själva innehållet, i detta fall nyhetstexter – använder jag "(användar)gränssnittstext". Samtidigt som jag har gått igenom olika gränssnittstexter har jag varit tvungen på att fundera på definitionen på termbegreppet. Den

traditionella definitionen är att en term är en språklig benämning för ett allmänbegrepp som tillhör ett fackområde (se t.ex. Terminologins terminologi). Enligt denna definition är t.ex. *huvudnyhet*, *pågående nyhetshändelse*, *pushnotis* och *nyhetsflöde* nyhetsapparnas termer. På samma sätt som dataprogram, ställer också mobilapparna en utmaning att bestämma vad en term är och vad är icke en term. Jag har tagit med de termer och andra språkliga element som syns till användarna, i detta fall för dem som läser nyheter – inte ”appterminologin” som helhet.

För att få en mera generell bild på termer och begrepp som används i nyhetsapplikationer utvidgade jag materialet från Mayo-projektet att gälla utom Yle och Omni också apparna för tidningarna Aftonbladet (Abl), Dagens Nyheter (DN), Expressen (Ex) och Svenska Dagbladet (SvD). Som jämförelsematerial tog jag följande engelskspråkiga appar för att få en uppfattning om hur etablerade nyhetsapparnas beståndsdelar är; ABC News, BBC News, CNN, Fox News, Guardian (Guard.), NBC News, NY Times, PBS News Hour, Reuters och Washington Post (WP).

Analysen bestod av två tillvägagångssätt. I den språkliga analysen utgick jag först från de språkliga element som finns på applikationernas användargränssnitt och alltså syns till användarna eller kommer fram när man navigerar i appen. Det andra tillvägagångssättet utgick från apparnas informationsstruktur, dvs en begreppsanalys. Den behövdes för att gå igenom apparna, kartlägga deras beståndsdelar och funktioner osv. samt jämföra apparna med varandra. På detta sätt kunde jag få fram en generell bild av vad som är en nyhetsapp, vilka beståndsdelar den vanligen har och hur de benämns. En del var sådana som bara förekom bara hos en viss app medan en del var gemensamma. I det följande skall jag först definiera vad en nyhetsapp är och ge exempel på deras struktur. Sedan diskuterar jag närmare termer och andra gränssnittstexter.

2 Nyhetsapplikationer

En nyhetsapplikation eller -app definieras här som en mobilapplikation vars syfte är att ge tillgång till nyheter – en mobilapplikation är ett tillämpningsprogram för en mobilplattform. Nyhetsinnehållet för apparna produceras antingen av mediatbolaget själva (Aftonbladet, DN, Expressen, SvD, Yle) eller apputgivaren förmedlar nyhetsinnehåll från andra mediehus. Det finns nyhetsappar som är helt beroende på utomstående nyhetskällor och ”aggregerar”, för samman, nyheter från olika källor på nätet. Omni gör detta och anlitar en stor mängd av andra källor utom ägar-koncernen Schibsteds egna nyhetskällor¹. Omni avviker från andra nyhetssamlare genom att dess redaktörer skriver en kort notis (på svenska) om nyhetshändelsen före länkar till andra källor.

Nyhetsapparna avviker från varandra också när det gäller finansiering och verksamhetsmodell. Yle appen utges av den finska skattefinansierade

1 [https://sv.wikipedia.org/wiki/Omni_\(nyhetstj%C3%A4nst\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Omni_(nyhetstj%C3%A4nst))

rundradio-organisationen med radio och tv, Omni nyhetstjänsten är ett reklamfinansierat, medan DN och SvD är svenska dagstidningar och Aftonbladet och Expressen är svenska kvällstidningar. Svenska Dagbladet och Expressen ägs av Schibsted², vilket ändå inte syns i valet av källor i Omni eller i appdesignet (se bild 1). Yle, Omni och kvällstidningarna ger gratis tillgång till innehållet, medan de andra har begränsat tillgång till artiklarna. Utom appen har alla en motsvarande nyhetstjänst på webben.

Bild 1. Mobila nyhetsapplikationer: Yle Nyhetskollen, Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Omni, Expressen och Aftonbladet

² <http://om.omni.se/faq>

Som man kan se finns det skillnader mellan apparnas utseendet, struktur och uttrycken. Olika appar använder något olika design och placering. Nyhetsapparnas gränssnittdesign innehåller ofta en balk – överst (Yle) eller nederst (t.ex. Omni) på skärmen – med rubriker och/eller länkar till alternativa nyhetslistor/flöden eller sektioner (*Toppnyheter, Start, Ekonomi, Livstil* etc.), inställningar (för applikationen, profil och konto), bevakningar, sökfunktionen osv. (se bild 1, 2). Omni, Expressen och Dagens Nyheter använder en kombination av ikoner och textelement medan YLE har bara ikoner för inställningar, sökning, aviseringar och platsbaserade nyheter – likaså Svenska Dagbladet och Aftonbladet för meny (≡) och profil (se bild 1). Aftonbladet har ingen gränssnittstext på startsidan utan anlitar på ikoner.

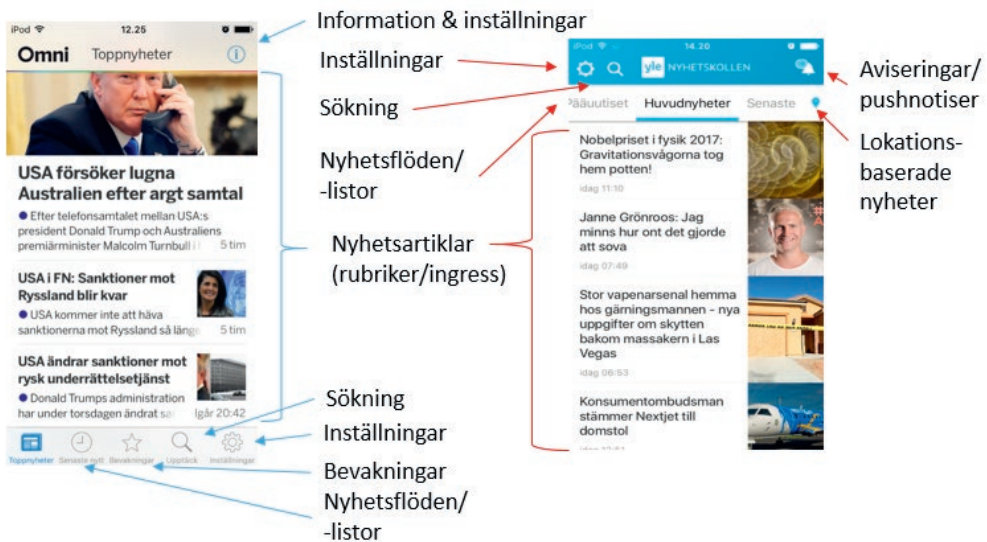

Bild 2. Delar av användargränssnittet av Omni och Yle Nyhetskollen

Strukturellt liknar Yle och Omni varandra medan de svenska tidningarnas appar är sinsemellan ganska lika. I stället för en startsida (*Start, Nyheter*) dit man skulle komma alltid först³ har Yle och Omni blandade nyhetslistor för flödet av toppnyheter och senaste nyheter (se bild 2). I de andra är den senaste eller viktigaste nyheten överst eller rubricerad inne i nyhetsflödet (t.ex. *Senaste, Viktigaste, Mest läst*, osv.).

3 jfr. startsida webbsida som webbläsaren är inställd att visa vid start <http://www.datatermgruppen.se/ordlista.html>

3 Nyhetsapparnas informationsstruktur

I Mayo-projektet kom det fram att både Omni och Yle mer eller mindre försökte finna andra lösningar än den traditionella avdelningsuppdelningen i tidningar. I Yle och Omni är nyheterna grupperade i listorna för senaste och viktigaste nyheter samt i användarens egen nyhetslista (För Dig resp. Bevakningar). När man öppnar Yle eller Omni appen kommer man till den sida där man senast har varit. I bilderna 3 och 4 finns Yles och Omnis struktur schematiskt återgivna.

Bild 3. Informationsstrukturen hos Yle Nyheskollen

Yle ger inte någon tillgång till den traditionella sektionindelningen. I Omni är denna indelning inte heller den huvudsakliga vägen till nyheter, men den finns att få i menyn eller under *Upptäck*-delen beroende av mobilens användningssystem (se bild 4). I stället erbjuder de båda en möjlighet för användaren att påverka vilka nyheter man ser i nyhetsflöden; *För dig* listan i Yle och både *Topppnyheter* och *Senaste* i Omni.

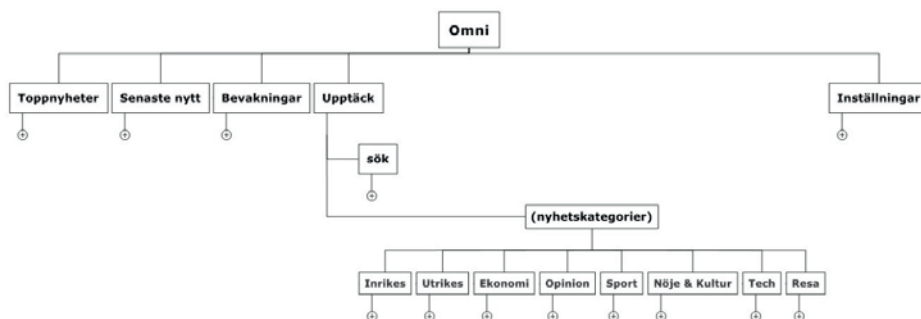

Bild 4. Informationsstrukturen hos Omni

I Mayo-projektet frågade vi om informationsstrukturen i Yle och Omni. Både Omni och YLE satsar alltså mera på personifiering av nyhetsflödet i stället för den klassiska avdelningsklassifikationen som användarna tycks vara vana vid. YLE har på webbsidan den klassiska indelningen, medan appen inte har den. De intervjuade tyckte att nyhetslistorna skulle behöva klara underrubriker ordnade enligt nyhetsteman så att inte alla möjliga artiklar skulle vara sammanblandade på listan (se bild

1, 2). De önskade också en snabbare tillgång till vissa nyhetsteman med hjälp av traditionella kategorier såsom *utrikes*.

Försökspersonernas önskemål till Omni var underkategorier vid sidan av de breda huvudkategorierna. De föreslog att Omni skulle utnyttja mellanrubriker och göra en mera detaljerad indelning av nyhetsteman. Vidare ville de ha en tematisk ordning på nyhetslistan snarare än den dåvarande slumpmässiga ordningen. Senare har detta tagits i bruk i de båda apparna efter att de har fått våra rapporter om undersökningen. För denna artikel har jag sett närmare på hur de olika nyhetslistorna kallas i materialet.

4 Språkliga element i appar: gränssnittstexter

För att se närmare på de språkliga elementen som används i apparna, excerperade jag termer, andra uttryck, fraser och meningar i apparnas gränssnitt. Dessa gränssnittstexter innehåller alltså allt annat än texter, rubriker och övrigt som kan anses vara själva nyhetstexter eller deras delar. Också taggar (kategorier/ämnesord/sökord) blev då utanför. Jag delade gränssnittstexterna i grupper enligt syntaktisk kategori (3.1) och funktion (3.2). Som material tog jag utom Yle och Omni också de fyra andra svenskspråkiga apparna.

4.1 Gränssnittstexternas fraskategorier

Gränssnittstexterna är ofta isolerade från varandra och varierar väldigt mycket i sin form. De kan vara enstaka ord (substantiv, verb, adjektiv och adverb), rubriker i form av fraser och ofullständiga satser (*Mest delat idag*), fullständiga satser (*Skapa en ny användare*) och även hela meningar bestående av flera satser (t.ex. i instruktioner) – och allting däremellan. Även om de inte bildar en sammanhängande text i den traditionella betydelsen, gick det att indela dem enligt olika syntaktiska kategorier för att få en uppfattning om deras grammatiska struktur. I tabell 1 har jag givit exempel på de olika syntaktiska kategorierna. Exemplet i tabellen har återgivits med stor begynnelsebokstav om de förekommer på så sätt också i appen.

Tabell 1. Syntaktiska kategorier

Formen	Exempel
nominalfras	Relaterade ämnen, Aktuella ämnen, Profil, Mitt DN, Mitt flöde, Sparade artiklar, Varningsmeddelande, Respons, Nyheter, Toppnyheter, Senaste nyheter, Annonser, Aviseringar
verbfras	Läs mer, Logga in, Läs, Skapa konto, Stäng, Avbryt, Upptäck, Sök, Tyck till, Följ, Rensa, Editera, Visa kronologiskt, Visa per ämne
adjektivfras	Senaste nytt, Mest sett, Populärt idag, Mest delat idag, Sparat, klar, Inte prioriterad
adverbfras	Just nu, tillbaka, Nära dig, Snabbt om, Inte alls/Lite/.. / Mycket/..
prepositionsfras	För dig, För dig som är prenumerant
sats, mening	Andra läser, Du följer, Lägg till Bevakningar, Lägg till ett sökord, Skapa en ny användare, Tyck till om sajten, (se också verbfraser) Vill du se fler nyheter från de här kategorierna i För dig-vyn? Osv.

Texterna på gränssnitten förekommer i alla fraskategorier. Fraserna kan innehålla andra frastyper som sina komponenter, t.ex. *För dig* består av en preposition och en nominalfras. I vissa fall kompletteras den ofullständiga gränssnittssatsen med ”innehållstexter”, dvs ord, rubriker, rubrikslistor, ämnes/sökord och andra textuella element som kommer från nyhetsinnehållet, t.ex. *Du följer* (= du får nyheter om temat) *Donald Trump*.

4.2 Gränssnittstexternas funktioner

Gränssnittstexterna förekommer i olika funktioner: som namn på sektioner och flikar (t.ex. *Senaste*, *Huvudnyheter*, *Sport* i Yle, se bilder 1, 2), som rubriker eller mellanrubriker (*Snabbt om* i Omni), som kommandon (*stäng*) och instruktioner samt inställningar och meddelanden (*Du är inloggad med Yle Profil!*). (Se tabell 2).

Som en egen funktion har jag listat ”knappar” även om deras funktion sammanfaller med de föregående. Jag har uppfattat också kommandon och ikonerna i balkarna (t.ex. *Start*, *Senaste*, *Konto*; se bild 1) som ”knappar” även om de visuellt inte har den ”rätta knappformen” (jfr. Omnis *i*-knapp). Också ämnesord kan förekomma som knappar, t.ex. DN:s *Brittiska valet*-knapp i bild 1. Kommandon, fliknamn osv. kan förekomma som knappar men också i en annan form inom en och samma app, t.ex. som en länktext eller som en ”statisk text” utan någon interaktionsfunktion.

Tabell 2. Gränssnittstexternas funktioner

Funktion	Exempel
Sektionsnamn, fliknamn, rubriker, mellanrubriker	Inrikes, Utrikes, Ekonomi osv., Huvudnyheter, Pushnotiser, Vi rekommenderar, Sparade sökningar, Snabbt om, Allt om, Mest lästa idag, Viktigast i ämnet, Konto
Kommandon, instruktioner	Avbryt, Stäng, Editera, Välj språk, Ändra prioriteringar, Följ ämne, Lägg till ett sökord, [...] Allt du behöver göra för att komma igång är att logga in eller skapa ett konto!
Inställningar, meddelanden	Inte alls/Lite/Inte prioriterad/Mycket/Aviseringar, Du är inloggad med Yle Profil!, Inloggad, Du behöver en prenumeration för att läsa artikeln
Knappar	Upptäck, Respons, Läs mer, Innehåll, Konto. Logga in

5 Termer i och som gränssnittstexter

Som vanligt när det gäller det faktiska språkbruket är det svårt också i detta fall att bestämma var går gränsen mellan term och icke-term (jfr Nissilä 2008: 171). Jag har gjort här en skillnad mellan själva termen och termens uppgift eller funktion i en kontext. T.ex. att *avbryta* är då en dataterm, men den används i kommandot *avbryt*. Vidare att *beställa en avisering* är en term som förekommer i kommandot eller uppmaningen *beställ aviseringar* men kunde också förekomma i en annan form t.ex. i instruktionstexten **aviseringar kan beställas [...]*. I det följande ska jag först se på termernas fackområde varefter jag diskuterar gränsen mellan termer, rubriker och namn.

5.1 Termernas domän

Termerna i nyhetsapparnas gränssnitten kunde delas i allmänna och nyhetsapp-specifika gränssnittstermer och nyhetstermer (tabell 3). Som allmän gränssnitts-terminologi kunde man klassificera åtminstone termer, som har att göra med sökning, kontakt, hjälp, navigering, inloggning och inställningar.

Tabell 3. Termernas fackområde

Fackområde	Gäller bl.a.	Exempel
allmän gränssnittsterminologi	sökning	upptäcka, söka, sökord, sparad sökning, sökhistorik
	kontakta & hjälp	hjälp, feedback, kundservice, respons
	navigering	tillbaka, avbryta
	inloggning, konto	logga in, konto, profil
	inställningar	textstorlek, geografisk placering, språkval, byta användare
	socialt	följa, tycka, dela
nyhetsterminologi	nyhetstyper	huvudnyhet, pågående nyhets-händelse, senaste nyhet,
	sektioner	ekonomi/näringsliv, sport, nöje (musik, film osv.), kultur, inrikes, utrikes, opinion osv.
	kontakt	nyhetstips
nyhetsspecifik gränssnitts-terminologi	nyheter	nyhetslista, nyhetsflöde, mest läst nyhet, mest delad nyhet
	personifiering	pushnotis, avisering, bevaka, bevakning

De är gemensamma med olika typer av dataprogram och digitala tjänster, t.ex. *stänga, avbryta, inställning, logga in*. En del termer är bekanta från sociala medier, t.ex. *tycka, dela* och *följa*. Termerna i denna grupp förekommer ofta i knappar eller kommandon (t.ex. *avbryt, byt användare, feedback*) och namn/rubriker på flik (*sökhistorik, profil, sparade sökningar*).

Vidare förekommer det termer och begrepp som är bekanta från *nyhetsmedier* i allmänhet, speciellt från tidningar (*huvudnyhet, nyhetstips*). Det ryms med också några tv- och videotermer eftersom nästan alla mediehus har *videoklipp* på sina webbsidor och tillgängliga också via deras appar. I apparna förekommer det också i sådana textelement som är mera specifika just för nyhetsappar, t.ex. *bevaka, avisering, nyhetslista, nyhetsflöde* osv. även om några av dem förekommer också som termer i sociala medier (*nyhetsflöde*).

Termerna *nyhetslista* och *nyhetsflöde* tycks användas ibland som synonymer i

apparna, men man kan finna en skillnad i begreppen som de hänvisar till. Nyhetsflöde är dynamisk och uppdateras hela tiden (t.ex. *Senaste nyheter*) medan en nyhetslista också kunde vara en statisk samling av nyheter som uppdateras sporadiskt (t.ex. *Sparade artiklar*). Nyhetsflödet kunde då betraktas som en typ av nyhetslista. Det finns också andra terminologiska skiljaktigheter mellan apparna, t.ex. i *Omni bevakar/avbevakar* man ämnet medan i *DN följer* man ämnen och *Yle* talar om att *följa nyhetskategorier*. *Omni* representant sade i intervjun att den enda termen de har bytt ut är *följa* som ersattes med *bevaka*. Som en anledning gavs att de på ett annat ställe behövde ha ett motsvarande substantiv, dvs *bevakningar*, vilket fungerade bättre än *följningar*.

En grupp som skulle vara intressant men som jag lämnade helt bort här är de ämnesspecifika uttrycken som fungerar som taggar/ämnesord, vilka hör redan till själva nyhetsinnehållet. De varierar enligt nyhetsartiklarna och deras tema (t.ex. *amerikansk politik*, *regeringskris*, *informationsteknologi*) och kan vara termer, namn eller längre uttryck. I Mayo-projektet ställde vi några frågor också om dem och jag ska se närmare på dem i ett annat sammanhang. Det samma gäller nyhetsapparnas sektionsindelning och terminologin som har med den att göra. Här kom det fram bara en bråkdel av dem (*ekonomi*, *sport*, *nöje*, *kultur*).

5.2 Term vs. namn/rubrik

När man betraktar gränssnittstexter får man ytterligare ett problem med att skilja mellan termer, namn och rubriker. I en vid tolkning kunde också många fraser, kommandon och klassbenämningar räknas som termer (jfr Nissilä 2008). De syftar ju ofta till någonting som kunde identifieras som ett visst begrepp och kan då hänvisa till en tydligt avgränsbar referent (aktion, egenskap, funktion osv.). Oavsett av deras form är de då benämningar. En fråga som man kan ställa är då om det gäller ett allmän- eller individualbegrepp och var går gränsen mellan dessa (jfr. Nuopponen & Pilke 2008).

I stället för termer, har man i appar använt individuella – korta – namn eller rubriker för olika delar, t.ex. *Just nu* i *YLE Nyhetskollen* syftar till valmöjligheten att få aviseringar om pågående nyhetshändelser allt efter läget utvecklas. I *Svenska Dagbladets* app är t.ex. *Sparade artiklar* ett namn eller en rubrik för en lista över artiklar som man har markerat/lagrat för att läsas senare. *Du följer* är namnet på nyhetslistan för bevakningar i *SvD* (jfr *Bevakningar* i *Omni*). Rubriker som dessa finns det gott om i materialet.

Det finns alltså olika typer av indelningar, men inte alltid etablerade benämningar till dem. Var och en app har sina egna – för det mesta rubrikartade benämningar eller namn på olika kategorier, t.ex. *Senaste nytt*, *Senaste*, *Aktuella ämnen*. Ett annat exempel är *Du följer* som förekommer som synonym till *Bevakningar* som

ett namn på en nyhetslista med nyheter vars teman användaren har valt att följa. I tabellen 4 har jag sammanställt namn eller rubriker på de olika nyhetslistorna i de svenskspråkiga nyhetsapparna och tio engelskspråkiga nyhetsappar. Den vänstra kolumnen innehåller benämningar som jag har valt att återge begreppet det handlar om, dvs. t.ex. benämningen *huvudnyheter* syftar till nyhetslistan/nyhetsflödet med nyheterna som apredaktionen anser vara de viktigaste.

Tabell 4. Termer, namn eller rubriker på nyhetslistor och -flöden

Startsida	Start (Abl, Ex, DN), Nyheter (DN)	News (PBS, abc), Home (Guardian, NBC)
Huvudnyheter	Toppnyheter (Omni), Huvudnyheter (Yle)	Top News (CNN, Politico), Headlines (Guard.,PBS), Top Stories (NYT, BBC,abc), In-Depth (NBC)
Senaste nytt	Senaste nytt (Abl, Ex, DN,SvD,Omni), Senaste (Yle), Aktuella ämnen (DN)	Latest (NBC), Latest News (WP, Fox), The Wire (Reuters), The Rundown (PBS)
Populära nyheter (enl. olika kriterier)	Mest läst idag (Exp), Mest läst (Ex,DN), Populärt idag, Andra läser (Abl), Mest sett (Ex), Mest delat idag (SvD)	Popular (BBC), Most Popular (NYT), Trending (abc)
Lokala nyheter	Lokala nyheter (Exp), ~Sthlm (DN)	Local (WP)
Notifikationer	Notiser (Abl), Bevakningar (Omni), Du följer (SvD) Mitt flöde (DN), För dig (YLE)	Alerts (HP,PBS, WP, abc,PBS), Notifications (NBC), Breaking News Alerts (Fox)
Pågående nyhetshändelse	Just nu (Abl,Ex)	breaking news, Now (Reuters), Watch Now (CNN), Live (BBC, abc), Live TV (Fox)
Sparade artiklar	Läslista (Abl), Sparat (DN), Sparade artiklar (SvD)	Saved (WP, NBC, Fox), Saved Stories (CNN, NBC), Saved for Later (NYT, Guard.), Bookmarks (HP), Saved Items (abc)
Eget nyhetsflöde	Mitt DN, Mitt flöde (DN), Bevakningar (Omni), Du följer (SvD)	My News (BBC)

Nyhetsvideo (olika typer)	SvD:s mest visade tv-klipp, Senaste klippen (DN), DN.TV (DN)	Video (abc, Guard.), Must see Video (NBC), Watch Video (PBS), Live video (NBC,PBS) , local video (abc)
Platsanpassade nyheter/tjänster	Nära dig (Yle)	My weather (Fox)

De engelskspråkiga apparna finns med för jämförelsens skull för att se hur etablerad den engelska terminologin är och om de samma nyhetslistatyperna förekommer också i dem. På några ställen grupperade jag ihop liknande tjänster och inte bara direkta motsvarigheter: *populära nyheter*, *lokala nyheter*, *nyhetsvideo* och *platsanpassade nyheter*. En hel del av benämningarna tycks ha blivit så generella att de kan anses vara termer, men en del är appspecifika namn (t.ex. *The Wire*, *Must See Video*). Man kan också dra den slutsatsen att det finns etablerade begrepp och även om benämningar varierar mycket, finns det tecken på harmonisering.

Man har velat välja optimala beteckningar för nyhetslistor och andra delar av appar: de ska vara korta men förståeliga. Termer – speciellt i substantivform – skulle då kanske vara för långa och kanske inte så genomsynliga som kommandon och uppmaningar. Med valet av personliga namn och rubriker i stället för ett stelt språk (*Du följer/För dig* vs. *bevakningar*) har man också strävat efter att bringa den digitala tjänsten närmare användaren.

Källor

Nissilä, Niina (2008). Begrepp och termer inom området balansräkning. Teoretisk utveckling och empirisk förankring. Vasa: Vasa universitet.

Nuopponen, Anita & Nina Pilke (2008). Radiccio, Bond och Conax – om termer och namn i fackordlistor. I: *Kunnskap og fagkommunikasjon*. 182–191. Nordterm 15. Red. Jan Hoel. Språkrådet i Oslo: Noreg.

Terminologins terminologi (2006). Helsingfors: Terminologicentralen TSK. <http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/TerminologianSanasto.pdf>

Terminologiske oplysninger som en del af det almensproglige: webportalen málið.is

ARI PÁLL KRISTINSSON, HALLDÓRA JÓNSDÓTTIR, STEINÞÓR
STEINGRÍMSSON

ÁRNI MAGNÚSSON-INSTITUTTET FOR ISLANDSKE STUDIER

Indledning

Man kan nå ud til og rekruttere nye brugere af terminologiske resurser når man gør terminologierne søgbare blandt andre sprogresurser og ordbøger. En ny webportal med informationer om islandsk sprog og sprogbrug blev åbnet i november 2016, i regi af Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. Det kaldes for málið.is ('sproget punktum is'). Det blev på en måde lavet efter et lignende mønster som det danske sproget.dk der blev oprettet af Dansk Sprognævn og DSL.

Idéen er at de der bruger málið.is kun behøver en enkelt brugerflade for at finde frem til pålidelige og autoritative oplysninger og vejledninger om det islandske sprog og sprogbrug, historisk såvel som i nutiden. Det drejer sig f.eks. om retskrivning, grammatik (især bøjninger) og syntaks, semantik og forskellig betydning i leksikalske elementer af flere slags, orddannelse og sammensætninger, ordforrådet historisk og i dag. Der findes endvidere etymologiske informationer om enkelte ord og ordgrupper, fraser, synonymer, og spørgsmål om godt sprog og dårligt, og hvad der passer bedst i sprogbrugen i forskellig stil og sprogsituationer – og, ikke mindst, det som dette indlæg handler om: Terminologier og oversættelser af tekniske begreber.

Málið.is

Det overordnede mål for málið.is er at styrke det islandske sprog i den digitale tidsalder. Man mener at det er meget vigtigt at lægge så meget sproglig viden og information som muligt ud på nettet, fordi det er et faktum at skriftligt materiale let bliver oversat, ikke mindst af de yngre sprogbrugere.

Det koster ingenting at bruge málið.is. Det eneste som man behøver er internet-adgang og en computer, tablet eller en smartphone.

Målet með málið.is er at brugerne finder frem til så meget materiale som muligt på den enkleste vis som det kan lade sig gøre, altså med et enkelt søgeord der henter information fra mange databaser samtidigt. Det bygger både på den erfaring at ikke alle brugere kender til alle de databaser om islandsk sprog som de kan have nytte

af, og også på den forudsætning at man ikke forventer at brugerne har tålmodighed til at søge i mange databaser. Fig. 1 viser et eksempel på brugen af málið.is.

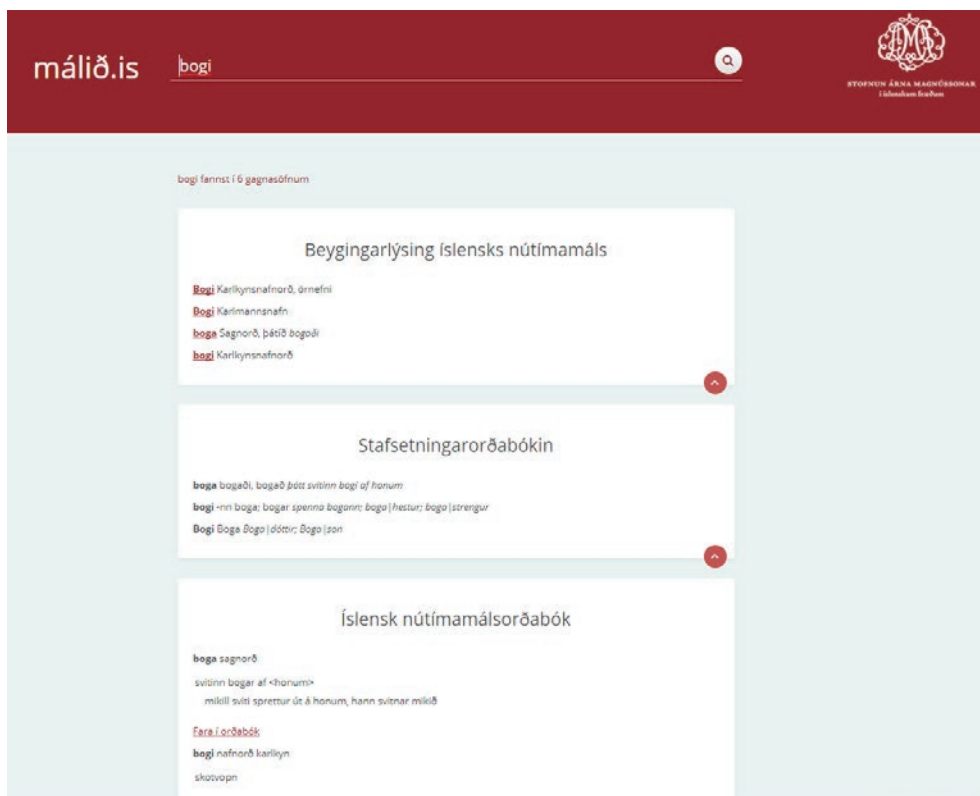

Fig. 1. Eksempel på brugen af málið.is. Billedet viser at man har indtastet søgeordet *bogi* ('bue'). Ordet blev fundet i 6 databaser. Billedet ovenfor viser kun resultaterne fra 3 af dem (1. beskrivelse af bøjninger i islandsk, 2. retskrivningsordbog, 3. islandsk ordbog). I tillæg blev ordet fundet bl.a. i Termbanken, jf. Fig. 4 nedenfor.

Termbanken

Árni Magnússon-instituttet for islandske studier har blandt andet som opgave at udgive normative og deskriptive ordbøger, både ordbøger over samtidssproget og historiske ordbøger, og at være til stede for befolkningen når de stiller spørgsmål om sprog og sprogbrug.

Derudover har instituttet som opgave at udgive terminologier og ordlister om teknisk og specialiseret ordforråd. Instituttet driver en termbank, isl. orðabanki / iðorðabanki, med det formål. Ágústa Þorbergsdóttir redigerer termbanken. Den kaldes enten *orðabanki* ('ordbank') eller *iðorðabanki* ('termbank') på islandsk. Nedenfor har vi valgt at bruge ordet *termbank* når vi henviser til den. Enkelte terminologier i termbanken

redigeres af en eller flere specialister indenfor vedkommende område. Det drejer sig f.eks. om bilterminologi, ingeniørvidenskab, planter, økonomi og mange flere fag.

Termbankens materiale er naturligvis først og fremmest tilgængeligt gennem termbankens egen hjemmeside. Men da málið.is blev oprettet og åbnet, i november 2016, blev det besluttet at termbanken blev blandt de ressourcer som man automatisk søger i når man indtaster et søgeord på málið.is.

Brugen af málið.is og dets indhold

Der er seks sproressourcer der søges i allerede, på málið.is:

1. Database der viser bøjninger i det moderne islandske ordforråd (Beygingarlýsing íslensks nútímamáls), red. Kristín Bjarnadóttir, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
2. Retskrivningsordbogen (2. udgave), red. Jóhannes B. Sigtryggsson, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
3. Ordbog over islandsk sprog (nutidssproget), red. Þórdís Úlfarsdóttir og Halldóra Jónsdóttir, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
4. Termbanken (mange forskellige terminologier), red. Ágústa Þorbergsdóttir, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
5. Database om sprogbrug, bygger på specialisters svar på indsendte spørgsmål om sprogbrug, red. Jóhannes B. Sigtryggsson, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
6. Islandsk etymologisk ordbog, red. Ásgeir Bl. Magnússon

Når webportalen málið.is havde været i brug i ca. et halvt år viste statistikken at der var mellem 600 og 700 forskellige brugere der søgte i málið.is hver dag. Der var ca. 2.500–3.000 forskellige brugere hver uge. Der indtastedes ca. 14.000 søgeord i gennemsnit per uge. De allerfleste brugere af málið.is (ca 90%) havde islandske IP-adresser.

I 2017 forventes databasen Íslenskt orðanet ('islandsk ordnet', red. Jón Hilmar Jónsson, <http://ordanet.arnastofnun.is>) tilføjet til málið.is. Ordnettet er en semantisk database som kan bruges som tesaurus. Det fungerer som kilde til synonymer og for at finde fraser med lignende betydning, og lignende semantisk og syntaktisk struktur. Derudover har man planer om at tilføje databasen Ritmálssafn til málið.is. Ritmálssafn (<http://www.arnastofnun.is/page/ritmalssafn>) indeholder brugseksempler fra islandsk skriftsprog fra 1540 til omkring 2000, og tilhører Árni Magnússon-instituttet for islandske studier.

Termerne som en del af det almensproglige

Som allerede er blevet nævnt findes termbanken hos Árni Magnússon-instituttet for islandske studier blandt de databaser som málið.is henter oplysninger fra.

Hvis man indtaster et søgeord på málið.is søges der altså umiddelbart i alle de specialiserede terminologier og termlister som er tilgængelige i termbanken. Samtidig søges der endvidere i de andre sprogrsourcer i málið.is, dvs. i bøjninger, retskrivning, sprogbrug, etymologier, ordforbindelser og fraser.

Hvis man f.eks. indtaster substantivet *ferill* på málið.is viser webportalen svar fra alle de forskellige ressourcer på samme tid. Blandt dem er der 17 svar der er hentet fra termbanken (fra 11 forskellige termsamlinger på emnesområderne: statistik, fysik, flyvning, datavidenskab, medicin, økonomi, ingeniørvidenskab, søfart, politik, geografi og epidemiologi). Jf. Fig. 2.

málið.is | ferill

ferill fannst í 5 gagnasöfnum

Beygingarlýsing íslensks nútímamáls

ferill Karlýknsnafnorð

Stafsetningarorðabókin

ferill -inn ferlis; ferlar á löngum ferli; vera á ferli; ferli | hraði

Málfarsbankinn

Ekki er að jafnaði átt við það sama með orðunum ferill og ferli.

1) Orðið ferill merkir venjulega: slóð, braut, leið, rás, skeið, stór, starfsferill, æviferill o.fl. Orðið getur líka átt við um línu sem dregin er á milli punkta.

2) Orðið ferli merkir venjulega: atburðarás, framvinna, röð viðburða.

Íðorðabankinn

ferill
(Tölfræði)
samheiti boglna, hnit
(enska) curve

ferill
(Eðlisfræði)
samheiti lína
(enska) line

ferill
(Eðlisfræði)
(enska) curve

ferill
(Eðlisfræði)
samheiti braut
(enska) trajectory

ferill (Flugorð)
samheiti haldin stefna
(skilgreining) Þyrirhuguð leið loftfars miðað við yfirborð jarðar eins og hún er sett á flugkort.
(skilgreining) Á flugkortum, gerðum með kellingurpun er ferill milli brottfarar- og ákvörðunarstaðar eða milli tveggja leiðarmiða mældur við þann lengdarbaug sem er næst því að liggja miðja vegu milli þeirra. Hann er sýndur í gráðum frá norðri, júst sem ríður ferli, segufenli eða netferli. Í sjómannamáli nefnist samsvarendi hugtak „haldin stefna“.
(enska) track

ferill
(Hugbúnaðarþýðingar)
(enska) history

Fig. 2. Her har man indtastet søgeordet *ferill*. Billedet viser blandt andet 6 (ud af 17) af resultaterne der blev hentet fra termbanken. Billedet viser resultater fra terminologier indenfor statistik (Tölfræði), fysik (Eðlisfræði), flyvning (Flugorð) og datavidenskab (Hugbúnaðarþýðingar). Med et enkelt museklik kan brugeren så komme videre til selve termbanken, med yderligere information.

Fordele og ulemper

En ulempe i fremstillingen (dvs. med terminologierne som del af det almensproglige málið.is) er at man ikke kan bruge ord på fremmedsprog som søgeord i málið.is. Man kan f.eks. ikke bruge *curve* som søgeord, kun dets islandske ækvivalent, f.eks. *ferill*.

En anden ulempe er at det specialiserede ordforråds særstilling ikke umiddelbart er synligt for brugeren, dvs. det vigtige faktum at terminologierne bygger på begreber, begrebsrelationer og begrebssystemer, snarere end på begrebene "navne".

Hvis man ønsker at slå op et fremmed søgeord, f.eks. det engelske *curve*, for at finde frem til islandske ækvivalenter og eventuelt andre oplysninger, bruger man selve termbankens sider, jf. Fig. 3.

The screenshot shows the Orðabanki website interface. At the top left is the logo with a green leaf and the text "Orðabanki Íslenskrar máltöðvar". To the right of the logo are flags for various languages. Below the logo is a sidebar with links: "Sög", "Ordsamlinger", "Om ordbanken", "Kontakt os", "Registrering", and "T T T". The main search area has a header with the text "Søgeordet var **curve** og søgning varede 1.009 sek." and a search input field containing "curve" with a "Søg igen" button. Below this, it says "Resultater 1 - 10 af 14." and "Nærmeste 10 efterfølgende poster >>". The results list shows the word "curve" followed by its Icelandic equivalent "ferill" and various synonyms and related terms in brackets, such as "[islandsk] ferill [synonym] boglína, hnít [Statistik ☐]", "[islandsk] ferill [Fysik ☐]", "[islandsk] boglína (í stærðfræði) [Økonomi 1 ☐]", "[islandsk] ferill [Software oversættelser ☐]", "[islandsk] hnít [synonym] ferill [Lægevidenskab ☐]", "[svensk] kurva [islandsk] ferill (á línuriti) [tysk] Kurve [Metallurgi ☐]", "[islandsk] ferill [Økonomisk forskning ☐]", "[islandsk] beygja [Maritime udtryk ☐]", "[islandsk] hnít [synonym] ferill [Psykologi ☐]", and "[islandsk] sveigja [Biler ☐]". At the bottom, it says "Resultater 1 - 10 af 14." and "Nærmeste 10 efterfølgende poster >>".

Fig. 3. Termbankens grænseflade (på dansk). Her har man indtastet det engelske søgeord *curve*. Termbanken søger i de forskellige enkelte terminologier. Man har fundet 14 resultater for *curve*. Den islandske ækvivalent *ferill* vises i flere af dem.

Málfarsbankinn

nf. Bogi
pf. Boga
pg. Boga
ef. Boga

Íðorðabankinn

bogi kk

[Byggingarlist]

[skilgreining] bogadregin burðarhleðsla úr steini milli tveggja stoða og situr hvor endi á bogasæti
[skýring] Milli boga og bogasætis er bogasætisbrik. Steinarnir sem mynda bogann nefnast fleggsteinar en efsti steinninn lokasteinn; myndar oftast op í vegg fyrir glugga eða dyr; gegndi fyrst mikilvægu hlutverki í rómverskri byggingarlist Rómverja og síðar í rómönskum stíl, og snélðbogi. Skyldur þeim er skeifubogi algengur hjá Normönnum og Engilsöxum í Englandi og einnig í íslamskri byggingarlist. Oddbogi og lensubogi tilheyra báðir gotneskum stíl. Broddbogi er einkennandi fyrir slögotneskan og íslamskan stíl. Laufabogar, t.d. þrílaufabogi, fimmlaufabogi og marglaufabogi eru afbrigði sem til eru í byggingarlist Mára, rómönskum stíl og einnig á miðöldum. Okbogi er hlaðinn inn í vegg, ofan við þverbita yfir opi, og léttir þunganum af honum

[danska] **bue**.

[þýska] **Bogen**.

[enska] **arch**

bogi

[Eðlisfræði]

samheiti hringbogi

[enska] **arc**

bogi

[Eðlisfræði]

[enska] **arc**

bogi kk

[Formleiffræði]

bogi

[Hugbúnaðarþýðingar]

[enska] **arc**

bogi

[Málmiðnaður]

samheiti ljósbogi

[sænska] **stråle**.

[þýska] **Strahl**.

[enska] **arc**

bogi

[Sjómennsku- og vélfræðiorð]

[enska] **arc**

ferill

[Lísa (landupplýsingar á Íslandi fyrir alla)]

samheiti bogi

[enska] **arc**

bogi kk

[Læknisfræði]

[skilgreining] Líffærishluti sem er boginn eða bogmyndaður.

[latína] **arcus**.

[enska] **arch**

Íslensk orðsifjabók

bogi k. 'e-ð bogmyndað, bogin lína eða stefna; sérstakt skotvopn; áhald til að strjúka um strengi á hljóðfæri; dýragilðra'; sbr. fær. *hogi*, nno. *hoge* k., sæ. *håge*, d. *huc*, fe. *hoga*, fhp. *hogo*, ne. *how*, nhp. *hogen*, sbr. og boga s. 'streyma, mynda bogлага bunu'. Sk. *haugur*, *hjúgur*, *hoginn* og *hugur*.

Fig. 4. Forts. fra Fig. 1 ovenfor. Billedet viser blandt andet 9 resultater om søgeordet *bogi* ('bue') der blev hentet fra 8 forskellige terminologier i termbanken. Resultaterne fra arkitektur (Byggingarlist) og medicin (Læknisfræði) indeholder definitioner af begreberne i vedkommende fag. Ellers viser resultaterne i tillæg ækvivalenter og synonymer.

De sprogbrugere der kender til selve termbanken taster sædvanligvis ind engelske søgeord. Jf. eksemplerne ovenfor, henholdsvis isl. *ferill* (Fig. 2) og engelsk *curve* (Fig. 3). Dette kan de naturligvis fortsat gøre, også efter tilkomsten af málið.is, fordi termbanken bliver jo vedligeholdt på sine egne præmisser.

Når det gælder fordelene ved fremstillingsmåden i denne sammenhæng er det vigtigt at understrege at brugerne kan stifte bekendtskab med terminologierne og termbanken gennem deres brug af málið.is.

Brugerne kan også få et indblik i forskellen mellem det almensproglige og det fagsproglige, når det samme "ord" ved indtasting frembringer resultater med forskellige semantiske egenskaber som hænger sammen med funktionen i korpusserne.

Den vigtigste fordel ved terminologier som en del af en sproglig webportal for almenheden, som málið.is, er at flere mennesker kommer i kontakt med fagord og deres specielle betydninger og brug. En del brugere får informationer fra termbanken sandsynligvis kun via deres almensproglige interesse ved søgning indenfor webportalen málið.is.

Når en sprogbruger indtaster et ord, f.eks. *bogi* ('bue'), jf. Fig. 1 og 4, for at finde information om dets retskrivning, bøjning, etymologi osv., får man som lidt ekstra bonus de forskellige terminologiske betydninger af ordet – i mange tilfælde også definitioner af termerne fordi ca. halvdelen af termsamlingerne i termbanken indeholder definitioner – i tillæg til ækvivalenterne på forskellige sprog.

Konklusion

Málið.is virker som en informationskilde for almenheden om terminologi på to måder.

På den ene side finder brugeren forhåbentlig, i hvert tilfælde, information om et bestemt ord – det man har søgt efter.

På den anden side finder brugeren information om at der findes andre betydninger og andre præsentationsmåder, i en eller flere terminologier, end de der findes i det almensproglige.

Naturligvis bliver brugeren også gjort opmærksom på termbankens eksistens, og at den er let tilgængelig. Det faktum var ikke nødvendigvis helt klart for alle inden de opdagede termbanken gennem deres brug af málið.is. Málið.is kan på den måde virke lidt som en 'reklame' for termbanken.

Det sidstnævnte passer godt til en af selve termbankens overordnede målsætninger, altså den at gøre islandske termer tilgængelige, også for almenheden, ikke blot for specialisterne. Oversættere og almindelige sprogbrugere skal gerne kunne finde frem til terminologierne så vidt det er muligt.

Rikstermbanken – dess mål och tålgrupper

HENRIK NILSSON & PETER SVANBERG
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Den nationella termbanken och dess natur har diskuterats vid flera seminarier, bl.a. TERMINTRA (se Nilsson, 2012). Till skillnad från andra, organisationsinterna eller domänspecifika termbanker täcker den nationella termbanken inte bara många områden utan har även en stor och bred målgrupp. Rikstermbanken har presenterats vid flera tidigare Nordterm-konferenser och denna gång vill vi fokusera på vad som hänt sedan sist och vilka (nya) möjligheter som finns att nå användarna. Det kan handla om förbättringar av nuvarande sökmöjligheter etc., sökmotoroptimering, marknadsföringsinsatser (och deras konsekvenser), men också om anpassning till andra medier (appar) liksom om huruvida innehållet ska omvandlas till länkade öppna data och göras tillgängliga för både användare och andra utvecklare. Vad händer då med termbanken och vem ska ha kontrollen över innehållet?

Mottagaranpassning när det gäller termbanker kan också diskuteras: vilka och hur många anpassningar ska göras och används de verkligen när de väl utvecklats? Och hur mycket "tålgrupp" kan användarna sägas vara, dvs. hur mycket terminologisk stringens tål de vad gäller presentation av innehåll – och ska de ha något inflytande över innehåll och användning? Olika typer av gräsrotsinitiativ har börjat göra sig gällande även inom terminologivärlden, men lämpligheten och nyttan med sådana kan också diskuteras (jfr Nilsson & Cuadrado 2015).

Referenser:

- Nilsson, H. 2012. TERMINTRA – a summary from an international seminar on national termbanks. IN: *Terminologi – ansvar og bevissthet. Det sjette terminologitoppmøtet – Oslo, 11. og 12. oktober 2012*
- Nilsson, H. & Cuadrado, S. 2015. *Software = hard for national termbanks?* (Presentation vid IITF Colloquium, Wien, Österrike)

Brugeranalyse af ordbanken

ÁGÚSTA ÞORBERGSDÓTTIR

STOFNUN ÁRNA MAGNÚSSONAR Í ÍSLENSKUM FRÆÐUM

1 Indledning

Årets tema er brugere af terminologiske resurser og hvordan vi når ud til dem. Det er interessant at vende blikket mod brugerne og deres behov. Dette var en god anledning til at foretage en brugerundersøgelse om Islandske sprogsekretariats ordbank og opsætte et analyseværktøj for at opnå mere viden om brugen af den og hvilke behov brugerne egentlig har. Der foreligger ikke lignende undersøgelser om ordbanken og af denne grund kan der ikke drages paralleller.

I artiklen gør jeg rede for resultaterne af undersøgelsen. Indledningsvis gives i kapitel 2 en kort introduktion til ordbanken og dernæst følger kapitel 3, som omhandler selve undersøgelsen, metoder som er blevet anvendt for at måle besøg og om hvordan det er muligt at observere brugernes adfærd. Dernæst behandles resultaterne og dertil følger den samlede konklusion af undersøgelsen og en overvejelse af hvilken lære man kan drage af den.

2 Ordbanken

Islandske sprogsekretariats ordbank (herefter: ordbanken) blev lanceret i forbindelse med det islandske sprogs dag i november 1997. Den nuværende version af ordbanken er fjorten år gammel og en ny version er på høje tid. Ordbanken fik en varm velkomst blandt brugerne og den var et meget stort fremskridt med hensyn til det terminologiske arbejde i Island. Ordbanken gjorde adgangen nemmere til termer, som man havde svært ved at finde i trykte bøger. Målgruppen for termbanken er bl.a. oversættere, journalister, lærere, elever, leksikografer og terminologiske udvalg (Stefán Briem 1998:75–76).

Ordbanken består af to dele: den ene for de almene sprogbrugere som søger efter termer eller definitioner af begreber i fagsproget og den anden for redaktører af termsamlinger som får adgang til en specielt tilpasset database for at redigere deres termsamlinger. Ordbanken er siden oprettelsen i 1997 vokset meget. Da banken blev åbnet fandtes der 13 termsamlinger og 30.000 termposter (Dóra Hafsteinsdóttir 1998:25), men nu findes der i ordbanken godt 60 publicerede termsamlinger og ca. 180.000 termposter. Fra 1. september 2006 administreres ordbanken af Árni Magnússon-instituttet for islandske studier.

3 Undersøgelsen

Hovedformålet med undersøgelsen var at samle viden om hvordan ordbanken bruges og om brugernes behov. At skabe indblik i brugernes oplevelse af ordbanken

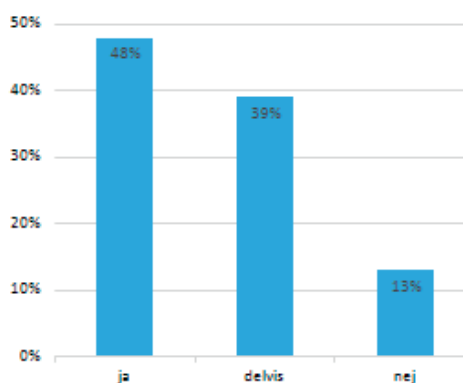
(hvad gavner, hindrer eller forvirrer brugeren) og at skaffe informationer til at forbedre en ny version af den. For at foretage undersøgelsen anvendte jeg to forskellige metoder: a) en brugerundersøgelse med spørgeskema på ordbankens hjemmeside og b) webanalyse med værktøjet Google Analytics. Metoderne er forskellige, men giver hver for sig interessante oplysninger. For at begynde med gør jeg rede for spørgeundersøgelsen på ordbankens hjemmeside. Da drøftes nogle af de vigtigste resultater fra analyseværktøjet.

3.1 Brugerundersøgelse med spørgeskema

I maj 2017 blev der forelagt brugerne en spørgeskemaundersøgelse på ordbankens hjemmeside. Hovedformålet var at få indblik i brugernes mening om ordbanken og deres oplevelse af dens anvendelse, klarlægge hvad der fungerer og hvor der kan foretages forbedringer. Undersøgelsen var åben i fire uger og besvarelsen var frivillig og anonym. Der blev stillet 9 spørgsmål og de blev kun stillet på islandsk. Antallet af respondenter til spørgeskemaundersøgelsen var 302. De sidste fire spørgsmål var i form af fri tekst hvor brugeren blev tilbudt at skrive sin egen kommentar.

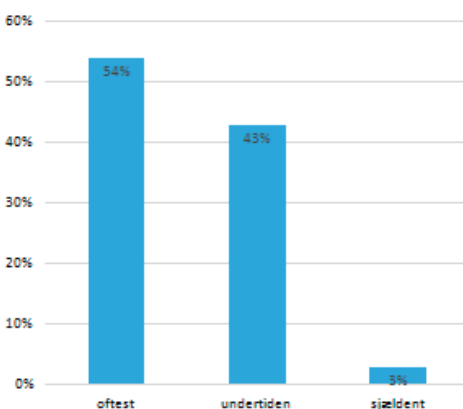
Spørgsmål 1: Fandt du det ord du søgte?

Der spørges om i hvilket omfang brugerne fandt den information de søgte. Brugeren kunne vælge mellem tre svarmuligheder. Resultatet er at 48% fandt den information de søgte, 39% fandt en del af den information de søgte og 13% fandt intet af den information som de søgte.

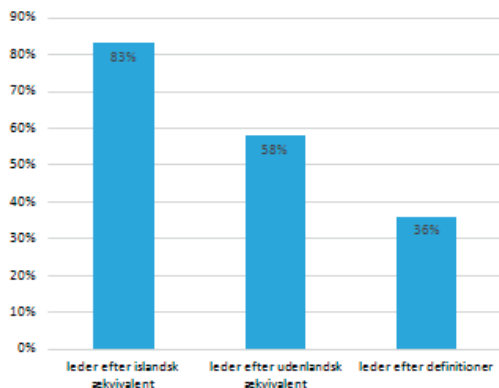
Spørgsmål 2: Plejer du at finde hvad du søger?

Her er spørgsmålet om brugerne plejer at finde hvad de søger og som i spørgsmål 1 kunne brugeren vælge mellem tre svarmuligheder. Her er resultatet bedre, men efter min mening er det forholdsvis lavt og ikke tilfredsstillende. Det er kun halvdelen af brugerne som plejer at finde det ord de søger. Selv om resultaterne ligger i underkanten er ordbanken dog gavnlig til en vis grad for størstedelen af dem som svarede, men efter min mening er det et fingerpeg om at man bør stille mod forbedring. Ordbanken skal gerne vokse og blive større.

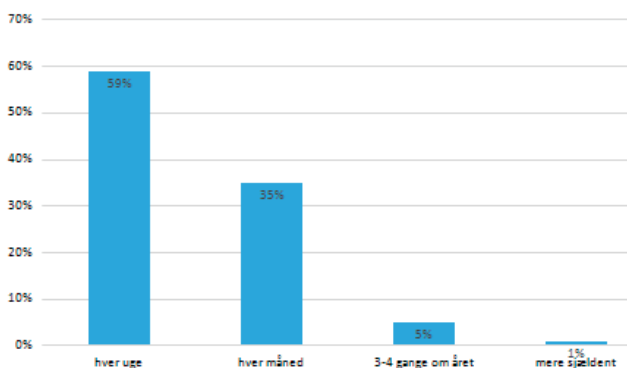
Spørgsmål 3: Hvordan bruger du ordbanken?

Spørgsmål 3 omhandler hvordan ordbanken bruges. Figuren viser at ordbankens primære funktion er hjælp til brugerne ved oversættelse fra fremmedsprog til modersmål. Dette resultat svarer til mange kommentarer fra brugerne om at det er meget ubehageligt at islandsk er grundindstillingen i ordbanken. De fleste bruger ordbanken for at finde islandske ækvivalenter.

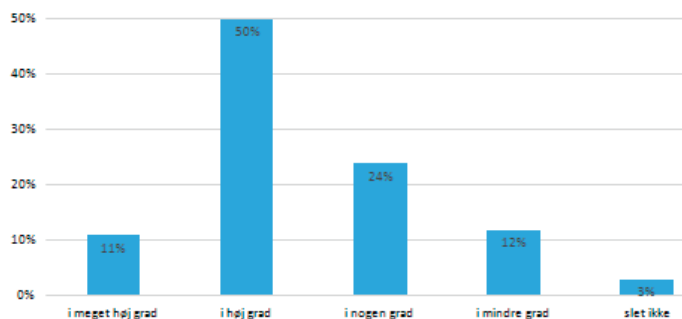
Spørgsmål 4: Hvor ofte bruger du ordbanken?

Spørgsmål 4 drejer sig om hvor ofte ordbanken bruges. Ca 60% brugere svarer at de bruger ordbanken i hver uge. Jeg udlægger disse resultater således at ordbanken har mange faste brugere. Som støtte til mit syn på sagen har jeg det argument at langt de fleste brugere svarede på brugerundersøgelsen den første uge som den var åben.

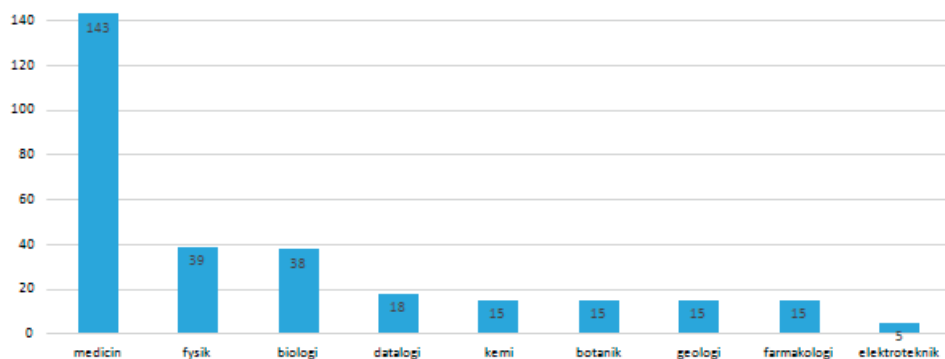
Spørgsmål 5: Hvor brugervenlig er ordbanken?

Spørgsmål 5 omhandler brugernes mening om ordbankens brugervenlighed. Her er resultaterne bemærkelsesværdige pga. at de ikke svarer til kommentarer fra brugerne. Man kan her også overveje det klassiske problem med undersøgelsens påvirkning af svarerne. Halvdelen siger at ordbanken er forholdsvis god hvad brugervenlighed angår, men et stort antal brugere udtrykker deres utilfredshed med ordbankens brugervenlighed og dårlige søgefunktioner under fritekst-spørgsmålet nr. 8.

Spørgsmål 6: Hvilke termsamlinger i ordbanken bruger du helst?

Der blev spurgt om hvilke termsamlinger i ordbanken brugerne helst bruger. Her kan man se at termsamlingen i medicin er mest efterspurgt og den rager langt over alle andre i ordbanken. Lægeforeningens termudvalg har været aktivt og dets termarbejde har fået omtale i den islandske lægetidsskrift hvor temudvalgets redaktør ofte skriver artikler. Brugerundersøgelsen viser også at mange oversættere bruger denne termsamling i deres arbejde og også forholdsvis mange lægestuderende. Andre termsamlinger som mange brugere nævnte er termsamlinger inden for fysik, biologi, datalogi, kemi, botanik, geologi og farmakologi.

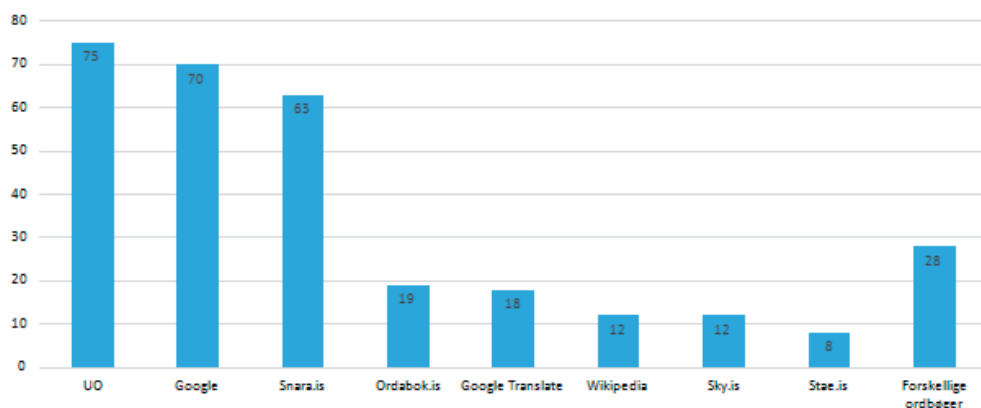

Spørgsmål 7: Hvor leder du efter termer andre steder end i ordbanken?

Spørgsmål 7 drejer sig om hvor brugere leder efter termer andre steder end i ordbanken. Det var ikke nogen overraskelse at se at termdatabasen hos Udenrigsministeriets Oversættelsescenter (UO) bruges meget ofte. I dets termdatabase er der samlet termer fra forskellige offentlige dokumenter og alle har gratis adgang til den. Google bruges af manges for at finde termer og 18 brugere siger at de benytter Google Translate for at finde termer til trods for at der ikke findes mange termer. Tolv brugere siger at de benytter Wikipedia og 28 nævner de bruger forskellige ordbøger.

Mange brugere nævner web-ordbøgerne snara.is og ordabok.is som er meget kendte i Island, men de indeholder først og fremmest ord fra almensproget. Adgang til ordbøgerne er ikke gratis, men mange virksomheder køber adgang til disse ordbøger for deres medarbejdere. Nogle af de terminologiske samlinger fra ordbanken findes nu også i disse web-ordbøger, men på den anden side har disse web-ordbøger ingen terminologisk samling som ikke findes i ordbanken.

Tyve brugere nævner to websteder, dvs. stae.is (terminologi i matematik) og sky.is (den nyeste version af datatermer), men disse to termsamlinger findes desværre ikke i ordbanken.

Spørgsmål 8: Hvilke forbedringer ønsker du?

Spørgsmål 8 handler om hvilke forbedringer brugerne helst ønsker. Antal deltagere som valgte at skrive kommentarer i fritext var 204 af 302 (67%), men 98 (37%) svarede ikke spørgsmålet og derfor har man ingen viden om deres holdninger. Der er både positive og negative kommentarer at finde blandt besvarelsene. Ud fra de afgivne kommentarer, må ca. 30 betegnes som positive eller neutrale og vedrører ikke ønsker eller forslag om forbedringer.

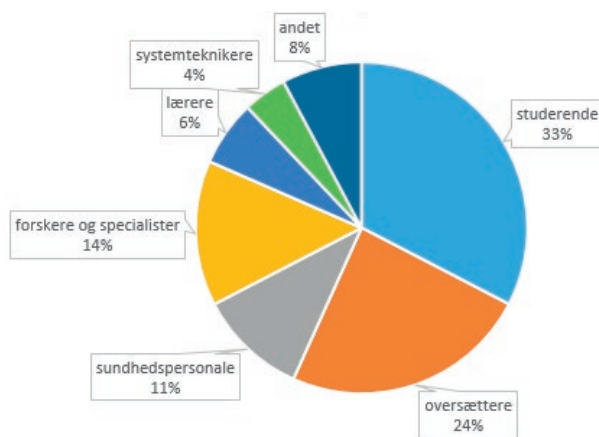
De mest almindelige bemærkninger fra brugerne:

- Bedre søgefunktioner. Mange brugere ønsker, at søgefunktionerne i højere grad skal opføre sig ligesom Google. "Fuzzy search" ønskes hvor søgefunktionen er i stand til at finde resultater selv om brugeren ikke staver et søgeord helt korrekt. Ligesom autoCorrect gætter funktionen hvad brugeren har tænkt sig at skrive.
- Søgning mulig uden at angive kildesprog og målsprog. For mange brugere er disse begreber forvirrende. Vældig mange er utilfredse med at islandsk er grundindstillingen.
- Bedre brugergrænseflade, bedre "flow", mere hastighed, færre museklik.
- Ordbankens hjemmeside skal friskes op og gøres mere forbrugervenlig.

Der nævnes også mange andre bemærkninger, fx ønsket om flere definitioner og mere harmonisering mellem beslægtede fag (fx mellem medicin og immunologi), hyppigere opdateringer. Flere domæner og flere termer, fx indenfor fysik, biologi, medicin, psykologi, botanik og geologi.

Spørgsmål 9: Hvad er din profession?

Det sidste spørgsmål i brugerundersøgelsen var „Hvad er din profession?“ Resultaterne viser at ordbanken har nogle brugergrupper. Af professionsbetegnelse er 92 (33%) af brugerne studerende og deraf er tredjedelen (i alt 32) studerende indenfor sundhedsfag, især medicinstuderende, oversættere er 68 (24%) sundhedspersonale 28 (11%), lærere 18 (6%), forskere og specialister 40 (14%), systemteknikere 12 (4%) mens de sidste 22 (8%) falder ind under kategorien "andet". Deraf er 6 botanikere og gartnere, 8 journalister og 4 pensionister.

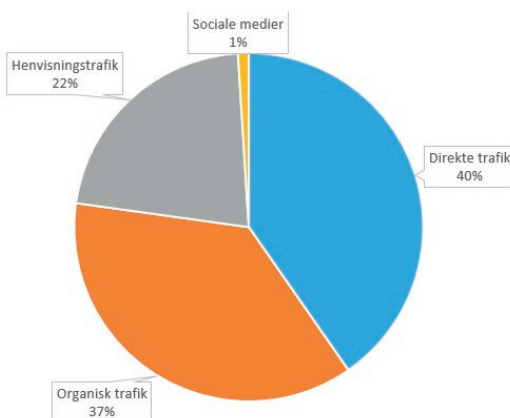

3.2 Webanalyse

Nu kommer jeg ind på den sidste del af brugeranalysen hvor jeg anvender analyseværktøjet *Google Analytics*. Med det kan man få viden om brugerne og hvordan de anvender ordbanken.

3.2.1 Hvordan finder brugerne frem til ordbanken?

Der er mange veje ind til ordbanken. Næsten halvdelen, eller 40,7%, kommer til ordbanken ved at skrive webadressen direkte i internet browseren (*direkte trafik*) er de besøgende som kommer ad denne vej ind til ordbanken. En god del af ordbankens brugere finder den via en søgemaskine (fx Google, Bing eller Yahoo), dvs.

37,2% procent (*organisk trafik*). Ca. 22% af ordbankens brugere kommer til ordbanken via et link fra en anden hjemmeside, dvs. de har klikket på et link på en anden side, som fører over til ordbanken (*henvisningstrafik*). Det er kun nogle få brugere som kommer via sociale medier som Facebook eller Twitter, knap 1% (*trafik via sociale medier*). Termudvalg om biler har oprettet en Facebookside og formentlig kommer trafikken fra dette termudvalg.

3.2.2 Bliver brugerne på ordbanken?

Én ting er at hverve brugere ind til ordbanken. Noget helt andet er at få dem til at blive der. Afvisningsprocent eller bounce rate fortæller, hvor stor del af brugerne forlader ordbanken uden at have set andre sider, end den de kom ind på. Hvis afvisningsprocenten er høj kommer brugerne ind på siderne, men de navigerer ikke rundt på sitet, men forlader det med det samme.

	Sider/ Session	Gennemsnit/ session	Afvisnings- procent
Direkte trafik	11,27	7:01	30,28%
Organisk trafik	3,22	4:04	48,33%
Henvisnings- trafik	3,78	4:52	36,66%
Social media	1,88	3:46	75%
Gennemsnit	6,61	5:26	38,57%

Her ses at brugerne som kommer direkte ind i ordbanken ved at skrive adressen i internet browseren ser flere sider og bruger længere tid end andre grupper. De har også den laveste afvisningsprocent.

De fire største sider som henviser til ordbanken er *ordabok.is* (web-ordbog), *hugtakasafn.utn.stjr.is* (Udenrigsministeriets Oversættelsescenter), *málið.is* og *arnastofnun.is*. De som skriver ordbankens gamle adresse, *ismal.hi.is*, i internet

browseren kommer ind til ordbanken gennem *arnastofnun.is* (Árni Magnússon instituttet for islandske studier).

	Sessions	Sider/ Session	Gennemsnit/ session	Afvisnings- procent
ordabok.is	141	3,33	5:06	47%
termdatabase hos UO	70	4,07	3:48	24%
arnastofnun.is	64	4,95	8:20	28%
malid.is	42	2,79	2:08	50%

Der er en klar forskel mellem de nævnte henvisningssider. Brugere som er henvist fra *arnastofnun.is* og *hugtakasafn.utn.stjr.is* klikker sig videre og navigerer mere. Brugere som kommer fra *ordabok.is* og *málið.is* har en højere afvisningsprocent og man kan vurdere om ordbanken er relevant for deres behov og om de tilhører den målgruppe som forventes at være interesseret i termer. Angående *málið.is* kan man der kun finde islandske termer, men de fleste har brug for hjælp ved at finde islandske ækvivalenter og taster derfor ind engelske søgeord, jfr. resultaterne fra brugeranalysen. Det er heller ikke muligt at bruge wildcards eller søge to ord sammen i *málið.is*, men det er hyppigt at fagudtryk består af flere ord, dvs. komplekse termer. Det kan ikke fastslås med sikkerhed at de som bruger *málið.is* overhoved kender til ordbankens eksistens og formodentlig kan man sige at *málið.is* kan være en reklame for ordbanken. Det kan dog skabe en stor forvirring at der nævnes ordbanken "Íðorðabankinn" (dvs. termbanken), men på ordbankens hjemmeside står der stadigvæk "Orðabanki Íslenskrar málstöðvar" (dvs. Islandsk Sprogsekretariats ordbank). Webordbogen *ordabok.is*, som er kendt i Island, offentliggør de materiale fra ordbanken ("Aðgangur að 70.000 nýjum uppflöttiorðum", 2013).

3.2.3 Eksempler på andre oplysninger om brugerne

Analyseværktøjet kan give meget vigtige oplysninger om ordbankens brugere. Som eksempel kan nævnes at man kan se at 88% af søgningerne bliver foretaget i Island. Man kan også få at vide at 84% som leder efter termer i ordbanken bruger traditionelle computere som arbejdsredskab, 13% søger fra deres smartphones, hvorimod kun 3% bruger en tablet. Det er ikke overraskende. Mange bruger ordbanken i deres arbejde, fx oversættere, og selvfølgelig er det bedre for dem at bruge pc ved deres arbejde. Ordbanken er ikke mobiloptimeret og den er ikke velfungerende på smartphones. Formodentlig er det studerende som søger fra deres smartphones.

4 Konklusion

Formålet med brugeranalysen var at klarlægge brugernes behov, benyttelse og tilfredshed med ordbanken og den har givet en værdifuld viden om ordbankens brugere og deres meninger om og holdninger til den. Webanalysen har også givet en viden om hvordan brugerne agerer i ordbanken. Det er informationer som er

guld værd og kan være hjælp til at opbygge en bedre ordbank, der får endnu flere brugere.

Brugeralysen viste at der er mange faste brugere, især oversættere, som benytter ordbanken dagligt i forbindelse med deres arbejde. En del af brugerne er tilfredse med ordbanken, men mange fremhæver at ordbanken ikke er brugervenlig. Brugeralysen viste også at ordbanken ikke lever helt op til forventninger og behov hos mange brugere. Det viste sig også at brugerne har mange ønsker: Endnu flere opslagsord, flere domæner, mere materiale, også mere materiale på nordisk sprog og bedre teknik.

Det ser ud til at være en sammenhæng mellem dækningen af domæner i ordbanken og brugergrupper. Det er mest tydeligt indenfor medicin. Termsamlingen i medicin dækker næsten fjerdedel af ordbanken og det har den påvirkning at sundhedspersonale og lægestuderende viser sig som en markant brugergruppe. Det er dog ikke altid sådan. Elektroteknik er fx en forholdsvis stærk domæne i ordbanken, men brugerundersøgelsen viste ikke mange der benytter sig af denne termsamling. Ordbanken anvendes tit i forbindelse med oversættelse, men man kan forvente at det er større behov for oversættelse på islandsk for almenheden indenfor medicin end indenfor elektroteknik.

En deltager i brugerundersøgelsen kommenterede: At finde islandske termer er som en skattejagt. Det er en værdig opgave at sørge for at brugerne kan finde skatten. Ønskværdig opfølgning på brugeralysen er at indføre en ny version af ordbanken med mere materiale og bedre teknik og søgemuligheder. På grund af det at mange vigtige domæner mangler i ordbanken bør man opfordre til terminologisk arbejde på flere områder, fx inden for humaniora, socialvidenskab og økonomi. Til slut bør ordbanken gøres kendt hos flere og nye brugergrupper med en dygtig markedsføring.

Bibliografi

Aðgangur að 70.000 nýjum uppflettiorðum. 13. mars 2013. Fréttir. <http://ordabok.is/frettir.asp> (15. september 2017).

Dóra Hafsteinsdóttir. 1998. Orðabanki Íslenskrar málstöðvar. *Málfregnir* 15, 8. árg., 1. tbl. s. 23–25.

Stefán Briem. 1998. Islandske fagtermer og informationsteknologi. I: *LexixoNordica* 5, s. 67–76.

Tematiske og flerspråklige ordlister i naturfag

MARIT LUNDE, LENE HALVORSEN OG RIM TUSVIK
NAFO OG NATURFAGSENTERET

I Norge finnes det mange elever som har et annet morsmål enn norsk, og som har rett til tospråklig fagopplæring (Opplæringsloven i Norge (§§ 2-8 og 3-12)). Tospråklig fagopplæring er opplæring i for eksempel naturfag på både morsmål og norsk.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) fikk i oppdrag av Utdanningsdirektoratet å prøve ut om og hvordan man kan tilby en tospråklig fagopplæring i naturfag via nettbaserte tjenester. Bakgrunnen for dette oppdraget var at mange skoler og kommuner ikke klarer å få tak i tospråklige lærere. De nettbaserte tjenestene er en plattform med tospråklige læringsressurser og mulighet for undervisning av tospråklige nettlærere.

Mange ord i naturfag kan være vanskelig å forstå for en del elever som er i en norskinnlæringsfase, og derfor utarbeider Naturfagsenteret tematiske ordlister til bruk i utviklingsprosjektet Fleksibel opplæring. Hovedmålgruppen for ordlistene er elever som har norsk som andrespråk og er i en norskinnlæringsfase, og lærere til denne elevgruppen.

Hvem er elever med norsk som andrespråk?

Elever med norsk som andrespråk er en mangfoldig gruppe med ulike bakgrunn, det eneste som er felles for hele gruppa er at de har et annet morsmål enn norsk. Noen elever kan ha gått på skolen før de kom til Norge og være på et høyere faglig nivå enn jevnaldrende som har fulgt det norske skolesystemet. Andre kan ha fått avbrutt skolegangen og tilbrakt tid på flukt. Noen elever har ingen tidligere skolegang i det hele tatt. Det er denne mangfoldige elevgruppa som er målgruppa for ordlistene.

Hvilke ordlister finnes fra før?

De fleste naturfaglige ord er allerede definert i ulike ordbøker og lærebøker. Det kan likevel være vanskelig å bruke disse definisjonene, fordi de ofte inneholder lange setninger med mange nye fagord. Derfor har det vært viktig for oss å lage presise definisjoner uten for mange andre fagord. Det er utfordrende å skrive definisjonene med et enkelt språk uten at det skal gå på bekostning av den faglige presisjonen. Vi kom fram til at ordlistene måtte lages i skjæringspunktet mellom naturfag, terminologi og andrespråklæring.

Hvordan startet vi arbeidet med ordlistene?

Vi begynte med å se på læreplanen i naturfag og skrive ned alle fagordene derfra. Det var mange. For å snevre det inn, valgte vi ett av mange kompetansemål etter 10. trinn:

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne undersøke og registrere biotiske og abiotiske faktorer i et økosystem i nærområdet og forklare sammenhenger mellom faktorene.

Deretter valgte vi ett av de mange sentrale fagordene fra dette kompetansemålet: økosystem. Så valgte vi ett av mange økosystem: *skog*. Vi startet med å skrive ned alle naturfagord vi kom på som var relevante for skog. Men hva skulle vi gjøre videre?

Løsningen var å ta kontakt med Språkrådet. Vi bestilte Termlosen, som er et lite hefte med en grunnleggende innføring i begrepsanalyse og terminologiarbeid. Deretter bestilte vi kurs i terminologiarbeid med Språkrådet. Nå var vi endelig rustet til å lage utkast til noen lister. Vi lærte at vi måtte sette opp begrepskart, finne ut hva som er overbegreper, underbegreper og sidebegreper, og vi måtte bruke mange kilder. Vi brukte skolebøker, leksikon, norsk ordliste, Lexin m.m., før vi kunne lande på vår egen definisjon spesielt tilpasset vår målgruppe.

For denne målgruppen måtte også noen konvensjoner brytes. Vanligvis skal definisjoner skrives uten artikkel/infinitivsmerke, og ikke i hele setninger. Men for denne målgruppen valgte vi å skrive dem *med* artikkel/infinitivsmerke, i hele setninger, og også å legge inn bilder der det var naturlig. På denne måten får elevene grammatisk kunnskap om ordet, og ordet blir gjentatt i en setning slik at det blir en direkte kobling mellom ord og forklaring.

Bilde 1: Skjermdump fra Fleksibel opplæring. Her er det valgt somali. Når man klikker på ordet skog i teksten, kommer en boks opp med ordforklaring på norsk og somali.

Å lære naturfag er å lære naturfagspråket

For å kunne tilegne seg kunnskap, og kommunisere det man kan eller lurer på innenfor et tema i naturfag, må man ha et begrepsapparat å ta utgangspunkt i. Å lære naturfag er å lære naturfagspråket. Dette gjelder uansett om du får opplæring på morsmålet ditt eller på et andrespråk.

Det kan være stor avstand mellom elevenes hverdagsspråk og språket i naturfag. Mange temaer i naturfag kan oppleves abstrakte og er vanskelig å konkretisere. Et kjennetegn ved naturfagspråket er at det har et stort spesialisert ordforråd. Det kan være helt presise naturfaglige begreper som *CO₂* og *kondensering*, og det kan være generelle akademiske begreper som *ressurser* og *utbredelse*.

På norsk finnes det mange ord som kan ha ulike betydninger i ulike sammenhenger, og noen ganger skifter de til og med ordklasse. Et eksempel: «Rein spiser høy og lav.» I hverdagsspråket er *rein*, *høy* og *lav* som regel høyfrekvente adjektiver, mens de ofte brukes som lavfrekvente substantiver i naturfag. *Lav* har betydningen *noe som har liten høyde* når det er brukt som adjektiv, mens når vi snakker om substantivet *lav* i naturfag, er betydningen *to organismer, en sopp og en alge, som lever i symbiose, og som reinsdyr spiser*. Slike ord kan særlig være utfordrende for elever med norsk som andrespråk. Derfor er det viktig å lære ordene i en kontekst.

Naturfag som kontekst for språklæring

Fordi naturfagspråket kan være vanskelig tilgjengelig for mange, bør det legges vekt på undervisning med fokus på begreper. Det er likevel viktig at de tematiske ordlistene ikke brukes løsrevet for å pugge begreper, men i forbindelse med bevisst og systematisk arbeid med begreper i en kontekst. Begrepene bør bli innført etter hvert som elevene har behov for dem. Samtidig kan ordlistene være en ren støtte til faglig sterke elever som bare trenger en oversettelse.

Vi har erfaring med at naturfag er en god kontekst for å lære norsk, når elevene får jobbe utforskende i naturfag. Utforskende undervisning handler om å få elevene til å undre seg, reflektere, sette ord på egne tanker, lese for å finne svar og gjøre praktiske undersøkelser. Gjennom en slik undervisning får elevene møte de nye fagordene i mange forskjellige kontekster, ved å gjøre aktiviteter, lytte og snakke, visualisere, skrive og lese.

Ordlistene er bygd opp med overbegreper, underbegreper og sidebegreper, slik at det er mulig for elevene å lage egne begrepskart for å se sammenhengen mellom de ulike begrepene. Når elevene bygger nettverk av kunnskap, ord, begreper og sammenhenger, blir det lettere å huske og forstå ordene, samtidig som det er mulig å koble ny kunnskap til allerede etablerte nettverk.

Utfordringer

I prosjektet Fleksibel opplæring bruker vi de tematiske ordlistene som en del av læringsressursene elevene og lærerne kan benytte seg av. Når ordlistene har blitt oversatt til arabisk, somali og tigrinja, har vi støtt på flere utfordringer. Mange av ordene som vi bruker på norsk, finnes ikke på alle språk. Da må man ofte bruke mye tekst for å oversette et enkeltord. For eksempel finnes ikke et ord på somali for ordet barskog. Det ene ordet barskog må derfor oversettes med *keynta dhir caleemo fiig fiigan leh* (en samling av trær som har blader av bar). Dette kan være utfordrende for oversetterne.

Ordlistene bør kunne brukes av alle, uansett hvilken kulturell bakgrunn man har, og uansett hvilke økosystemer man er vant med. Dette er sentralt for hvilke bilder man velger å visualisere ordene med. For eksempel trenger ikke et bilde av en norsk myr vekke noen assosiasjoner når myr kan se helt annerledes ut i andre land. Dette har vi løst ved å prøve å bruke flere bilder, eller bilder som ikke kun kan være fra et nordisk økosystem.

Definisjonene av ordene bør også kunne brukes av alle, men dette er ikke enkelt å få til. Den første definisjonen av ordet årstid var slik: En årstid er en del av året med bestemte værtyper og vekstforhold. Når dette skulle oversettes fikk vi tilbakemelding fra oversetterne om at denne definisjonen ikke ble riktig for alle land. I noen land, for eksempel Etiopia, finnes det områder hvor vekstforholdene er ganske like hele året. Derfor la vi til et eksempel: *I Norge er det fire årstider: vinter, vår, sommer og høst. I land nær ekvator er det vanligvis to årstider: regntid og tørketid.*

Alle utfordringene nevnt over har vi søkt å løse på best mulig måte. Det har gjort at vi har endret noen av definisjonene, endret noen av bildene eller endret noe på det tekniske. Et arbeid med å utarbeide tematiske og flerspråklige ordlister er en langsom og komplisert prosess, men vi mener at det er et svært viktig arbeid.

Veien videre

I skoleåret 2017/18 skal vi i prosjektet Fleksibel opplæring systematisk bruke ordlistene som grunnlag for den tospråklige undervisningen på nett. De ordene som er i fokus i den tospråklige nettundervisningen ønsker vi også å legge vekt på i den ordinære opplæringen. Vi lager også flerspråklige plakater i noen av temaene slik at elevene kan se visuelle eksempler på ordforklaringene i sitt eget klasserom. På plattformen skal vi legge på lydfiler til ordforklaringene slik at ordlistene blir tilgjengelige for de elevene som eventuelt ikke kan lese og skrive.

Naturfagsenteret fortsetter arbeidet med å utvikle ordlister slik at flere lister vil bli publisert på plattformen i løpet av året. Til nå har vi lister i temaene mangfold i naturen, økosystemet skogen, systemer i kroppen og fornybar og ikke-fornybar energi.

De tematiske og flerspråklige ordlistene er til nå kun tilgjengelige for de som er med i prosjektet Fleksibel opplæring, men skal blant annet publiseres på nettsiden morsmal.no som er gratis og åpent for alle. Selv om de tematiske og flerspråklige ordlistene er laget med tanke på elever i en norskinnlæringsfase, ser vi at ordlistene kan være et godt verktøy for alle elever.

Tegnspråkterminologi: litt om orale og andre utfordringer

PAAL RICHARD PETERSON
NRK

Språkrådets tegntermgruppe

Språkrådets tegntermgruppe har vært i virksomhet i tre år, og på den tiden har vi brukt mye tid på å finne fram til et utgangspunkt for arbeidet. Ettersom tegnspråk er et ungt språk med få brukere (ca 5000 døve og ca 16 500 tegnspråklige i Norge), har vi ikke tegn for alle termer som norsk tale-/skriftspråk har, og oppgaven blir stor. Mange møter har vært brukt til å diskutere en ramme og en mal for arbeidet, mer enn konkrete tegnforslag. Men nå er vi landet på en metode jeg skal redegjøre for, og vi har bestemt oss for å jobbe videre med juridiske termer på tegnspråk.

Anerkjennelse av tegnspråk

Anerkjennelse av tegnspråk som språk har kommet for fullt de siste 10 årene. Man kan muligens ha tre perspektiver på språk. Språk kan være et verktøy for kommunikasjon. De fleste i Norge hører, og har norsk som sitt verktøy. Døve har primært tegnspråk som sitt verktøy. Så kommer for det andre et rettighetsperspektiv på språk. Hvis det er ett språk jeg kommuniserer best på, og oppfatter informasjon best via, så skal jeg ha rett til å bruke det språket. Det knytter seg til menings- og ytringsfriheten. Når jeg som døv ikke er i stand til å oppfatte majoritetens måte å snakke på, forsterkes rettighetsargumentet for tegnspråk. For det tredje er språk en verdi i seg selv. Forsvinner språk, forsvinner også kunnskap som er innbakt i språket. Alle disse perspektivene har medvirket til norsk tegnspråks stigende offisielle status, sist manifestert med Stortingsmelding nummer 35, 2007–2008, *Mål og mening*, og Stortingets enstemmige vedtak i 2009 om å innlemme norsk tegnspråk i en allmenn språkløp.

Hva er tegnspråk?

Hva er typisk tegnspråk? Et tegn består oftest av en håndform, et ansiktsuttrykk og en munnbevegelse. Grammatikken er annerledes, på samme måte som engelsk har en annen grammatikk enn norsk. For de spesielt interesserte kan jeg nevne at vi i tegnspråk ofte plasserer tid/sted/rom først i setningen, deretter brukes gjerne verbets presens. Tegnspråk er visuelt og gestuelt. Kan det tenkes at det dermed også er mindre standardisert?

Vi trenger flere tegn

Når vi skal foreslå et tegn for en term som ikke har tegn fra før, er det ikke bare å «finne på» tegn eller automatisk «importere» et tegn som brukes i et annet lands

tegnspråk, like lite som vi bare finner på ord eller automatisk importerer ordet. Tegnene skal ha en forankring i allerede eksisterende tegnbruk, de skal ha håndformer vi er vant til i Norge, de skal passe inn i norske tegndanningsmønstre og de skal helst uttrykke noe nytt uten at det er for påvirket av andre lands tegnspråk.

La oss si vi trenger et tegn for «Krim-halvøya». Fungerer det med tegnet som kan oversettes for «kriminalitet»? Eller skal vi lete etter hva de selv bruker der nede? Men i så fall, velger vi det ukrainske eller russiske tegnet? Hvordan forholder vi oss nøytrale? Og vil det ikke være forskjell på egennavn og andre substantiver? Ikke alltid. Et eksempel i norsk språk er egennavnet «Polen». Vi sier ikke «Polska» som de gjør selv.

Generelt er mangfold av tegn og uttrykk et gode, og det søkes variasjon og språklig rikdom. Imidlertid må man noen ganger være presis, og en fagterm betyr kun da en ting / har kun ett meningsinnhold. Hvordan få fram skillet mellom fagspesifikk term, og det samme begrepet brukt i «vanlig prat»? Kan vi «bestemme» at et tegn gis et svært spesifikt meningsinnhold? Vi er kommet til at vi kan bestemme hvilke forslag vi vil legge ut. På den måten blir det opp til publikum hvordan tegnene eventuelt tas inn i norsk (fag-)tegnspråk.

Presentasjon av nye tegn

Og så blir vi enige, og skal presentere forslag til ulike termer, hvorfor valgte vi å ta bort munnbevegelsen (og ansiktsuttrykket) – når de jo er bærende elementer i et tegn? Alle er enige om at når vi har en samtale på tegnspråk, er det med ansikts-, munn- og håndbevegelser. Men vi ville «barbere» bort alt som kan varieres, og forsøke å bare ha med grunnstammen i ordet/tegnet, den minimale morfologiske enheten. Det vil være ulike synspunkter på hvilke enkeltdeler av ulike variabler, for eksempel en munnbevegelse, som er nødvendig å ha med for at tegnet skal være «fullstendig». For døve bruker munnen på ulike måter. Noen munnbevegelser kan være resultat av språkkontakt mellom norsk og norsk tegnspråk. For eksempel hvis jeg sier «hus». Andre munnbevegelser er mer typiske for tegnspråk, for eksempel munnbevegelsene knyttet til et tegn som «kjøre bil» (to knyttnever foran kroppen som om de holder på et ratt). Munnbevegelsene kan være forskjellig, avhengig av hvordan jeg ønsker å fremstille kjøringen. Når vi skreller bort alt som kan varieres i tegnet, som farten, størrelsen på bilen, hvordan sjåføren opplever å kjøre bilen osv., kommer vi ned til ett grunntegn. Grunntegnet er som hovedregel med videre, uansett andre variabler som kommer. Og nettopp dette grunntegnet ville vi ha med, så barbert som mulig. Samtidig kan «kjøre bil» også uttrykkes på flere måter enn dette ene grunntegnet. For eksempel hvis jeg skal kjøre forbi noen. Da vil jeg gjerne plassere hendene foran kroppen som to flate hender (de uttrykker da hver sin bil), og jeg viser hvordan forbikjøringen skjer blant annet med mimikk og munnbevegelse.

Når vi laget en liste, ville vi samtidig ha med fullstendige tegn for å vise hvordan vårt forslag kunne brukes i vanlig/faglig samtale. Derfor lager vi nå et oppsett med grunnstammen helt uten ansiktsuttrykk og munnbevegelse, slik ingen bruker termen i vanlig samtale, ved siden av legger vi inn to-tre eksempler på bruken av tegnet – med munnbevegelse, ansiktsuttrykk og alle andre elementer som hører til tegnspråk i vanlig bruk. På den måten tror vi at vi har løst dilemmaet omkring variasjon i hvordan tegnet kunne brukes. Vi har hentet inspirasjon fra andre lands ordbokarbeid til dette, i tillegg til innspill fra tegnspråkforskere i Norge. Så gleder vi oss til mer forskning på dette området. Om vi gjorde et rett valg eller ikke, er vi veldig åpne for å diskutere videre.

Se mer om vårt arbeid her:

<http://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Tegnsprakteiknsprak/Terminologiarbeid-for-tegnsprak/>

St.mld. nr. 35 (2007-2008): *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk.*

Oslo: Kulturdepartementet. (<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008-/id519923/>)

Moderne grønlandere og psykiatrisk terminologi

ARNAQ GROVE

ILISIMATUSARFIK – DET GRØNLANDSKE UNIVERSITET

I denne artikel beskrives tankerne med et projekt påbegyndt ved studiet i Oversættelse og Tolkning *Ilisimatusarfik*, Det grønlandske Universitet i Nuuk. Projektet går ud på at lave et terminologisk arbejde med at fastlægge begreber ved at definere grønlandske fagtermer til psykiatrien. De skal indbyrdes stå i systematisk sammenhæng og tjene til at oversætte et udsnit af de danske psykiatriske fagtermer.

- Målet er at komme i gang med et af de svære områder for oversættelse i forbindelse med sundhed,
- et område der er noget prekært, fordi forståelsen af sindslidelser altid, og ikke mindst nu, har syntes at divergere meget mellem fagfolk.
- Det er også for at afprøve det grønlandske sprogs egenart, hvordan det har særlige krav som muligheder i valget af en term til et begreb.
- Projektet skal også gerne kunne give undervisningen en drejning i retning af de lokale forhold, og give vores studerende her ved Grønlands Universitet et eksempel på terminologiarbejde og problemerne i det.
- Endelig er målet at komme i gang med terminologiarbejde i Grønland på netop dette område, hvor det må forventes at man kan møde mange opfattelser af psykiske afvigelser som har en rod i den ældre grønlandske kultur og viser sig at være ganske anderledes end de moderne lægers. Ved hermed at tage hul på dette område skulle det gerne føre til en bevidsthed om hvilke dybe problemer der kan ligge i en oversættelse, og forhåbentlig lægge op til en diskussion der kan komme videre på vej mod et overblik over dette særligt komplicerede kulturmøde i et fagområde, der kan møde oversætterne.

Projektet som denne artikel refererer til, udspringer af et forskningsprojekt bestående af 2 dele: Om psykiatrisk terminologi og om flersprogethed i moderne pædagogik (translanguaging), i samarbejde med henholdsvis CBS (*Copenhagen Business School*) og CIP (*Center for Internationalisering og Parallelsproglighed*) ved Københavns Universitet. Det er to projekter der komplimenterer og supplerer hinanden i et forsøg på at forskningsbasere undervisningen og styrke den sundhedsfaglige tolkning og oversættelse ved Grønlands Universitet, Ilisimatusarfik.

Tilpasning til Grønland

Sundhedsvæsenet i Grønland er så at sige en del af det danske sundhedsvæsen. Det fungerer som det meste andet i Grønland på landets egne ganske særlige betingelser, og nye tiltag må typisk søges tilpasset grønlandske forhold, ligesom

det sædvanligvis er tilfældet hver gang ny teknologi og nye fagområder indføres heroppe. Tilpasningen af en ny fremgangsmåde er gerne nødvendig før det nye kan give værdi.

Grønland stiller mange specielle betingelser. Det har en lille befolkning, godt 56.000 indbyggere på verdens største ø, 1000 km fra Øst til Vest, 2700 km fra Syd til Nord. Det er det land på Jorden der er tættest på Nordpolen, det har arktisk klima, og 80 % er dækket af indlandsisen. Beboerne lever i små vidt spredte samfund langs kysten, og lige ved 95 % af befolkningen fordeler sig langs den sydlige del af vestkysten, der strækker sig 1500 km fra Sydspidsen af Grønland op til byen Upernavik.

En del af tilpasningen består i at indpasse det nye i kulturen i landet. Grønland er ikke bare specielt geografisk, men er det også kulturelt. Man er historisk på vej fra et samfund med få erhverv til et specialiseret samfund med masser af forskellige nye fag og områder, som til stadighed kommer og gør sig gældende i det almindelige, daglige liv. Udviklingen er foregået som et meget langt spring der går fra noget så oprindeligt som isolerede shamanistiske fangersamfund med nogle få familier, og videre frem mod et industrisamfund og en stat efter moderne forbilleder, alt imens omverdenen i øvrigt trænger sig tættere og tættere på. Det siger sig selv at denne historie gør Grønland som en moderne inuit-kultur til noget helt unikt, men også meget broget. Det kan ses sprogligt, socialt og holdningsmæssigt, herunder i forståelse af og praksis omkring sygdomme overfor normalitet.

Højere uddannelse i Grønland

Tilpasning til grønlandske forhold er i øvrigt sjældent nogen triviell opgave, men kræver først og fremmest en viden som ikke kan importeres, men må bygges videre på lokale erfaringer og kræver lokal forskning. Det er en væsentlig grund til at have et grønlandsk universitet, hvor forskning og uddannelse skal sørge for, at Grønland også får del i de fremskridt der gøres i resten af verden. Det Grønlandske Universitet blev oprettet i 1978, og siden fik det en ny styrelseslov og sin første bestyrelse i 2009. Det blev til det nye universitet, der fusionerede med tidligere mellemuddannelser, såsom uddannelse for skolelærere, socialrådgivere, journalister mv. Det er et lille universitet, ca. 750, heraf cirka en femtedel lærere.¹ Så godt som alle fag hører under humaniora og er således tæt på kulturen. Universitetet har også overhovedet som formål at være kulturbærende og dermed forpligtelse til at højne det generelle niveau i landet.

Grønlandsk som hovedsprog

Som oftest vil der altså med indoptagelse af nye fagområder hurtigt vise sig et grundlæggende behov for at udvikle sproget, fordi viden og forskning egentlig først rigtigt får en positiv relevans når de kan formuleres og forstås på grønlandsk. Man

1 <https://da.wikipedia.org/wiki/Grønlands-Universitet>, 29. sep. 2017; Statistisk Årbog 2017, Grønlands Statistik

skal jo i det hele taget huske på at gøre noget for at undgå at de fleste grønlandere sidder fremmedgjorte uden mulighed for at følge med i hvad der sker om ørerne på dem i deres eget land. Det gælder også for sundhedsområdet. Langt de fleste har grønlandsk som modersmål, og cirka 80% af befolkningen er mere eller mindre monolinguale. De fleste har dansk som andetsprog, men styrken i det er meget ujævn, enkelte på modersmålsniveau, andre kun nødtørftigt og gebrokkent og i de mest almindelige sammenhænge.

Alligevel kan man undertiden mærke at grønlandsk sprog rundt omkring bliver set som en hindring for udviklingen. Men grønlandsk må vel naturligt anses som det sprog der er bedst udviklet til at formulere grønlandsk kultur med dens praksis og holdninger. Sprog og kultur er formet af hinanden i en gensidig proces, og grønlandsk sprog er dermed mediet til at udtrykke de synspunkter der skal indgå i den debat, der kritisk skal udvikle grønlandsk kultur, så befolkningen vil kunne føle sig hjemme i et nyt og bedre grønlandsk samfund.

Det er et eksplicit krav i den grønlandske sproglov fra 2010 at grønlandsk er det officielle sprog i landet, og at det skal være et samfunds bærende sprog. Sproget skal med andre ord gerne kunne dække de væsentlige sider af livet i det grønlandske samfund. Men sprogloven ser også sproglig mangfoldighed som en styrke. Det meste af undervisningen og undervisningsbøgerne har traditionelt været på dansk og tildels andre nordiske sprog - og er det endnu. Engelsk er også nødvendigt, for eksempel i forbindelse med højere uddannelse, internationalisering og kommende industrialisering. Grønlandsk, dansk, de andre skandinaviske sprog og engelsk - er sprog som vi i høj grad har brug for på mange måder. Fra 1999 kom et Sprogsekretariat, *Oqaasileriffik*, som skulle gå aktivt ind og være med til at sikre en hensigtsmæssig udvikling af sprogsituationen, dog uden reelle og økonomiske forskningsmuligheder som vist ellers var en del af formålet med oprettelsen af det.

Bachelor i Oversættelse og Tolkning

Med grønlandsk som hovedsprog, dansk med en stærk placering af historiske grunde, og en udvikling der tager mange andre sprog, især det altoverskyggende engelsk, ind i Grønland, er oversættelse vigtigt i det grønlandske samfund. En vigtig del af bestanden af oversættere og tolke i Grønland har en anden uddannelse eller måske slet ingen. De fleste nuværende oversættere og tolke er vel kontoruddannede, skolelærere, og nogle få enkelte blev i 1980-erne uddannet som tolke og oversættere på Handelskolen i Nuuk, *Niuernermik Ilinniartfik*, og enkelte af dem er siden blevet selv lærte simultantolke. Generationsskiftet er lige om hjørnet, og i 2012 blev en uddannelse i oversættelse og tolkning i grønlandsk, dansk og engelsk på 3 1/2 år oprettet under Grønlands Universitet. Faget har en samarbejdsaftale med Århus Universitet, hvor udvekslingsophold sker i 3. semester. Enkelte studerende tager til engelsktalende lande på udveksling, eksempelvis til Australien, New Foundland og USA.

Når det drejer sig om kontakt med sundhedsvæsen med diagnosticering, behandling og vejledning i forbindelse med sygdom, er det for langt de fleste nødvendigt med tolkning fra dansk. De fleste læger er nemlig kun dansktalende, men først og fremmest er det medicinske fagsprog dansk, hvorfor der er grønlandske tolke, men langt fra alle uddannede. Et af fagene på Oversættelse og Tolkning er sundhedsfagligt dansk-grønlandsk/grønlandsk-dansk kursus fordelt på 2 semestre der henholdsvis retter sig mod dialogtolkning mellem læge og patient, og skriftlig oversættelse i sundhedsrelaterede tekster, væsentligst i anatomi og fysiologi, men i dag også i psykiatri. Det sidste er dog i sin spæde begyndelse, og der søges opbygget en større kontakthold med hospitalsvæsenet.

I reglen er det jo en oversætter der først møder behovet for en ny term, og oversætterne kommer altså naturligt til at stå centralt i en meget omfattende del af sprogets udvikling. I den situation skal de studerende ikke bare kunne oversætte mellem to sprog, men uddannelsen bør dermed også sætte dem i stand til at være med til at afhjælpe behovet for at udvikle sproget med at kunne håndtere den moderne verden. De studerende skal også gerne allerede under uddannelsen forberedes på at være med til udvikle grønlandsk fagsprog. Grønlandsk mangler i meget høj grad ord og termer for stadig nye begreber, og det er ofte i bestemte faglige sammenhænge hvor termerne tilmed skal dække et begreb præcist.

Det har været en almindelig udvikling på universiteter verden over siden 60-erne, at det akademiske ideal flytter sig fra at være reproduktivt, altså et spørgsmål om at læse, lytte, forstå, huske og gentage, til først og fremmest at gøre de studerende kreative. Med andre ord skal studerende være i stand til at løse opgaver, tage initiativer, være kritiske, kunne udnytte netværk og diskutere og vurdere. Disse moderne akademiske idealer er for mig at se særligt aktuelle i Grønland, og i allerhøjeste grad for oversætterne og dermed også uddannelse på universitetet. En termbase bør derfor også være med til at understøtte undervisningen i oversættelse.

Terminologisk indsats

På det medicinske område kan misforståelser have meget alvorlige konsekvenser, og begrebernes præcision er uhyre vigtig. Der skal dermed gøres et stort terminologisk arbejde i fremtiden med at standardisere termer for medicinske begreber ved at definere dem i en systematisk sammenhæng. I et land som endnu ikke har uddannede terminologer, er det min bedste overbevisning at det er oversætterne der sidder med opgaven, og de bør uddannes til at kunne indgå i dette arbejde. Andre fagfolk har ment at vi må vente 50 år til vi har opbygget hele terminologiapparatet. Men er oversætterne da ikke dem der i deres daglige arbejde er de første der møder stadig nye termer på fremmedsprog? Er de som oversættere ikke mellem de første fagpersoner der er nød til at forstå fagterminerne for at kunne oversætte dem til modersmålet, og dernæst dem der forsyner landets Sprogsekretariat med

disse fagtermer så de kan udgives til gavn for alle og for sproget? Der må oprettes termbanker i sundhedsvæsenet, retsvæsenet og den offentlige administration. Ikke mindst på universitetet, så undervisere og studerende på Oversættelse og Tolkning bedre kan deltage i det begrebsterminologiske arbejde og definere grønlandske termer, som også naturligt og logisk skal passes ind i det grønlandske sprogs egenart, med både dets opbygning og leksikon.

Der er til dato ikke gjort meget til at støtte oversætterne i Grønland i denne vigtige opgave. Dog er der udgivet en *Sundhedsterminologiliste* af Sprogsekretariatet i 2005 – som dog ikke er et begrebsterminologisk arbejde. Ordbøger vil undertiden også kunne give bud, men de er gennemgående også mangelfulde på dette sundhedsmæssige, herunder psykologiske og psykiatriske område, og derudover rettet mod almensproglige ord, og mangler ligeledes at omfatte særlige termer der indgår i en systematik på et fagligt område. Fra det akademiske er der ikke leveret meget. Det giver et behov der retter sig mod oversætterne om selv at være i stand til at definere grønlandske termer for fagbegreber. Og for at kunne udføre et begrebsarbejde hvor begrebernes indbyrdes placering med forskellige relationer til hinanden står i centrum for fastlæggelsen af definitionen af dem. De studerende på Oversættelse og Tolkning skal så vidt muligt have et grundlæggende kursus i terminologiarbejde under deres uddannelse.

ICD-10

Begreber til et terminologisk arbejde på psykiatriområdet vil jeg finde i *ICD-10, International Classification of Diseases*, om diagnoser af sindslidelser og deres symptomer. ICD-10 er den internationale standard for diagnoser som kommer fra *WHO, World Health Organisation*, under FN. Samtidig er der fra forskellige steder radikal og voldsom kritik af ICD-10-systemet for at udvirke en stigende sygeliggørelse af menneskers grundfølelser og dermed medicineringen af dem; og denne sygeliggørelse bliver undertiden ligefrem taget som et tegn på at systemet er underlagt medicinalindustrien. Men det er de officielt vedtagne og gyldige fælles regler i næsten alle lande på jorden, herunder Danmark og dermed også Grønland. Og for så vidt vil enhver anderledes brug af fagtermer end den der er stadfæstet i den verdensomspændende ICD-10 anvendt til diagnosticering af sygdomme være forkert.

Det er i sammenhæng med dette terminologiske arbejde en fordel at diagnoserne begrebsdefinitioner her ser ud til at være type-relationer. Termene vælges i et antal der er passende for en artikel, og skal være de centrale fra beskrivelsen af diagnosen. Opgaven bliver at stille dem op i et begrebssystem med deres indbyrdes relationer, først og fremmest typerelationer, begrebernes karakteristiske træk, og så udforme definitionerne. Præcision har tydeligvis været et væsentligt mål for ICD-10, og dens tekst ser ud til at komme tæt på at levere dette i en ret klar form. Hvor ICD-10 ikke rækker i beskrivelsen af et anvendt begreb, vil man kunne falde tilbage på

Den Danske Ordbog og Gyldendals Store Danske Encyklopædi, og hvis præcisionen der ikke virker lige så udtalt, gerne flere andre opslag. – Næste version, ICD-11, er på vej og forventes udkommet 2017, og bør konsulteres for ændringer.

Valg af termer

Den officielle dansk-grønlandske/grønlandsk-danske Sundhedsvæsensterminologi udgivet i 2005 af Sprogsekretariatet kan give megen god hjælp, men udover ikke at være et begrebsterminologisk arbejde kan den også have andre problemer. De givne termer er undertiden dårligt valgte, eller definitionerne på begreberne være upræcise og dårligt dækkende. Opgaven er heller ikke let: Udviklingen af et sprog der er skabt til en kultur der er så forskellig fra den kultur der hersker i den moderne verden bliver vel nemt abrupt, når det skal prøve at bygge broen imellem dem.

De termer der vises i eksemplerne herunder vil være mere eller mindre misledende og i bedste fald for sprogbrugeren ligge langt fra en forståelse af diagnosen:

- *Depression: Nanertisimaneq.*² I traditionelt grønlandsk findes termen udelukkende som fysisk begreb. Valget af *Nanertisimaneq* har ikke ganske samme betydning som depression. *Nanertisimaneq* er et fysisk pres, ikke en tilstand i sindet. Det er til gengæld *Qasusooqqaneq* (*Qasu* = træ). Det er det der i dag udbredt anvendes, men det er ikke et officielt begreb for depression, og depression dækker jo noget mere og andet end det at være træ.
- *Mani: sapigaaruttuussineq* - (*sapigaarut-* = kan gøre noget, *-tuussineq* = som om, dvs.: Tror at man er i stand til alt) (Oqaasileriffik). Rammer heller ikke ret godt, mangler specifikation i betydningen af: Ophidset, rastløs på en (somatisk) hektisk måde
- *Medicin: akuutissat sunniutaasut* = aktive stoffer / lægemidler - effektiv (*sunniutaasut*) blanding (*akuutissat*), der oprindeligt anvendtes til kaffe og / eller krydderier. Det er ikke eksplicit klart at medicin handler om mere end en tilsætning, nemlig et stof til aktivt at påvirke egentlige processer, eller mere præcist: kemisk kurere og helbrede sygdomme i en organisme.
- *Skizofreni:* Grønlandsk: *isummakkut nappaatigalugu avissimasutut ilineq* (Sprogsekretariatet) Direkte oversat til dansk: For tanken - værende syg - som splittet - at blive (AG)(at blive dobbelt i sindet på grund af psykiske sygdomme). Det er snarere en lang forklaring end et udtryk for en definition. Det er også langt fra diagnosen. Ordene splittelse og dobbelthed er i dag faktisk ude af diagnosen i ICD-10, der i stedet overordnet henviser til tilstande der kan sammenfattes som

2 I de gamle ordbøger findes ordet ikke (*nanertisimaneq*), hverken 1871 (Samuel Kleinschmidts *Den grønlandske Ordbog* eller Schulz – Lorentsen (1958) eller Aa.Bugge mfl. (1960)), men optræder i den moderne ordliste fra 2005, Sundhedsvæsensterminologi s. 113 som direkte oversættelse fra dansk "*nedtrykt i sindet*"; i DAKA ordbog (2003) oversættes depression til *nikallungasorujussuaq* – ("en der er meget trist", AG); eller *Sapiutilersoq* - ("en der ikke kan magte det", AG) og *isumatsanneq* – fortvivelse. Konklusionen er at de grønlandske ordbøger og ordlister ikke giver bud på en præcis betydning af depression. De gamle ordbøger hhv fra 1871 og 1960 oversætter depression som *isumatsangaarneq* (voldsom fortvivelse).

vrangforestillinger. Den meget almindelige opfattelse, at skizofreni er personlighedsspaltning, er ifølge ICD-10 helt forkert og hører til i forbindelse med en helt anden diagnose, *dissociativ lidelse*. For så vidt at sygdommen skizofreni kan komme til udtryk på flere forskellige måder, også som splittelse mellem tanke og følelse, kunne udtrykket ”dobbelt i sindet” måske nok have nogen rimelighed, omend stadig være diffust og mangelfuldt i en definition.

I April måned 2017 holdt den forholdsvis nye forening for pårørende til psykisk syge en konference hvor formanden i nyhederne gav udtryk for, at den nuværende term for psykisk lidelse *tarneq* (*sjæl, psyke*) eller *tarnikkut nappaat* (*sjælelig /psykisk sygdom*) har ”religiøse konnotationer” og måske derfor er skyld i at mange iblandt befolkningen i dag ikke forstår hvad en psykisk sygdom er. I stedet mener toneangivende konferencedeltagere at man kunne kalde psykisk sygdom eller skizofreni for *syg i tankegangen* (*eqqarsartaatsikkut nappaat*). Til et interview af undertegnede var foreningens formand samtidig også åben over for at bruge fremmedord, f.eks. den danske term, blot med grønlandsk endelse, såsom f.eks. skizofren-*eertoq* (en der har skizofreni), frem for at blive ved med at opfinde nye termer.

For mig at se er der flere hensyn at tage når man som her skal udvikle grønlandsk psykiatrisk terminologi, f.eks. at definitionen skal være klar, og at cirka 80 % af befolkningen enten ikke taler eller ikke forstår tilstrækkeligt dansk, og endelig at mange formentlig vil kunne blive berørt af konsekvenser af manglende begrebs-terminologiske definitioner. Desuden skal der tages hensyn til at det grønlandske sundhedssystem er underlagt det danske sundhedssystem som så igen er underlagt WHO, der kræver sine diagnoser i ICD-10 udbredt over hele verden.

I nogle byer i Grønland er skizofreni udbredt (fx Uummannaq, Maniitsoq, Paamiut, også Nuuk; forekommer delvist genetisk). Hvordan taler folk der om det? Måske det kunne give inspiration.

Betegnelser på grønlandsk

Det grønlandske sprog er polysyntetisk. De lange ord består af en rod efterfulgt af en eller en række suffikser eller tilhæng og en endelse. Et eksempel: *Illu* (*hus*) *r-suaq* (*stort*): et stort hus. Et slot bliver til ved at føje et andet suffiks til imellem *hus* og *stort*, nemlig: *Illu -s/saar- suaq.*” (*kæmpe; enormt*). Ordene kan blive meget lange og kan svare til en eller flere sætninger på dansk. Til gengæld har grønlandsk stort set ikke ordsammensætninger.

Frasen om at grønlandske ord er for lange og svære at læse stammer nok i virkeligheden fra danskere, men ordene kan ofte være kortere end deres danske oversættelser, særligt hyppigt i tilfælde hvor de svarer til en eller flere sætninger på andre sprog som dansk, f.eks. Grønlandsk og dansk er ’blot’ meget forskellige. - Og det er

jo ikke sværere at læse grønlandsk i den forstand hvis det er ens eget modersmål. Under alle omstændigheder gælder det om at være opmærksom på at udnytte disse forskelle hvis en ny term skal dannes.

Kilder til grønlandske betegnelser for sindslidelser

Psykiateren Inge Lynge har skrevet en doktordisputats på dansk, om moderne behandlinger af sindslidelser i Grønland. I takt med at industrialiseringens begyndte at tage fart omkring 1950-60-erne har der været et stigende antal psykiske sygdomme. Dengang blev en del patienter sendt til kommunehospital i København til behandling af dansksprogede psykiatere. Man må sige at behandlingen den dag i dag i høj grad foregår på samme måde som for cirka 65 år siden, med hjælp fra grønlandske tolke med forskellig uddannelsesbaggrund og uden at være specialiserede i tolkning i psykiatri. I hendes disputats finder man også oprindelige grønlandske betegnelser for sindslidelser.

Skriftligt foreligger der ellers ikke meget materiale herom. Faglitteratur og lærebøger der anvendes er på dansk eller engelsk. Om sindslidelser, f. eks. skizofreni, er der ikke skrevet særligt indgående i tidsskrifter eller aviser. Man vil måske nok kunne finde nogle vejledninger i form af oplysende foldere, og der er ihvertfald lidt på et website, peqqik.gl, der generelt vejleder befolkningen på grønlandsk om det grønlandske sundhedsvæsen. Så er der patientforeningen for sindslidende og deres pårørende. De virker engagerede, og det kan blive meget spændende at se hvad de kunne have at byde på.

Generelt er der endnu ingen terminologibanker indenfor sundhedsvæsenet som i f. eks. retsvæsenet, hvor der sker en systematisk indsamling. Lidt groft sagt er sundhedsvæsenet så småt begyndt på terminologiindsamling da en universitetsstuderende på Oversættelse og Tolkning som den første på faget blev praktikant på det lokale hospital og gik i gang med sin egen sundhedsfaglige terminologiindsamling for blot cirka 2 år siden. Det er ganske givet at sygeplejersker m.fl. også tidligere har indsamlet terminologi uden at have fået det udgivet eller f.eks. optaget og godkendt i Sprognævnet under Sprogsekretariatet.

Der er nok ingen tvivl om at psykiske problemer er en del af den moderne hverdag, men også at der er et meget stort spring til de oprindelige grønlandske begreber om de fænomener som psykiatrien italesætter. Hvor dybt stikker den kulturelle kløft? Hvorfor har det grønlandske sprog den terminologi på dette område, som den har? Eksisterer/-ede de samme psykiske lidelser også i Grønland? Eller på en anden måde? Er psykiatri kun somatisk behandling? Vurderes psykiske afvigelser anderledes af grønlændere? - hvordan? Hvor meningsfuldt er det for en grønlænder at blive diagnosticeret af den aktuelle læge? Hvordan kan han komme til at forstå hvad der foregår?

Den moderne verdens egen opfattelse af sindslidelser er heller ikke entydig. Psykiske tilstande er der jo blevet teoretiseret meget over af mange forskellige skoler og deres afskygninger med mere eller mindre afvigende resultater, og det er svært at bestemme klart hvor forskellene ligger i opfattelserne fra land til land, kultur til kultur, generation til generation, universitet til universitet, og læge til læge. Det er ikke lige til at finde hoved og hale på.

Det er nogle af de grundlæggende spørgsmål man nemt kan komme ud i at overveje, når man som oversætter skal vælge en grønlandsk term for et psykiatrisk begreb.

Om sindslidelser på grønlandsk

Det grønlandsk som har skullet videregive psykiatrisk fagsprog har især været mundtligt. Mest har det været dialogtolkningen mellem læge og patient, eventuelt med pårørende, eller samtaler på afdelingen for sindslidende på Dronning Ingrid's Hospital i Nuuk, A1. Samtaler af den art er fortrolige og næppe tilgængelige. Det er oversættere med forskellige forudsætninger og baggrund der medvirker ved disse samtaler, og de må have samlet mange gode erfaringer, men disse er aldrig rigtigt blevet samlet ordentligt op eller koordineret. Derfor er man nød til at søge at få kontakt til de personer der er involverede som informanter.

- Der må være erfarne sygeplejersker og oversættere.
- I patientforeningen kunne man måske få kontakt til patienter.
- Formanden for patientforeningen for sindslidende i Grønland har som pårørende offentligt udtrykt sine opfattelser af hvordan forskellige synonymer for begreber i psykiatrien har forskellige konnotationer som påvirker holdningen til sindslidende.
- Der er en grønlandssproget psykiater, og han er eksternt tilknyttet Det Grønlandske Hospitalvesen.
- En af de nyligt uddannede fra universitetet har haft nogle opgaver med tolkning med telepsykiatri og har lavet sin egen ordliste med oversættelser af fagudtryk.

Med sådanne personer ville de væsentligste roller i samtaler om sindslidelse på grønlandsk være dækket ind. Hvor jeg selv laver det systematiske med begrebsarbejdet, vil de kunne fortælle om de termer de faktisk anvender, og ydermere kunne deltage med review og give stof til kommentarer i begrebsordlisterne.

Videre ...

Når begreberne er udvalgt og systematiseret med deres indbyrdes relationer, bliver næste skridt at lave den tilsvarende ontologi på grønlandsk sådan at de danske og grønlandske ontologier dækker de samme områder. Til den grønlandske terminologi skal søges, udvælges eller dannes og så samles relevante grønlandske termer. Vurderingerne og prioriteringen af termerne bliver som allerede nævnt særligt krævende, og der må også rettes opmærksomhed på de konnotationer som de grønlandske betegnelser måtte have og hvilke attituder de repræsenterer overfor sindslidende.

Optometrisk terminologi

– hvem, hva, hvor?

MAGNE HELLAND, ELLEN SVARVERUD OG BENTE MONICA AAKRE
HØGSKOLEN I SØRØST-NORGE

Optometri, som er optikerens fagfelt, er en relativ ung helsefaglig profesjon i Norge (Lewandowski og Bruun, 2005). Det er bare én utdanningsinstitusjon, og det betyr at man har orientert seg mot utenlandske utdanningsinstitusjoner og i hovedsak har benyttet engelskspråklig litteratur i utdanningen. Dette innebærer at fagterminologien i stor grad baserer seg på engelske ord og begreper.

I dette foredraget ble prosjektet OPTOMETRISK TERMINOLOGI presentert. Prosjektet har gått over flere år og har hatt som hovedmålsetning å:

- Gjennomgå og systematisere fagterminologi innen optikk og optometri
- Sikre at gode norske ord og uttrykk i større grad blir benyttet
- Opprette et åpent nettsted med terminologi på bokmål og engelsk

Den opprinnelige planen var å etablere en termbase på Språkrådets nettsider, men underveis i prosessen ble det knyttet en kontakt med Folkehelseinstituttet som allerede var godt i gang med termdatabasen «MeSH på norsk og engelsk» (<http://mesh.uia.no/>) (Aasen, 2013). Her var det allerede etablert et arbeid med å inkludere ord og termer innen øyehelsefagene. Denne løsningen ble vurdert som bedre ettersom MeSH (*Medical Subject Headings*) er veletablert og blant annet benyttes i databasen PubMed, og da direkte lenker til andre søkeverktøy og termdatabaser allerede er inkludert i «MeSH på norsk og engelsk». Foruten en kortfattet beskrivelse av prosjektet ble det i presentasjonen gitt utdypende informasjon om:

- *Hvem* som utgjør hoved- og sekundærmålgrupper for optometrisk terminologi
- *Hva* slags ordbruk og terminologi det egentlig er snakk om
- *Hvor* benyttes optometrisk terminologi og hvor befinner målgruppene seg ... og sist men ikke minst
- *Hvordan* markedsføre og synliggjøre slike fagspesifikke termdatabaser

Det rettes en stor takk til Kulturdepartementet for økonomisk støtte til arbeidet med prosjektet.

Referanser

- Aasen, Sigrun E. (2013): «Treffsikkert søk på norsk». *Psykisk helse og rus* 2-2013, 40–41
- Lewandowski, Inger og Bruun, Stein (2005): *Fra optikk til optometri*. Optikerbransjen frem til 2005. Norges Optikerforbund 1945-2005. Norges Optikerforbund og Synsinformasjon (ISBN 82-303-0421-1)

Från traditionellt terminologiarbete till icke-traditionellt begreppsarbete – nya målgrupper och nya tillämpningsområden

VIRPI KALLIOKUUSI

INSTITUTET FÖR HÄLSA OCH VÄLFÄRD (THL), ENHETEN FÖR STYRNING AV DEN OPERATIVA VERKSAMHETEN

KATRI SEPPÄLÄ

TERMINOLOGICENTRALEN TSK

Inledning

Terminologicentralen TSK grundades i 1974 och har sedan dess gjort systematiskt terminologiarbete med standardiserade metoder. Terminologicentralen har också medverkat i standardiseringsarbete i ISO/TC 37 Terminology and other language and content resources i flera decennier, eftersom standardiserade metoder bildar en viktig bas för ett systematiskt terminologiarbete.

Traditionellt har målet för terminologiarbetet varit att underlätta fackspråklig kommunikation. Ännu i början av 2000-talet var det vanligt att flera organisationer från ett och samma fackområde satt i gång ett gemensamt projekt där experterna på detta fackområde tillsammans med terminologerna beskrev begreppens innehåll och rekommenderade termer för att försäkra smidig kommunikation. Då var de viktigaste målgrupperna för terminologiarbetet å ena sidan experter på området och å andra sidan kommunikationsexperter som informatörer och översättare.

Även om det fortfarande är viktigt att stödja kommunikation med terminologiarbete har man särskilt på 2000-talet upptäckt också nya målgrupper som kan dra nytta av terminologernas kunskap och arbete. Det har blivit angeläget att stödja informationsöverföring mellan olika datasystem eftersom datasystem och digitalisering har blivit allt mer viktigare i samhället. I Finland har volymen av terminologiarbetet ökat speciellt på den offentliga sektorn vilket betyder att projekten nuförtiden oftast beställs av enstaka stora organisationer. Behovet för terminologiarbetet är klart, eftersom för att undvika ett mångdubbelt arbete borde de olika myndigheternas datasystem vara interoperabla. Det räcker inte med teknisk interoperabilitet utan man måste också ta hänsyn till den semantiska delen. Med den här tendensen har även it-expert och jurister blivit terminologiarbetets målgrupper. It-expert kan dra nytta av systematiskt definierade begrepp när de utvecklar struktur och logik

inom ett datasystem, medan jurister som skriver lagtexter ska alltid ta hänsyn till förståeligheten av texten. Dessutom om termer och begrepp inte används enhetligt i lagtexter kan det bli ett hinder för den semantiska interoperabilitet mellan datasystem.

Institutet för hälsa och välfärd (THL) ansvarar för den operativa styrningen av informationshanteringen inom social- och hälsovården i Finland. Nationellt enhetlig informationshantering lägger grunden för den pågående reformen av social- och hälsovårdens processer, möjliggör förmånligare och effektivare verksamhetsmodeller samt främjar patient- och klientsäkerhet. Kunden kan vårdas och betjänas med uppdaterade uppgifter även på andra ställen än där uppgifterna har uppkommit. Terminologiskt definierade begrepp behövs för att ha ett gemensamt förstånd av kundprocesser och de uppgiftstyper som ska hanteras och förmedlas mellan olika it-system. I den här nationella verksamheten har man haft möjligheten att använda terminologiska metoder och uppnå nya målgrupper för terminologiska produkter.

I denna artikel kommer vi att diskutera nuvarande och potentiella tillämpningsområden av terminologiskt kunnande och terminologiska produkter. Vi ska presentera några konkreta exempel från TSKs och THLs verksamhet, men likadana fall förekommer troligen också annanstans.

Exempel på Terminologicentralens projektverksamhet

För Terminologicentralen har utvecklingen i samhället på 2000-talet betytt att vi har utvidgat vårt tjänstesortiment t.ex. med ontologiarbete och terminologiarbete som har anpassats till informationsarkitektur och utveckling av datasystem.

Verksamhetsontologin

Terminologicentralen har medverkat i ontologiforskning sedan 2004 och gjort ontologiarbete i sina egna projekt sedan 2009. Den första ontologin som byggdes 2009–2011 var Verksamhetsontologin (Liiketoimintaontologia LIITO) som innehåller cirka 3 000 begrepp. Efter den första versionen har ontologin utvecklats i flera mindre projekt och i början av 2017 anlidade Konkurrens- och konsumentverket Terminologicentralen för att utöka Verksamhetsontologin med t.ex. de centrala begreppen i Databank över konsumentombudsmannens beslut. Verksamhetsontologin används vid arbets- och näringsministeriets FöretagsFinland-webbtjänst som erbjuder mångsidigt information, tjänster och verktyg för företag och dem som grundar företag. FöretagsFinland är ett exempel på hur den officiella sektorn i Finland använder ontologier i sina webbtjänster.

Ordlista för Tekla Structures

Det är en fördel att systematiska terminologiska ordlistor kan lätt uppdateras och användas på flera sätt. Den första versionen av en engelsk ordlista för Trimble

Solutions programvara Tekla Structures blev färdig nästan tio år sedan. Programvaran används för byggnadsplanering och ordlistan har från och med början av projektet använts både internt på Trimble och som en del av programvarans bruksanvisning. Numera kan ordlistan användas också med hjälp av inforuta-funktionen på Trimbles Tekla User Assistance webbplats. Det betyder alltså att de begrepp som är definierade i ordlistan visas understreckade på webbplatsen och om man drar musen över en sådan term, visas definitionen på begreppet. Användarna av webbplatsen behöver alltså inte söka vidare utan ser definitionen direkt, vilket sparar deras tid.

TEPA-termbanken

TEPA – Terminological Central TSK's term bank
www.tsk.fi/tepa

Sök efter:

Sök Sök avancerat ?

eläke

TSK-ordlisteserie

fi **eläke; ~ eläke-etuus**

sv pension; ~ pensionsförmån

määritelmä

etuus, jonka tarkoitus on turvata työelämästä kokonaan tai osittain poistuneen tai siihen osallistumaan estyneen henkilön tai hänen perheensä toimeentulo

huomautus

Eläkkeitä ovat esimerkiksi **kansaneläke** ja **työeläke** sekä vapaaehtoiset eläkkeet. Eläke-etuus-termiä käytetään Kelan tilastoissa ja sillä tarkoitetaan kansaneläkettä, takuueläkettä, perhe-eläkettä, rintamalisää, ylimääräistä rintamalisää ja lapsikorotusta.

definition

förmån som är avsedd att trygga försörjningen för personer som har lämnat arbetslivet helt eller delvis eller är förhindrade att delta i det, eller för deras familjer

anmärkning

Exempel på pensioner är folkpension och arbetspension samt frivilliga pensioner.

I FPA-statistiken används termen pensionsförmån. Med den avses folkpension, garantipension, familjepension, fronttillägg, extra fronttillägg och barnförhöjning.

Käsitekaaviot: [Eläkkeet ja Eläkkeisiin liittyviä käsitteitä.](#)

Begreppsdiagram: [Pensioner och Begrepp som rör pensioner.](#)

Källa: Kelan terminologinen sanasto – Etuuksiin liittyvät käsitteet, 4. laitos (TSK 49, 2017)

automaattisesti kootut käsitesuhteet

Hierarkkiset yläkäsitteet: sosiaalivakuutus ja etuus

Käsitteitä samalla hierarkiatasolla: eläkevakuutus, sairausvakuutus, lakisääteinen etuus, huomioon otettava etuus, estävä etuus, suojattu etuus, orvonetus, lapsikorotus, hoitoetus, päiväraha, tartuntatautiutus, vammaisetuus, kuntoutusetuus, maahanmuuttajan erityistuki, rintamalisä, ylimääräinen rintamalisä, pitkäaikaistyöttömien eläketuki, erilainen etuus, asumistuki ja opintoetus

Hierarkkiset alakäsitteet: kansaneläke, takuueläke, työeläke, suhteutettu eläke, työkyvyttömyyseläke, vanhuuseläke (1), työttömyyseläke, SOLITA-eläke, yksilöllinen varhaiseläke, perhe-eläke, EU-eläke ja teoreettinen eläke

Koostumussuhteinen yläkäsite: kokonaiseläketurva

Koostumussuhteiset vieruskäsitteet: kansaneläke, takuueläke ja työeläke

Figur 1. TEPA-termbanken.

Även om termbanker erbjuder mycket information måste användarna ofta söka i flera termbanker för att försäkra att de har hittat den korrekta informationen. Terminologicentralen har gjort informationsökningen lättare med att tillägga termposter från Vetenskapstermbanken i Finland och begrepp med finska ekvivalenter från IATE (EU:s flerspråkiga termdatabas) till TEPA-termbanken. Nu innehåller TEPA-termbanken över 350 000 termposter och det är lätt att följa länkar till den ursprungliga källan (Vetenskapstermbanken eller IATE) för att få ytterligare information om det behövs. TEPA-termbanken har också utvecklats så att i termposter av nyare ordlistor visas automatiskt samlade begreppsrelationer, vilket underlättar sökandet av relaterade begrepp.

Terminologiarbete för datasystem

Byggandet av datasystem kan stödjas med terminologiarbete på olika sätt. Det traditionella sättet är att förbereda en ordlista över begrepp som experter har valt och tycker att behövs i ett datasystem. Då kan man försäkra att alla förstår begreppen och använder dem enhetligt. Från en terminologs synvinkel är dock en annan metod ännu intressantare, nämligen att vara med från första början och välja de nödvändiga begreppen tillsammans med andra experter genom att diskutera vad som behövs i systemet och vilka de lämpligaste begreppen och termerna är. Ett sådant projekt hade Terminologicentralen med arbets- och näringsministeriet och KEHA-centret (närings-, trafik- och miljöcentralernas och arbets- och näringsbyråernas utvecklings- och förvaltningscenter) i våras.

Ordlista för arbets- och näringstjänster

Ordlista för arbets- och näringstjänster behövdes eftersom klientinformationssystemet för arbets- och näringstjänster i Finland ska förnyas då landskap ska ta ansvaret för arbets- och näringstjänster i samband med landskapsreformen. Arbets- och näringsministeriet och KEHA-centret anlätade TSK att definiera de begreppen som behövs för det nya klientinformationssystemet samtidigt som byggandet av själva systemet började. Terminologerna arbetade tillsammans med it-konsulten och experterna på arbets- och näringstjänster i POC-fasen (proof of concept) av systemutvecklingen. I begreppsanalysen användes ESCO European skills, competences, qualifications and occupations klassifikationen som utgångspunkt, eftersom ESCO klassifikationen ska utnyttjas i det nya datasystemet.

I ett av ordlistans begreppssystem är kompetens det centrala begreppet. Kompetensen består av kunskaper och färdigheter och det finns olika slags kompetens som arbetserfarenhet och språkkunskap – också fritidsaktiviteter kan påverka kompetensen. Med betyg och utbildning kan man bevisa kompetensen och det finns olika slags betyg liksom examensbetyg och certifikat. Om man ännu inte har fått ett betyg kan man bevisa sin kompetens t.ex. med studieprestationer som tillhör en viss utbildning. Skillnaden mellan it-konsultens första utkast till begreppsmodell

Figur 2. Begreppssystem över kompetens och utbildning.

Byggnadsklassificering

Terminologiska metoder används inte regelbundet i klassificeringsarbete även om det sedan 2013 finns en standard för det, nämligen ISO 22274 Systems to manage terminology, knowledge and content – Concept-related aspects for developing and internationalizing classification systems. När det är mest experter som använder klassifikationen är det inte ens alltid nödvändigt att beskriva innehållet i alla klasser. T.ex. i Statistikcentralens Byggnadsklassificering från 1994 har bara en del av klasserna beskrivits. Nu ska klassificeringen uppdateras och alla klasser beskrivas eftersom Byggnadsklassificeringen ska i fortsättningen användas i en elektronisk tjänst där också lekmän ska kunna tolka klassificeringen.

Statistikcentralen har anlitat Terminologicentralen för att ansvara för beskrivning av begrepp som behövs i klassifikationen som består av olika typer av byggnader. Eftersom klassifikationen har många användare också utanför Statistikcentralen (t.ex. kommunala byggnadstillsynsverk och Skatteförvaltningen) måste man ta hänsyn till deras behov. Klassifikationen har en avgörande betydelse t.ex. för beskattningen eftersom i Finland har bostadsbyggnader en lägre fastighetsskatt än andra byggnader. Om vissa byggnader alltså flyttas under bostadsbyggnader från en annan klass betyder det ändringar i beskattningen.

Terminologiarbete och den nationella informationshanteringen inom social- och hälsovården

Den nationella styrningen av informationshanteringen inom social- och hälsovården i Finland baserar sig på helhetsarkitekturens principer och metoder och syftar till att standardisera dokumentationen av patient- och klientinformation mellan olika organisationer. Målet med denna nationella verksamhet är att försäkra interoperabilitet mellan it-system och digitala tjänster och således erbjuda både yrkesmänniskor och medborgare möjligheten att använda de riksomfattande informationssystemtjänsterna (så kallade Kanta-tjänster) för att lagra och hämta patient- och klientinformation för olika behov. Det gäller också att försäkra så kallad ”secondary use of clinical data / client data”, användning av data t.ex. för statistiska behov eller för behov av beslutsfattande och forskning.

För att kunna standardisera dokumentationen av patientinformation inom hälsovården bör man ha tillgång till enhetliga informationsstrukturer i elektroniska patientjournaler. I socialvårdens klientinformationssystem behövs enhetliga strukturer för olika dokumenttyper och klienthandlingar. Användningen av enhetliga informationsstrukturer betyder att man utarbetar även nationella klassifikationer, nomenklaturer, kontrollerade termlistor, kodverk osv. För detta ändamål har THL publicerat över 500 kodverk på den nationella kodservern där de kan hämtas från och tas i bruk i lokala it-system.

Terminologiarbete har en viktig roll i utvecklingen av den nationella informationsstrukturerna men det finns ändå ganska olika traditioner mellan hälso- och socialvården vad gäller användningen av terminologernas insats. Hälsovårdens organisationer och även de nationella myndigheterna har ofta tagit sina egna initiativ vad gäller utvecklingen av it-system och digitala tjänster. Det har lett till många olika variationer av hälsovårdens informationsarkitektur och också olika sätt att utnyttja begreppsmodellering och terminologisk kunskap. Vi kan säga att först när man började utveckla de nationella Kanta-tjänsterna i början av 2010-talet, med syfte på att bygga upp en nationell patientdataarkiv, har man på riktigt börjat harmonisera arkitekturprinciper och datamodeller inom hälsovården. Terminologiarbetets roll har man dock inte ännu lyckats förankra i all nationell verksamhet på ett systematiskt sätt men vi är så småningom på väg till den riktningen. Inom socialvården har man dock redan i över 15 år systematiskt strävat efter en nationell klientdatamodell som innefattar t.ex. utvecklingen av gemensamma dokumenttyper och klienthandlingsstrukturer. Systematiskt terminologiarbete och publicering av en terminologisk ordlista har varit en viktig del av detta arbete och TSK har varit med i socialvårdens ordlisteprojekt redan från början.

Vad gäller den nationella kodtjänstverksamheten har man redan i flera år haft terminologer med i klassifikationsarbetet. Alla nya klassifikationer och kodverk granskas även ur språklig och terminologisk synvinkel och terminologer arbetar tillsammans med ämnesexperter och klassifikationsexperter. Det gäller då att diskutera, vägleda och erbjuda kommentarer för dem som förbereder klassifikationer. Det slutliga ansvaret av innehållet och kvaliteten av klassifikationerna ligger alltid hos ämnesexperten eller klassificeraren. Här har man ändå fått möjligheten att uppnå nya målgrupper för terminologiska produkter och terminologisk kompetens.

Exempel på hanteringen av socialvårdens klientdatamodeller

Vad gäller socialvårdens behov av att utveckla en nationell klientdatamodell har man börjat tänka på hurudana tekniska verktyg som behövs för att kunna hantera olika informationsstrukturer på ett integrerat sätt, t.ex. på en och samma verktygsplattform, och på vilket sätt man kan distribuera strukturerna i standardiserade och maskinläsbara former. Sedan från början av 2016 har THL haft på gång ett internt it-utvecklingsprojekt och ett av syften med projektet har varit att integrera terminologiska produkter till utvecklingen och hanteringen av socialvårdens dokumenttyper och datakomponenter.

I den följande figuren kan vi se några exempel på vanliga termposter publicerade i Ordlistan för informationshanteringen inom socialvården. Det handlar om preciserade klienthandlingar för adoptionsrådgivning och en av dessa handlingar heter *sammanfattning av adoptivbarnets bakgrundsinformation*. Begreppet har definierats i ordlistan och ordlistan har publicerats som en separat pdf-publikation på THLs webbsida och i TSKs termbank.

3.3.5.2 Adoptioneuvonnan tarkennetut asiakirjatyytit

298

adoptionhakijoiden taustaselvitys

adoptionhakijan tai adoptionhakijoina olevan avioparin tekemä *selvitys (2)* itsestään adoptioneuvonnan antajalle *adoptioneuvonnan* suunnittelua varten

Tässä selvityksessä adoptionhakijat antavat muun muassa elämäntilanteeseensa liittyviä tietoja sekä kertovat adoptiota koskevia toivomuksiaan.

Sosiaalihuollon palvelutehtävä, johon tämä asiakirja liittyy: *perheoikeudelliset palvelut*

Sosiaalipalvelu, johon tämä asiakirja liittyy: *adoptioneuvonta*

Sosiaalihuollon asiakirjatyyppiluokitus: *selvityksen (2) tarkennettu asiakirjatyyppi*

299

adoptoitavan lapsen taustatiedot

sammanfattning av adoptivbarnets bakgrundsinformation

adoptioneuvonnan antajan lapsen syntymävanhemmista ja lähisukulaisista kokoama *yhteenvedo*, josta lapsi saa myöhemmin tietoa alkuperästään ja adoptioon johtaneista syistä

Sosiaalihuollon palvelutehtävä, johon tämä asiakirja liittyy: *perheoikeudelliset palvelut*

Sosiaalipalvelu, johon tämä asiakirja liittyy: *adoptioneuvonta*

Sosiaalihuollon asiakirjatyyppiluokitus: *yhteenvedon tarkennettu asiakirjatyyppi*

300

perheen sisäisen adoption osapuolten taustaselvitys

aviopuolisonsa lapsen adoptiota hakevan henkilön tai lapsen biologisen vanhemman tekemä *selvitys (2)* itsestään adoptioneuvonnan antajalle perheen sisäiseen adoptioon liittyvän *adoptioneuvonnan* suunnittelua varten

Sosiaalihuollon palvelutehtävä, johon tämä asiakirja liittyy: *perheoikeudelliset palvelut*

Sosiaalipalvelu, johon tämä asiakirja liittyy: *adoptioneuvonta*

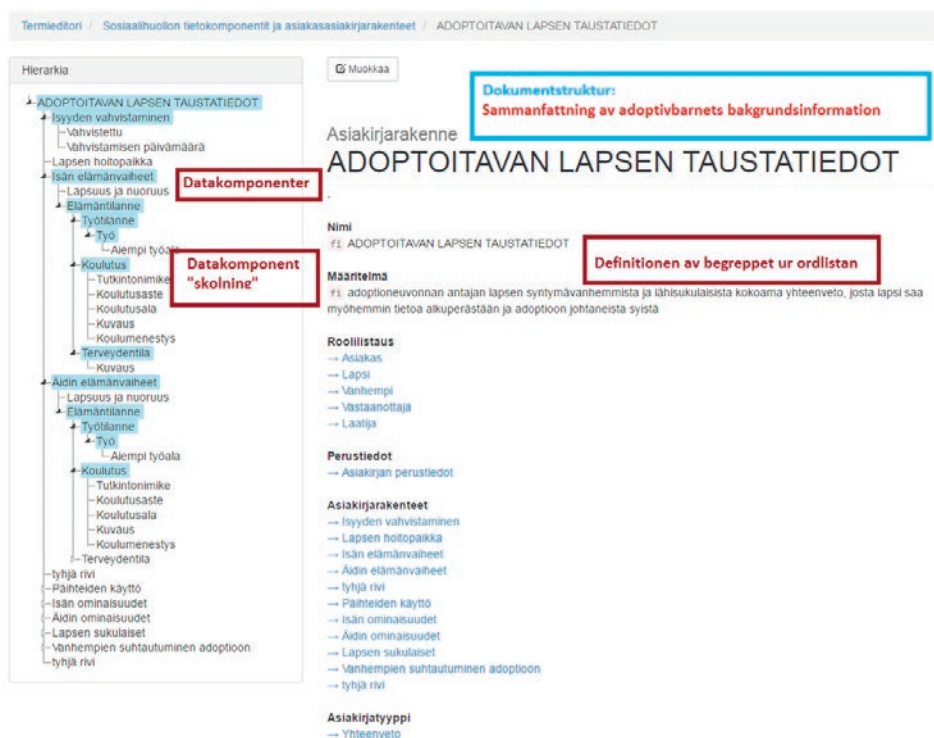
Sosiaalihuollon asiakirjatyyppiluokitus: *selvityksen (2) tarkennettu asiakirjatyyppi*

Figur 3. Vanliga termpostexempel från Ordlistan för informationshanteringen inom socialvärden (THL, 2017).

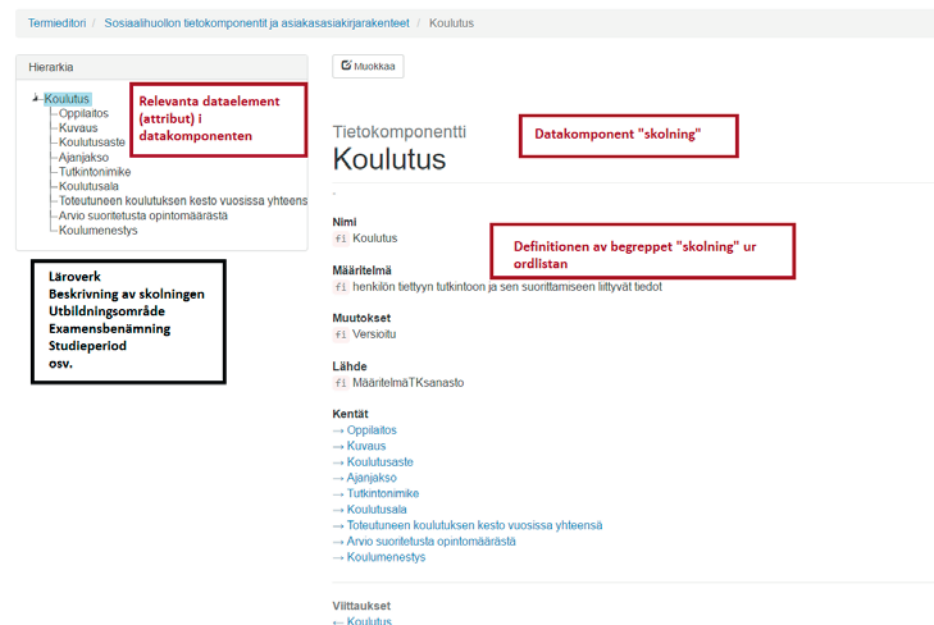
Detta är det traditionella sättet att erbjuda begreppsinformation till verksamhetsarkitekter och datamodellerare. Problemet är att de som jobbar med informationsarkitektur hittar inte begreppsinformationen så lätt via de här traditionella kanalerna. I det nya webbaserade verktyget försöker man i stället koppla ihop socialvårdens dokumenttyper och deras datafält och datakomponenter med relevant begreppsinformation från ordlistor, såsom visas i figur 4.

Figur 5 visar hur datakomponenten "skolning" ska se ut i verktyget. Datakomponenter består alltid av en viss informationsklass och dess alla relevanta dataelement (attribut). Komponenter är allmänna och kan användas i olika dokumenttyper. Beroende på dokumenttypen kan man välja vilka dataelement som är relevanta för just den typen. I det här fallet gäller det sådana element som *läroanstalt*, *beskrivning av skolningen*, *utbildningsområde*, *examensbenämning*, *studieperiod* osv. Attributvärden kan anges t.ex. som text, datum, siffra eller kodvärde ur en klassifikation.

Med hjälp av ett sådant här webbaserade verktyg önskar man ha en gemensam plattform för alla viktiga informationsstrukturer som kan tekniskt länkas till varandra

Figur 4. Exempel på en av socialvårdens dokumenttyper och dess informationsstruktur.

Figur 5. Exempel på hur datakomponenten "skolning" kunde se ut i verktyget.

och som kan laddas ner och tas i bruk i olika klientdatasystem eller applikationer. Verktöget erbjuder både datamodellerare och terminologer möjligheten att hantera strukturerna på ett harmoniserat sätt och det erbjuder också möjligheten att bättre anknyta terminologiska produkter till utvecklingen av datamodeller.

Till slut

TSKs och THLs erfarenheter under de senaste åren har väl bevisat att det finns nya tillämpningsområden för terminologiarbete och att det är möjligt att uppnå flera målgrupper för terminologiska produkter, speciellt i de behov som gäller digitaliseringen av den offentliga sektorns tjänster och processer. Den information som behövs om medborgare eller företag och andra organisationer borde samlas och lagras i myndigheternas it-system bara en gång och sedan utnyttjas för olika behov. Informationshanteringen som baserar sig på enhetliga arkitekturprinciper och datamodeller är en viktig förutsättning för interoperabiliteten mellan it-system. Men för att kunna uppnå en gemensam förståelse av den information som överförs mellan it-system behöver man även standardiserade semantiska strukturer och väldefinierade begrepp. Det vill säga att man behöver terminologiarbete som genomförs i samarbete mellan terminologer och andra experter.

Källor

Byggnadsklassificering 1994, http://www.stat.fi/meta/luokitukset/rakennus/001-1994/index_sv.html

FöretagsFinland, <https://www.yrityssuomi.fi/sv/home>

Kanta-palvelut. Mina Kanta-sidor: www.kanta.fi (De riksomfattande informationssystemtjänsterna inom social- och hälsovården i Finland)

Sosiaalialan tiedonhallinnan sanasto, versio 3.0. Terveystietä ja hyvinvoinnin laitos, 2017. (Ordlistan för informationshanteringen inom socialvården), https://www.thl.fi/documents/920442/2920708/sosiaalialan_tiedonhallinnan_sanasto_versio_3_0.pdf/06ef0be0-2503-48ee-972a-1ca7dd7becfe

Tekla User Assistance, <https://teklastructures.support.tekla.com/>

Termbanken Tepas, <http://www.tsk.fi/tepa>

Medicinsk LSP og LGP i Sundhedsplatformen, et nyt dansk EPJ-system

Om udarbejdelsen af søgetermer og patientvendte termer

LOUISE BIE LARSEN
REGION HOVEDSTADEN

ASTA HØY
REGION SJÆLLAND

Sundhedsplatformen (SP) er et patientjournal-system, som inden udgangen af 2017 vil være implementeret på alle hospitaler i Region Hovedstaden og Region Sjælland.

Et af formålene med SP er øget standardisering af patientdata, hvorfor systemet er konfigureret med adskillige klassifikationer, som bl.a. anvendes til indberetning til Sundhedsstyrelsen.

En grundlæggende klassifikation i SP er diagnoseklassifikationen med ca. 20.000 diagnoser. For at optimere søgefunktionaliteten til denne klassifikation for læger og andet sundhedspersonale arbejder vi i projekt Sprog og Klassifikationer på at tilføje relaterede ord til kerneordene i diagnosebetegnelserne, fx synonymer, afledninger, stave- og bøjningsvarianter.

I samme proces har vi besluttet at berige diagnoseklassifikationen med almensproglige betegnelser der er nemmere at forstå for patienterne. Disse diagnosebetegnelser anvendes bl.a. i "Min Sundhedsplatform" (MinSP), et modul der er beregnet til kommunikationen med patienterne. I MinSP kan patienten finde indkaldelser, behandlings- og undersøgelsesresultater, besøgssammendrag osv. og også kommunikere med sundhedspersonalet.

I vores oplæg vil vi beskrive processen med tilføjelse af fagsproglig (LSP) og almensproglig (LGP) terminologi til diagnoseklassifikationen. I præsentationen gennemgår vi en række af de overvejelser vi har gjort os og lægger op til en diskussion af de principper, vi har opstillet for denne terminologiske opgave.

Patientrettede termer i Sundhedsplatformen: etablering af byggesten til brug for oversættelse af fagsproglige termer til almensproglige termer

ASTA HØY, TERMINOLOG, CAND.LING.MERC., PHD
SUNDHEDSPLATFORMEN, REGION SJÆLLAND

Baggrund

Sundhedsplatformen (SP) er et nyt it-system, som inden udgangen af 2017 vil være implementeret på alle hospitaler i de to danske regioner Region Hovedstaden og Region Sjælland. Systemet er udviklet af det amerikanske firma Epic, og gennem de seneste par år har flere hundrede medarbejdere bygget videre på det mhp. at få det tilpasset danske forhold. Alle oplysninger indeholdt i patientens journal er dermed samlet under én digital hat, og sundhedspersonalet vil – afhængigt af deres rolle og adgangsstatus – kunne registrere og udtrække oplysningerne i patientens journal fra ethvert hospital i de to regioner. Samtidig får patienterne via login på web-portalen “Min Sundhedsplatform” adgang til at læse deres journal, se prøvesvar, kommunikere med sundhedspersonalet, booke aftaler, modtage indkaldelser osv.

I erkendelse af at det medicinske fagsprog kunne udgøre en alvorlig hindring for patienter uden særlig sundhedsfaglig indsigt, blev det besluttet, at SP-projektet Sprog og Klassifikationer (SoK) skulle oversætte de fagsproglige diagnose- og proceduretermer til almensprog til brug i “Min Sundhedsplatform”.

Idéen var at etablere et materiale bestående af fagsproglige ord(dele) og oversætte dem til almensproglige ditto, som derefter kunne benyttes i en mere eller mindre automatiseret konstruktion af de patientrettede termer. På denne måde kunne man sikre sproglig og terminologisk konsistens, og materialet ville også kunne anvendes i udarbejdelsen af narrative tekster, f.eks. patientrettede tekster omhandlende undersøgelser, behandlinger, profylakse og tilstande.

Denne artikel er en gennemgang af det indledende arbejde i projektet, som foregik under overskriften “Patientrettede termer”. De beskrevne principper er ikke unikke for sundhedsområdet, men kan udmærket tjene til inspiration for andre projekter, der fokuserer på optimering af kommunikationen mellem offentlige instanser og borgere.

Metasproglige præcisioner

Der skelnes i dette projekt mellem almensproglige og fagsproglige termer, hvilket egentlig strider imod den jf. ISO 1087 internationalt vedtagne definition af en term som en *designation of a defined concept in a special language by a linguistic expression* (ISO 1990). Men fordi de LGP-betegnelser¹, der er det endelige mål for projektet, trods alt vil have en vis semantisk tyngde, er det valgt at betegne begge typer ord og udtryk som *termer*. En patientrettet term defineres her som et *dansk synonym/nærsynonym for en fagsproglig term, der forstås og ofte også anvendes af patienter, som ikke er uddannet inden for det sundhedsfaglige område eller på anden måde er bekendt med sundhedsfaglig terminologi*.

Over for de patientrettede termer står de fagsproglige diagnose- og proceduretermer, der anvendes i Sundhedsvæsenets Klassifikationssystem (SKS). Det er de orddele, der danner termene, der har været genstand for oversættelsen. Det skal her bemærkes, at fordi kildematerialet udgjordes primært af komposita og ubundne morfemer i form af leksemer og kun i mindre grad af bundne morfemer i form af affikser, blev betegnelsen "ord" anvendt som samlebetegnelse i hele forløbet.

Materiale

SKS indeholder en række klassifikationer, herunder Klassifikation af sygdomme og helbredsrelaterede tilstande og Klassifikation af operationer². Hver diagnose eller procedure er beskrevet med en tekst samt en kode, der anvendes på hospitalerne til registrering og indberetning til myndighederne med økonomiske såvel som statistiske formål.

SKS repræsenterer sprogligt set ikke nogen konsistent terminologi, og man kan finde kodetekster baseret på såvel danske termer: *Blødning i øjets glaslegeme; Fjernelse af mus eller fremmedlegeme fra albueled* som rent latinske eller græske termer: *Thrombosis aortae abdominalis; Larva migrans visceralis* og nationaliserede termer baseret på latin eller græsk, såkaldte "hybridtermer" (Høy 1998): *Interstitielt lungeemfysem; Fenestrering eller inforation af metatarsalknogle*. Der er med andre ord stor variation i det fagsproglige niveau af SKS-termene, og en del af de ord, der indgår i dem, kan umiddelbart betragtes som almensproglige. Fokus har naturligt nok været ord af latinsk og græsk oprindelse samt hybridtermer.

Der blev foretaget et udtræk af kodeteksterne fra de to SKS-klassifikationer, og alle termer blev splittet op i enkeltord på grundlag af tegn og mellemrum. De således fremfundne ord blev underkastet en frekvensanalyse, hvorved man fremstillede et Excel-regneark med 26.410 forskellige ord.

1 LGP = Language for General Purposes i modsætning til LSP = Language for Special Purposes.

2 Disse to klassifikationer er de danske versioner af hhv. ICD-10 = "International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems" og NCSP = "Nordic Classification of Surgical Procedures".

Dette oprindelige ark indeholdt to kolonner – én med enkeltord og én med angivelse af den frekvens, hvormed de optrådte i SKS. Som det fremgår af uddraget i fig. 1, forekom en stor del af ordene enten ganske få gange, var småord som præpositioner eller konjunktioner eller lå så tæt på almindeligt dansk sprogbrug, at oversættelse skønnedes unødvendig.

meclofenoxat	2
meclozin	2
mecobalamin	1
med	6299
medazepam	2
medborgerskab	8
meddelelse	4
meddelelser	22
medfødt	603
medfødte	76
medfødtprimær	1
medfør	3
medførende	1
medfører	2
medhjælp	1
media	12
mediae	1
medial	8
mediale	40
medialis	7
medialt	2
median	2
mediana	3
medianae	1
medianus	17
medianusblokade	1

Fig. 1. Uddrag af udtræk af SKS-enkeltord.

Den første øvelse gik derfor ud på at bortfiltrere store dele af materialet. Ord med en forekomst på under 10 samt tilfælde som ovenfor nævnt blev slettet, hvorved antallet af ord blev reduceret til godt 800. I de tilfælde, hvor der fandtes flere bøjningsformer af et adjektiv eller et substantiv i listen, blev kun grundformen hhv. singularisformen medtaget (f.eks. blev *mediale*, *medialis*, *medialt* slettet og kun *medial* bevaret).

Forarbejde og etablering af principper for projektet

Referencemateriale

En gennemgang af tilgængeligt referencemateriale, som kunne tjene til oplysning om selve begreberne og til inspiration til oversættelsen til almensprog, førte til etableringen af en liste over et antal kilder, der kunne betragtes som valide, og hvoraf de vigtigste var:

- Patienthåndbogen
- Lægehåndbogen
- Klinisk Ordbog
- Begrebsbasen
- Region Sjællands samling af patientrettede dokumenter og brochurer
- Region Hovedstadens samling af patientrettede dokumenter og brochurer
- diverse lærebøger inden for lægevidenskab og sygepleje
- SKS-browseren, som åbnede adgang til at søge i en halv snes klassifikationer ud over de to, der dannede grundlag for oversættelsens kildetekst
- SNOMED³-browseren.

Yderligere oplysninger om indholdet af de enkelte kilder kan hentes på kildernes Web-adresser angivet i bibliografien.

Patienthåndbogens redaktion indvilligede i at stille en elektronisk version af den ordbog, der ligesom selve håndbogen var tilgængelig via hjemmesiden, til rådighed. Ordbogen indeholdt forklaringer af knap 4.000 fagsproglige ord, forkortelser og akronymer. En del af dem var identiske med ordene i SoK's regneark, og skønt ordbogen ikke altid levede op til nedenstående sproglige og terminologiske krav, fik den status af primær kilde, og ord og forklaringer indeholdt i den blev indsat i det regneark, der fungerede som arbejdsredskab.

Retningslinjer for LSP-LGP-oversættelsen

Overordnede retningslinjer

I alle regioner i Danmark er der medarbejdere, der beskæftiger sig med patientkommunikation; det kan f.eks. dreje sig om udarbejdelse af skriftligt oplysningsmateriale, hjemmesider, audiovisuelle præsentationer eller skiltning på hospitaler. En rundspørge blandt kommunikationsmedarbejdere i de fem regioner afslørede imidlertid, at der ikke forelå nogen systematiske sproglige og terminologiske retningslinjer, som SoK kunne støtte sig til i forbindelse med denne LSP-LGP-oversættelse (Ammentorp, Brodersen, Birkemose, Christensen, Ellekilde, Mejlholm 2017).

Ved Dansk Sprognævns Nordiske Klarsprogskonference i maj 2017 blev flere vinkler af det offentliges kommunikation med borgerne behandlet. Mens nogle oplægsholdere, som Julie Ingemansson, fokuserede på de overordnede linjer og henviste til, at "God skriftlig kommunikation med borgerne bliver stadig vigtigere på grund af den stigende digitalisering af kommunikationen mellem borgere og myndigheder" (<https://dsn.dk/arrangementer/klarsprog-2017/julie-ingemanssons-oplaeg>), koncentrerede andre deltagere sig snarere om selve sproget. Således pointerede f.eks. Margrethe Harbo (<https://dsn.dk/arrangementer/klarsprog-2017/>

3 SNOMED = Systematized Nomenclature of Medicine, en omfattende medicinsk terminologi, der er beregnet til bl.a. at understøtte elektroniske patientjournaler, og som i 00'erne blev oversat fra amerikansk til dansk.

margrethe-harbos-oplaeg), at det offentlige kommunikation med borgerne skulle foregå på et “korrekt men letforståeligt sprog”. Det var dog sparsomt med konkrete beskrivelser af eller råd om, hvordan dette mål blev opnået. Blandt oplægsholderne var Gabriella Sandström fra Språkrådet i Sverige en af dem, der kom nærmest til at formulere nogle konkrete principper for det eftertragtede “klarsprog”. Hun understregede bl.a. vigtigheden af at fokusere på modtagerens behov og hvad der opfattes som svært, at anvende en entydig terminologi og undgå synonymer (<https://dsn.dk/arrangementer/klarsprog-2017/gabriella-sandstroms-praesentation>).

Mens SoK's overordnede principper var helt på linje med dem, der kom til udtryk i de nævnte indlæg, var der heller ikke blandt disse oplægsholdere megen inspiration at hente, hvad angik mere detaljerede morfosyntaktiske retningslinjer. SoK gik derfor i gang med – med udgangspunkt i de allerede eksisterende “Sproglige retningslinjer for SP-byggere”⁴ – at formulere en række principper for det aktuelle projekt.

Sproglige og terminologiske retningslinjer

Blandt de retningslinjer, som skulle gælde for alle LSP-LGP-oversættelserne, var de vigtigste:

- sproglig korrekthed: Alle oversættelser skulle være i overensstemmelse med de af SoK definerede retningslinjer, subsidiært retskrivningsreglerne formuleret af Dansk Sprognævn (f.eks.: *scanning* istf. *skanning*; *bageste* istf. *bagerste*)
- lixtal/morfosyntaks: For at undgå for høje lixtal burde komposita opløses i sammenstillinger eller konstruktioner med præpositionssyntagmer, med mindre der var tale om alment kendte komposita som f.eks. blindtarmsbetændelse (f.eks.: *erytem* → *rødtligt udslæt*; *duodenalulcus* → *sår på tolvfingertarmen*)
- terminologisk konsistens: Det burde tilstræbes at benytte den samme opbygning og at genanvende ord og morfemer i konstruktioner, der strukturelt eller semantisk mindede om hinanden (f.eks.: *nedsat muskelstyrke*; *nedsat funktion*)
- termspecificitet: Hvor SKS-ordet var meget specifikt burde det overvejes at vælge en oversættelse, der dækkede over et overordnet begreb (f.eks. *analkræft* → *kræft i endetarmen*)
- særlige tilfælde – herunder især eponymer og akronymer: Som princip skulle de bevares og en forklaring tilføjes om nødvendigt (f.eks. *Apgar-score*; *BMI*).

Desuden blev der undervejs og i den efterfølgende kvalitetssikringsproces tilføjet nogle mere specifikke regler, herunder at:

- anvende bestemt form for anatomiske lokalisationer, hvoraf der kun fandtes én i kroppen (f.eks. *abdominalhernie* → *brok i bugvæggen*; *pelvis* → *bækkenet*)
- medtage flere mulige oversættelser, når ordet i SKS optrådte i flere forskellige

4 SoK's retningslinjer indeholdende regler for valg af termtype, tegnsætning, forkortelser, grammatik, syntaks m.m. møntet på de SP-medarbejdere, der arbejder med tilpasningen af Epic's system til danske forhold.

betydninger (f.eks. *brachialis* → *området bag nøglebenet/pulsåre i overarmen/vene i overarmen*)

- tillade substantiver som oversættelse for adjektiver, når der ikke fandtes et almensprogligt adjektiv, for således at anspore til at anvende det oversatte ord som foranstillet modifikator eller som efterstilling med præposition (f.eks. *lumbal* → *lænd*; *obstetrisk* → *fødsel*)
- anvende den samme oversættelse for bestemte affikser eller suffikser ved alle forekomster (f.eks. *-ectomy* → *fjernelse af xxx*).

Registrering af oversatte ord

Meget hurtigt under selve oversættelsesforløbet stod det klart, at der af hensyn til historikken og den efterfølgende kvalitetssikring skulle åbnes mulighed for at inkludere flere typer af oplysninger. I første omgang blev der tilføjet en kommentarkolonne og en kolonne til registrering af den kilde, der havde fungeret som inspiration til oversættelsen. Hver kilde blev repræsenteret ved en forkortelse eller initialer. LGP-forslagene hentet fra Patienthåndbogens ordbog blev registreret i en separat kolonne.

Når et ord havde flere betydninger i SKS, blev dette registreret i kolonnen Patientrettet ord ved flere oversættelsesforslag separeret med et semikolon og en semantisk præcision tilføjet i parentes. I de tilfælde, hvor oversættelsen af en hel term ville indeholde f.eks. betegnelsen på en anatomisk lokalisation, blev dette illustreret vha. en firkantet parentes (se fig. 2).

SKS-ord	Patientrettet ord	Kommentar	Inspirationskilde	Patienthåndbogens forslag/forklaring
abdomen	maven (udvendigt); bughulen (indvendigt)		PMO	maven, bugen, bughulen
abdominal	maven (udvendigt); bughulen (indvendigt)	som foranstillet modifikator eller som efterstilling med præposition	PMO	i bughulen
abdominalhernie	brok i bugvæggen		PMO	bugvægsbrok, ventral hernie
abnorm	unormal		PMO	unormal
abnormitet	unormal [struktur; organ]; unormal struktur i/af		PMO	
absces	byld		KO	byld, pusansamling
abscessus	se absces		PMO	
abstinensstilstand	abstinenser		AH	
accessorisk	for mange	når ordet ikke anvendes i denne betydning. udelades det	AH	

Fig. 2. Uddrag af samlingen af oversættelser.

Kvalitetssikring

Efter at SoK havde indsat forslag til oversættelsen af hvert enkeltord i regnearket, blev tvivlsspørgsmål vendt med et par sundhedsfaglige kolleger. Dernæst blev en halv snes medarbejdere fra Region Hovedstaden og Region Sjælland med speciale i patientkommunikation inddraget. Gruppen mødtes et par gange for at vedtage nogle principper og drøfte særlige spørgsmål jf. afsnittet *Sproglige og terminologiske retningslinjer*, og der blev nedsat fire hold, som indsatte deres forslag og kommentarer i arket.

Mens der i gruppen var fuldstændig enighed om kravene til sproglig korrekthed, terminologisk konsistens og princippet om at bevare eponymer under tilføjelse af en forklaring, gav spørgsmålet om lixtal og termspecificitet anledning til nogen diskussion:

Hvor gik grænsen mellem en løsning, der kunne formodes umiddelbart forståelig for alle, og en løsning, hvor nogle patienter ville føle, at der blev talt ned til dem? Skulle man eksempelvis oversætte *diabetes* til *sukkersyge*? På samme måde var der delte meninger om, hvilken grad af præcision det var nødvendigt at anvende ifm. f.eks. meget specifikke anatomiske termer: Skulle man oversætte *synovitis* til *betændelse i en ledkapsels hinde* eller blot *betændelse i en ledkapsel*?

Samlet antal forekomster i SKS	SKS-ord	Patientrettet ord	Kommentar	Inspirationskilde	Patient-håndbogens forslag/forklaring	Kommentarer/alternative forslag
10	accessorisk	overtallig	når ordet ikke anvendes i denne betydning, udelades det	AH		"Overtallig" er svært at forstå. Kan "for mange" være et alternativ?
18	antigen	stof som forårsager dannelsen af antistof		PMO	stof, som forårsager dannelse af et antistof, immunogen	stof som får kroppen til at danne et antistof (ved man hvad et antistof er?)
26	paranoid	vrangforestilling om at være forfulgt		PMO	vrangforestilling om at være forfulgt	forfølgelsesvanvid
12	kryoterapi	behandling baseret på isning		KO	behandling baseret på isning	is-terapi

Fig. 3. Eksempler på kommentarer og alternative forslag.

Disse spørgsmål blev behandlet enkeltvis, og der blev uundgåeligt taget nogle arbitrære beslutninger undervejs. Men takket være deltagernes forskellige sproglige,

terminologiske og kommunikative baggrunde og erfaringer opnåede man alligevel en liste over almensproglige enkeltord, som i meget høj grad levede op til de vedtagne krav og principper.

I fig. 3 ses nogle eksempler på den feedback, SoK indhentede hos de konsulterede kommunikationsmedarbejdere.

Konklusion

Den resulterende liste over ca. 800 fagsproglige ord oversat til almensproglige er den første fase i projekt "Patientrettede termer". Den næste fase - selve oversættelsen af alle de diagnose- og proceduretermer, der anvendes til kommunikationen med patienterne inden for rammerne af "Min Sundhedsplatform" - har der endnu ikke været tid og ressourcer til at påbegynde. Det vil være nødvendigt med nogle indledende undersøgelser og forsøg mhp. at konstatere, i hvilket omfang en automatisering af oversættelsen af flerordstermer er mulig.

Inden man kommer dertil, kan det anbefales at inddrage nogle brugere og/eller patientforeninger i endnu en kvalitetssikringsrunde, så det kan kontrolleres, at de valgte ord og termer ikke blot lever op til de definerede krav, men også er i overensstemmelse med brugernes behov og forventninger og er psykologisk acceptable.

Bibliografi

Ammentorp, J., Center for Patientkommunikation, Region Syddjylland, mundtlig kommunikation, forår/sommer 2017.

Begrebsbasen. <http://sundhedsdata.item.dk/>, forår/sommer 2017.

Birkemose, C.S., Sundhedskommunikatør, Helbredsprofilen, Region Sjælland forår/sommer 2017.

Brodersen, T., Thomas Brodersen, Konsulent, Ledelsessekretariatet, Region Sjælland, mundtlig kommunikation, forår/sommer 2017.

Christensen, N.R., Chefkonsulent, projektleder Ventet & Velkommen, Region Hovedstaden, mundtlig kommunikation, forår/sommer 2017.

Ellekilde, R., Specialkonsulent, ph.d., Region Midtjylland, mundtlig kommunikation, forår/sommer 2017.

Høy, Asta (1998). *Det medicinske fagsprogs terminologi – en patient med behov for behandling?* Ph.d.-afhandling, Handelshøjskole syd. Jelling.

ISO 1087 (1990). *Terminology – Vocabulary*. Genève: International Organisation for Standardization.

Lægehåndbogen. <https://www.sundhed.dk/sundhedsfaglig/laegehaandbogen/>, forår/sommer 2017.

Mejlholm, T.S., Vicekontorchef, Kommunikation, Region Nordjylland, mundtlig kommunikation, forår/sommer 2017.

Nørby, S., ed. (2009). *Klinisk Ordbog*. København: Munksgaard.

Patienthåndbogen. <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/>, forår/sommer 2017.

Region Hovedstadens samling af patientrettede dokumenter og brochurer. <https://intern.publikationer.regionh.dk/list/edit#/dynamic>, forår/sommer 2017.

Region Sjællands samling af patientrettede dokumenter og brochurer. <http://dok.regionsjaelland.dk/#SearchFor>, forår/sommer 2017.

SKS-browseren. <http://www.medinfo.dk/sks/brows.php>, forår/sommer 2017.

SNOMED-browseren. <http://browser.ihtsdotools.org/>, forår/sommer 2017.

Om forskellen på *appellations* og *terms*

HANNE ERDMAN THOMSEN

DEPT. OF MANAGEMENT, SOCIETY AND COMMUNICATION,
COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL

Indledning og baggrund

I ISO-standarderne for terminologisk metode (704: 2009; 1087-1: 2000) skelnes der mellem *term* og *appellation* på baggrund af antallet af referenter. Det kan imidlertid ikke forklare forskellen i alle tilfælde og i denne artikel undersøges forskellen på dem derfor nærmere.

Den engelske betegnelse, *appellation*, bruges inden for terminologi om en "verbal designation of an individual concept" (1087-1: 2000). På de nordiske sprog bruger vi betegnelser som *egennavn* og *proprium* om dette begreb (NORDTERM, n.d.), men disse betegnelser bruges også om almensproglige navne. Betegnelsen *appellativ* bruges på dansk (samt norsk og svensk) om det modsatte af *appellation*, nemlig fællesnavne: "substantiv som beskriver levende væsener, genstande, aktiviteter, begreber el.lign. ved at henhøre dem til en bestemt klasse med fælles egenskaber" (Hjorth et al. 2003). For at undgå alt for stor forvirring, bruger jeg den engelske betegnelse *appellation* i denne artikel.

Inden for formel semantik er der siden midten af 1990'erne blevet argumenteret for at man ikke kan sige at et *proprium* (som svarer til *appellation*) i sig selv referer til et unikt individ, det er først når *propriet* optræder i en kontekst, at det får denne reference. Ellers skulle der i princippet være en indgang i ordbogen for hvert individ, som bærer et givet navn. Det svarer til at fællesnavne også først får konkret reference i en kontekst, hvor det optræder med artikel eller bestemthedsbøjning.

Det er oplagt at produktnavne og varemærker skal registreres i termbaser og i (704: 2009) omtales produktnavne som *appellations*. Men brugen af artikler og talord i forbindelse med produktnavne viser at de IKKE refererer til et enkelt individ, denne kategori af betegnelser opfører sig snarere som fællesnavne med hensyn til reference. Det betyder at man ikke kan skelne mellem *terms* og *appellations* på baggrund af deres reference.

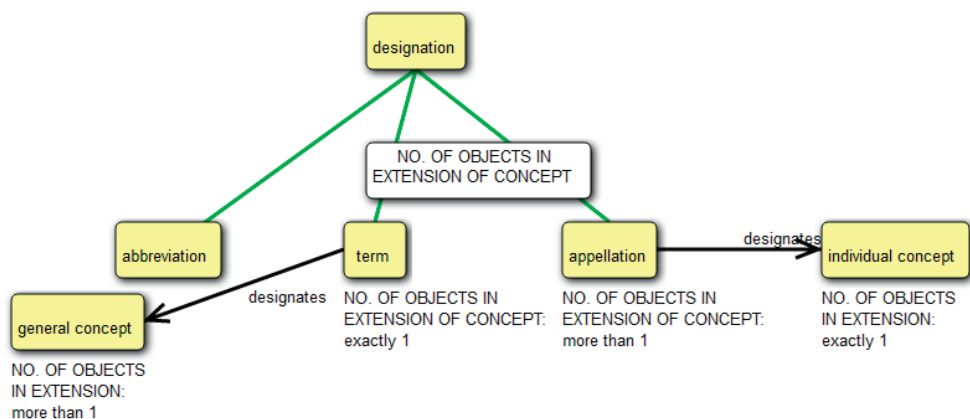
Virksomhedsrepræsentanter i ISO-samarbejdet holder fast ved at der er behov for at skelne mellem *terms* og *appellations*, men det er ikke lykkedes den tekniske ISO-komite TC 37 at finde frem til en afklaring af hvad det så er, der er forskellen på de to kategorier af betegnelser.

I artiklen forklarer jeg først om behandlingen af *appellations* og *terms* i ISO-standarderne og dernæst om behandlingen af egennavne og fællesnavne i formel semantik. Dernæst ser jeg nærmere på hvilke forskelle der er på *appellations* og *terms* før jeg kommer med mit forslag til hvordan de bør behandles. Til slut ser jeg på hvordan *appellations* bør behandles i termbaser.

Behandlingen af *appellations* og *terms* i standarderne ISO 704 og ISO 1087

Figur 1 viser et udsnit af det begrebssystem fra standarden (1087-1: 2000) som indeholder betegnelser (*designations*). Begrebssystemet er her beriget med karakteristiske træk og inddelingskriterium som kan udledes af definitioner i standarden, de karakteristiske træk er ikke direkte angivet i (1087-1: 2000).

Som det fremgår af figur 1, opererer standarden med tre forskellige former for betegnelser, nemlig forkortelser (*abbreviation*), termer (*term*) og egennavne (*appellation*). I standarden er der en række underbegreber til *term*, blandt andre *simple term*, *admitted term* og *neoterm*. Forkortelser vil ikke blive yderligere omtalt i denne artikel.

Figur 1: Betegnelser i ISO 1087 beriget med karakteristiske træk og inddelingskriterium

Ifølge standarderne bruges termer om generelle begreber, for eksempel "ministerium", mens *appellations* bruges om individuelle begreber, for eksempel "Finansministeriet", så det som adskiller *term* og *appellation*, er hvor mange objekter der er i begrebers ekstension.

Behandlingen af egennavne og fællesnavne i formel semantik

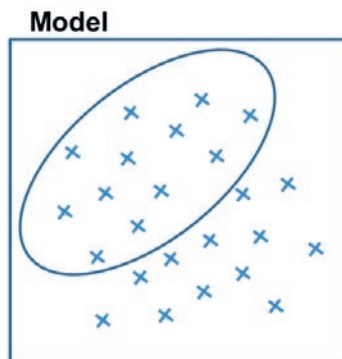
Klassisk modelteoretisk semantik

I formel, modelteoretisk semantik ser man på sprogs betydning i forhold til en model af verden som den der er vist i figur 2. Modellen indeholder individer, vist som *x*'er, og individerne kan indgå i forskellige mængder, vist som 'boller' (det vil

sige cirkler eller ellipser). I Figur 3 kunne den viste mængde svare til de individer i modellen, der er piger.

Modellen knyttes sammen med sproglige ytringer ved hjælp af en ordbog og en grammatik.

Ordbogen fortæller hvordan de enkelte sproglige udtryk er forbundet med modellen. Fællesnavne denoterer mængder af individer, så i figur 2 vil fællesnavnet "pige" denotere den indtegnede mængde. Man kan også sige at ekstensionen af "pige" udgøres af denne mængde af individer. Den modelteoretiske semantik beskæftiger sig ikke med hvad det vil sige at være en pige, det vil sige med intentionen; modelteoretisk semantik er ekstensional. I den klassiske modelteoretiske semantik denoterer egennavne individer, så ordbogen udpeger for hvert navn, hvilket individ der er tale om.

Figur 2:
Model til modelteoretisk semantik

Lad os nu antage at modellen i figur 2 svarer til min klasse i gymnasiet: der var 24 elever, 12 af dem var piger – og halvdelen af pigerne hed Hanne! Hvis der er flere individer med samme navn, håndteres det i den klassiske modelteoretiske semantik ved at der er flere indgange i ordbogen for det pågældende navn. Så får vi en ordbog som den i figur 3, uden forklaring på hvordan man vælger den rigtige indgang når egennavnet "Hanne" optræder i en tekst.

Ordbog (Lexicon)

fællesnavn (common noun)

pige = $\{x | \text{pige}(x)\}$

egennavn (proper noun)

Lisbeth = lisbeth

Hanne₁ = hanne₁

Hanne₂ = hanne₂

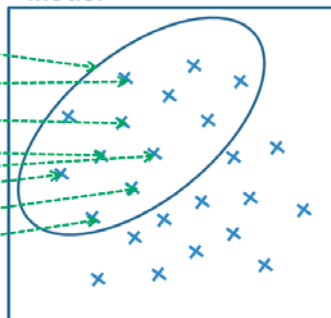
Hanne₃ = hanne₃

Hanne₄ = hanne₄

Hanne₅ = hanne₅

Hanne₆ = hanne₆

Model

Figur 3: Ordbog og model

Som nævnt indeholder den modelteoretiske semantik også en grammatik. Den fortæller hvordan ord kan kombineres til sætninger og hvordan ordenes betydninger så skal kombineres hvis sætningen skal være sand. Grammatikken vil for eksempel

fortælle at sætningen "Lisbeth er en pige" er sand i alle modeller hvor individet lisbeth er medlem af mængden af individer som er piger. Betydningen af sætningen er således dens sandhedsbetingelser.

ISO-standarderne om terminologiens terminologi bygger på den samme måde at adskille *terms* og *appellations* på som i klassisk modelteoretisk semantik: generelle begrebers ekstension indeholder flere objekter, mens individuelle begrebers kun indeholder et. Hvis vi overfører den modelteoretiske semantik på terminologi, så kunne det for eksempel se ud som i figur 4, hvor apple er virksomheden, eller firmaet, Apple.

Formel semantik for terminologi

Ordbog (Lexicon)

fællesnavn (term)

smartphone = $\{x | \text{smartphone}(x)\}$

egennavn (appellation)

Apple = apple

i-phone₁ = i-phone₁

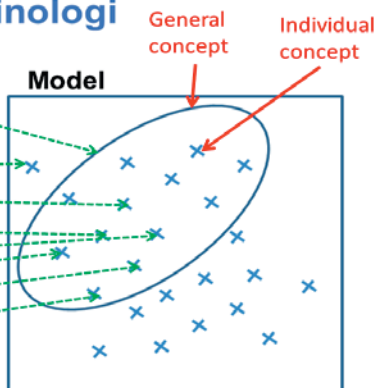
i-phone₂ = i-phone₂

i-phone₃ = i-phone₃

i-phone₄ = i-phone₄

i-phone₅ = i-phone₅

i-phone₆ = i-phone₆

Figur 4: Klassisk modelteoretisk semantik for terminologi

Nyere modelteoretisk semantik

Der er imidlertid en række eksempler som giver problemer for den modelteoretiske semantik. For eksempel bruges egennavne også i flertal. Jeg kan beskrive situationen i min gymnasieklasse med sætningen 1.a. Tilsvarende kan *appellations* bruges i flertal som i sætning 1.b.

1. a. Der var 6 Hanner i klassen
1. b. Familien ejer 2 Opeler

Betydningen af disse to sætninger er ikke forskellig fra betydningen af de tilsvarende sætninger med fællesnavne (2.a og b)

2. a. Der var 12 piger i klassen
2. b. Familien ejer 2 biler

For at a-sætningerne er sande, skal der være 6 individer som hedder Hanne / 12 individer som er piger i klassen. For at b-sætningerne er sande, skal familien eje 2 individer som hedder(?) Opel / er biler.

Eksempler som disse har fået mig (Thomsen 1997) og andre, senest for eksempel (Matushansky 2015), til at argumentere for at egennavne og fællesnavne skal behandles ens i formel semantik, sådan at også egennavne denoterer mængder af individer. Ved egennavnene kan man ikke sige at individerne for eksempel "er Hanner", i stedet bliver det mængden af individer som hedder Hanne. Det betyder at ordbogen og modellen samt relationen mellem dem skal ændres som vist i figur 5.

Ordbog (Lexicon)

fællesnavn (common noun)

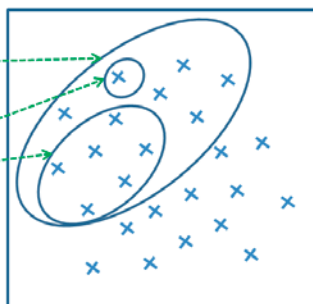
pige = $\{x \mid \text{pige}(x)\}$

egennavn (proper noun)

Lisbeth = $\{x \mid \text{hedde}(x, \text{Lisbeth})\}$

Hanne = $\{x \mid \text{hedde}(x, \text{Hanne})\}$

Model

Figur 5: Nyere modelteoretisk semantik

Det giver en semantik hvor alle begrebers ekstension er en mængde af individer. Nogle mængder indeholder flere individer, nogle indeholder kun et enkelt og nogle mængder er tomme. Sætningen "Ingen hedder Kurt" er sand hvis mængden af individer som hedder Kurt, er tom.

Forslag til ændring af standardernes behandling

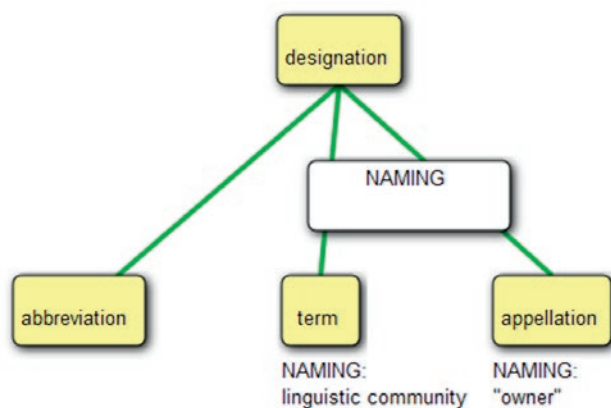
Når alle begrebers ekstension er en mængde af individer, så er det ikke længere nødvendigt at skelne mellem individuelle og generelle begreber og vi kan ikke længere bruge antallet af objekter i begrebets ekstension til at skelne mellem *terms* og *appellations*. Det betyder at figur 1 bliver reduceret til 4 begreber: *designation* med de tre undertyper *abbreviation*, *term* og *appellation*, og det bliver nødvendigt at undersøge hvad det så er, der adskiller *terms* og *appellations*, så vi kan formulere gode, intensionale definitioner. I det følgende vil jeg se på hvad der er særligt ved *appellations*.

1. *Appellations* skrives oftest med stort begyndelsesbogstav men der er mange afvigelser fra dette, for eksempel i-Term.
2. Betydningen af en *appellation* kan være ikke-bogstavelig, forstået på den måde at ikke alle objekter som hedder "Den Danske Bank", behøver at være danske banker – et af dem kunne være et rockband!

3. Ved *appellations* er der en 'ejer' som bestemmer hvad navnet skal være, i modsætning til andre betegnelser (*designations*) som fastlægges af sprogfællesskabet, eller eventuelt af en faggruppe. Ejeren kan være en virksomhed eller institution og de bestemmer også oversættelsen af *appellationen* til andre sprog. For eksempel har danske ministerier selv bestemt deres engelske betegnelser.
4. Endelig er der noget der tyder på at der er særlige termdannelseshensyn, eller at de gængse termdannelseskriterier vægtes anderledes (Karsch 2010).

Af disse fire særlige træk er det eneste som er helt sikkert i alle tilfælde, det der drejer sig om navngivningen, altså at der er en 'ejer' som bestemmer *appellationen* mens andre betegnelser fastlægges af sprogfællesskabet. Det betyder at vi kan indføre inddelingskriteriet NAMING i det der er tilbage af figur 1, så vi i stedet får begrebssystemet i figur 6.

Figur 6: Forslag til ny behandling i ISO 1087

Appellations i termbaser

Grundlæggende skal *appellations* behandles som andre betegnelser, men der er brug for nogle ekstra oplysninger.

En af grundene til at virksomhedsrepræsentanterne i ISO-komiteen fastholder at *appellations* skal være adskilt fra *terms* i (1087-1: 2000) er at de gerne vil give dem en særlig behandling i termbaser, blandt andet fordi de kan være varemærker.

Først og fremmest skal det være muligt at registrere om der er tale om et varemærke eller andre registrerede rettigheder og i givet fald hvilken type varemærke der er tale om, hvor det gælder (Danmark / EU / internationalt) og hvor længe. Og hvis det ikke er ens eget varemærke, bør man også registrere hvem der ejer det.

Selv om der ikke er tale om varemærker, kan der være god mening i at registrere hvilken tidsperiode betegnelsen er eller har været i brug. Eksempelvis bliver

institutioners navne ændret over tid. I visse tilfælde kan det desuden være nødvendigt med henvisning til et nyt og / eller ældre begreb(er), hvis begrebet har ændret sig over tid. For eksempel kan ministeriers ressortområde ændre sig, også selv om navnet er det samme.

Konklusion

Med udgangspunkt i behandlingen af egennavne i nyere formel semantik har jeg argumenteret for at det ikke er meningsfuldt at skelne mellem individuelle og generelle begreber, men at alle begrebers ekstension er en mængde af individer (eller objekter). *Appellations* og *terms* kan derfor ikke adskilles på grundlag af antallet af objekter i ekstensionen.

I stedet har jeg foreslået at *appellations* og *terms* adskiller sig med hensyn til navngivning. Når der er tale om *appellations*, er der en 'ejer' som bestemmer navnet, mens *terms* fastlægges af sprogfællesskabet.

Endelig har jeg skitseret hvilke supplerende oplysninger der er behov for at registrere for *appellations* i en termbase.

Referencer

- 1087-1: 2000. *1087-1: Terminology Work -- Vocabulary -- Part 1: Theory and Application*. Edited by ISO Technical Committee 37. Switzerland: International Organization for Standardization, ISO.
- 704: 2009. *ISO 704: Terminology Work -- Principles and Methods*. Edited by ISO Technical Committee 37. Switzerland: International Organisation for Standardization, ISO.
- Hjorth, Ebba, Kjeld Kristensen, Henrik Lorentzen, and Lars Trap-Jensen. 2003. *Den Danske Ordbog. Bd. 1, A-D*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Karsch, Barbara Inge. 2010. "Jump List? Or What Should We Call It?" *BIK Terminology - Solving the Terminology Puzzle, One Posting at a Time*. <https://bikterminology.com/2010/10/14/jump-list-or-what-should-we-call-it/>.
- Matushansky, Ora. 2015. "The Other Francis Bacon: On Non-Bare Proper Names." *Erkenntnis* 80 (S2): 335–362. doi:10.1007/s10670-014-9703-0.
- NORDTERM. n.d. "Terminologins Terminologi På Nordiska." base: Nordterm; brugernavn/kode:NORDTERM. <https://nordterm.iterm.dk/>.
- Thomsen, Hanne Erdman. 1997. "On the Proper Treatment of Proper Names." *Nordic Journal of Linguistics* 20 (1): 91–110.

SAMTERM: Terminologi for samordnet krisehåndtering

MIKAEL SNAPRUD
TINGTUN AS

JAZIAR RADIANTI
SENTER FOR INTEGRERT KRISEHÅNTERING (CIEM), UNIVERSITETET I AGDER

BJØRN ERIK MUNKVOLD
SENTER FOR INTEGRERT KRISEHÅNTERING (CIEM), UNIVERSITETET I AGDER

Introduksjon

Samordnet krisehåndtering for å berge liv og verdier avhenger av effektiv kommunikasjon med en felles forståelse av termer. Dette gjelder også for beredskap og opplæring av personell. I dag har de ulike nødetatene (politi, brann og helse) og Forsvaret egne områdespesifikke terminologier. Dette fungerer greit så lenge hendelsene som skal håndteres ikke involverer mer enn én av disse aktørene. Men for større hendelser som involverer flere aktører fra ulike sektorer, er det kritisk med en felles samordnet terminologi for effektiv koordinering og samarbeid.

Harmonisering av eksisterende terminologi innen krisehåndtering har vist seg som et utfordrende problem å løse. Uenigheter om terminologi var en av årsakene til at ny versjon av Redningshåndboken som ble utarbeidet i 2007 aldri ble publisert. Ti år senere er problemet fortsatt ikke løst, og i Stortingsmelding 10 (2016-2017, «Risiko i et trygt samfunn – Samfunnssikkerhet») er et eget avsnitt (13.6) viet til behov for samordning av begrepsbruk. Til tross for et økende behov, har vi ikke kunnet identifisere en harmonisert terminologi for krisehåndtering i noe europeisk land.

Tingtun AS og Senter for integrert krisehåndtering (CIEM) ved Universitetet i Agder har definert prosjektet SAMTERM for å samle relevante eksisterende terminologier og identifisere hvilke termer som trenger samordning for å støtte samhandling på tvers av sektorer innen krisehåndtering. Basert på eksisterende metoder for harmonisering av terminologi og erfaring fra ulike beredskapsaktører vil prosjektet søke å utvikle en tilpasset metode og samarbeidsprosess for harmonisering. Dette vil danne grunnlag for iterasjoner med forbedring av både metode og terminologi.

I denne artikkelen presenterer vi bakgrunn, målsetning og planlagt tilnærming i SAMTERM-prosjektet.

Om behovet for samordning av terminologi

Det finnes i dag ingen omforent terminologi for krisehåndtering i Norge, og de ulike beredskapsorganisasjonene og Forsvaret bruker alle sine egne sektorspesifikke terminologier. Dette bidrar til økt kompleksitet i felles operasjoner. Terminologiene beskriver til dels de samme begrepene, men med ulike termer. Som eksempel brukes minst fire ulike termer for å angi lokasjon for en hendelse: *åsted*, *fareområde*, *skadested*, *tiltaksområde*. Videre bruker de ulike sektorene interne forkortelser for lokasjon, som for eksempel følgende brukt av politiet: «S» for «Samlested for skadde» og «STY» for «Vente plass for hjelpestyrker» (Liebe & Aasgaard, 2015).

Problemet med fragmentert kriseterminologi er velkjent blant kriseaktørene, også før nevnte Stortingsmelding 10. For eksempel bekrefter rapporten fra Nasjonalt nødmeldingsprosjekt (2014) behovet for en felles terminologi for kriseledelse. Etablering av Nødnett som en felles lukket kommunikasjonskanal for nødetatene vil også kreve en felles bruk av begreper for å sikre lik forståelse.

Også innen internasjonal forskning har behovet for felles begreper og meningsforståelse siden lang tid tilbake vært anerkjent som en viktig utfordring ved håndtering av krisesituasjoner (e.g., Al-Madhari & Keller, 1997; Quarantelli, 1985). Manglende harmonisering av termer kan gi risiko for feiloppfatninger og misforståelser i felles operasjoner, både fra kriseledelsen og innsatspersonell (Reuter et al., 2012). En felles terminologi kan forbedre krisekommunikasjon i ulike sammenhenger: bruk i opplæringsmateriell og under kriseøvelser, kommunikasjon mellom operasjonssentre og personell i felten, og kommunikasjon med media og publikum. En harmonisert terminologi kan i tillegg bidra til felles fortolkning av lovforskrifter. For eksempel er felles forståelse av begrepet *innsatstid* kritisk for dimensjonering av ressurser for å møte forskriftsmessige krav til responstid ved brann (Liebe, 2017).

Relevant tidligere forskning

Terminologi er et aktivt og interdisiplinært forskningsområde der lingvistikk og datateknikk kombineres i teori og praksis (Niska, 2002). Et relatert forskningsområde er tilgang til terminologier. Dette er et viktig aspekt som kan fremme eller hindre bruk av terminologier. En oversikt over aktuelle tilnærminger og implementering er gitt i (Heinisch-Obermoser, 2016). Felles for disse tilnærmingene er at brukeren må forlate teksten hvor termen er funnet, og åpne et søkevindu for å hente betydningen av termen. Dette krever at brukeren må endre kontekst og skrive eller kopiere termen inn i søkevinduet. Dette er lite effektivt siden stavefeil i søkebegrepet er blant de vanligste feilene ved søk i en terminologiportal (Heinisch-Obermoser, 2016). I SAMTERM-prosjektet vil vi eliminere disse uhensiktsmessige operasjonene ved å hente termen fra teksten og presentere betydningen av denne direkte i et nytt vindu på toppen av teksten.

Et annet relatert område er tilnærminger for harmonisering av ulike terminologier. Her har vi identifisert flere relevante tilnærminger:

- Bruk av programvare for datastøttet diskursanalyse (CAQDAS), inklusiv både semi-automatiske systemer som NVivo, Atlas.ti og MAXQDA, og helautomatiske verktøy som Leximancer og Discursis (Angus et al., 2013). For eksempel benyttet Mayner & Arbon (2015) Leximancer for å samordne definisjoner av begrepet «disaster».
- Bruk av domene-ontologi for å løse problemer med teknisk interoperabilitet, og støtte datautveksling og forståelse mellom ulike krisestøttesystemer (Madsen & Thomsen, 2014). I Norge ble denne tilnærmingen benyttet i prosjektene Semicolon I og II som fokuserte på harmonisering av terminologi mellom ulike aktører i offentlig sektor (Grimstad & Myrseth, 2010).
- Bruk av terminologiledelse, som omfatter koordinert innhenting av terminologier for å vedlikeholde en felles ressurs som en database eller et lenkebibliotek (e.g., Reuter et al., 2012). Eksempler på internasjonale initiativ for koordinering av terminologier er Terminology Coordination Unit of the European Parliament (*TermCoord*) og IATE (InterActive Terminology for Europe) databasen, som er en sentral europeisk ressurs som administreres av the Translation Centre for the Bodies of the European Union i Luxembourg på vegne av prosjektpartnerne. For de nordiske landene støtter *Nordterm* samarbeid om terminologiforskning og praktisk terminologiarbeid. Eksempler på initiativ for å etablere nasjonale termbanker er prosjektet *DanTermBank* ved Handelshøjskolen i København og *Rikstermbanken* utviklet av TNC i Sverige. Ingen av disse terminologiressursene har et eksplisitt fokus på terminologi for krisehåndtering.

Snaprud et al. (2016) har undersøkt tilgjengelighet av krisevokabularer i flere land, og fant at i de tilfeller der slike ressurser eksisterer er disse som regel spredt på flere ulike nettsteder, representert på ulikt format, og ikke harmonisert på tvers av sektorer. FNs organisasjoner UNOCHA og UNISDR har utviklet ordlister for henholdsvis «humanitarian actions» og «disaster risk reduction». Vi er imidlertid ikke kjent med aktiviteter for harmonisering knyttet til disse ordlistene, eller i hvilken grad disse brukes konsistent i trening og krisekommunikasjon i reelle operasjoner.

Relevante referanser for harmonisering av lagringsformat og innhold inkluderer: «Terminology work: Principles and methods» (ISO 704:2009), «Terminological entries in standards» (ISO 10241-1:2011), «Standard for begrepsbeskrivelser» og «Referanse katalogen» fra Difi, standarder for tegnsett (UTF8), og standarder for systemer for kunnskapsorganisering på web (Simple Knowledge Organization for the Web – SKOS).

Referanser for harmoniseringsprosess- og metode inkluderer: «Terminology work -- Harmonization of concepts and terms» (ISO 860:2007), «Enhetlig terminologi för fackområdet samhällsskydd och beredskap» fra Socialstyrelsen i Sverige, «Standard

for begrepskoordinering» fra Difi, og «Harmonisering av begreper og regelverk mellom etater» fra prosjektet Semicolon.

Målsetning og tilnærming i SAMTERM-prosjektet

Målsetningen med SAMTERM-prosjektet er å utvikle en harmonisert terminologi for beredskap og krisehåndtering for å støtte informasjonsdeling og koordinering mellom ulike aktører. Arbeidet vil bli basert på en metode for harmonisering av terminologi som vil bli videre utviklet i prosjektet, og dermed også utgjøre et forskningsbidrag.

I det følgende beskrives de planlagte aktivitetene i prosjektet.

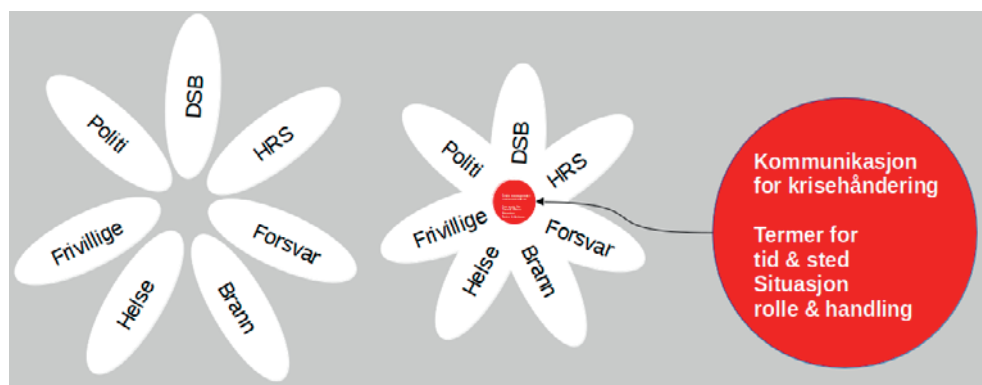
Innsamling av eksisterende terminologier

Eksisterende terminologier i bruk i de ulike sektorene vil bli kartlagt og samlet i en database for videre analyse. Dette vil omfatte følgende kilder:

- Lovbestemmelser, som for eksempel beredskapsloven, sikkerhetsloven, helseberedskapsloven og strålevernloven.
- Standarder som dekker krav til samfunnssikkerhet, for eksempel NS 5830, NS 5831, NS 5832, NS 5834, NS-ISO 22300, NS-ISO 22301 og NS-ISO 22320.
- Terminologier laget av organisasjoner med sektorspesifikt ansvar for kriserespons, inklusiv nødetater (politi, brann, helse) og frivillige organisasjoner.

Identifisering av behov for felles terminologisett

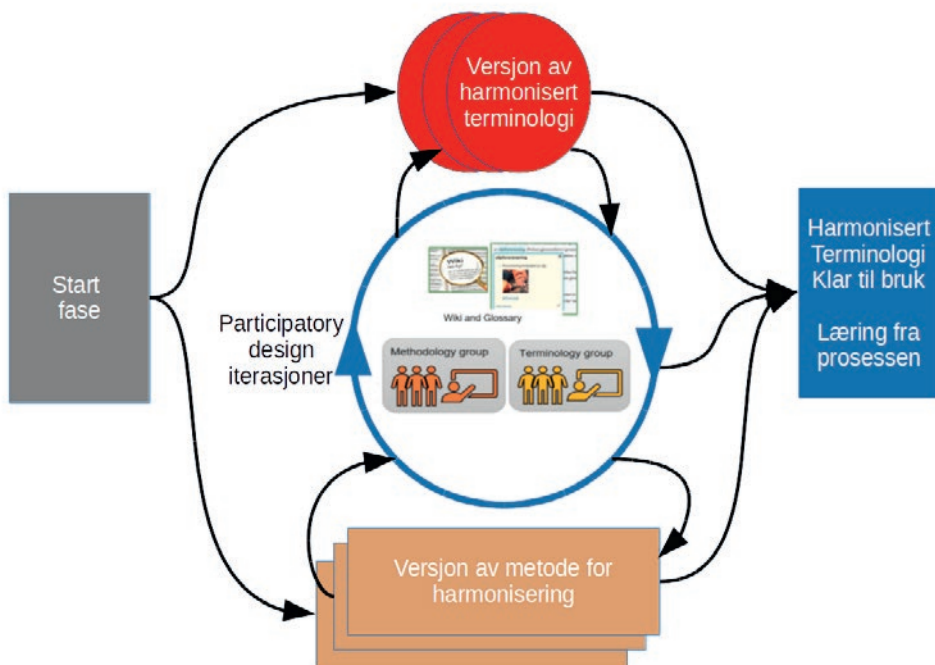
Det er hverken formålstjenlig eller behov for å utarbeide en fullstendig harmonisering av de innsamlede sektorspesifikke terminologiene, kun av de termene som benyttes i kommunikasjon på tvers av sektorene. Dette illustreres som senteret i «samhandlingsblomsten» for krisehåndtering i Figur 1. Kriterier for å avgjøre om en term skal inkluderes eller ikke i det harmoniserte terminologisettet vil bli etablert i samarbeid med de aktuelle brukerne. Initielle kriterier vil her være om termen er tilknyttet tid, sted, situasjon, rolle eller handling knyttet til krisehåndtering.

Figur 1. Samhandlingsblomsten for krisekommunikasjon

Metode for harmonisering av terminologi

Innledende diskusjon med eiere av de ulike sektorspesifikke terminologiene for krisehåndtering indikerer at en viktig utfordring ved harmonisering vil være motstand mot å endre veletablerte terminologier i bruk. Disse terminologiene er forankret i ulike fagtradisjoner og tilhørende kulturer. For å kunne lykkes med et initiativ for harmonisering av terminologi vil det derfor være nødvendig med bred involvering av brukere og eksperter innen ulike fagområder. Figur 2 viser planlagt arbeidsprosess for SAMTERM-prosjektet.

Figur 2. SAMTERM arbeidsprosess

Gjennom en deltagende designprosess (participatory design) (Sanders et al., 2010) vil eiere og brukere av terminologi fra ulike beredskapsaktører arbeide sammen med forskere og eksperter på terminologi for å gradvis utvikle en harmonisert terminologi og tilhørende metode. Metoden vil bygge på eksisterende standarder og god praksis fra tidligere initiativ. Harmoniseringen vil adressere både form og innhold for terminologien. Formen vil omfatte hvordan terminologien skal representeres av metadata, termer og deres egenskaper inklusiv attributer og klassifikasjoner, samt karaktersettsom skal benyttes.

Tidligere tilnærminger har i liten grad fokusert på hvordan flere eksisterende terminologier kan harmoniseres i en deltagende prosess, eller på hvilken basis

sammenligning og valg mellom alternative termer skal foretas. SAMTERM-prosjektet ønsker å videreutvikle metode for harmonisering ved å inkludere støtte (justification) for en term som begrunnelse for valg av denne. Tanken er her å beregne en justification score for hver term som utgangspunkt for diskusjon om harmonisering. Justification scores vil beregnes på grunnlag av referanser til definisjon av termen i lover og forskrifter, standarder eller andre anerkjente kilder. Hvilke kilder som skal inkluderes og vektingen av disse må fastsettes i samarbeid med deltagerne i prosjektet. Bruk av Delphi-metoden (James & Warren-Forward, 2015) for etablering av konsensus om en harmonisert terminologi vil også være aktuelt.

Programvare som støtte for harmonisering

Programvareverktøy kan støtte harmoniseringsprosessen på flere måter. Den mest åpenbare bruken er lagring og gjenfinning av termer og deres betydning og andre relevante attributter. I SAMTERM-prosjektet planlegger vi tilpasning og utvidelse av funksjonaliteten i verktøyet Tingtun Termer. Dette verktøyet kan importere terminologier fra ulike kilder i en database, inklusiv 'web scraping' for automatisk innhenting av terminologier fra websider og import fra en rekke ulike filformater. Tingtun Termer kan gi umiddelbar tilgang til en relevant terminologi fra teksten på enhver webside eller i et PDF dokument. Verktøyet har vært i produksjon siden januar 2016 for å presentere juridiske termer og definisjoner fra norske standarder på websiden www.reisekjeden.no eid av Standard Norge.

Listen nedenfor inkluderer foreløpig identifiserte anvendelsesområder for programvareverktøy:

- Scanning av dokumenter for å ekstrahere termer som er kandidater til å inngå i en terminologi. Det finnes flere verktøy som støtter dette, blant annet følgende gratisprogrammer: Fivefilters' Term Extraction og Anchovy cross-platform glossary editor.
- Scanning av dokumenter for forekomster av en gitt term eller betydning av en term, for innsamling av støtte for termen.
- Beregning av en score for å sammenlikne støtte (justification) for en term (eller en forklaring) sammenliknet med en annen. Faktorer som påvirker en score kan være bruk i lovverk, forskrifter, læremateriell, akustisk tydelighet, relasjon til andre språk som gjør det enklere for f.eks. engelskspråklige å forstå, eller relasjon til allerede etablerte og aksepterte begreper. En drøfting av hvilke faktorer som skal brukes og hvordan de skal vektas kan være en innledende aktivitet i harmoniseringsprosessen.
- Sammenligning av tekststrenger for å finne grad av likhet mellom termer og betydninger, for eksempel ved bruk av Levenshtein-distansen (Raskin & Rudakov, 2016).
- Søk i en eller flere terminologier. Prosjektet vil ha tilgang til en eksisterende

tjeneste fra Tingtun for målrettet søk i generelle norske ordlister, inklusiv Store Norske Leksikon, norsk Wikipedia, Bokmålsordboka og de identifiserte sektor-spesifikke terminologiene.

- Dokumentasjon av beslutningsgrunnlag, gjennom lagring av alle kommentarer og versjoner.

Valg og tilpasning av programvareverktøy vil gjøres i samarbeid med brukerne.

Videre arbeid

Prosjektet har blitt møtt med bred interesse fra norske beredskapsaktører, samt Språkrådet og fagmiljø for terminologi i Danmark og Sverige. Vi er i dialog med flere av disse angående mulig realisering av prosjektet. Videre utvikling av prosjektideene i samarbeid med DSB som mulig forvalter av en felles norsk terminologi for krisehåndtering, vil her være vesentlig. I tillegg vil samarbeid med andre skandinaviske beredskapsaktører og terminologimiljø være ønskelig.

Referanser

- Al-Madhari, A.F. and Keller, A.Z. (1997). Review Of Disaster Definitions. *Prehospital and Disaster Medicine*, 12(1), 17-21.
- Angus, D., Rintel, S. and Wiles, J. (2013). Making sense of big text: a visual-first approach for analysing text data using Leximancer and Discursis. *International Journal of Social Research Methodology*, 16(3), 261-267.
- Grimstad, T. and Myrseth, P. (2010). Information Governance and Metadata Strategies as a Basis for Cross-sector e-Services. *eChallenges e-2010 Conference Proceedings*, IIMC International Information Management Corporation.
- James, D. and Warren-Forward, H. (2015). Research methods for formal consensus development. *Nurse Researcher*, 22(3), 35-40.
- Heinisch-Obermoser, B. (2016). Web Interfaces of Terminological Databases that are Available on the Internet from a Usability Perspective, in Thomsen, H.E., Pareja-Lora, A. and Madsen, B.N. (eds.) *Term Bases and Linguistic Linked Open Data, 12th International Conference on Terminology and Knowledge Engineering (TKE 2016)*.
- Liebe, G. (2017). "Innsatstid = Forspenningstid + kjøretid + angreptid". Norsk Brannbefals Landsforbund. http://www.nbblf.no/nyhet_vis.asp?NyhetId=1407 (hentet 01.10.2017)
- Liebe, G. og Aasgaard, M. (2015). Hvordan snakker vi sammen? Prosjekt felles redningsspråk i felt. Presentasjon på Redningskonferansen 2015.
- Madsen, B.N. and Thomsen, H.E. (2014). Terminological Ontologies for Risk and Vulnerability Analysis. *Workshop Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14): DIMPLE: Disaster Management and Principled Large-scale Information Extraction*. Paris : ELRA, 38-45.

- Mayner, L. and Arbon, P. (2015). Defining disaster: the need for harmonisation of terminology. *Australasian Journal of Disaster & Trauma Studies*, 19.
- Niska, H. (2002). Introduction to Terminology and Terminology Tools. *Proceedings of Community Interpreting and Translating: New Need for New Realities*. Garces, C.V and G.M Bares (eds). University of Alcalá, Spain.
- Quarantelli, E.L. (1985). What is a disaster? The need for clarification in definition and conceptualization in research. In B. Sowder (Ed.), *Disasters and mental health: selected contemporary perspectives* (pp. 41-73). Washington, DC: US Gov. Printing Office.
- Raskin, A. and Rudakov, P. (2016). Using Levenshtein Distance for Typical User Actions and Search Engine Switching Detection. *Information Retrieval*, Springer International Publishing, pp. 158-168.
- Reuter, C., Pipek, V., Wiedenhofer, T. and Ley, B. (2012). Dealing with terminologies in collaborative systems for crisis management. *Proceedings of the 9th International ISCRAM Conference*. Vancouver Canada: Simon Fraser University.
- Sanders, E.B.N., Brandt, E. and Binder, T. (2010). A framework for organizing the tools and techniques of participatory design. *Proceedings of the 11th Biennial Participatory Design Conference*, ACM, pp. 195-198.
- Snaprud, M.H, Radianti, J. and Svindseth, D. (2016). Better Access to Crisis Terminology. *ITDRR Conference*, Sofia, Bulgaria.

NORDTERMFORSAAMLINGEN
ONSDAG 14. JUNI

Styringsgruppens beretning for 2015–2017

MARIANNE AASGAARD

I juni 2017 har styringsgruppen følgende sammensetning:

Danmark	Hanne Erdman Thomsen, DANTERM Research vararepresentant: Bodil Nistrup Madsen, DANTERM Research
Finland	Katri Seppälä, TSK vararepresentant: Mari Suhonen, TSK
Island	Ágústa Þorbergsdóttir, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum vararepresentant: Ari Páll Kristinsson, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum
Norge	Marianne Aasgaard, Språkrådet vararepresentant: Ole Våge, Språkrådet
Sverige	Åsa Holmér, TNC vararepresentant: Henrik Nilsson, TNC
Sápmi	Marko Marjomaa, Sámi Giellagáldu – Nordisk samiskt kunskaps- och resurscenter for samiska språk

Styringsgruppens medlemmer kommer fra ulike nivåer i organisasjonene de representerer.

I perioden fra Nordterm 2015 i Reykjavík, Island til Nordterm 2017 i Kongsberg, Oslo, var Marianne Aasgaard, Språkrådet, leder i Nordterms styringsgruppe.

Det har siden Nordterm 2015 i Reykjavík vært to møter i styringsgruppen:

- 21. september 2016 i Oslo
- 12. juni 2017 i Kongsberg

Medlemmene i styringsgruppen har også holdt kontakt via e-post og styringsgruppens diskusjonsforum www.nordterm.net/norum.

Prosjekter med deltakelse fra Nordterm-partnere:

Termbase for nordisk mobilitet

Dette var et to-årig terminologiprojekt der alle de fem nordiske landene deltok i å utarbeide en termbase med termer på 8 språk innenfor feltene *utdanning* og *arbeidsmarked*. Prosjektet ble avsluttet våren 2017, og termbasen er søkbar på <http://nordterm.item.dk/portal/>

eTranslation TermBank

Prosjektet er finansiert av CEF Telecoms program for automatisk oversettelse og skal integrere eTranslation-infrastrukturen i flere digitale tjenester på tvers av landegrenser. Prosjektet er i oppstartsfasen og ledes av Tilde i Latvia. Island, Sverige og Danmark er med.

Deltakelse i arrangementer utenfor Norden

Representanter fra Nordterm deltar i standardiseringsarbeidet i ISO TC/37 TC37 Terminology and other language and content resources.

Representanter fra Nordterm deltar i den europeiske terminologiforeningen EAFTs arbeid. EAFTs konferanse ble avholdt i 2016 i Luxembourg med temaet *Visions and revisions* i forbindelse med organisasjonens 20-årsjubileum.

Se for øvrig rapportene fra de enkelte medlemslandene.

Nordterm 2019 vil bli arrangert av DANTERM Resarch i Danmark. Hanne Erdman Thomsen overtar ledervervet i styringsgruppen i juni 2017.

Nordterm-dagene 2017

Temaet for Nordterm 2017 var *Hvem er brukerne av terminologiske ressurser – og hvordan når vi ut til dem?*.

Konferansen ble avholdt 13.–15. juni 2017 på Kongsberg med ca. 80 deltakere. Konferansen ble tolket til dansk, norsk og svensk tegnspråk.

Det ble holdt et grunnkurs i terminologiarbeid den 12. juni ledet av Marianne Aasgaard. Det var 20 deltakere på kurset. I tillegg deltok 15 personer på en workshop om termekstrahering samme dag ledet av Hanne Erdman Thomsen.

Etter konferansens første dag ble det arrangert to utflukter: En til sølvgruvene, og en alternativ byvandring for de som ikke ønsket å dra ned i gruvene. Konferansemiddagen ble holdt på konferansehotellet.

Nordterm-forsamlingen ble holdt onsdag 13. juni.

Arbeidsgruppene

- **AG1 – Terminologiforskning og terminologiutdanning**
 - Leder: Nina Pilke, Vasa universitet
 - Nestleder: Marita Kristiansen, Norges Handelshøyskole
 - Sekretær: Åsa Holmér, TNC
- **AG2 – Termhandteringsverktøy**
 - Leder: Henrik Nilsson, TNC
 - Nestleder: Gisle Andersen, Norges Handelshøyskole
 - Sekretær: Peter Svanberg, TNC
- **AG5 – Nordterms internettinformasjon**
 - Leder: Peter Svanberg, TNC
 - Sekretær: Mari Suhonen, TSK

Beretning fra Terminologigruppen i Danmark

HANNE ERDMAN THOMSEN

TERMINOLOGIGRUPPEN I DANMARK &

DEPT. OF MANAGEMENT, SOCIETY AND COMMUNICATION, COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL

Introduktion

Terminologigruppen i Danmark er en paraplyorganisation med repræsentanter for de vigtigste danske terminologi-interessenter i og uden for Danmark, og det er Terminologigruppen som repræsenterer Danmark i NORDTERM. Der er mere information om Terminologigruppen på hjemmesiden: <http://blog.cbs.dk/terminologigruppen/>

Denne rapport omhandler de terminologirelevante aktiviteter som gruppens medlemmer er involveret i, eller som vi har kendskab til. Rapporten tilstræber at give et overordnet billede af hvordan situationen er for terminologi Danmark, og rummer ikke detaljer om for eksempel publikationer, her henvises til medlemsinstitutionernes hjemmesider. Først beskrives henholdsvis tilbage- og fremskridt for terminologi i Danmark, og afslutningsvis projekter som Terminologigruppens medlemmer har været eller er involveret i.

Nationale tilbageskridt

Fremmedsprogsuddannelser i Danmark

Da terminologiundervisning oprindeligt har været knyttet til uddannelser i fremmedsprog, nemlig translatøruddannelserne, er det på sin plads indledningsvis at fortælle om udviklingen på sproguddannelsesområdet.

I de sidste 10–15 år har ansøgstallet til fremmedsprogsuddannelser været faldende og der er lukket mange uddannelser. Translatøruddannelserne fandtes på Handelshøjskole Syd (i Kolding), Handelshøjskolen i Aarhus og Handelshøjskolen CBS (i København). Handelshøjskole Syd er fusioneret med Odense Universitet til Syddansk Universitet, her findes stadig rester af translatøruddannelsen: Bachelor i International Virksomhedskommunikation. Handelshøjskolen i Aarhus er fusioneret med Aarhus Universitet og her findes stadig translatøruddannelse i engelsk, fransk, spansk og tysk. På Handelshøjskolen CBS lukkede translatøruddannelserne for optag i 2009, siden har der været uddannelser med kombinationer af på den ene side sprog og på den anden side marketing, organisationskommunikation eller europæiske forhold, men allerede kort tid efter blev der lukket for optag på italiensk og russisk, og i 2015 på spansk tysk og fransk. I juni 2017 var situationen således:

- Aalborg Universitet: engelsk, spansk, tysk
- Aarhus Universitet: arabisk, engelsk, fransk, japansk, kinesisk, spansk, tysk,

russisk, bosnisk/kroatisk/serbisk – Her findes stadig uddannelse til oversætter og tolk i engelsk, fransk, spansk og tysk idet humanistiske og erhvervssproglige sproguddannelser eksisterer side om side.

- Handelshøjskolen CBS: engelsk (i kombination med organisationskommunikation)
- Ilisimatusarfik – Grønlands Universitet: bacheloruddannelse i oversættelse og tolkning mellem på den ene side grønlandsk og på den anden dansk og engelsk.
- Københavns universitet: japansk, kinesisk, koreansk, engelsk, fransk, vestgrønlandsk, græsk, indianske sprog, italiensk, portugisisk, spansk, tysk, polsk, russisk, bosnisk /kroatisk/serbisk.
- Roskilde Universitet: der er muligvis stadig undervisning i nogle sprog i forbindelse med kultur- og sprogødestudier.
- Syddansk Universitet (Odense + Kolding): engelsk, spansk, tysk (international virksomhedskommunikation).

De tilbageværende sproguddannelser i Danmark kæmper for at overleve og på den baggrund har rektor for Handelshøjskolen CBS, Per Holten-Andersen, og rektor for Roskilde Universitet, Hanne Leth Andersen, i januar 2017 sammen meldt ud at de mener at sproguddannelser i Danmark bør samles på Københavns Universitet og Aarhus Universitet (Leth Andersen and Holten-Andersen 2017). Siden har Handelshøjskolen CBS fulgt udmeldingen op med at lukke for optag på CBS' sidste sproguddannelse (CBS Communications 2017; Lykkegaard 2017a, 2017b), så der nu ikke er flere uddannelser med fagsprog på Sjælland.

Terminologiuddannelse i Danmark

Som nævnt ovenfor har terminologiuddannelse i Danmark været knyttet til translatoruddannelserne og i takt med at de er lukket eller ændret til at indeholde mindre sprog, er terminologikurser på universiteterne også blevet reduceret. I juni 2017 var situationen således:

- Aarhus Universitet: Der indgår terminologilære i et af kurserne på de erhvervsproglige uddannelser
- Handelshøjskolen CBS:
 - Et obligatorisk kursus kaldet 'Videnstrukturerung og Videndeling' på bacheloruddannelsen i engelsk og organisationskommunikation som nu er under afvikling, hvilket betyder at kurset udbydes sidste gang i foråret 2019.
 - To forelæsninger på bacheloruddannelsen Europæisk Business, sidste gang i efteråret 2015.
 - Det fællesnordiske TERMDIST-kursus har været udbudt som valgfag på translatoruddannelsen (cand.ling.merc.) indtil den var helt afviklet, det blev sidste gang udbudt i efteråret 2015.
- Ilisimatusarfik – Grønlands Universitet: Terminologi indgår i kurset 'Oversættelse mellem grønlandsk og dansk' (inden for sundhedsområdet). I 2016 blev terminologidelen af kurset afholdt som en uges intensivt kursus af en medarbejder

fra Handelshøjskolen CBS.

- Syddansk Universitet (Odense + Kolding):
 - Obligatorisk kursus 'IKT i internationalt kommunikationsarbejde' på nogle af de erhvervssproglige bacheloruddannelser.
 - Obligatorisk kursus 'Videnstrukturerung og metodekompetence' på kandidatuddannelsen i kommunikationsdesign.
 - Derudover indgår terminologilære i to obligatoriske kurser på bacheloruddannelsen i Bibliotekskundskab og Videnskommunikation.

Derudover har DANTERM Research afholdt workshops for medarbejdere i offentlige instanser (Vejdirektoratet og Danmarks Statistik).

DanTermBank-projektet

I perioden 2011-2014 blev den første fase af DanTermBank-projektet gennemført på Handelshøjskolen CBS med støtte fra VELUX-fonden (Hoffmann, Madsen, and Odgaard Ingram 2015; Thomsen, Madsen, and Lassen n.d.). Projektet havde til formål at udvikle grundlaget for en national dansk termbank, og det var tanken at der skulle arbejdes videre med etablering af en national termbank i en efterfølgende fase af projektet. Desværre var det ikke muligt at få opbakning fra Handelshøjskolen CBS til at søge yderligere støtte til projektet efter 2014.

DANTERMcentret

I 2016 blev DANTERMcentret delt op i to adskilte dele, DANTERM Technologies og DANTERM Research.

DANTERM Technologies (www.danterm.dk) er en privat virksomhed, uden tilknytning til Handelshøjskolen CBS, og den videreudvikler, driver og markedsfører terminologihåndteringssystemet i-Term.

DANTERM Research har hjemsted på Handelshøjskolen CBS og udfører begrebsarbejde, kurser og andre projekter for og med eksterne samarbejdspartnere. I 2016-2017 har to forskningsmedarbejdere ved Handelshøjskolen CBS (professor Bodil Nistrup Madsen og lektor Hanne Erdman Thomsen) været tilknyttet DANTERM Research i en del af deres arbejdstid. Fra 2018 vil professor emerita Bodil Nistrup Madsen være alene om at videreføre arbejdet i DANTERM Research.

Nationale fremskridt

Den offentlige sektor: terminologi til it-udvikling

Samtidig med at der indskrænkes på uddannelses- og forskningsområdet, ser vi i Danmark fortsat en stigende interesse for terminologisk metode til begrebsafklaring i forbindelse med it-udviklingsarbejde og datamodellering i den statslige sektor i Danmark. Der foregår således terminologisk begrebsafklaring og begrebsmodellering i

Digitaliseringsstyrelsen, Kriminalforsorgen, Socialstyrelsen, Sundhedsdatastyrelsen og Styrelsen for udvikling og forenkling (som er under etablering) under SKAT, og der er stor efterspørgsel efter såkaldte informationsarkitekter som kan udføre dette arbejde. Digitaliseringsstyrelsen har netop udarbejdet fællesoffentlige regler for begrebsmodellering (Styregruppen_for_data_og_arkitektur 2017) for at sikre en ensartet fremgangsmåde og muliggøre genbrug af begrebsmodeller på tværs af myndigheder.

Netværket FORVIR, Forum for Videnmodellering i Offentligt Regi, mødes fortsat ca. 4 gange årligt. Her præsenteres modelleringsarbejdet hos medlemmerne og fælles tiltag drøftes. FORVIR's hjemmeside findes her: <http://blog.cbs.dk/forvir/>

Den offentlige sektor: terminologi til oversættelse

Et nyt oversætternetværk med interesse for terminologi har set dagens lys: FIU, Forum for International Uddannelsesterminologi. Det er et netværk for oversættere på danske uddannelsesinstitutioner som arbejder med engelsk uddannelsesterminologi om danske forhold. Desuden benyttes netværket til erfaringsudveksling om brugen af oversættelseshukommelsessystemet Mem-Source. Netværkets hjemmeside findes her: <http://www.cgs.aau.dk/lacs/om-lacs/Forum+for+International+Uddannelsesterminologi/>

Høring i Folketingets Kulturudvalg

29. marts 2017 afholdt Folketingets Kulturudvalg en høring om den sprogteknologiske udvikling som også omfattede mulighederne for etablering af en national termbank (Folketingets Kulturudvalg 2017b). Høringen mundede ud i at Kulturminister Mette Bock vil arbejde for at der bliver nedsat et folketingsudvalg som skal beskæftige sig med sprogteknologi. Sprogteknologiudvalget bliver et udvalg på regeringsniveau og det forlyder at Digitaliseringsstyrelsen får ansvaret for udvalget.

Hele høringen er optaget og kan ses på Folketingets hjemmeside (Folketingets Kulturudvalg 2017a).

Projekter hos Terminologigruppens medlemmer

Projekter i beretningsperioden

I beretningsperioden har Aarhus Universitet fortsat arbejdet med opdatering og revision af deres fagordbøger.

DANTERM Research (Handelshøjskolen CBS) har været involveret i det nordiske terminologiprojekt "Nordisk mobilitet", som er nærmere beskrevet i andre indlæg på NORDTERM 2017, og har udarbejdet forslag til en ny struktur for Vvskataloget (Rørforeningen 2017).

Nye og kommende projekter

I 2017 starter EU-projektet *eTranslation TermBank*. Projektet har TILDE i Letland som koordinator, Center for Sprogteknologi (CST) på Københavns Universitet er dansk projektdeltager, mens Handelshøjskolen CBS er kontaktpunkt. Projektet har til formål at indsamle terminologiske data fra offentlige instanser så de kan indgå i EU's digitale oversættelsesplatform, eTranslation.

Konklusion

Fremmedsprog og terminologi er trængt på de danske universiteter, og ambitiøse initiativer som DanTermBank-projektet er blevet stoppet. Men samtidig ser vi stadig mere interesse for brug af terminologiske metoder i forbindelse med it-udvikling, og det ser også ud til at dansk sprogteknologi og terminologi omsider har fået politisk opmærksomhed. Vi håber på at de politiske initiativer når at give sig udslag mens der stadig er terminologikyndige på det danske arbejdsmarked.

Referencer

- (CBS Communications). 2017. "CBS Vil Justere Sine Uddannelser." <https://www.cbs.dk/pressen/nyheder/cbs-justere-uddannelser> (September 14, 2017).
- (Folketingets Kulturudvalg). 2017a. *Høring I Kulturudvalget Om Den Sprogteknologiske Udvikling*. Danmark: Folketinget. <http://www.ft.dk/webtv/video/20161/kuu/tv.3790.aspx?from=29-03-2017&to=29-03-2017&selectedMeetingType=&committee=-1&as=1#pv>.
- . 2017b. "Høring Om Den Sprogteknologiske Udvikling." <http://www.ft.dk/udvalg/udvalgene/KUU/kalender/27560/hoering.htm>.
- Hoffmann, Pia, Bodil Nistrup Madsen, and Anna Elisabeth Odgaard Ingram. 2015. "Skoleelever Som Brugere Af En Termbank. Forsøg, Resultater Og Erfaringer." In *Forvaltning Af Fagsprog I Samfundet? : Hvem Har Ansvar? Hvem Tager ansvaret?* 2, ed. Ágústa Þorbergsdóttir. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, 32–40.
- Leth Andersen, Hanne (RUC), and Per (CBS) Holten-Andersen. 2017. "Saml Fremmedsprog På to Universiteter." *Berlingske*. <https://www.b.dk/kronikker/saml-fremmedsprog-paa-to-universiteter>.
- Lykkegaard, Anne M. (CBS WIRE). 2017a. "CBS Is Closing down Its Last Business Language Program." *CBS WIRE*. <http://cbswire.dk/cbs-closing-last-language-program/> (September 15, 2017).
- . 2017b. "The Closing down of EOK Does Not Equal Job Cuts for Now." *CBS WIRE*. <http://cbswire.dk/closing-eok-not-equal-job-cuts-now/>.
- Rørforeningen. 2017. "Vvskataloget." <http://www.branchehuset.dk/vvskataloget>.
- Styregruppen_for_data_og_arkitektur, ed. 2017. *Fællesoffentlige Regler for Begrebs- Og Datamodellering*. version 1. Digitaliseringsstyrelsen.
- Thomsen, Hanne Erdman, Bodil Nistrup Madsen, and Tine Lassen. "Automatisk Vidensindsamling Til DanTermBank." In *Forvaltning Af Fagsprog I Samfundet - Hvem Har Ansvar? Hvem Tager Ansvar?* Proceedings Fra NORDTERM 2015, Reykjavik.

Statusrapport från Finland

KATRI SEPPÄLÄ
TSK

Terminologicalcentralen TSK

Vid TSK finns 8 anställda (7 terminologer och 1 IT-planerare).

För 2017 har TSK fått 73 000 euro från undervisnings- och kulturministeriet för allmännyttiga tjänster, såsom termbanken, biblioteket och informations-, utbildnings-, rådgivnings- och publiceringsverksamhet (samt webbtidskrift Terminfo).

TSKs resultat var 17 242,83 euro för 2016.

TSKs projekt under 2017

Bank- och finansterminologi

Arbetet med bank- och finansterminologi har fortsatt sedan 2001 och vid utgång av 2016 hade cirka 1 034 termposter publicerats i den avgiftsfritt tillgängliga termdatabasen på Terminologicalcentralens webbplats. Arbetet finansieras av organisationer som deltar i projektets koordineringsgrupp och fortsätter under 2017.

FPA-termer

Terminologiprojektet med Folkpensionsanstalten (FPA) påbörjades under 2007. Under projektets gång har det publicerats fyra upplagor av ordlistan FPA-termer, den senaste fjärde upplagan i 2017. Ordlistan innehåller begrepp som rör t.ex. de pensioner och förmåner som betalas av FPA samt sjukvårdersättningar och dagpenningar. Termerna och de övriga uppgifterna om begreppen ges på både finska och svenska. Uppdateringsarbetet fortsätter under 2017.

Ontologi baserad på justitieministeriets ämnesordlista ASSI

Ontogisering av justitieministeriets ämnesordlista ASSI påbörjades i början av 2016. Den blivande ontologin ska främja både harmonisering av processer i justitieförvaltningens organisationer och den semantiska och tekniska interoperabiliteten mellan dess datasystem. Ontologin ska bli färdig våren 2017 och den ska publiceras i Nationalbibliotekets Finto-service.

Ontologi för den offentliga sektorns tjänster (JUPO)

Uppdateringen av Ontologi för den offentliga sektorns tjänster (JUPO) sattes igång under 2015 som en del av servicedatalagerprojektet koordinerat av Befolkningsregistercentralen. Terminologicalcentralen uppdaterade både ontologins struktur och begrepp. Under 2016 publicerades två nya versioner av ontologin i Nationalbibliotekets Finto-service. Uppdateringen fortsätter vid behov under 2017.

Ontologi för museibranschen och Konstindustriella ontologin (MAO/TAO)

I slutet av 2016 påbörjade Museiverket och Terminologicentralen ett gemensamt projekt för att uppdatera och utöka Ontologi för museibranschen och Konstindustriella ontologin (MAO/TAO). Under projektets gång ska t.ex. begreppen från Ordlista över centrala begrepp inom fastighets- och byggnadsbranschen tilläggas till MAO/TAO. Under 2017 fortsätter uppdateringsarbetet med begreppen som gäller kulturmiljön.

Ontologi för Trafikverket

Trafikverket och Terminologicentralen TSK påbörjade ett gemensamt ontologiprojekt i slutet av 2016. Projektet har som syfte att utöka Ontologi för sjöfart (MERO) med cirka 1 000 begrepp som anknyter sig till vägtrafik. Ontologin ska publiceras i Nationalbibliotekets Finto-service vid årsskiftet 2017–2018.

Ordlista för främjande av nordisk mobilitet

Terminologicentralen deltar i det nordiska terminologiprojektet som påbörjades i början av 2015 på det norska Språkrådets initiativ. Projektets syfte är att utarbeta en ordlista som stödjer dem som flyttar från ett nordiskt land till ett annat för till exempel att jobba eller studera. I projektet utarbetas begreppssystem över de centrala begrepp som rör utbildningssystemen och arbetsmarknaderna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Arbetet blir färdigt under våren 2017.

Ordlista för informationshantering inom socialvården

Institutet för hälsa och välfärd anlidade Terminologicentralen för att utarbeta en ordlista som stödjer informationshantering inom socialvården. Den andra versionen av ordlistan publicerades på hösten 2016. Sedan dess har ordlistan uppdaterats vidare och den tredje versionen blev färdig i början av 2017.

Ordlista om cybersäkerhet

Försörjningsberedskapscentralen (FBC), en institution som planerar och genomför upprätthållandet och utvecklingen av Finlands beredskap, och försvarsministeriet har startat ett gemensamt ordlisteprojekt tillsammans med Terminologicentralen TSK. Projektets syfte är att utarbeta en ordlista som omfattar cirka 50 centrala begrepp som anknyter till cyber- och informationssäkerhet, förklara begreppens innehåll och ge rekommendationer om de finska termerna. Ordlistan ska också innehålla definitioner på finska och termekvivalenter på svenska och engelska. Arbetet påbörjades i maj 2017 och ska bli färdigt på våren 2018.

Ordlista över centrala begrepp inom fastighets- och byggnadsbranschen

Terminologicentralen deltog i ett projekt som hade som syfte att utarbeta en ordlista med cirka 100 centrala begrepp som anknyter sig till fastighets- och byggnadsbranschen. Projektet koordinerades av Fastighetsägarna och Byggherrarna i Finland RAKLI rf och påbörjades i slutet av 2014. Ordlista över centrala begrepp inom

fastighets- och byggnadsbranschen blev färdig på hösten 2016 och under 2017 ska ordlistan översättas till svenska och engelska.

Ordlista över strukturerad registrering

Institutet för hälsa och välfärd (THL) har utarbetat en ordlista över strukturerad registrering som innehåller de centrala begreppen som förekommer i nationella specifikationer och registreringshandböcker för Kanta-tjänsterna (patientdata-arkivet och elektroniska recept). THL anlidade Terminologicentralen för vidareutveckling och harmonisering av begreppsbeskrivningar. Den första fasen av arbetet sker under 2016–2017 och innehåller analys av begreppen förknippade med strukturerad registrering samt förslag om utvecklingen av begreppen.

Ordlistearbete för arbets- och näringstjänster

Klientinformationssystemet för arbets- och näringstjänster samt e-tjänster kopplade till systemet ska förnyas i samband med landskapsreformen. För att främja förnyelsen har arbets- och näringsministeriet och KEHA-centret (NTM-centralernas och TE-byråernas utvecklings- och förvaltningscenter) startat TE-digi, ett projekt för förnyelse av arbets- och näringstjänster. Som en del av projektet ska de centrala begreppen inom den nya servicemodellen definieras. KEHA-centret har anlitat Terminologicentralen för att utarbeta en ordlista som ska stödja kommunikation och utvecklingen av datasystem. Fokusen i arbetet i vår 2017 har lagts på stödjandet av begreppsmodellering inom en tjänstehelhet som hjälper arbetssökande och arbetsgivare att hitta varandra. Ordlistearbetet fortsätter under 2017 med begrepp som gäller kundvårdssystem.

Tekla Structures glossary

Den första versionen av den engelska ordlistan Tekla Structures glossary, som uppgjordes på uppdrag av Trimble Solutions Oy (f.d. Tekla Oyj), blev färdig i slutet av 2008 och har uppdaterats sedan dess vid behov. I 2016 fick Terminologicentralen igen ett uppdrag att uppdatera ordlistan, som omfattar 557 begrepp med engelska termrekommendationer och definitioner, i samarbete med experterna på Trimble. I början av 2017 bearbetades en version av ordlistan som kan användas med inforutafunktionen på Trimbles webbsida.

Termer och ontologier för geografisk information

Projektet Termer och ontologier för geografisk information sattes igång på uppdrag av Lantmäteriverket. Projektets mål är att klargöra begrepp och rekommendera termer som anknyter sig till direktivet om infrastruktur för rumslig information i Europeiska gemenskapen (INSPIRE) samt främja både utveckling av den nationella infrastrukturen för geografisk information och genomförande av den nationella strategin för geografisk information. Under 2016 fortsattes arbetet med de kapitlen av ordlistan som anknyter sig till analys av geografisk information och tematisk

karta. De andra kapitlen granskades och uppdaterades vid behov. Arbetet fortsätter i 2017 med syftet att publicera den fjärde upplagan av Ordlista för geoinformatik.

Tietotekniikan termitalkoot – den finska datatermgruppen

Tietotekniikan termitalkoot fortsätter sin verksamhet under 2017. Arbetet finansierades med medel från undervisnings- och kulturministeriet. Vid utgången av året 2016 hade cirka 630 termrekommendationer publicerats i den avgiftsfritt tillgängliga termdatabasen på Terminologicentralens webbplats. Termmaterialet publiceras på finska och engelska.

Undervisnings- och utbildningsordlista

Undervisnings- och kulturministeriets (UKM) terminologiarbete påbörjades år 2010. Dess syfte är att stödja olika informationsförvaltningsprojekt som koordineras av UKM. Under 2016 finslipades utkastet till Undervisnings- och utbildningsordlistan för publikation och två separata arbetsgrupper bearbetade svenska och engelska ekvivalenter för de termer som anknyter sig till högskolor. Under året påbörjades också ett projekt för att redogöra de begrepp som rör småbarnspedagogik; de här begreppen ska tilläggas i ordlistan under 2017. Terminologicentralen har förberett publicering av ordlistan under våren 2017.

Uppdatering av byggnadsklassificering

Statistikcentralen anlidade Terminologicentralen för att uppdatera byggnadsklassificeringen, som först publicerades i 1994. Arbetet påbörjades i slutet av 2016 och dess syfte är att utarbeta beskrivningarna för alla klasserna i klassificeringen och uppdatera klassificeringen så att den motsvarar nuläget på byggnadsbranschen. Arbetet ska bli färdigt i slutet av 2017.

Uppdatering av Ordlista om övergripande säkerhet

Ordlista om övergripande säkerhet (TSK 47) utarbetades på initiativ av Räddningsbranschens Centralorganisation i Finland (SPEK) och publicerades i slutet av 2014. Ordlistan är baserad på lagstiftning och Statsrådets principbeslut såsom Säkerhetsstrategi för samhället. Eftersom en ny säkerhetsstrategi för samhället ska utarbetas i år är också en partiell uppdatering av ordlistan aktuell. Säkerhetskommittén, ett permanent och bredbasigt samarbetsorgan för förebyggande beredskap som anknyter till den övergripande säkerheten, har anlitat Terminologicentralen TSK för uppdateringsarbete, som sker under 2017.

Uppökning av Verksamhetsontologin med begrepp från Konkurrens- och konsumentverket

Under 2009–2011 deltog Terminologicentralen i byggandet av Verksamhetsontologin LIITO som innehåller cirka 3 000 begrepp som anknyter sig till affärsverksamhet och företagstjänster. I början av 2017 anlidade Konkurrens- och konsumentverket

Terminologicentralen för att uppöka LIITO. Arbetet påbörjades i januari 2017 och syftet är att utarbeta finskspråkiga definitioner till de centrala begreppen i databank över konsumentombudsmannens beslut. Dessutom ska begrepp från Konkurrens- och konsumentverket tilläggas i LIITO-ontologin. Arbetet ska bli färdigt i början av sommaren 2017 och den utökade ontologin ska publiceras i Nationalbibliotekets Finto-service.

Övriga projekt

Terminologicentralen deltar i kärnterminologigruppens och begreppsmodellgruppens verksamhet. Gruppernas verksamhet grundar sig på rekommendationen JHS 175 Utvecklingsprocess för terminologi inom den offentliga förvaltningen. Syftet med gruppernas verksamhet är att definiera och samla in begrepp som är gemensamma för olika aktörer inom den offentliga förvaltningen. De definierade begreppen kan användas i begreppsmodeller som i sin tur utnyttjas i planering av datasystem.

Patent- och registerstyrelsen anlitade Terminologicentralen som konsult i sitt terminologiarbete. Arbetet har som syfte att harmonisera de begrepp som används inom organisationen. Ett annat mål är att delta i det terminologisamarbete som utförs inom den offentliga förvaltningen och som ska stödja dataöverföringen.

Terminologicentralen konsulterar Befolkningsregistercentralen vid beskrivning av fullmakter på tjänsten Suomi.fi-fullmakter, där man kan kontrollera en persons eller organisations rätt att elektroniskt uträtta ärenden för en annan person eller en annan organisation.

Den terminologiska verksamheten vid översättnings- och språksektorn vid statsrådets kansli

Aktuellt 2017:

Statsrådets kansli publicerade följande handböcker och rekommendationer:

- En ny version av handboken Svenskt lagspråk i Finland (Slaf), som syftar till att samordna användningen av uttryck och termer i det svenska författningsspråket i Finland.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79143>
- Handboken English Style Guide, som erbjuder rekommendationer för användningen av engelska i statsförvaltningens texter. Handboken riktar sig till översättare, granskare och personer som skriver texter på engelska i sitt arbete.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79756/VNK_0217_StyleGuide_net.pdf?sequence=1
- Handboken Översättning av författningar till engelska och översättning av fördrag till finska, som listar terminologi och fraser som ska användas i översättningarna av författningar från finska till engelska och i de finska översättningarna av fördrag.
<http://vnk.fi/documents/10616/3457865/S%C3%A4%C3%A4d%C3%B6sten+k%C3%A4nt%C3%A4minen+englanniksi+ja+valtiosopimusten+suomentaminen/330aa4c4-a2ad-4e0d-89b9-a755fd3191c0?version=1.0>
- En ny version av Lagstiftningsordlistan, som innehåller centrala lagstiftningstermer och -fraser på finska, svenska och engelska.
<http://vnk.fi/documents/10616/3457861/Lains%C3%A4d%C3%A4nt%C3%B6sanasto+%28fi-sv-en%29/4116fc9d-94b5-47de-ba23-39a5c6f8f94a>
- Riktlinjerna för språk och översättning i statsrådet för åren 2017–2020, som stödjer ministerierna när det gäller att tillgodose de språkliga rättigheterna, identifiera och förutse översättningsbehov, främja ett gott myndighetsspråk och bättre utnyttja det terminologiska arbete som utförs på olika håll.

Aktuellt 2016:

Statsrådets kansli publicerade följande ordlistor och handböcker:

- Kommunal ordlista som öppen data
- En nätpublikation till stöd för skribenter inom den offentliga förvaltningen Hyvin suunniteltu, puoliaksi kirjoitettu – apuneuvoja tekstintekijälle
- <http://verkkojulkaisut.vm.fi/zine/92/cover>

Terminologi i Island

Rapport fra Árni Magnússon-instituttet for islandske studier

ÁGÚSTA ÞORBERGSDÓTTIR

ÁRNI MAGNÚSSON-INSTITUTTET FOR ISLANDSKE STUDIER

Árni Magnússon-instituttet for islandske studier (ÁM-instituttet) er et center for termarbejde i Island. Hos ÁM-instituttet hører terminologien under sprogrøgtsafdelingen. Der arbejdes med:

- rådgivning (svar på spørgsmål fra almenheden og myndighederne om oversættelser af fagtermer)
- vejledning til fagfolk/termudvalg om terminologiske arbejdsmetoder og om sproglige problemer
- praktisk tjeneste, fx mødelokale og arbejdsplads
- udgivelser
- ordbanken, www.ordabanki.hi.is

Terminologiarbejde finder også sted hos Udenrigsministeriums Oversættelsescenter. Alle har gratis adgang til termdatabasen hos Oversættelsescentret (isl. Hugtakasafn), www.hugtakasafn.utn.stjr.is.

Ordbanken www.ordabanki.hi.is

En ny version af ordbanken forventes at være færdig næste år. Den skal blive mere tidsvarande på mange måder, fx bliver søgemulighederne mere moderne. En app for Android-smarttelefoner for ordbanken er også under udvikling. En beta-version er nu til rådighed for brugere i Play Store.

Udgivelser

Terminologisk samling for anatomi

Termsamlingen *Orðasafn í líffærafræði, II líffæri* (Anatomisk terminologi) blev publiceret 2016 og er den fjerde termsamling i serien *Íðorðarit Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum*. I termsamlingen findes der 675 termer om organer med islandske definitioner og ækvivalenter på engelsk og latin. Termsamlingen opdeles i en systematisk ordnet del med engelsk-islandske og islandsk-engelske ordlister. Denne opdeling skal opfylde et behov som de som er særligt interesserede i menneskets anatomi kan have, fx studenter, lærere og ansatte i sundhedssektoren. Formålet med denne inddeling af ordlisten er at klargøre forskellen mellem begreber som ligger tæt på hinanden. I efteråret 2014 udkom 2. oplag af *Orðasafn í líffærafræði, I stoðkerfi* (Anatomisk terminologi (ben, led og muskler) hvilket viser hvor godt den er blevet modtaget. Der er interesse for at blive ved med at udgive disse

termhæfter inden for medicin. Disse termsamlinger fås både i trykt udgave og som (gratis) pdf-udgave.

Statsnavne (Ríkjaheitskrá)

Den gamle udgave af Statsnavne måtte revideres og en ny udgave blev færdig sidste år. Den findes på webben hos ÁM-instituttet <http://www.arnastofnun.is/page/rikjaheiti> og også i ordbanken: <http://www.ordabanki.hi.is/wordbank/search>.

Andet nyt materiale

Nyt materiale bliver hele tiden tilføjet i ordbanken, fx har termudvalgene inden for bioteknologi, medicin, elektroteknik, fritidspædagogik, håndarbejde revideret deres termsamlinger og tilføjet nye termposter.

Málið.is

En ny portal, málið.is, blev åbnet på den islandske sprogs dag som fejres den 16. november hvert år. Portalen minder om sproget.dk.

Termudvalgene

Der er registreret omkring 50 termudvalg, hvoraf halvdelen er aktive og deres aktiviteter er meget forskellige. Nogle termudvalg, som havde nedlagt deres arbejde, er kommet lidt igang igen, fx computerudvalget og udvalgene inden for sygepleje, miljøvidenskab og epidemiologi.

Terminologiforeningen

Terminologiforeningen, som blev grundlagt i 2010, har som hovedformål at fremme arbejdet inden for terminologi i Island og at repræsentere terminteresserede over for myndigheder og de institutter som ifølge loven har det som deres opgave at fremme arbejdet med terminologi. For at nå foreningens formål arrangerer man blandt andet seminarer og diskussionsmøder for medlemmerne. Disse møder afholdes cirka fire gange om året.

Uddannelse – Undervisning

Inden for faget oversættelse ved Islands Universitet er der tilbudt et kursus i terminologi (5 ECTS).

Árni Magnússon-instituttet giver desuden termudvalgene vejledning om udarbejdelsen af termsamlingerne.

Ny beslutning om sprogpolitik hos universitetsrådet ved Islands universitet

En ny beslutning om sprogpolitik hos universitetsrådet ved Islands universitet (https://www.hi.is/haskolinn/malstefna_haskola_islands) opfordrer universitetslærere at tage sig af termarbejde i deres fag og formidle termer til studerende og almenheden.

Beslutningen siger også at det skal være muligt at termarbejdet inden for Islands universitet bliver evalueret (dvs. give point i universitetets evalueringssystem). Udformingen hvad det faktisk betyder er dog stadigvæk uklar. Det er en ændring fra ældre sprogpolitik hos Islands universitet. Selvom motivation til termarbejde er først og fremmest interesse er mulig belønning stimulerende.

Rapport fra Norge

MARIANNE AASGAARD
SPRÅKRÅDET

Språkrådet

Språkrådet er nasjonalt samordningsorgan for terminologiarbeid i Norge og har to ansatte som har terminologi og fagspråk som hovedoppgaver. Dette arbeidet ligger under seksjon for fagspråk og språk i samfunn og høyere utdanning.

Vi er involvert i flere ulike terminologiprojekter og -grupper:

- Kjemisk terminologi i UH-sektoren
- Terminologi for akutt forurensning + Kollegiet for brannfaglig terminologi. I forbindelse med disse gruppene har vi hatt innlegg om nødterminologi på to konferanser for nødetatene. (Redningskonferansen 2015 og Sikkerhetsdagene Midt-Norge 2016)
- Klimaterminologi
- Optometrisk terminologi
- Kognitiv lingvistikk

I tillegg er et prosjekt for felles nødterminologi i oppstartsfasen, dette er del av arbeidet med en håndbok for redningstjenestene.

Avsluttede (større) prosjekter:

- Nordisk termbase for mobilitet (samarbeidsprosjekt mellom språknemndene og terminologiorganisasjonene i Norden)
- Terminologi for livsforsikring og pensjon i samarbeid med Finans Norge (hovedorganisasjonen for finansnæringen i Norge).

Språkrådets termwiki – tall på termposter

Dataterm	85
Kjemi	700
Vegvesenet	1132
Datatilsynet	73
Kjønnsforskning	23
Kognitiv lingvistikk	55
Klima	44
Bioteknologi	62
Biologi	42

Samarbeidet med Standard Norge om oversettelse av standarder og terminologiutvikling formaliseres og prioriteres og vi har utarbeidet en felles handlingsplan som vi begynner å iverksette til høsten.

Fagrådet for fagspråk og språk i samfunn og høyere utdanning har ansvar for terminologifeltet i tillegg til språk i arbeids- og næringsliv, språk i høyere utdanning og IKT-feltet. Tre av medlemmene har bakgrunn fra terminologiarbeid. Fagrådet har årlige grunnleggende innføringskurs i terminologiarbeid.

Terminologi er fortsatt et prioritert område i den norske språkpolitikken. Vi jobber særlig med domenetap i universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren), og dette er en utfordrende sektor å jobbe i. I tillegg brukes fagspråk og terminologi som en inngang i Språkrådets arbeid inn mot arbeids- og næringsliv, noe som prosjektet om pensjonsterminologi i finanssektoren er et eksempel på.

Det har blitt gjennomført et større parallellspråksprosjekt i UH-sektoren med Norges handelshøgskole som «case». Der har vi kartlagt språkvalgene og språksituasjonen på hele institusjonen, fra studenter og forelesere til administrasjon. I tillegg har vi undersøkt hvilken språkkompetanse tidligere studenter som nå er i jobb, har fått bruk for, og hvilken språkkompetanse arbeidsgivere søker, og om utdanningen gir den nødvendige språkkompetansen.

Norges handelshøgskole (NHH)

Termportalen er oppe med 11 integrerte termbaser i samme infrastruktur, www.terminologi.no. Disse er også integrerte for forskningsformål i CLARINO (<https://repo.clarino.uib.no/>) med tilhørende avtaleverk som regulerer bruken av basene. Som det er beskrevet i Nordterm-sammenheng tidligere, så har vi utviklet en redigeringsapplikasjon og tilhørende xml/tbx-konverteringsprogrammer som brukes for å klargjøre termbaser for innførsel i CLARINO, og basene er bl.a. i aktiv bruk i undervisnings- og forskningsformål ved NHH og ellers.

NHH har også arbeidet med prosjektet Maritim ordbok (MO; jf. http://www.terminologi.no/termbase_MRT.xhtml), som p.t. består av rundt 4000 termer, og en terminolog er i ferd med å utvide denne.

Dessuten ligger det inne søknader om videreføring av MO og CLARINO i prosjektet CLARINO-PLUS, i form av aktivitet knyttet til korpusbygging, termekstraksjon osv.

NHH har et eget oversettelsesstudium for juss, jurdist. JurDist, som går over to semestre, har gått to ganger, siste gang høsten 2015 og våren 2016. Våren 2016 var det 23 som fullførte og besto studiet. NHH tar sikte på en ny runde høsten 2017, dette vil bli endelig avklart i løpet av året.

Termdist har ikke undervisning i 2016, men det var 3 norske kandidater i 2015.

UIA

Bachelorprogram i oversetting og interkulturell kommunikasjon (BACOIK-E). Fagoversetting inngår som emne, men det gis ikke spesifikk terminologiundervisning annet enn at Språkrådet har holdt kurs noen ganger. Det er ca. 70 studenter totalt vårsemesteret 2017.

UD

EU-EØS-basen:

43 061 termposter per 2015

Det har siden 2013 pågått et «ettersleppsprosjekt» for å ta unna etterslep i oversettelsesarbeidet av rettsakter (inkludert terminologiarbeid). Prosjektet hadde som mål å slutføre årene 2009–2013 (fem år), altså etterslepet som lå da de startet opp, og det vil de fullføre i år, som er prosjektets siste år. Samtidig har det oppstått et nytt etterslep i løpet av årene prosjektet har gått (2014–2016). 40 % av rettsaktene fra disse tre årene er slutført, men de er ikke publisert.

UHR-termgruppe

Universitets- og høgskolerådet har i flere år hatt en termgruppe der Språkrådet har en representant (med observatørstatus). Termgruppa har fått ny leder i år, Chris Wales fra NLA Mediehøgskolen.

Sámi Giellagáldus rapport 2016–2017

MARKO MARJOMAA
SÁMI GIELLAGÁLDU

Sammanfattning

Sámi Giellagáldu är ett samnordiskt kunskaps- och resurscentrum för de samiska språket. Verksamheten finansieras med ett fortsättningsprojekt vid namn Giellagáldu, som är ett samprojekt för Sametingen i Finland, Sverige och Norge och som är underställt Sametingens parlamentariska samarbetsorgan, det Samiska parlamentariska rådet. Projektet finansieras av EU:s Interreg V Nord-programmets delområde Sápmi, Lapplands förbund, Tromsö län, samt Sametingen i Norge, Sverige och Finland. Med stöd av projektet Giellagáldus finansiering inleddes Sámi Giellagáldus verksamhet på nytt den 1.8.2015 från att ha varit avbruten på grund av finansieringsbrist under perioden 1.7 2014–31.7 2015. Projektet Giellagáldu upphör den 31.5.2018 och Sámi Giellagáldu har inte ännu fortgående finansiering, varför fortsättningen av Sámi Giellagáldus verksamhet är osäker.

Sámi Giellagáldus uppgift är att utveckla, koordinera och stärka det samiska språksamarbetet. Sámi Giellagáldu fungerar även som det högsta beslutande verksamhetsorganet i det samiska folkets språkärenden. Målet för Sámi Giellagáldu är att bevara och befrämja de samiska språkens kulturarv och fungera som ett professionellt expertorgan. Kunskaps- och resurscentrum har även huvudansvaret för de samiska språktjänster som erbjuds språkanvändarna. De samiska språksektionerna i syd-, lule-, nord-, enare- och skoltsamiska hör till Sámi Giellagáldu. Språkarbetarna, 2 för sydsamiskan, 2 för lulesamiskan, 3 för nordsamiskan, 1 för enaresamiskan och 1 för skoltsamiskan, ansvarar för det praktiska språkarbetet. Vid Sámi Giellagáldu arbetar dessutom en projektchef, en administrativ medarbetare och en projektsekreterare.

Till Sámi Giellagáldus uppgifter hör bland annat språkvård, språkutveckling, terminologiarbete, normering och ortsnamnstjänster. Språkarbetarna ger råd och anvisningar i frågor som gäller användning av det samiska språket och förbereder det egna språkets ärenden för beslut i språksektionerna. Språksektionerna ger rekommendationer i ärenden som gäller användning av det samiska språket, såsom normeringar och ny terminologi.

På Sámi Giellagáldus hemsidor <http://giella.org/> finns mer information om Sámi Giellagáldu och aktuell information om yrkes- och resurscentrets verksamhet, ny terminologi och normering. Sámi Giellagáldu har även FB-sidorna www.facebook.com/SamiGiellagald, där du kan ställa frågor angående användningen av de samiska språken. På sidorna finns också information om Sámi Giellagáldus

verksamhet. Man kan också skicka språkfrågor till adressen [info\(at\)giellagáldu.com](mailto:info(at)giellagáldu.com) eller ringa upp Sámi Giellagáldus språkmedarbetare.

Publicerat

Sámi Giellagáldus nordsamiska språksektion godkände den 13.4.2016 den av Norges Sameting producerade rättskrivningsboken *Riektačállinrávvagat*, som innehåller nordsamiska normeringar. Sámi Giellagáldu har på sina hemsidor www.giella.org publicerat ny terminologi och nya normeringar som språksektionerna har godkänt. Dessutom publiceras terminologi på Sámi Giellagáldus nätsidor *Tearbmawiki* <https://satni.uit.no/termwiki/index.php/V%c3%a1ldosiidu>. Samisk terminologi finns även i ordboken www.satni.org. 2804 nya ord och uttryck har tillfogats ordlistan och 347 normeringar har publicerats från projektets början den 1.8.2015 till den 12.10.2017.

Samarbete

Sámi Giellagáldu samarbetar med det samiska språkteknologacentret *Giellatekno* vid universitetet i Tromsø samt med gruppen *Divvun*. Man har samarbetat bland annat med projektet *Säg det på samiska*. Terminologicentralen TSK ry och Terminologicentrum TNC har ordnat kurser för Sámi Giellagáldus personal och medlemmar i språksektionen.

Internationella kontakter

Sámi Giellagáldu har deltagit i samarbetet *Nordterm* genom att år 2017 delta i evenemanget *Nordterm2017*.

Seminarier

Sámi Giellagáldu har ordnat enaresamiskans språkvårdsdagar den 8–9.1.2016 och ett seminarium om skoltsamiskan den 27.1.2016.

Rapport från juni 2015 till juni 2017¹ från Terminologicentrum TNC, Sverige

HENRIK NILSSON
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Om TNCs verksamhet och organisation. Förändringar i ägarkretsen, i ledningen och i personalgruppen

I februari 2016 aviserade TNCs största ägare SIS att man ville äga hela TNC och därför köpa alla aktier från minoritetsägarna i TNC. IKEM, Jernkontoret och Teknikföretagen sålde då sina aktier till SIS, medan Sveriges Ingenjörer valde att skänka sina aktier till Svenska Akademien, som nu tillsammans med TSK och Metamatrix kvarstår i ägarkretsen.

Vid årsstämman 2016 avsattes Anna-Lena Bucher från ordförandeposten och verkställande direktören för SIS, Thomas Idermark, blev vald till ordförande. Resten av styrelseledamöterna valdes ur SIS ledningsgrupp. Karin Dellby sa i maj 2016 upp sig från sin tjänst som vd. I september tillsattes Anneli Rafiq (SIS, styrelseledamot) som tf vd. Anneli Rafiqs förordnande förlängdes i mars 2017.

I början av maj 2017 blev Elisabeth Lindström och Peter Svanberg uppsagda på grund av arbetsbrist. De administrativa, ekonomiska och datatekniska uppgifter som de har gjort kommer hädanefter att köpas från SIS. Kansliet ska flyttas till SIS lokaler i början av september 2017 och efter att ytterligare medarbetare valt att sluta återstår i juni 2017 sju anställda (inkl. vd) (varav två personer kommer att vara tjänstlediga för studier på hel- resp. halvtid under hösten 2017).

Statsanslaget

Som näringsminister Mikael Damberg utlovade vid en interpellationsdebatt i riksdagen i april 2015 fick TNC behålla statsanslaget under 2016. En utredning tillsattes som låg klar i januari 2016. Den låg sedan till grund för förändringar av anslaget till terminologisk verksamhet som verkställdes inför 2017: de direkta anslagen till TNC via Näringsdepartementet upphörde, och för 2017 fick TNC anslag via ISOF (Institutet för språk och folkminnen) och Kulturdepartementet. Under våren 2017 tillsattes ännu en utredning (med professor Kerstin Norén som utredare) om hur de offentligfinansierade medlen borde användas och fördelas. Utredningen² *Förslag på ansvarsfördelning inom det offentliga terminologiarbetet* lämnades från ISOF till

1 Eftersom viktiga händelser som rör TNCs utveckling har skett mellan juni och oktober 2017 har vi i slutet gjort ett tillägg till den ursprungliga rapporten.

2 <http://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.48d75a5715c7c21d71d6ceb/1497617364566/ISOF%20F%C3%B6rslag%20p%C3%A5%20ansvarsf%C3%B6rdelning%20offentliga%20terminologiarbetet.pdf>

Kulturdepartementet i mitten av juni 2017 och säger i stort att en större del av det terminologiska ansvaret bör överföras till ISO, på sikt även Rikstermbanken och bibliotek och arkiv, men att detta enbart är möjligt med anställning av fler medarbetare. Man betonar också att TNCs kompetens bör bevaras:

”Det förslag som myndigheten nu lämnar innebär att ansvaret för offentlig terminologi blir tydligare, enklare att följa upp och att förutsättningarna att utveckla verksamheten genom samarbete med andra språkpolitiska insatser ökar. Det ger också möjlighet att ta tillvara det arbete som nu bedrivs vid Terminologicentrum in i en ny struktur”, säger generaldirektör Martin Sundin.

Förslaget innebär bland annat att institutet ska ansvara för att ge råd och stöd i terminologifrågor, följa upp statliga myndigheters och kommuners arbete med terminologi och anordna seminarier och utbildningar. Institutet föreslår också att Rikstermbanken ska fortsätta vara ett verktyg för att samla och tillgängliggöra termer och begrepp från olika ämnesområden.³

Rikstermbanken

Rikstermbanken växer och har ett jämnt besökarantal över tid – i oktober 2017 finns drygt 125 000 termposter, med termer på upp till 28 språk i termbanken. Rikstermbankens födelsedag (19 mars) har firats med seminarier under 2015–2017 och under Nordterm 2017 hålls ett föredrag om Rikstermbanken av Henrik Nilsson och Peter Svanberg.

Publicerat

TNCs 75-årsjubileum firades i december 2016 med publiceringen av TNC 106 *Litet lexikon* i samarbete med konstnären Jan Stenmark.

TNC har medverkat i boken *Tänkta termer – terminologihänsyn i ett nordiskt perspektiv* som gavs ut av Vasa universitet i Finland. Boken behandlar terminologiarbetets roll i samhället i allmänhet och i Norden i synnerhet, och kan ses som ett inlägg i diskussionen om mindre språks ställning och terminologiarbetets roll för dessa språk. TNC deltar med tre artiklar i boken: en om den nationella terminologicalens roll, en om utbildning och en om nationella termbanker.

TNC medverkar med två artiklar i *Handbook of Terminology* (vol 1, red. Kockaert & Steurs) som kom ut på Benjamins förlag 2015.

TNCs f.d. chef Anna-Lena Bucher medverkar med en artikel i en polsk antologi: (red. Małachowicz & Grucza): *Polskie i europejskie nurty terminologiczne* som kom ut 2017.

3 <http://www.sprakochfolkminnen.se/om-oss/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/nyheter-2017/2017-06-16-terminologiarbetet-har-en-utpraglad-demokratisk-dimension.html>

TNC medverkar med en artikel i en festskrift för den bulgariska terminologen Maria Popova som utkommer under 2017.

Tidningen *Facköversättaren* har publicerat ett temanummer om terminologi med flera artiklar om terminologi och TNC, men TNC har även figurerat i bl.a. dagspressen och Språktidningen.

Via ett samarbete med Wordfinder finns nu TNCs ordlistor tillgängliga som filer i olika språkversioner, vilket har ökat försäljningen.

Nationellt samarbete

Svenska datatermgruppen och Svenska optiktermgruppen firade båda 20-årsjubileum under 2016.

TNC genomförde tillsammans med Wikimedia Sverige och Bobitek projektet *Fackverket 3.0* rörande publicering av terminologiska data som länkade öppna data. Projektet presenterades bl.a. vid konferenser i Mexiko och Finland.

TNC genomförde tillsammans med flera aktörer, bl.a. Bani Interlingua och TÖI, projektet *Flerterm* som syftade till att bygga upp processer och en flerspråkig samhällstermbank för tolkar i Sverige.

Internationellt samarbete

TNC har innehaft och innehar ordförandeposten i Europeiska terminologiföreningen EAFT.

Deltagare i forskarnätverket "Termer och terminologisering i svenskt fackspråk" (Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Vasa universitet) har inlett forskning på TNCs material, särskilt rundfrågor. TNC ingår, tillsammans med TSK, Institutet för de inhemska språken och Språkrådet, i nätverkets referensgrupp.

TNC deltar i det EU-stödda projektet "eTranslation TermBank" som handlar om att ta fram terminologiskt underlag som kan användas av EU-maskinöversättnings-systemet MT@EC. Projektet leds av it-företaget Tilde (Lettland) och ska ha sitt uppstartsmöte i Riga i början av oktober 2017.

Exempel på uppdrag

Inera

HSA Nationell katalogtjänst är ett stort nationellt projekt som syftar till att skapa en elektronisk informationskälla med kvalitetssäkrade uppgifter om personer, enheter

och funktioner inom vård och omsorg. TNC medverkar kontinuerligt i arbetet. Ett annat projekt rör det utbud av tjänster som hälso- och sjukvården har. Här är TNC med i att beskriva tjänsterna på ett konsekvent och tydligt sätt. Även ett projekt med anknytning till e-remsor har behövt hjälp av TNCs terminologer. Under perioden har TNC även arbetat med att reda ut begreppen tjänst, e-tjänst o.d. inom Inera.

Nordisk termbase

I arbetet med termbasen som ska främja mobilitet inom Norden har de olika samarbetsparterna haft många diskussioner kring ekvivalens mellan de nordiska begreppssystemen och hur detta ska visas i termbasen. Två ämnesområden, skola och utbildning samt arbetsmarknad, har behandlats sedan starten.

Socialstyrelsen

På uppdrag av Socialstyrelsen har TNC under perioden deltagit i bland annat dessa projekt:

- vidareutveckling av nationell informationsstruktur (där TNC är terminologisk bevakningsinstans i arbetet med informations- och begreppsmodeller)
- varningsinformation (där TNC arbetar fram definitioner till utvalda begrepp)
- läkemedelshantering (där TNC arbetar fram definitioner till utvalda begrepp)
- övergripande vård- och omsorgsterminologi (där TNC arbetar fram definitioner till utvalda begrepp).

Stöd för rätt sjukskrivning

TNC har sedan hösten 2015 deltagit i projektet ”Stöd för rätt sjukskrivning” med huvudparterna Sveriges Kommuner och landsting (SKL) och Försäkringskassan. I förstudierapporten ingick en ordlista som TNC granskade och vidareutvecklade. TNCs arbete med att sammanställa och strukturera insatser i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen resulterade i en insatsförteckning med 36 termposter. Därefter har arbetet handlat om att erbjuda terminologisk kompetens vid formulering av råd och åtgärder för ett trettio-tal utvalda diagnoser som ska ingå i en pilotstudie som ska genomföras under senhösten 2017.

Universitets- och högskolerådet (UHR)

Ett kontinuerligt arbete drivs i förvaltningen av en svensk-engelsk ordbok för högskoleutbildning, som TNC arbetat med sedan 2007. Ordlistan innehåller nu drygt 1 500 termposter, och finns tillgänglig i Rikstermbanken.

SIS

Under hösten 2016 genomförde TNC ett omfattande verksamhetsutvecklande uppdrag på SIS, som syftade till att höja den språkliga kvaliteten på de standarder som publiceras på svenska. Kartläggningen och djupgranskningen av standarder bäddade för en analys av den nuvarande situationen. Uppdraget resulterade bland

annat i en nulägesrapport och en bör lägesrapport. TNC har även översatt flera standarder från engelska till svenska.

Svensk Byggtjänst

På uppdrag av Svensk Byggtjänst har TNC översatt delar av klassifikationssystemet CoClass till engelska.

Utbildning

Liksom under tidigare år har TNC hållit flera föreläsningar och kurser vid olika utbildningsprogram vid flera universitet, t.ex. språkkonsultprogrammet i Stockholm, retorikprogrammet på Södertörns högskola, språkvetarprogrammet i Uppsala, textdesignprogrammet vid Mälardalens högskola och vid olika översättarprogram runtom i landet. TNC har också undervisat personalen vid flera teknikinformationsföretag. TNC håller ett antal öppna kurser – om terminologi och fackspråk, om språkvård och skrivregler – i egna lokaler. Under 2016 lanserades en ny heldagskurs om begreppssystem: "Sätt i system!". Vi har också haft ett antal efter jobbet-seminarier där vi tagit upp olika ämnen med anknytning till terminologi och fackspråk.

TNC har även genomfört webinarier i samarbete med SFÖ (Sveriges facköversättarförening).

TNC har även medverkat med föredrag och framträtt vid stora nationella och internationella konferenser (Språkforum, Språkrådsdagen, TKE, EAFT Summit m.fl.)

Tillägg för perioden juni 2017–oktober 2017

Ytterligare personer har valt att lämna TNC och i oktober 2017 återstår därför 5 anställda (inkl. vd). I budgetpropositionen för 2018 som lades fram i mitten av september 2017 anslås 67 045 tkr till ISOF med kommentaren att de "får även användas för utgifter för statsbidrag till terminologiskt arbete". Beloppet skrivs upp för åren 2019–2020, men om och hur pengarna ska användas för terminologiarbete är i skrivande stund oklart.

AG5 NORDTERMS INTERNETTINFORMASJON

Rapport för perioden 2015–2017

Nordterms wikiwebbplats finns på adressen www.nordterm.net och diskussionsforum på adressen <http://www.nordterm.net/norum>. TSK har upprätthållit webblplattformen för dessa servicen (MediaWiki och phpBB). Båda programvaran har uppdaterats under perioden.

AG5 har under perioden haft ett möte, under Nordterm 2015 i Reykjavik, på Island.

TSK uppdaterade information om ansvariga personer inom Nordterm och gjorde andra mindre uppdateringar under perioden 2015—2017. På våren 2017 publicerades den elektroniska publikationen *NORDTERM 19: Nordterm 2015 — Forvaltning af fagsprog i samfundet. Hvem har ansvaret? Hvem tager ansvaret? Rapport fra Nordterm 2015. Reykjavík, Ísland, 9.–12. juni 2015.*

Nordterms diskussionsforum användes aktivt i kommunikation inom styrgruppen. Arbetsgrupperna har inte varit aktiva. På diskussionsforumet öppnades en diskussionsgrupp för projektet *Termbase til støtte for nordisk mobilitet* under 2014 och den har använts i projektet.

Peter Svanberg
ordförande

Mari Suhonen
sekreterare

Program

Mandag 12. juni

Grunnleggende kurs i terminologiarbeid

Kurset passer for alle som har bruk for terminologikunnskap i forbindelse med kunnskapsorganisering, teknisk dokumentasjon, faglitterært forfatterskap, undervisning og oversettelse. Kurset krever ikke særskilte språkvitenskapelige forkunnskaper.

Kurset tar for seg terminologiens grunnelementer, det vil si referent, begrep, definisjon og term. Det blir vist hvordan begreper er knyttet til hverandre ved hjelp av begrepsrelasjoner, og hvordan man skriver definisjoner. Det blir også lagt vekt på hva det er som kjennetegner en god term. Undervisningen veksler med praktiske øvelser.

Kursholder: Marianne Aasgaard, Språkrådet i Norge

Arbeidsseminar (workshop) om automatisk innhøsting av termer (termekstraksjon)

På workshopen introduseres deltagerne til termekstraksjon og nogle værktøjer og vi vil sammen ekstrahere termer fra tekster. Ud fra de erfaringer deltagerne har og som de får på workshopen vil vi drøfte hvordan man bedst udnytter værktøjer i forbindelse med praktisk terminologiarbejde.

Workshopen henvender sig til deltagere som har nogen erfaring i terminologiarbejde. Workshopen foregår på dansk og ledes av Hanne Erdman Thomsen fra Copenhagen Business School.

Tirsdag 13. juni

8.30–9.00	Registrering og kaffe
9.00–9.15	Velkommen
9.15–10.00	Hovedinnleggsholder Magnus Merkel Vem behöver standardiserade terminologier och varför? – Erfarenheter av att skapa terminologiresurser med hjälp av språkteknologiska metoder och verktyg
	Ordstyrer: Hanne Erdman Thomsen
10.00–10.25	Tommi Bernitz – Europa-Parlamentet Brug og integration af termekstraktion fra IATE i oversættelsesprogrammer
10.25–10.45	Sarah Hails Gjelsten – Difi Flerspråklighet i digitale tjenester på tvers av landegrenser i Europa
10.45–11.00	Pause
11.00–11.25	Kirsti Pamphlett – Forbruker Europa Gjenbruk av språkdata styrker tvisteløsning på nett
11.25–11.45	Øyvind Aassve – Direktoratet for e-helse SNOMED CT og overgang til ontologibaserte terminologier
11.45–12.00	Spørsmål/diskusjon
12.00–13.00	Lunsj
	Ordstyrer: Stefano Testi
13.00–13.25	Hans Landqvist – Göteborgs universitet Niina Nissilä – Vasa universitet Nina Pilke – Vasa universitet «Gryta bör vara benämning för kärl av kraftigt material...» – Experters bidrag för att skapa terminologiska resurser
13.25–13.45	Henrik Nilsson – Terminologicentrum TNC Förtroende = förutsättning!? Om förtroende, terminologiarbete och termbanker
13.45–14.10	Pause
14.10–14.35	Ole Våge – Språkrådet Nordisk mobilitet – en ny nordisk termbase
14.35–15.00	Bodil Madsen og Hanne E. Thomsen – Copenhagen Business School Terminologiarbejde på tværs af kulturer og sprog

15.00–15.20	Kerstin Lindmark, Niklas Jonsson, Mia Jensen og Henrik Karlsson – Scania CV AB Enhetlighet och användaranpassning i en flerspråkig miljö med olika användargrupper – När verkligheten utmanar terminologins teorier och principer
15.20–15.40	Spørsmål/diskusjon
16.30–19.00	Utflukt til Sølvgruvene ELLER byvandring i Kongsberg
19.00	Konferansemiddag

Utflukt og konferansemiddag tirsdag 13. juni

Utflukt

Alternativ 1: Utflukt til Sølvgruvene med rundtur i Kongens gruve.

Bussen til Sølvgruvene går fra konferansehotellet kl. 16.30.

Vi reiser med gruvetog ned og inn i fjellet og får en omvisning i Kongens gruve. Det er kaldt i fjellet, så ta med klær til ca. + 6 grader. Omvisningen er til fots og innebærer vandring i trapper.

Alternativ 2: Byvandring i Kongsberg

Det blir byvandring med guide i Kongsberg by. Oppmøte kl. 16.45 ved Norsk Bergverksmuseum, Hyttegata 3. Det vil også være mulig å møte opp kl. 16.30 i resepsjonen og gå i samlet flokk.

Kongsberg ble grunnlagt i 1624 av Christian 4 etter at det var blitt funnet sølv året før. Kongsberg Sølvverk, vest for bysenteret, ble drevet 1624–1805 og 1816–1957. Kongsberg var på slutten av 1700-tallet landets nest største by (etter Bergen).

Driften foregikk vesentlig i gruvekomplekset Underberget og Overberget, og resultatene svingte mellom 3–4 og 12 tonn sølv per år. Samlet ble det produsert 1300 tonn sølv (Aschehoug og Gyldendals store ettbinds leksikon, 1994).

Konferansemiddag

Det blir treretters konferansemiddag på hotellet kl. 19.00.

Onsdag 14. juni

8.30–9.00	Kaffe
	Ordstyrer: Katri Seppälä
9.00–9.25	Anita Nuopponen – Vasa universitet Termer på skärmar – Termer och kategorier i nyhetsappar
9.25–9.50	Ari Páll Kristinsson, Halldóra Jónsdóttir og Steinþór Steingrímsson – Árni Magnússon-instituttet for islandske studier Terminologiske oplysninger som del af det almensproglige: webportalen málið.is
9.50–10.10	Henrik Nilsson og Peter Svanberg – Terminologicentrum TNC Rikstermbanken – dess mål och tålgrupper
10.10–10.20	Pause
10.20–10.45	Ágústa Þorbergsdóttir – Árni Magnússon-instituttet for islandske studier Brugersanalyse av ordbanken
10.45–11.05	Susanne Lervad og Sidsel Frisch – Center for tekstilforskning, Københavns universitet Tekstilfaglig kommunikation og term/ordbaser Dette innlegget ble avlyst
11.05–11.15	Spørsmål/diskusjon
11.15–11.20	Pause
11.20–12.15	Nordtermforsamlingen: Rapporter fra de nordiske terminologiorganisasjonene, Nord-term-styringsgruppens beretning, rapporter fra Nordterms arbeidsgrupper og informasjon om Den europeiske terminologi-organisasjonen (EAFI).
12.15–13.15	Lunsj
13.15–14.00	Panelsamtale Hvilken type terminologi er det behov for når man skal nå ut til sluttbrukeren?
14.00–14.15	Pause
	Ordstyrer: Ole Våge
14.15–14.40	Rim Tusvik og Lene Halvorsen – Naturfagsenteret Marit Lunde – NAFO Tematiske og flerspråklige ordlister i naturfag for elever med norsk som andrespråk

14.40–15.00	Paal Richard Peterson – NRK Tegnspråkterminologi: litt om orale og andre utfordringer
15.00–15.15	Pause
15.15–15.40	Arnaq Grove – Grønlands Universitet Moderne grønlandere og psykiatrisk terminologi
15.40–16.00	Magne Helland, Ellen Svarverud, Bente Monica Aakre – Høgskolen i Sørøst-Norge Optimetrisk terminologi – hvem, hva, hvor?
16.00–16.20	Diskusjon/spørsmål

Torsdag 15. juni

8.30–9.15	Kaffe
	Ordstyrer: Torbjørgh Breivik
9.15–9.40	Virpi Kalliokuu – Institutet för hälsa och välfärd (THL) Katri Seppälä – Terminologicentralen, TSK Från traditionellt terminologiarbete till icke-traditionellt begreppsarbete – nya målgrupper och nya tillämpningsområden
9.40–10.00	Asta Høy – Region Sjælland Louise Bie Larsen – Region Hovedstaden Medicinsk LSP og LGP i Sundhedsplatformen, et nyt dansk EPJ-system <i>Om udarbejdelsen af søgetermer og patientvendte termer</i>
10.00–10.15	Pause
10.15–10.40	Hanne Erdman Thomsen – DANTERM Research Om forskellen på appellations og terms
10.40–11.00	Mikael Snaprud – Tingtun AS Bjørn Erik Munkvold og Jaziar Radianti – Senter for integrert krisehåndtering (CIEM), Universitetet i Agder Terminologi som redder liv
11.00–11.15	Spørsmål/diskusjon
11.15–11.30	Avslutning Overlevering av Nordterm-ledervervet til DANTERM Research i Danmark
11.30	Lunsj
12.30	Hjemreise

Deltakerliste – Nordterm 2017

Navn		Organisasjon	Land
Ágústa	Þorbergsdóttir	Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum	Island
Ahmadova	Zareta	Utlendingsdirektoratet	Norge
Aira	Gun	Sámetinget	Sverige
Ari Páll	Kristinsson	Árni Magnússon-instituttet for islandske studier	Island
Awol	Foziya	Utlendingsdirektoratet	Norge
Bernitz	Tommi	Europa-Parlamentet	Luxembourg
Bjørkedal	Eli-Anne	Høgskolen i Oslo og Akershus	Norge
Bjørnstad	Ingvild	Forbruker Europa	Norge
Brandt	Maren Louise	Oqaasileriffik	Grønland
Bratbergsengen	Kjell	NTNU	Norge
Breivik	Torbjörg	Språkrådet	Norge
Coulthard	Alison	Utenriksdepartementet	Norge
Dahlberg	Simon	Språkrådet	Sverige
Dysvik	Sylvi	Utenriksdepartementet	Norge
Eckmann	Carol	Eckmann språk- og informasjonskonsulenttjenester	Norge
Embacher	Sebastian	Språkrådet	Sverige
Engsner	Ylva	Europeiska kommissionen	
Gjelsten	Sarah Hails	Direktoratet for forvaltning og IKT	Norge
Grove	Arnaq	Grønlands universitet	Grønland
Grønland	Lena	Utlendingsdirektoratet	Norge
Gunnhildur	Stefánsdóttir	Utenriksministeriet	Island
Gustavsen	Jasmina	Utlendingsdirektoratet	Norge
Hagen	Hege	Utenriksdepartementet	Norge
Halvorsen	Lene	Naturfagsenteret	Norge
Hedberg	Tomas	Språkrådet	Sverige
Heikkilä	Riina	Språkrådet	Sverige
Helland	Magne	Høgskolen i Sørøst-Norge	Norge
Hjertén Soltancharkari	Alma	Socialstyrelsen	Sverige
Hjulstad	Håvard	Standard Norge	Norge
Hogstad	Laila Slinning	Clue Norge AS	Norge
Holmér	Ása	Terminologicentrum TNC	Sverige
Holten	Sonja Myhre	Språkrådet	Norge
Høy	Asta	Sundhedsplatformen	Danmark
Jensen	Mia	Scania	Sverige
Jonsson	Niklas	Scania	Sverige
Kaldhussæter	Ása	Språkrådet	Norge
Kalliokuusi	Virpi	Institutet för hälsa och välfärd	Finland

Karlsson	Henrik	Scania CV	Sverige
Kouki	Päivi	Terminologicalcentralen TSK	Finland
Kruse	Lisathe Møller	Oqaasileriffik	Grønland
Landqvist	Hans	Göteborgs universitet	Sverige
Larsen	Louise Bie	Sundhedsplatformen	Danmark
Lervad	Susanne	Københavns universitet	Danmark
Lindmark	Kerstin	Scania CV	Sverige
Marjomaa	Marko	Sámi Giellagáldu	Finland
Merkel	Magnus	Fodina Language Technology	Sverige
Niemelä	Janne Boye	Dansk Sprognævn	Danmark
Nilsson	Henrik	Terminologisentrum TNC	Sverige
Nissilä	Niina	Vasa universitet	Finland
Nuopponen	Anita	Vasa universitet	Finland
Nybø	Björg Nesje	Språkrådet	Norge
Pamphlett	Kirsti	Forbruker Europa	Norge
Peterson	Paal Richard	NRK	Norge
Pilke	Nina	Vasa universitet	Finland
Puttonen	Eija	Finlands Bank	Finland
Päivö	Siri	Sametinget	Sverige
Ralpher	Åsa	Scania CV AB	Sverige
Richmond	Jennifer		
Rødnes	Kirsten	Utlendingsdirektoratet	Norge
Seppälä	Katri	Terminologicalcentralen TSK	Finland
Sigrún	Þorgeirsdóttir	Udenrigsministeriet	Island
Snarud	Mikael	Tington	Norge
Sommerfelt	Robert	Sankt Olav oversettelser	Norge
Steenfeldt-Foss	Vibecke	Kunnskapsforlaget.no	Norge
Suhonen	Sirpa	Terminologicalcentralen TSK	Finland
Svanberg	Peter	Terminologisentrum TNC	Sverige
Teigland	Nina	Språkrådet	Norge
Testi	Stefano	Terminologisentrum TNC	Sverige
Thomsen	Hanne Erdman	Copenhagen Business School	Danmark
Tomilov	Juri	Utlendingsdirektoratet	Norge
Tusvik	Rim	Naturfagsenteret	Norge
Udvang	Marie Møller	Grønlands universitet	Grønland
Utsi	John	Giellagáldu	Sverige
Våge	Ole	Språkrådet	Norge
Zareba	Waldemar	Rådgivingsgruppa i Trondheim	Norge
Øverland	Cecilie	Translations & CØ	Norge/ Frankrike
Aasen	Sigrun Espelien	Folkehelseinstituttet	Norge
Aasgaard	Marianne	Språkrådet	Norge
Aassve	Øyvind	Direktoratet for e-helse	Norge

Språkrådet

ISBN: 978-82-93424-07-9